

BRALNA KULTURA V KNJIŽNIČNEM PROSTORU

**Razmisleki o poti od knjižničarja
prostočasnega bralca do knjižničarja
profesionalnega bralca**

Urednici: Sabina Fras Popović in Polona Vilar

Bralna kultura v knjižničnem prostoru

Razmisleki o poti od knjižničarja prostočasnega bralca do knjižničarja profesionalnega bralca

Zbirka: Bibliothecaria; 19

Avtorji: Sabina Fras Popović, Petra Javrh, Tjaša Jug, Miha Kovač, Katarina Švab in Polona Vilar

Urednici: Sabina Fras Popović in Polona Vilar

Recenzentki: Barbara Baloh in Ivana Ogrizek Biškupič

Tehnično urejanje in prelom: Irena Hvala

Lektura: Zala Mikeln

Fotografija na naslovnici: Shutterstock

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Tisk: Birografika Bori d. o. o.

Ljubljana, 2026

Prva izdaja

Naklada: 150 izvodov

Cena: 23,90 EUR

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije)./This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Monografija je nastala v okviru raziskovalnega programa št. P5-0361 (Modeliranje bibliografskih informacijskih sistemov), ki ga je sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: <https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/>

DOI: 10.4312/9789612978037

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID 271910403

ISBN 978-961-297-804-4

E-knjiga

COBISS.SI-ID=271882755

ISBN 978-961-297-803-7 (PDF)

Kazalo

UVODNO RAZMIŠLJANJE	.5
Zakaj odpirati vprašanja o posebnih kompetencah knjižničarja kot profesionalnega bralca v knjižničnem okolju	.7
<i>Sabina Fras Popović in Polona Vilar</i>	
O BRALNI KULTURI V SPLOŠNI IN STROKOVNI JAVNOSTI	.19
1 Bralna krajina tukaj in tam	.21
<i>Sabina Fras Popović, Miha Kovač, Petra Javrh</i>	
2 Splošna prostočasna bralna javnost in strokovna bralna javnost	.47
<i>Sabina Fras Popović, Miha Kovač</i>	
3 Bralna kultura v strokovnem knjižničnem okolju	.69
<i>Tjaša Jug</i>	
BRALNA KULTURA SLOVENSКИH STROKOVNIH KNJIŽNIČARSKIH DELAVCEV	.91
4 Splošno o bralni kulturi strokovnih knjižničarskih delavcev v Sloveniji	.93
<i>Sabina Fras Popović, Polona Vilar</i>	
5 Bralna kultura slovenskih splošnih knjižničarjev	.113
<i>Sabina Fras Popović, Polona Vilar</i>	
6 Bralna kultura knjižničarjev v šolskih knjižnicah	.167
<i>Katarina Švab, Polona Vilar</i>	

SKLEP.	221
Zaključek in pogled naprej	223
<i>Sabina Fras Popović in Polona Vilar</i>	
Viri in literatura.	227
Izvleček.	237
Abstract	239
Imensko kazalo.	241

UVODNO RAZMIŠLJANJE

Zakaj odpirati vprašanja o posebnih kompetencah knjižničarja kot profesionalnega bralca v knjižničnem okolju

Sabina Fras Popović in Polona Vilar

»Povej mi, kaj pa bereš?« je eno od vprašanj, s katerim se strokovni delavci v knjižnicah, ne glede na delovno mesto, ki ga zasedajo, pogosto srečajo ob razkritju svojega poklica. Vprašanje predpostavlja, da je branje del njihovega osebnega in profesionalnega življenja. Razmišljanje o pomembnosti branja za opravljanje posameznih strokovnih delovnih nalog v knjižnicah ni produkt današnjega časa, prisotno je že vrsto desetletji. Avgust Pirjevec, ki je kot teoretik in praktik postavil temelje modernega knjižničarstva v Sloveniji z delom *Knjižnice in knjižničarsko delo* (Pirjevec, 1940), je prakticiranje branja razumel kot osnovni pogoj za opravljanje dela v knjižnici, saj poudari, da »za to delo pa mora vsak knjižničar knjige, ki jih daje občinstvu, poznati« (Pirjevec, 1940, str. 60). Opozoril je tudi na tri stereotipna prepričanja, in sicer »da knjižničarji ves dan samo knjige berejo«, da se izvaja praksa, ki je »nastavljala v knjižnicah ljudi, ki so za drugo službo bili manj sposobni, vesplošno mnenje pa, da ni treba za knjižničarski poklic niti posebnega znanja niti truda« (str. 43). Vsa tri stereotipna prepričanja so v največji meri odražala nepoznavanje strokovnega dela v knjižnici. To je najpogosteje imenovano s terminom *notranja organiziranost knjižnic* in je širši javnosti še v tem stoletju ali kar tisočletju precej manj poznano, kot bi bilo potrebno za odstranitev tovrstnih stereotipnih oznak. Branje je v očeh javnosti dejavnost, ki jo knjižničarji počnejo ves čas, ob tem pa se predpostavlja predvsem užitek, hkrati je branje kot dejavnost razumljeno bolj kot hobi in ne t. i. pravo delo. Ob omenjenih treh stereotipnih prepričanjih, vezanih na knjižničarski poklic, je Pirjevec (1940) poudaril tudi način zaposlovanja v knjižnici, in sicer je bilo po njegovem prepričanju delo v knjižnici najpogosteje nagrada za uspešnost na kakšnem drugem področju, predvsem literarnem. Torej je bilo v očeh splošne javnosti branje ponovno povezano s posameznikovim lastnim zanimanjem za literarna besedila.

Odgovor na vprašanje »Kaj pa bereš?« je lahko tudi pri knjižničarjih vsak dan drugačen. Tako je posledično raziskovanje bralnih navad, kamor sodi iskanje odgovora na zapisano vprašanje pri določeni populaciji, precej izmuzljivo, na kar opozarja tudi Kovač (2024), hkrati pa prav zaradi te raziskovalne občutljivosti in splošnega prepričanja o rednem in vseprisotnem branju pri knjižničarjih postane raziskovanje bralnih navad strokovnih knjižničarskih delavcev poseben izziv.

Znanstvena monografija z naslovom *Bralna kultura v knjižničnem prostoru* in s podnaslovom *Razmisleki o poti od knjižničarja prostočasnega bralca do knjižničarja profesionalnega bralca* usmerja raziskovalni in bralčev fokus na preobrazbo knjižničarja iz prostočasnega v profesionalnega bralca in s tem zapolnjuje vrzel v znanstveni in strokovni literaturi z obravnavo problematike bralne kulture v okolju, kjer sta po pričakovanju splošne javnosti in tudi po stereotipni podobi poklica pozitiven odnos do branja in redna bralna praksa najmočnejša: torej v okolju knjižnic in pri strokovnih knjižničnih delavcih. V monografiji je razmišljanje o bralni kulturi vezano na bralne navade praviloma visoko izobraženih strokovnih delavcev v knjižnicah, osredotočeno na strokovne delavce, ki neposredno izvajajo knjižnično dejavnost ali so odgovorni za njeno načrtovanje, organiziranje, izvajanje in nadzorovanje ter umestitev knjižnične dejavnosti v poslanstvo knjižnic. Dopolnjuje jo monografija z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu* (2026) s podnaslovom *Bralna kultura vodij knjižnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja*, ki se, kot razkriva njen naslov, ukvarja z vodji knjižnic ter nadaljnjimi razvojnimi usmeritvami.

Raziskovalci bralnih navad uporabljajo tako kvantitativne kot kvalitativne raziskovalne metode. Tako tudi ta znanstvena monografija vključuje rezultate tako kvantitativnega merjenja bralnih navad (kar je v bistvu štetje nebralcev in bralcev, kar počne raziskava Knjiga in bralci) kot tudi bolj kvalitativnega raziskovanja o razumevanju prebranega (del v raziskavah PIAAC, PIRLS, TIMMS in PISA,¹ čeprav bi lahko način raziskovanja v določenih segmentih teh raziskav, npr. hitrost branja, kakovost razumevanja stavkov, besed, opredelili bolj kot kvantitativnega). Bralno krajino strokovnega knjižničarskega okolja v tej monografiji zarisuje seštev ek raznolikih raziskovalnih metod.

Knjižnična dejavnost je v Sloveniji normirana in opredeljena kot javna služba, kar pomeni, da se ob različnih organizacijskih dejavnikih srečujemo tudi s precej natančno opredeljenimi kompetencami in zahtevami glede stopnje izobrazbe tistih, ki izvajajo knjižnično javno službo. Knjižničarstvo je dejavnost, prepletena z različnimi postopki in procesi, ki se odvijajo v knjižnicah. Dejavnost v knjižnicah se ne zgodi sama od sebe, temveč je usrediščena ob strokovnem, odgovornem, motiviranem, visoko izobraženem

---

1 PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) je mednarodna raziskava bralne pismenosti za preverjanje bralne pismenosti 10 let starih učencev konec 4. razreda.

PISA (Programme for International Student Assessment) je mednarodna raziskava o bralni, matematični in naravoslovni pismenosti. Raziskava poteka v triletnih ciklih, starost vključenih otrok je 15 do 16 let oziroma 7. razred OŠ.

PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competences), slovensko Spretnosti odraslih PIAAC. Raziskava proučuje spretnosti odraslih starih od 16 do 65 let.

TIMMS (Trends in International Mathematics and Science Study) je mednarodna raziskava, ki proučuje znanje matematike in naravoslovja učencev 4. in 8. razreda OŠ.

posamezniku. To je posameznik, ki ga splošna javnost v slovenskem okolju najpogosteje naslavlja s terminom *knjižničar*, v strokovnem prostoru pa je prisotna raznolikost pojmovanj, ki so odvisni od posameznega zakonskega ali podzakonskega akta (npr. katalog delovnih mest v javnem sektorju ali pravilnik o imenovanju v strokovne nazive), resornega ministrstva (npr. na področju vzgoje in izobraževanja je uveljavljeno pojmovanje šolski knjižničar, na področju kulture pa poimenovanje bibliotekar, v obeh primerih sta to strokovnjaka z enako stopnjo izobrazbe). Lahko rečemo, da je to posameznik, ki s prepletom osebne zavzetosti, odgovornosti in predanosti vpliva na raven kakovosti izvajanja knjižnične dejavnosti kot javne službe in je pri tem zavezan opredeljenim strokovnim in etičnim normam svojega profesionalnega okolja.

Bibliotekarstvo kot interdisciplinarna znanstvena disciplina se tako v času pogostih razprav o pomenu in vlogi bralne kulture loteva raziskovanja enega od stereotipov o knjižničarjih v javnosti (npr. Luthmann, 2007; Pilerot in Lindberg, 2024), in sicer prepričanja o zelo razvitih bralnih navadah knjižničarjev ter njihovem dobrem poznavanju vsega ali vsaj večine bralnega gradiva. Ta monografija skozi deset poglavij navorja dva vsebinska sklopa, ki ju tudi Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 (2019) povezuje pod pojmom bralna kultura, in sicer *bralno motivacijo* in *bralne navade*, oboje pa prenaša v slovenski prostor in na področje knjižničarstva, z osredinjenjem na vprašanje o knjižničarju kot profesionalnem bralcu. Pri knjižničarju kot profesionalnem bralcu se v procesu branja povežeta, soobstajata, prekrivata in dopolnjujeta oba vidika stališč do branja, ki ju navajajo Pečjak idr. (2024), in sicer čustveni vidik stališča do branja (branje mi je všeč) in vrednotni vidik stališča do branja (branje je pomembno). Avtorice opozorijo na vpliv obeh vidikov na motivacijo za branje, pri tem pa posebej poudarijo čustveni vidik. Ob uporabi različnih metod raziskovanja v pričujoči monografiji v povezavi s tem razmišljamo tudi, kateri vidik stališča do branja prevladuje pri knjižničarju kot profesionalnem bralcu, predvsem pa ali tudi za knjižničarja kot profesionalnega bralca velja, da prevlada čustveni vidik stališča do branja. Sprašujemo se, kaj dejansko povzroča prevlada čustvenih vidikov stališč do branja pri profesionalnem bralcu, ki naj eno od temeljnih nalog svojega poklica veže na spodbujanje branja pri drugih, seveda ob upoštevanju poslanstva knjižnice, to poslanstvo pa ni enako relevantno za vse vrste knjižnic.

Prvo poglavje monografije pred bralca izriše omejitve, ki smo jih upoštevali pri raziskovanju bralne kulture. Raziskovanje bralne kulture smo vezali na knjižnični prostor v Sloveniji. Zaradi unikatnosti slovenskega knjižničnega prostora (Slovenija je npr. ena od redkih držav, ki ima zakon o dejavnosti in ne zakona o posamezni vrsti knjižnic) smo izrisali zakonitosti tega prostora, opozorili na metodološko raznovrstnost raziskovanja bralnih navad ter predstavili značilnosti tovrstnega raziskovanja

v mednarodnem prostoru. Sledi poglavje, v katerem podrobneje opredelimo elemente identifikacije prostočasnega in profesionalnega bralca ter skozi primerjalno analizo oblikujemo jasnejši pojem profesionalnega branja v knjižničarskem kontekstu. V ospredje postavimo vprašanje, kaj profesionalno branje razlikuje od branja kot osebne izbire in kako se ta razlika odraža v vsakodnevni strokovni praksi. Profesionalno branje razumemo kot temeljno metodo dela, ki presega količinsko dimenzijo bralnih navad in posega v raven refleksije, odgovornosti in strokovne presoje. S tem poglavjem vzpostavimo konceptualni most med empirično podobo bralnih navad in normativnim razmislekom o profesionalni identiteti knjižničarke kot bralke.

V nadaljevanju monografije sledi naš uvid v bralno kulturo strokovnega knjižničnega okolja. Predstavljen je pregled sodobnih raziskav, ki obravnavajo povezave med bralno kulturo in knjižničnim prostorom, pri čemer je poudarek na tistih raziskavah, ki v središče postavljajo ključni dejavnik knjižničnega prostora, in sicer knjižničarja kot strokovnjaka na tem področju. Nato predstavimo strokovne nacionalne in mednarodne smernice ter priporočila, pri katerih se osredotočimo na ključne (strokovne) kompetence, vezane na bralno kulturo. V tem kontekstu obravnavamo vprašanje ključnega dejavnika: spodbudnega strokovnega knjižničnega okolja. Strokovnega delavca v knjižnici prepoznamo kot ključni dejavnik knjižnične javne službe, zlasti pri tistih vsebinah, ki so neposredno vezane na bralno kulturo. Dejavnik razumemo kot tisto, kar dejavno (aktivno ali celo proaktivno) vpliva na uresničevanje bralne kulture. Na to vežemo še dva pojma, in sicer osebno odgovornost ter strokovno zavzetost kot pomembna dejavnika pri oblikovanih bralnih navadah knjižničarjev. V tretjem poglavju opredelimo elemente identifikacije splošnih prostočasnih bralcev ter elemente identifikacije profesionalnih bralcev ter skozi primerjavo prostočasnega in profesionalnega branja opredelimo pojem profesionalnega branja za specifično poklicno skupino, ki deluje v knjižničnem okolju. Hkrati določimo elemente tovrstnega, profesionalnega branja ter njegov pomen in vlogo za kakovostno knjižnično javno službo. Pri tem poudarimo vpliv profesionalnega branja knjižničarja na bralno kulturo različnih uporabniških skupin knjižnic in v še večji meri na vpliv na neuporabniške skupine. V naslednjih treh poglavjih se dotaknemo prvega dela empiričnih podatkov, ki so bili zbrani v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Bralni vzori: bralne navade strokovnih delavcev v vrtcih, šolah in fakultetah ter splošnih knjižnicah* (Haramija idr., 2025). Kombinacija teoretičnih izhodišč in empiričnih podatkov nam dovoljuje izris splošne podobe bralnih navad strokovnih delavcev v slovenskih knjižnicah, torej knjižničarjev. V nadaljevanju navedemo ugotovljene posebnosti pri strokovnih delavcih splošnih knjižnic ter pri strokovnih delavcih šolskih knjižnic, s poudarkom na preverjanju prisotnosti obeh vidikov stališča do branja, torej čustvenega vidika in vrednotnega vidika (Pečjak idr., 2024).

Vsako poglavje je opremljeno z viri in literaturo, ki so na zaključku monografije podani še kot samostojno poglavje.

Ugotovitve raziskave kažejo na izrazito prevlado žensk v knjižničarski profesiji. Na podlagi zbranih podatkov je kar 89 % zaposlenih v knjižničarstvu žensk, kar potrjuje že večkrat podano ugotovitev o feminiziranosti knjižničarskega poklica (prim. Fras Popović idr., 2025). Glede na to, da raziskava jasno kaže, da večino dejavnosti v knjižnicah opravljajo ženske, je raba ženske slovnične oblike (npr. *knjižničarka*) v poglavjih monografije, ki obravnavajo rezultate raziskave, utemeljena z empiričnimi podatki in ustreza dejanskemu stanju v profesiji. Takšna raba ne pomeni izključevanja moških kolegov, temveč jezikovno sledi dejanski spolni strukturi populacije, o kateri poroča raziskava. Uporaba ženskega slovničnega spola je torej opisna in ne normativna odločitev, skladna z načelom, da se znanstveno poročanje opira na empirično utemeljene značilnosti proučevane skupine, hkrati pa omogoča večjo identifikacijo.

Opredelitev ključnih pojmov

Raziskovanje bralne kulture v slovenskem knjižničnem prostoru je od nas zahtevalo opredelitev določenih temeljnih oziroma ključnih pojmov. Za lažje branje, doslednejše razumevanje in preglednejšo strukturo monografije podajamo opredelitev teh pojmov že v uvodnem poglavju. Na tem mestu smo opredelili tiste izbrane pojme, s katerimi se v monografiji najpogosteje srečujemo in opredeljujejo njeno vsebino. V kontekstu širšega splošnega razumevanja pa ti pojmi prinašajo večplastne opredelitve in tako lahko vplivajo na percepcijo prebranega.

Na tem mestu bomo torej predstavili opredelitev naslednjih izbranih pojmov: *branje*, *bralna kultura*, *bralne navade*, *profesionalno branje*, *knjižnica*, *knjižnični sistem*, *knjižnična mreža*, *strokovni delavec v knjižnici*, *vodstveni delavec knjižnice in vodilni delavec knjižnice*. Na opredeljene ključne pojme smo se naslanjali tako v teoretičnem delu monografije kot tudi pri interpretaciji empiričnih ugotovitev, pri oblikovanju integralnega modela bralca in pri smernicah za vzpostavitev, spodbujanje in ohranjanje organizacijske kulture, ki bralne navade uveljavlja kot temeljno metodo dela strokovnih delavcev v knjižnicah.

Branje opredeljujemo po Vilar (2017, str. 17) kot proces sprejemanja, dekodiranja in razumevanja sporočil, ki zahteva določene veščine oziroma kompetence. Vilar poudari, da branje predstavlja sredstvo za doseganje različnih ciljev v praktičnem življenju: od razumevanja, komuniciranja, delovanja do načrtovanja. Na slednje navezujemo tudi pomen branja za uresničevanje delovnih nalog in določenih delovnih procesov v knjižnicah, ki

so v največji meri pogojeni z izredno visoko razvitimi in globoko ponotranjenimi bralnimi navadami, kar usmerja od prostočasnega do profesionalnega branja.

Bralno kulturo opredeljujemo prav tako po Vilar (2017, str. 17) kot odnos posameznika in družbe do knjige kot medija in branja kot procesa. Ob tej opredelitvi upoštevamo še opredelitev iz nacionalne strategije za bralno pismenost, v kateri je bralna kultura opredeljena kot pojmovanje branja kot vrednote in motiviranosti za branje (Nacionalna ..., 2019, str. 10).

Bralne navade opredeljujemo kot bralne dejavnosti, ki jih opravljamo samodejno in z lahkoto, ne da bi bili pozorni na potek dejavnosti same. Navade so asociativne povezave med dražljaji in odzivi ter označujejo smer vedenja, ne pa njegove motivacije (Kobal Grum in Musek, 2009). Pečjak (2025) bralne navade opredeli kot ponavljajoče se vedenjske vzorce posameznika v povezavi z branjem, vključno s pogostostjo in dolžino branja, motivacijo za branje, vrstami besedil, ki jih bere, načinom dostopa do gradiva itd. Poudari tudi, da so bralne navade tesno povezane z notranjemotivacijskimi dejavniki in odnosom do branja kot dejavnosti. Opozori še, da raziskovalci bralne navade večinoma definirajo le z dvema dimenzijama – z motivacijo za branje (zunanjjo in notranjo) ter z različnimi bralnimi vedenji (npr. pogostostjo in dolžino branja, številom prebranih knjig na teden/leto, preživljanjem prostega časa ob branju). Fras Popović idr. (2025) bralne navade opredelijo v kontekstu spoznavanja odnosa knjižničarjev in vodij knjižnic do branja kot redno branje leposlovnega in neleposlovnega gradiva različnih vrst, najprej za osebni namen, hkrati pa za namen profesionalnega delovanja. Pojem *navada* avtorice opredeljujejo po Duhigg (2015) kot »izbiro, ki jo vsak od nas enkrat opravi zavestno, potem pa dejanja ponavlja (nekatera tudi vsak dan), ne da bi o njih še kaj razmišljal« (str. 17). Pri tem poudarijo element samodejnosti vedenja, saj je za navade ključno, da se o njih ne odločamo vedno znova, temveč jih na določeni točki ravnanja ponotranjimo do te mere, da postane to vedenje samodejno. Fras Popović idr. (2025) koncept bralnih navad vežejo na branje kot izbiro preživljanja prostega časa (osebni namen) in metodo kakovostno opravljenega dela (profesionalni namen).

Profesionalno branje opredeljujemo kot proces branja, pri katerem med čustvenim vidikom in vrednotnim vidikom stališča do branja prevlada vrednotni vidik stališča do branja (branje je pomembno) nad čustvenim vidikom branja (branje mi je všeč) (Pečjak idr. 2024); v tej monografiji zagovarjamo stališče, da je profesionalno branje temeljna metoda dela, ki omogoča kakovostno izvajanje natančno določenih in specifičnih dejavnosti ali postopkov v okviru knjižničarstva. Profesionalnega branja v tem kontekstu ne vežemo le na prostor in čas v okviru delovnega časa in delovnega okolja, temveč tudi na trenutek, ko v procesu prostočasnega branja in vsečnega branja (torej

ko je poudarjen čustveni vidik stališča do branja) posameznik prepozna pomen tega branja za profesionalni namen. Pri profesionalnem branju je ključno tudi, da bralec ne bere samo tistega, kar mu je všeč, temveč tudi tisto, kar je pomembno, in da redno izvaja tudi globoko branje. V tej monografiji kot všečno branje razumemo tisto branje, pri katerem si posameznik izbere bralne vsebine glede na osebni interes in zanimanje in ne glede na format (tiskano, digitalno ali zvočno gradivo). Poglobljeno branje (nekateri, npr. Schüller-Zwierlein idr., 2024, ga imenujejo počasno branje) pa pojmuje kot aktivni proces premišljenega in namernega branja, ki se izvaja za izboljšanje razumevanja in užitka pri branju besedila.

Knjižnico opredeljujemo po Novljan (2010) kot organizacijo, »ki z zbirko knjižničnega gradiva, informacijami in storitvami zagotavlja zadovoljevanje informacijskih, učnih, raziskovalnih, kulturnih in drugih potreb za določene skupine prebivalcev na določenem geografskem ali strokovnem področju« (str. 17).

Strokovni delavec v knjižnici je knjižničar, višji knjižničar ali bibliotekar, ki opravlja zakonsko predpisane in strokovno opredeljene knjižničarske naloge, ki so vezane tudi na posredovanje knjižničnega gradiva in posredovanje informacij iz knjižničnega gradiva. Temu dodajamo še opredelitev po Novljan (2018), ki poudari, da je strokovni delavec v knjižnici sposoben uporabnika z osebnim nagovorom povezati s knjižnično zbirko, s knjižničnim katalogom ter drugimi referenčnimi viri, kadar uporabnik ne zna ali noče razrešiti svojega informacijskega problema s samostojno izbiro virov.

Vodilni delavec knjižnice je tisti knjižničarski strokovnjak, ki ima tudi poslovodske in izvršilne pristojnosti. V slovenskem prostoru so knjižnice različno organizirane glede na pravni status, in sicer od samostojnih do pridruženih ali vključenih v notranjo organizacijsko strukturo javnega zavoda. Vodilnega delavca knjižnice smo opredelili kot posameznika, ki ima pristojnosti in kompetence uresničiti poslanstvo knjižnice, ustvariti ustrezno organizacijsko kulturo, ki spodbuja in krepi usmerjenost knjižnice k bralni kulturi in branju kot osnovni metodi dela v knjižnici.

Vodstveni delavec knjižnice je vodja na različnih nivojih organizacije in nima nujno poslovodske in izvršilne pristojnosti. Tako vodilni kot vodstveni delavec predstavljata zgled strokovne odličnosti (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2019).

Knjižnični sistem je povezanost različnih vrst knjižnic med seboj za doseganje optimalnih ciljev knjižnične javne službe.

Knjižnična mreža je povezanost ene vrste knjižnic med seboj za doseganje boljše dostopnosti knjižničnih storitev za določeno skupino prebivalcev.

Prostočasni bralec je posameznik, ki v svojem prostem času občasno, pogosto ali redno bere knjige. Opredelitve vrst branja podajamo po Rupar idr. (2019). *Občasno* branje pomeni, da bralec bere redkeje kot vsaj enkrat mesečno in prebere do 10 knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ob tem pa te knjige niso vezane na delo ali študij. *Pogosto* branje pomeni, da bere vsaj enkrat do trikrat mesečno, a še vedno prebere največ 10 knjig v zadnjih 12 mesecih, ob tem pa te prebrane knjige niso vezane na delo ali študij. *Redno* branje pomeni, da bere vsaj enkrat do trikrat mesečno in je prebral več kot 10 knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih, ob tem pa te knjige niso vezane na študij ali delo. Prostočasni bralec kombinira dve življenji dobrega bralca (Wolf, 2020): prvo življenje dobrega bralca, v katerem zbira informacije in si pridobiva znanja, ter drugo življenje dobrega bralca, v katerem dobiva najrazličnejše vrste bralne zabave.

Profesionalni bralec je posameznik, ki bere knjige tudi zaradi potreb svojega dela in je lahko eden od členov v verigi za pripravo posamezne knjige, npr. avtor, ilustrator, urednik, lektor, oblikovalec, bibliotekar, ki oblikuje zapis CIP,² založnik, literarni kritik, posrednik avtorskih pravic, akviziter, knjigarnar, knjigotržec, knjižničar. Kot ključno lastnost profesionalnega bralca smo opredelili sposobnost kombiniranja prostočasnega branja, ki prvotno ni namenjeno delu, s profesionalnim branjem, rezultat katerega je lahko npr. nova knjiga, spremna beseda, zbirka, študija, priporočilo, svetovanje in vsekakor novo poglobljeno in premišljeno znanje. Značilnost profesionalnega bralca je sposobnost kombinacije poglobljenega branja in t. i. reflektivnega oziroma razmišljujočega branja, v katerem vstopa v »svoje osebno zatočišče« (Wolf, 2020, str. 171) in s tem v kontemplativno razsežnost. Slednja ni samoumevna, saj sta za njeno ohranjanje potrebna volja in čas (Wolf, 2020).

Knjižničar prostočasni bralec je za potrebe pričujoče monografije opredeljen kot strokovni delavec v knjižnici, ne glede na stopnjo izobrazbe ali strokovni naziv, torej posameznik, ki zaseda delovno mesto knjižničarja, višjega knjižničarja ali bibliotekarja ali kako drugače poimenovana delovna mesta v knjižnici (npr. direktor, vodja knjižnice, vodja službe za nabavo knjižničnega gradiva, vodja krajevne knjižnice, vodja enote za delo z uporabniki, vodja informacijske službe, vodja območnosti, vodja enote za podporo raziskovalcem), ki po sistemizaciji sodijo v knjižničarstvo, in bere knjige večinoma v prostem času in za potrebe preživljanja prostega časa. Pri branju povezuje pridobivanje informacij in različne vrste bralnih zabav. Branje mu pomeni vrednoto, vendar branja v prostem času ne povezuje s profesionalnim branjem za potrebe kakovostno opravljenega dela v knjižnici. Po količini prebranega sodi med redne in pogoste bralce.

---

2 Cataloging in publication (v nadaljevanju CIP) je kratica za kataložni zapis o publikaciji. Zapis CIP je nepopolni bibliografski zapis, ki ga pri nas dobi publikacija pred natisom. Med drugim omogoča sledljivost publikacij, kar je pomembno za pridobivanje obveznih izvodov.

Knjižničar profesionalni bralec je za potrebe pričujoče monografije opredeljen kot strokovni delavec v knjižnici, ne glede na stopnjo izobrazbe ali strokovni naziv, torej posameznik, ki zaseda delovno mesto knjižničarja, višjega knjižničarja ali bibliotekarja ali kako drugače poimenovana delovna mesta v knjižnici, ki po sistemu sodijo v knjižničarstvo. Praviloma je zaposlen na delovnem mestu v knjižnici, na katerem je neposredno vezan na trikotnik: (ne)uporabnik – knjiga – knjižničar, lahko pa je zaposlen tudi na vodilnem delovnem mestu. Po količini prebranih knjig sodi med intenzivne bralce, torej takšne, ki presežejo opredelitev rednega in pogostega bralca, saj bere tedensko, bere tako v delovnem okolju kot drugih okoljih, saj branja ne prakticira le na delovnem mestu ali v domačem okolju. Knjižničar profesionalni bralec je viden bralec, torej takšen, pri katerem se opazi, da bere tudi v javnosti. Med branjem knjige v prostem času ga lahko vsebina knjige miselno prestavi v delovno okolje (torej ko bere knjigo, ga ta na določeni točki vsebine miselno prestavi v delovno okolje, npr. komu bi to knjigo lahko svetoval, kateri skupini bi to pravljico pripovedoval, kateri študenti bi to knjigo potrebovali). Njegovo delovno področje v knjižnici je v največji meri vezano na svetovalno delo, strokovno delo z uporabniki, lahko tudi strokovno delo z gradivom ter različna področja vseživljenjskega učenja (od najmlajših do najstarejših prebivalcev). Bere tudi elektronske knjige (e-knjige), posluša zvočne knjige (zvočnice) in spremlja podkaste. Redno, kar pomeni vsaj enkrat mesečno, bere strokovno in znanstveno literaturo s svojega delovnega področja. Če nekoliko slikoviteje ponazorimo, zanj je značilno, da ima poleg pametnega telefona ob sebi praviloma tudi knjigo.

Literatura

- Duhigg, C. (2015). *Moč navade: zakaj počnemo, kar počnemo, in kako lahko to spremenimo*. UMco.
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025a). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1/2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025b). Public libraries and encouragement of reading and reading competencies of adult citizens. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 68(1), 137–166.
- Haramija, D., Fras Popović, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>

- Kobal Grum, D. in Musek, J. (2009). *Perspektive motivacije*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Luthmann, A. (2007). Librarians, professionalism and image: stereotype and reality. *Library review*, 56(9), 773–780. <https://doi.org/10.1108/00242530710831211>
- Model. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4495267/model?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=model>
- Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. (2019). Republika Slovenija, Vlada Republike Slovenije. https://www.acs.si/wp-content/uploads/2020/01/Nacionalna_strategija_za_razvoj_bralne_pismenosti_za_obdobje_2019-2030.pdf
- Novljan, S. (2010). Knjižnica za ustvarjalno učenje. V M. Steinbuch (ur.), *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi: knjižnično informacijsko znanje* (str. 13–110). Zavod RS za šolstvo.
- Novljan, S. (2018). Knjižničar informator, empatični povezovalc. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 62(1-2), 9-36. <https://doi.org/10.55741/knj.62.1-2.13822>
- Pečjak, S. (2025). Nekateri napovedniki bralnih navad vzgojiteljev, osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 5–22). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.1>
- Pečjak, S., Pirc, T. in Vogrinčič Čepič, A. (2024). Reading motivation profiles in children and adolescents. *Pedagoška obzorja*, 39(2), 84–102. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.133>
- Pilerot, O. in Lindberg, J. (2024). Much of librarians' work is invisible, but do they want to conceal what they do from us?. *Information Matters*, 4(7), 1-3. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4899705>
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Družba sv. Mohorja.
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M. in Rugelj, S. (2019). *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Schüller-Zwierlein, A., Mangen, A., Kovač, M. in van der Weel, A. (2024). Zakaj je pomembno branje na višji ravni. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 68(1), 43–73. <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.3>
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Vilar, P. (2017). *Proaktivna splošna knjižnica za bralno pismenost in bralno kulturo*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

- Vilar, P., Fras Popović, S. *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu: bralna kultura vodi knjžnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja.* (v tisku). Znanstvena založba Filozofske fakultete UL. (v tisku)
- Wolf, M. (2020). *Bralec, vrni se domov: beroči možgani v digitalnem svetu.* Cankarjeva založba.

**O BRALNI KULTURI V SPLOŠNI IN
STROKOVNI JAVNOSTI**

1 Bralna krajina tukaj in tam

Sabina Fras Popović, Miha Kovač, Petra Javrh

Izvleček

Prispevek se ukvarja s primerjavo načina raziskovanja ter podatki o splošni branosti v Sloveniji in tujini. Predstavi problematiko raziskovanja branja in založništva ter ob tem tudi analizira rezultate mednarodne raziskave bralnih zmožnosti odraslih PIAAC. S tem pokaže podobo bralne in nebralne splošne javnosti ter odgovori na vprašanje, zakaj je za raziskovanje bralnih navad strokovnjakov, zaposlenih v knjižnicah, pomembno izrisati podobo splošne bralne krajine. Takšen prikaz je potreben za ponazoritev pomembnosti in umeščenosti bralnih navad v okviru splošnih kulturnih vrednot. Z njimi družba živi svoj odnos do branja, nakupovanja knjig, kar opredeljuje vlogo knjige v družbi. S tem je posredno določena tudi vloga vseh tistih, ki se s knjigo profesionalno ukvarjajo, zlasti strokovnih knjižničarskih delavcev, ki knjigo umeščajo v središče knjižnične javne službe.

Uvod in teoretična izhodišča

Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo krajina razloži kot *mejno ozemlje kake države, dežele* (Krajina, 2014). Po analogiji s to razlago nas v pričujočem razmišljanju zanima bralna kultura na vsebinsko, geografsko in časovno omejenem področju in območju. Zanimata nas tako bralna kultura v mednarodnem knjižničnem in splošnem prostoru (tam) kot tudi bralna kultura v slovenskem knjižničnem prostoru (tukaj).

Bralna kultura je pojem, ki ga splošna javnost pogosto povezuje s knjižnicami in knjižničarstvom (Ambrožič, 2016). Zgodovinski pregled razvoja knjižnic in s tem profila knjižničarja kot nosilca knjižnične dejavnosti od zgodnjih začetkov do 21. stoletja v ospredje postavlja proces branja. Zgodovinski razvoj potrjuje, da je bilo delovanje knjižnic vezano na posameznike, ki so znali brati, in to tudi v časih, ko branje ni bilo dostopno množicam ter je bilo predvsem privilegij izbranih in visoko ali precej dobro situiranih posameznikov v izbranih družbenih strukturah. Knjižničarji kot skrbniki knjižnične zbirke so bili zaupniki vladarjev in zelo pogosto vključeni v najvišji ter najvišji krog vladnih svetovalcev. Skozi zgodovinski razvoj sta se namen in naloga knjižnic prilagajala zakonitostim časa, družbe in prostora, zakonitostim so sledili tudi knjižničarji. Takšen primer so splošne knjižnice. Pojav splošnih knjižnic je v izredno veliki meri prav v ameriškem prostoru okrog leta 1875 (Pirjevec, 1940) vezan

na širjenje pismenosti med prebivalci. Če so šole in s tem učitelji poskrbeli za učenje branja in pisanja, so knjižnice z omogočanjem dostopa do knjig vzpostavile ustrezno okolje za spodbujanje branja, torej oblikovale potrebo in ustvarjale priložnost. Ključna kompetenca knjižničarjev je bila skozi ves razvoj knjižnic, se pravi od prvih knjižnic do knjižnic 21. stoletja, vezana na sposobnost branja. Knjižničar je bil z vidika javnosti nekdo, ki rad bere, veliko bere in o bralnem gradivu veliko (ali pričakovano skoraj vse) ve. Še danes, v 21. stoletju, raziskave o javni podobi strokovnega delavca v knjižnici najpogosteje na prvo mesto postavljajo predstavo o knjižničarju kot nekom, ki rad bere in ki bere veliko (Ambrožič, 2016; Javnomnenjska telefonska raziskava ..., 2011; Raziskava med člani ..., 2020).

Glede na vse pogostejšo kritiko bralnih navad odraslih, ki jo povezujemo tudi z ugotovljenim trendom upadanja bralnih in pisnih spretnosti mladih, je pozornost raziskovalcev v tej monografiji namenjena bralnim navadam knjižničarjev v slovenskem knjižničnem prostoru danes. Ob tem nas zanimajo tudi tovrstna spoznanja v mednarodnem okolju, saj so prav knjižničarji kot osnovni nosilci knjižnične dejavnosti zavezani sledenju trendom v najširšem družbenem prostoru in njegovem povezovanju s potrebami v lokalnem okolju.

Knjižničarstvo v Sloveniji je v zadnjih petindvajsetih letih, vse od sprejetja zakonodajnih okvirov leta 2001, normirana dejavnost. To pomeni, da je precejšen delež organizacijskih dejavnikov (npr. stopnja izobrazbe zaposlenih, število zaposlenih, odpiralni čas knjižnic, delež financiranja, obseg knjižnične zbirke) določenih z različnimi nivoji zakonodajnih predpisov. To lahko ugotovimo tudi iz analize zakonodajnih dokumentov, saj nam ta postreže z ugotovitvijo, da področje knjižničarstva v Sloveniji na normativnem nivoju ureja pet zakonov¹, dve uredbi² in devet pravilnikov.³ Na tej normativni osnovi je knjižničarstvo v slovenskem prostoru vzpostavljeno kot javna služba in

1 Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o knjižničarstvu (Ur. list RS, št. 87/01, 96/02 – ZUJIK in št. 92/15), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu, Zakon o obveznem izvodu publikacij (Ur. list RS, št. 69/06 in 86/09) in Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (Ur. list RS, št. 186/21).

2 Uredba o osnovnih storitvah knjižnic (Ur. list RS, št. 29/03 in 162/22) in Uredba o koncesiji za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe v posebnih prilagojenih tehnikah za slepe in slabovidne (Uradni list RS, št. 52/16).

3 Pravilnik o bibliotekarskem izpitu (Ur. list RS, št. 75/16 in 66/22), Pravilnik o hranjenju, uporabi in izločanju obveznih izvodov publikacij (Ur. list RS, št. 90/07), Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila (Ur. list RS, št. 38/16), Pravilnik o načinu določanja skupnih stroškov osrednjih knjižnic, ki zagotavljajo knjižnično dejavnost v več občinah, in stroškov krajevnih knjižnic (Ur. list RS, št. 19/03), Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (Ur. list RS, št. 73/03, 70/08, 80/12 in 28/23), Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (Ur. list RS, št. 28/23), Pravilnik o razvidu knjižnic (Ur. list RS, št. 74/17), Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti (Ur. list RS, št. 65/16) in Pravilnik o vrstah in naboru elektronskih publikacij za obvezni izvod (Ur. list RS, št. 90/07).

je tako vključeno v vzpostavljen sistem javnih služb, s katerim se v Sloveniji uresničuje splošno dostopnost javnih dobrin in javnih storitev. To so dejavnosti, ki jih država prepozna kot splošno dobrotno za uresničevanje temeljnih človekovih pravic, in ob tem poskrbi za njihovo izvajanje v sklopu javne službe. Javno službo opravljajo javni zavodi ali posamezne enote javnih zavodov, v največjem obsegu na področju vzgoje, izobraževanja, znanosti, kulture, športa, zdravstva in socialnega varstva. Za uresničevanje knjižnične javne službe je vzpostavljena mreža splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic (Fras Popović, 2017). Pomembni del knjižničarstva so tudi šolske knjižnice, ki pa po spremembi zakonodaje (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu – Zknj-1A, 2015) niso več definirane kot del knjižnične javne službe, ampak urejene kot sestavni del javne službe na področju vzgoje in izobraževanja.

Glede na zakonodajna določila se knjižnična dejavnost, financirana iz javnih sredstev, izvaja kot knjižnična javna služba ali kot knjižnična dejavnost, potrebna za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja. Zakon o knjižničarstvu (Zknj-1, 2001) določa, da knjižnično javno službo izvajajo splošne, visokošolske, specialne in nacionalna knjižnica. Knjižnično dejavnost, potrebno za izvajanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja, kot smo že zapisali, izvajajo šolske knjižnice.

Ob normativnih določilih uresničevanja poslanstva tudi standarde delovanja knjižnic opredeljujejo strokovni nacionalni⁴ in mednarodni dokumenti.⁵ Kombinacija teh dokumentov, torej normativnih in strokovnih, določa delovanje knjižnic v knjižničnem sistemu in v knjižnični mreži.

Za slovenski knjižnični prostor je značilno tradicionalno delovanje na osnovi zakonitosti knjižničnega sistema, ki z namenom učinkovite, uspešne in visoko kakovostne izvedbe knjižnične javne službe med seboj povezuje knjižnice različnih vrst (Ambrožič, 2016), tako vertikalno kot horizontalno. Knjižnice v Sloveniji so organizirane v knjižnični sistem, ko delujejo med seboj povezane različne vrste knjižnic in skupaj zagotavljajo enakost dostopnosti knjižničnega gradiva in knjižničnih storitev za raznolike potrebe prebivalcev. Ob knjižničnem sistemu je pomembna oblika povezovanja knjižnic tudi knjižnična mreža. V knjižnično mrežo se povezujejo knjižnice iste

4 Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028) (NSKD, 2018) Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030) (NSKD, 2021), Strokovni standardi za specialne knjižnice (26. 11. 2018–25. 11. 2028) (NSKD, 2018), IFLA – Smernice za šolske knjižnice (ZBDS, 2019), Strokovna izhodišča za vzpostavitev kompetenčnih centrov (NSKD, 2020) in Smernice za oblikovanje, sprejem, spremljanje, spreminjanje in preklic področnih strokovnih priporočil (strokovnih standardov) (NSKD, 2021).

5 IFLA smernice za knjižnične storitve za otroke, stare med 0 in 18 let (2019), IFLA smernice za knjižnične storitve za mladostnike (2022), IFLA/UNESCO Manifest o splošnih knjižnicah (2023), IFLA smernice za stalni strokovni razvoj: načela in dobre prakse (2021) in IFLA smernice za stalni strokovni razvoj: razširjeni povzetek (2021).

vrste za doseg večje stopnje uresničevanja poslanstva knjižnice, naj si bo na lokalnem, regionalnem ali nacionalnem nivoju.

Izvedba knjižničnih storitev kot osrednjega dela knjižnične dejavnosti je vezana na posameznike, ki uresničujejo zamišljene ideje in s tem delujejo tako, da se procesi in postopki v knjižnici udejanjijo. Za vse aktivnosti, ki se izvajajo v storitveni dejavnosti, kamor sodi tudi knjižničarstvo, so osrednji sprožilni element zaposleni (Fras Popovič, 2016), prav zato so bralne navade slovenskih knjižničarjev predmet našega ožjega zanimanja in raziskovanja. Ob bralnih navadah knjižničarjev na splošno nas bolj specifično zanima vloga knjižničarja kot profesionalnega bralca in njegova karierna razvojna pot. Splošen razvoj bralca v povezavi z razvojem profesionalne poti knjižničarja pomembno opredeljuje zadovoljstvo posameznika, ki določeno profesijo opravlja, to zadovoljstvo pa vpliva na kakovost izvedbe storitve in vsestranskost opravljenega knjižničarjevega dela. Pri raziskovanju branja in bralnih navad kot pomembne profesionalne dejavnosti knjižničarja smo se zato želeli približati tematiki identitete knjižničarja profesionalnega bralca.

Metodologija: omejitve in težave pri raziskovanju bralnih navad

Kot že v uvodnem razmišljanju bomo tudi na tem mestu ponovno poudarili opozorilo: raziskovanje bralnih navad je metodološki izziv, saj težave nastanejo pri samem zajemu podatkov. Zbrani podatki nam lahko le s približki orišejo bralno krajino v določeni državi oziroma v posameznem demografskem segmentu družbe ali v našem primeru pri določeni profesionalni skupini.

Ko namreč merimo bralne navade v posamezni državi, ne moremo anketirati vseh državljanov, ampak to delamo na reprezentativnem vzorcu. Konsenz med raziskovalci bralnih navad je, da pri splošni populaciji vzorec ne sme obsegati manj kot 1000 oseb, če želimo dobiti kolikor toliko reprezentativne rezultate, pri čemer mora biti vzorec sestavljen tako, da po spolu, starosti, izobrazbi in poseljenosti odlikava strukturo družbe, v kateri želimo izmeriti bralne navade. Tako kot vsak vzorec je tudi ta samo približek dejanske strukture družbe in posledično so taki tudi rezultati – seveda zgolj približek resničnosti. A če vzorec ne bi bil reprezentativen, bi bili rezultati zelo neuporabni. Posebna težava je v tem, da imajo ljudje v različnih obdobjih lahko različen odnos do knjig, kar kažejo tudi statistični podatki. Po podatkih podjetja Nielsen Bookscan (NielsenIQ BookData, b. d.), ki analizira prodajne trende na nekaj največjih knjižnih trgih, se denimo v zadnjem kvartalu leta zgodi polovica knjižne prodaje, zato je povsem mogoče, da bi ljudje jeseni drugače kot spomladi odgovarjali na vprašanje, koliko knjig so kupili v zadnjih 12 mesecih.

V Sloveniji raziskavo Knjiga in bralci ponavljamo od sedemdesetih let minulega stoletja. Pri tem se je nekajkrat spremenila tehnika raziskovanja: prve raziskave so opravili anketarji, ki so prihajali k ljudem na dom, za ustrezno reprezentativnost vzorca pa so poskrbeli na Statističnem zavodu Slovenije (Kocijan in Žnideršič, 1980). Ob prelomu tisočletja je anketiranje potekalo telefonsko, nato pa se je preselilo na splet, za njegovo izvedbo in za reprezentativnost vzorca pa skrbi agencija Valicon. Tovrstne spremembe v načinu anketiranja niso nevtralne: izkušnje drugje po svetu kažejo, da je takrat, ko gre za neposreden stik anketarja z anketirancem, odstotek družbeno zaželenih odgovorov višji kot takrat, ko anketa poteka po spletu (Zhang idr., 2017). Še dodatna težava je, da določen odstotek ljudi iz takih ali drugačnih razlogov ne želi ali ne more odgovarjati po spletu, zato lahko tak pristop zmanjša reprezentativnost vzorca. Zato načeloma velja, da so najnatančnejše raziskave, ki kombinirajo različne pristope, denimo osebno anketiranje intervju s pomočjo papirnatega vprašalnika (PAPI), računalniško podprt osebni intervju (CAPI), računalniško podprt telefonski intervju (CATI) in računalniško podprto osebno anketiranje (CAWI). Zaradi finančnih omejitev pri raziskavi Knjiga in bralci zadnjih deset let uporabljamo le metodo CAWI.

V zadnjih desetih letih so raziskovalci pri največji nacionalni raziskavi o bralnih navadah splošne populacije uvedli še dodaten način, kako verificirati tako dobljene podatke: primerjamo jih z založniškimi in knjižničarskimi statistikami, s pomočjo katerih poskušamo oceniti, koliko knjig na prebivalca v Slovenji kupimo oziroma si izposodimo. Ta seštevek povprečne prodaje in izposoje imenujemo *poraba knjige na prebivalca*. Gre za tudi v svetu razmeroma novo metodo, kar je slej ko prej posledica tega, da raziskovalci branja, analitiki založništva in raziskovalci na področju knjižničarstva delujejo vsak v svojem mehurčku, med katerimi obstoji razmeroma majhna presečna množica. S to monografijo želimo ustvariti eno od takšnih presečnih množic.

Rezultati in razprava

Kar zadeva rezultate založniških statistik, je treba trikrat poudariti in dvakrat podčrtati, da so ti v Sloveniji iz objektivnih in subjektivnih razlogov nezanesljivi. Na prvi pogled je denimo preprosto izračunati, koliko knjig, namenjenih prostočasnemu branju, kupi povprečen prebivalec Slovenije (in potem to primerjati z odgovori v anketah): letni promet vseh slovenskih založb delimo s povprečno maloprodajno ceno knjige in rezultat je število prodanih knjig v Sloveniji. A pri tem se srečamo z vrsto težav: če želimo izvedeti, koliko knjig so ljudje kupili z namenom, da jih berejo v prostem času, moramo od skupnega prometa založb odšteti promet, ki ga založbe ustvarijo s prodajo učbenikov in učnih gradiv za osnovno in srednjo šolo. Toda v Sloveniji nimamo ne točnega podatka o

skupnem prometu s knjigami ne točnega podatka o prometu z učbeniki in učnimi gradivi. Razlogi za to so številni. Prvič, za založniško dejavnost je v Sloveniji registriranih več kot 1200 pravnih oseb, vendar za večino od njih založništvo ni primarna dejavnost, mnogi med njimi pa knjižnih publikacij sploh ne izdajajo za prodajo na trgu. Zadnja leta tiste za založništvo registrirane pravne osebe, ki jim je to primarna dejavnost, iz množice za založništvo registriranih pravnih oseb »precedimo« tako, da upoštevamo le tiste, ki sodelujejo na Slovenskem knjižnem sejmu.⁶ Na ta način se število založnikov v Sloveniji skrči na okoli sto pravnih oseb. Toda tudi pri nekaterih od njih založništvo ni edina dejavnost. Za okoli četrtno založb pomemben vir pomenijo subvencije, in to ne samo tiste, ki so neposredno namenjene založniški dejavnosti; založba Beletrina denimo uspešno pridobiva evropska sredstva tudi na področju strokovnega izobraževanja. Na vse tovrstne objektivne težave s pridobivanjem podatkov se navežejo še nekatere subjektivne lokalne posebnosti: slovenske založbe – z izjemo knjižnih subvencij, ki so javno dostopen podatek – namreč podatkov o prometu, ki ga ustvarijo s prodajo knjig, iz takih ali drugačnih vzrokov javno ne objavljajo, zato je podatek o njihovem prometu s knjigami možno oceniti le na podlagi ustnih informacij ali posrednih dokazov.

Tudi podatkov o tem, koliko denarja se obrne na trgu učbenikov in učnih gradiv, sistematično ne zbira nihče, hkrati pa so razmere na tem trgu podobno kompleksne kot na splošnem knjižnem trgu. Preproste so reči le v šolskih knjižnicah, kjer za prvo triado osnovne šole ministrstvo za šolstvo po vnaprej usklajeni ceni odkupi vsa potrebna gradiva za vse učenke in učence; ta znesek pomeni tudi promet z učnimi gradivi, ki ga založniki ustvarijo za to izobraževalno obdobje. Vendar si od prve triade naprej učenci in učenke učbenike praviloma izposodijo v šolskih skladih, delovne zvezke in morebitne naročnine na digitalna učna gradiva pa zanje kupijo starši. Z nekaj modifikacijami je sistem podoben tudi v srednjih šolah. Zveza aktivov sveta staršev (v nadaljevanju uporabljamo kratico ZASS) je med letoma 2011 in 2019 sistematično zbirala in javno objavljala podatke o tem, koliko starši plačajo za učna gradiva, kar je bila ena od osnov za oceno velikosti učbeniškega trga. Po letu 2019 so v ZASS z zbiranjem teh podatkov prenehali, na ministrstvu, pristojnem za šolstvo, in na Zbornici založnikov pa ni bilo interesa, da bi tovrstno zbiranje podatkov nadaljevali.⁷ Posledično so tudi podatki o velikosti učbeniškega trga zgolj ocene: zato obseg prometa s knjigami na splošnem trgu izračunamo tako, da od ocene prometa slovenskih založb odštejemo oceno njihovega prometa z učnimi gradivi (Kovač, 2024).

6 K njim dodamo še dva ali tri, ki zaradi takih ali drugačnih razlogov na knjižnem sejmu niso sodelovali. Na primer na knjižnem sejmu sta v letu 2024 denimo manjkali založbi Rokus-Klett in Vigevage knjige.

7 Podatkov o obsegu učbeniškega trga načeloma zdaj res nihče uradno in konsistentno ne zbira (osebna korespondenca Jaka Gerčar). Ocena učbeniškega trga, ki jo je Samo Rugelj zapisal v raziskavi *Knjiga in bralci VII* za leto 2023, je 18 milijonov evrov (str. 117).

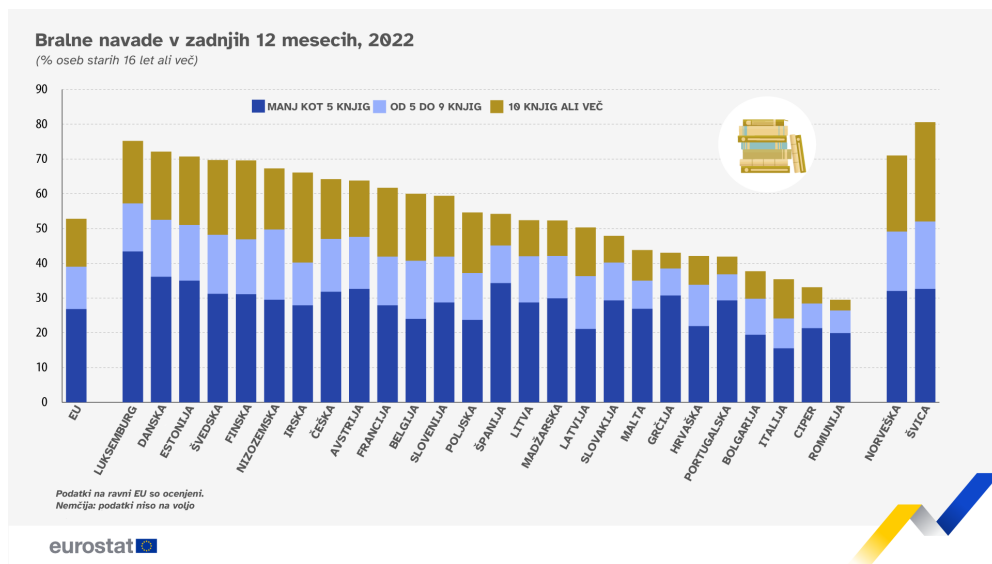
Podobno se izračuni zapletejo tudi pri oceni povprečne maloprodajne cene knjige. V Narodni in univerzitetni knjižnici (v nadaljevanju uporabljamo kratico NUK) jo sicer vsako leto izračunajo na podlagi cen, ki jih založniki v skladu z zakonom obvezno navajajo na platnicah knjig. Toda realna, na trgu realizirana maloprodajna cena knjige je v resnici nižja od tiste, kot jo izračunajo v NUK. Tako je zato, ker imamo v Sloveniji zakonsko določilo za enotno ceno knjige (Kovač, 2024), ki za šest mesecev prepoveduje spreminjanje maloprodajne cene. Enotno ceno knjige določa Zakon o enotni ceni knjige (ZECK, 2014). Po tem obdobju založniki na platnicah zapisane cene knjig pomembno znižajo ali pa jih tržijo v posebnih promocijskih akcijah (če kupiš dve knjigi, dobiš tretjo zastonj ipd.). Zato je kolikor toliko realno sliko o na trgu ustvarjeni povprečni maloprodajni ceni tiskane knjige mogoče dobiti le s pomočjo prodajnih podatkov največjih založb in knjigarn. Na osnovi podatkov o prodaji v knjigotrški mreži Mladinske knjige in Učil smo denimo leta 2015 ocenili, da je bila povprečna, na trgu dosežena maloprodajna cena knjige za več kot tretjino nižja kot cena, ki jo je izračunal NUK (Kovač idr., 2015). Deset let kasneje je prišlo do spremembe: zaradi pandemije so nekatere založbe pomemben del svoje prodaje preselile v lastne spletne knjigarne, hkrati pa so rezultati raziskave Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024) pokazali, da se je za več kot tretjino povečalo število ljudi, ki knjige kupujejo v megamarketih, kot sta na primer Hofer ali Lidl, kar pomeni, da so podatki o prodaji v knjigarnah glede povprečne maloprodajne cene knjige na trgu postali manj zanesljivi. Na to denimo kaže dejstvo, da se je povprečna maloprodajna cena knjige v knjigarniški mreži Mladinske knjige (ki je bila osnova za izračun povprečne cene leta 2014) pomembno približala povprečni ceni, kot jo izračuna NUK; toda po drugi strani anekdotični dokazi kažejo, da so maloprodajne cene knjig v trgovskih središčih bistveno nižje, od pet do petnajst evrov. Tu pa žal na voljo ni nikakršnih javno dostopnih podatkov. Na podlagi tega je bilo v raziskavi Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024) v letu 2024 ocenjeno, da se povprečna maloprodajna cena knjige v zadnjih desetih letih na celotnem trgu ni bistveno spremenila. Domnevali smo, da je bilo v letu 2022 povprečno število prodanih izvodov na prebivalca enako kot leta 2018, to pomeni 2,3 izvoda. Opozoriti velja, da je zaradi omenjenih sprememb na trgu ta ocena manj natančna, kot je bila leta 2014.

Skratka, število v Sloveniji prodanih knjig izračunavamo tako, da delimo oceno prometa z oceno maloprodajne cene, zato velja znova poudariti, da je tako dobljeni rezultat lahko zgolj ocena. Nekoliko natančnejši so podatki o knjižnični izposoji, a je tudi tu potrebna previdnost. Po podatkih BibSiSt (b. d.) je bilo namreč v Sloveniji v letu 2023 približno 20 milijonov knjižnih izposoj; vendar ko podatke pogledamo natančneje, se pokaže, da je bila od tega približno polovica podaljšav. Če pri tem upoštevamo le polnoletne člane knjižnic, se število izposoj brez podaljšav zmanjša na

cca 6 milijonov oziroma na 3 izvide na prebivalca. Na podlagi teh izračunov lahko torej ocenimo, da znaša povprečna poraba knjige na prebivalca v Sloveniji približno 5 izvodov na leto, ker je že dalj časa stabilen podatek.

Slovenske bralne navade v mednarodnem kontekstu

Težave pri raziskovanju bralnih navad se v Sloveniji še močneje izrišejo pri mednarodnih primerjavah. Naj to ilustriramo s sodobnim zgledom. Leta 2023 so pri Eurostatu objavili rezultate (slika 1) raziskave bralnih navad v Evropski uniji (brez Nemčije), v kateri se je pokazalo, da so bralne navade najbolj razvite na Norveškem, v Švici in Luksemburgu, kjer je knjige v prostem času bralo več kot 70 % ljudi, najmanj pa v Romuniji in na Cipru, kjer je bilo bralcev okoli 40 %; Slovenija se je uvrstila v zlato sredino z okoli 60 % bralcev. S slovenskega raziskovalnega zornega kota so bili na prvi pogled rezultati naravnost odlični, saj je bilo število bralcev knjig približno tako, kot ga je leto kasneje pokazala raziskava Knjiga in bralci VII. Toda kaj nam ta uvrstitev Slovenije v zlato sredino v resnici pove?

Slika 1: Bralne navade v izbranih evropskih državah (Vir: Eurostat, 2022)

Za odgovor na to vprašanje si bomo ogledali še nekaj tujih raziskav bralnih navad. Izbrali smo tiste, ki so bile narejene približno v istem času kot slovenska raziskava (iz leta 2023 ali 2024) in izvedene v državah, ki so Sloveniji razmeroma blizu po številu prebivalstva, a imajo hkrati bistveno boljše razvite bralne navade (npr. Norveška) ali

pa so nam sorodne kulturno, geografsko in zgodovinsko (npr. Hrvaška) oziroma so večje, a imajo do neke mere podobno geopolitično zgodovino (npr. Poljska) ali pa so glede na GDP per capita podobno razvite, a drugačne po številu prebivalcev in kulturnih tradicijah (npr. Italija, Španija).

Podobno ujemanje z Eurostatovo raziskavo glede podatka o številu nebralcev, kot ga opazimo v Sloveniji, je tudi na Poljskem, kjer je po raziskavi bralnih navad, ki jo vsako leto opravi poljska nacionalna knjižnica, 57 % nebralcev, po Eurostatovih podatkih pa je teh 55 %. Nekoliko večje razlike so bile v Španiji, kjer je bilo 32,7 % nebralcev po rezultatih raziskave Conecta, ki jo je financiralo špansko združenje založnikov, in 38,8 % nebralcev po Eurostatovih podatkih. Podobno ujemanje med Eurostatovimi in »lokalnimi« podatki je bilo tudi na Hrvaškem: 62 % nebralcev po podatkih raziskave, ki jo je izvedlo podjetje Karika (2024) in 57,9 % nebralcev po Eurostatovih podatkih. Podobno je tudi na Norveškem: 19 % nebralcev po raziskavi Norveškega združenja založnikov in 27,2 % nebralcev po Eurostatovi raziskavi, vendar je norveška raziskava med branje uvrstila tudi poslušanje zvočnih knjig, Eurostatova pa ne. Daleč največje razlike so bile v Italiji, kjer je bilo po Eurostatovih podatkih 64,6 % nebralcev, po podatkih raziskave, ki jo je financiralo italijansko združenje založnikov, pa le 31 %. Kot zgled raziskave s popolnoma drugačnimi rezultati velja omeniti raziskavo evropskega združenja knjigarnarjev EIBF (RISE in EIBF, 2024), s katero so ugotovili, da je v Italiji samo 6 % nebralcev, na Norveškem 16 %, v Španiji pa 9. Slovenije, Hrvaške in Poljske ta raziskava ni zajela.

Branje v raziskavi Spretnosti odraslih (PIAAC)

Branje je ena od štirih ključnih komponent besedilne zmožnosti, saj je na področju izobraževanja odraslih opredelitev temeljne sporazumevalne zmožnosti za odtenek drugačna od opredelitve, kadar se branje nanaša na mlade in otroke. Besedilna zmožnost je v kontekstu izobraževanja odraslih najširša kategorija ali kompetenca, ki obsega vrsto znanj, spretnosti in vedenj na zelo različnih ravneh, saj to temeljno zmožnost lahko pridobivamo in širimo od rojstva vse do pozne starosti. Vsaka od osmih ključnih kompetenc sloni na dobrem obvladanju sporazumevanja oziroma pismenosti (Javrh, 2025).

V raziskavi Spretnosti odraslih – PIAAC je branje ena od komponent zmožnosti sporazumevanja, ki se testira pri odraslih. Pri tem ne gre le za ugotavljanje posameznikovega obvladovanja besednjaka in slovnice, uporabe različnih funkcij jezika in vrst besedne interakcije, to je različnih vrst in načinov izmenjavanja sporočil v maternem jeziku. Torej raziskava ne meri le poznavanja, ampak predvsem učinkovito uporabo in

znajdenje med vrstami literarnih in neliterarnih besedil, zmožnost zaznavanja različnih slogov in jezikovnih zvrsti ter spremenljivost uporabljenega jezika (OECD, 2016a).

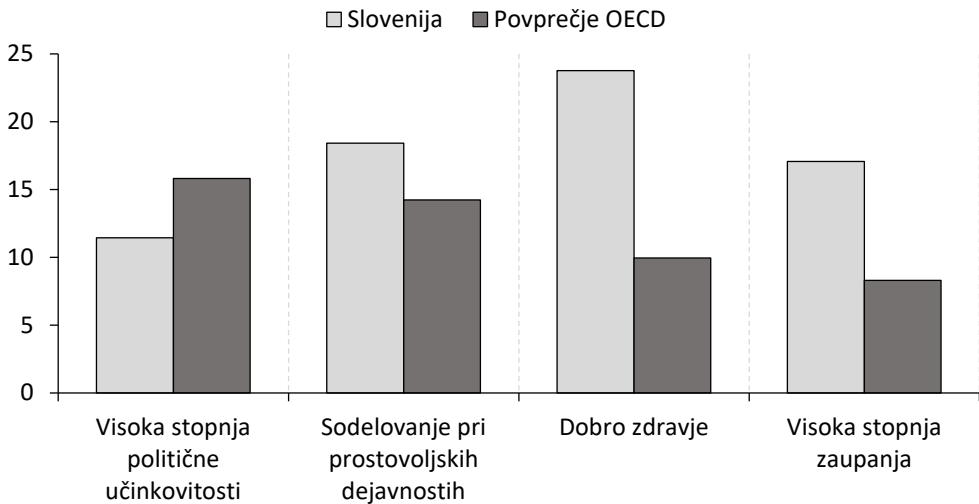
Branje je v svojem temelju zmožnost ustreznega dekodiranja številnih implicitnih sporočil višjega reda, skritih v besedilih, ki jih bralec neposredno sprejme skozi akt branja – ko ga opredeljujemo skladno z metodologijo raziskave PIAAC, ki se je osredotočila na del besedilne spretnosti in ni raziskovala tvorjenja besedila (pisanje) in govora. Branje odraslemu omogoča razumevanje različnih besedil, namenjenih za učenje in užitek, iskanje informacij v različnih medijih in iz različnih virov (zemljevidov, leksikonov, razpredelnic), iz uradnih, neuradnih, zasebnih in javnih besedil; branje je pa lahko glasno branje pred drugimi, branje in razumevanje piktogramov itd. (Javrh, 2025; OECD, 2016a).

Izsledki raziskave PIAAC 2016 (Možina, 2022) zelo očitno pokažejo, da je za razvoj različnih zmožnosti, ki so potrebne za delo in vsakodnevno življenje, treba posebej dobro krepiti najosnovnejše: pisanje, računanje ter digitalne spretnosti, še posebej pa branje. Prav raziskava PIAAC se je zato zelo osredotočila na branje. Besedilne spretnosti v tej raziskavi so razumljene kot tiste, ki označujejo zmožnost razumeti in uporabiti pisna besedila ter z njimi doseči svoje cilje. To pomeni imeti take spretnosti, ki ob branju omogočajo izpeljavo več postopkov: dekodiranje besedila, razumevanje in interpretacijo. Že med branjem, posebej pa po njem poteka tudi konstrukcija pomena prebranega, ovrednotenje konkretnega besedila ter končno tudi njegova uporaba v nekem specifičnem kontekstu (Možina idr., 2015).

Dosežki pri besedilnih spretnostih so bili opisani z lestvico, ki je prikazovala različne ravni obvladovanja te zmožnosti. Določena raven je pokazala, kako uspešen je posameznik pri procesiranju bolj ali manj zahtevnih informacij, se pravi kako uspešno lahko odrasli dostopa, razume, se odzove, analizira in uporablja informacije, ki so tiskane ali se pojavljajo na zaslonu.

Posebna vrednost rezultatov raziskave PIAAC za našo razpravo je rezultat, ki ga je dal izračun korelacij med ravniyo obvladovanja spretnosti in udejstvovanjem v družbi. Pokazala se je tale zakonitost: pozitivna družbena naravnost je statistično pomembno višja pri odraslih, ki so imeli besedilne dosežke na višjih ravneh. Tudi bralna komponenta sama je pokazala podobno: višji dosežki pri branju statistično pozitivno korelirajo z višjo stopnjo politične učinkovitosti, s pogostejšim prostovoljskim udejstvovanjem v lokalnih skupnostih, z višjo stopnjo zaupanja v druge kot tudi v državo nasploh ter bistveno večjim zadovoljstvom z lastnim zdravjem. Z nekoliko ohlapnejšimi besedami bi lahko rekli, da se je izrazila zanesljiva verjetnost, da bodo dobri bralci veliko bolj družbeno angažirani in bolj zdravi ter optimistični (Javrh, 2025; Javrh, 2016a).

Gornje ponazarjajo tile podatki: leta 2016 je v Sloveniji 94,4 % odraslih, ki so zelo dobro obvladali besedilne spretnosti, menilo, da je njihovo zdravstveno stanje odlično (v primerjavi s 70,7 % odraslih, ki so slabo obvladali besedilne spretnosti, a hkrati menili, da imajo odlično zdravje). Pozitivne družbene učinke dobro razvitih spretnosti jasno ponazarja tudi slika 2, na kateri je prikazana razlika med tistimi odraslimi, ki so bodisi dosegli najvišje bodisi najnižje ravni. V Sloveniji je razlika med obema podskupinama še večja, kot je povprečna razlika držav OECD. Zanimivo je, da je manjša le pri postavki politična učinkovitost (Javrnh, 2016a).

Slika 2: Besedilne spretnosti in pozitivni družbeni učinki⁸ (Vir: OECD, 2016b)

Odrasli z višjimi dosežki pri besedilnih spretnostih so v Sloveniji trikrat pogosteje od odraslih z nizkimi dosežki (na 1. ravni ali pod njo) poročali, da drugim zaupajo (24,7 % v primerjavi s 7,6 %). Razlika v družbenem zaupanju med podobnimi skupinami je bila v državah OECD v povprečju manjša (13,0 %) kot v Sloveniji (17 %). Prav tako so odrasli z visokimi dosežki v Sloveniji dvakrat pogosteje od odraslih z nizkimi dosežki verjeli, da lahko vplivajo na politične procese (politična učinkovitost). Tudi prostovoljstvo je bilo med odraslimi z zelo dobrimi rezultati veliko pogostejše (44,9 %) kot med odraslimi s slabimi rezultati (26,5 %).

8 Razlika v odstotku = razlika med odstotkom odraslih z visokimi rezultati (4./5. raven) in odstotkom odraslih z nizkimi rezultati (1. raven ali manj), ki so poročali o visoki stopnji zaupanja in politične učinkovitosti, dobrem oziroma odličnem zdravju in prostovoljstvu.

Še podrobneje o rezultatih pri bralni komponenti

Merjenje v raziskavi PIAAC je obsegalo tudi test branja. Ta del merjenja je bil posebej namenjen zagotavljanju informacij o odraslih z zelo nizkimi stopnjami obvladovanja branja.⁹ Bralna komponenta besedilnih spretnosti, ki so jo merili v tem modulu raziskave, je bila opredeljena kot set osnovnih veščin dekodiranja, s katerimi lahko posameznik izlušči pomen (bistvo) iz besedila. Obsegala je dekodiranje in razumevanje različnih ravni: besed, stavkov in odlomkov besedil, obseg besedišča in hitrost branja (Javrh, 2016b). Odrasli v vsakdanjem življenju berejo gradiva različnih besedilnih vrst in v različnih kontekstih. To dvoje vpliva na vsebino besedil, motiviranost za branje ter tudi način, na katerega se besedila interpretira. Konkretna besedila, ki so bila izbrana za merjenje branja, so bila prav iz tega razloga povezana s štirimi širokimi konteksti: delo, osebno življenje, družba in skupnost ter izobraževanje in usposabljanje (Javrh, 2018).¹⁰

Besedila, ki so bila vključena v merjenje branja, so bila v obliki tiskanega gradiva ali pa so se pojavila na zaslonu. Priprava testnih nalog je izhajala iz predpostavke, da bralci na splošno uporabljajo tri široke kognitivne strategije, ko se odzivajo na pisna besedila:

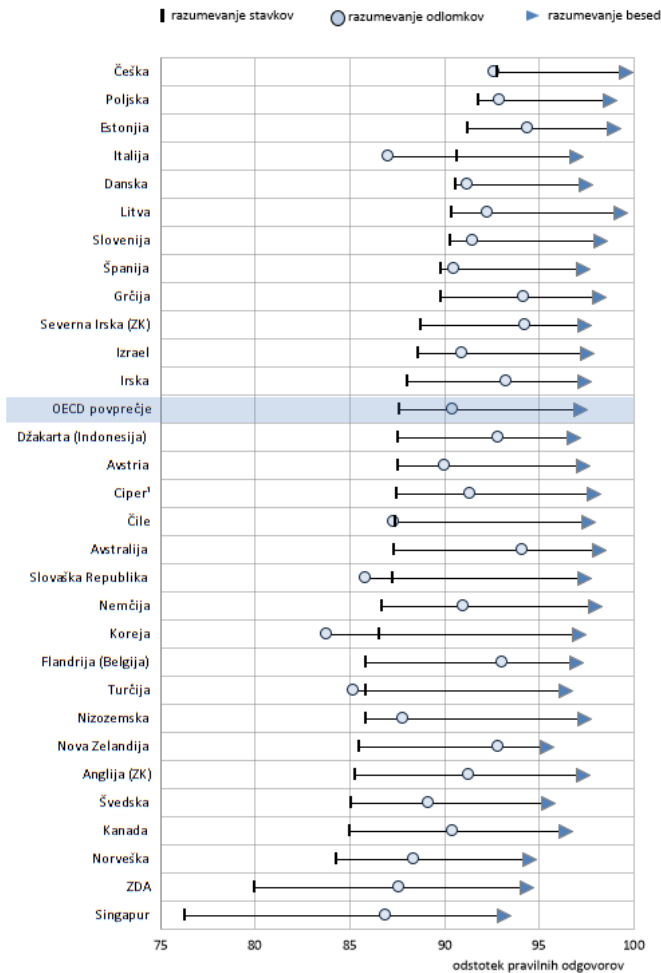
- Dostop in identifikacijo, ki vključujeta še iskanje informacij v besedilu. Na eni strani je to lahko sorazmerno preprosta operacija, ko so iskane informacije takoj prepoznane, na drugi pa zelo zapletena operacija, ki zahteva razmišljanje s sklepanjem in razumevanje pripovednih strategij.
- Integriranje in interpretiranje – to je razumevanje odnosov med različnimi deli besedila, da se bralec dokoplje do pomena in potegne zaključke iz besedila kot celote.
- Ovrednotenje in premislek, ki od bralca zahtevata, da informacije v besedilu poveže z drugimi informacijami, znanjem in izkušnjami ter na primer oceni relevantnost ali verodostojnost besedila.

Rezultati so pokazali, da so bili večji bralci sposobni tovrstne operacije izvajati avtomatizirano. Pokazalo se je, da odrasli z višjo ravniyo znanja branja in pisanja (2. raven ali več) pravilno opravijo skoraj vse naloge, zato so bili rezultati raziskave predstavljeni (slika 3) le za odrasle, ki so se uvrstili na 1. raven obvladovanja besedilne spretnosti ali pod njo, saj so se rezultati te skupine med seboj glede na državo zelo razlikovali.

9 Modul testiranja branja je bil izveden v 29 od 33 sodelujočih držav/gospodarstev (Finska, Francija, Japonska in Ruska federacija pri tej oceni niso sodelovale).

10 Pri nalogah s tiskanim besediščem so morali udeleženci preizkusa izbrati besedo, ki ustreza sliki predmeta, iz nabora štirih alternativnih besed. Naloge za obdelavo stavkov so od testirancev zahtevale, da ugotovijo, ali je stavek logično smiseln glede na lastnosti resničnega sveta. Naloge za razumevanje odlomkov so vključevale branje več odstavkov proznega besedila. Pri določenih točkah besedila so testiranci izbirali med dvema besedama in morali izbrati besedo, ki je bila v kontekstu odlomka najbolj smiselna.

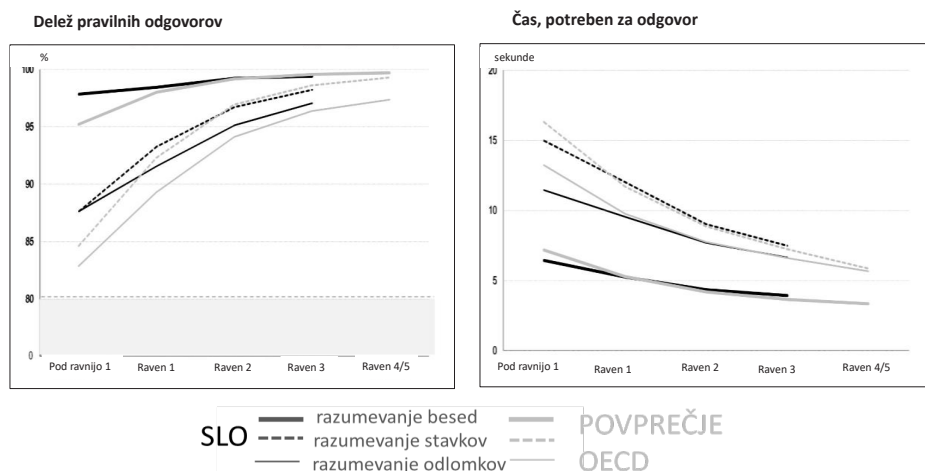
Povprečni delež pravih odgovorov; odrasli, ki dosegajo 1. raven ali manj pri pismenosti

Slika 3: Prikaz mednarodnih rezultatov pri testiranju bralne komponente (vključeni le rezultati odraslih, ki so dosegli 1. raven ali manj) (Vir: OECD, 2012, 2015)¹¹

Da bi lahko čim natančneje ocenili bralno komponento, je raziskava merila čas, ki so ga anketiranci potrebovali za dokončanje nalog, in s tem tudi čas, potreben za branje in uporabo prebranega. Hitrost branja in adekvatna uporaba pridobljenih informacij za rešitev danega problema je zelo zanesljiv pokazatelj kakovosti branja.

11 V ocenjevanje branja so bili zajeti tisti anketiranci, ki niso uspešno opravili temeljnega preizkusa besedilne ali matematične pismenosti v računalniški različici ocenjevanja, in vsi anketiranci, ki so želeli opravljati le papirno različico testiranja. Finska, Japonska, Francija in Ruska federacija niso izvajale merjenja bralnih komponent. Države so razvrščene v padajočem vrstnem redu glede na povprečje pravilno rešenih nalog pri razumevanju stavkov.

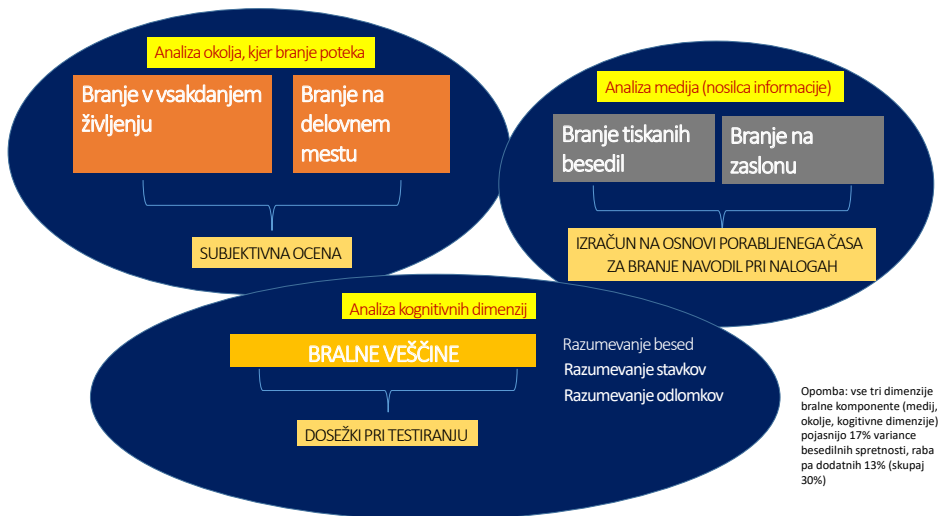
Slika 4: Čas za odgovor glede na zahtevnost operacije pri branju v primerjavi z doseženo ravni, primerjava med povprečjem OECD in Slovenijo12 (Vir: OECD, 2012, 2015)

Bralne veščine so pričakovano boljše pri višjih ravneh besedilnih spretnosti, to pomeni, da odrasli, ki so se uvrstili na višje ravni te spretnosti, bistveno boljše razumejo tako besednjak kot stavke pa tudi odlomke besedila. Dokazana je bila tudi pozitivna statistična povezanost med besedilnimi spretnostmi (bralne veščine so ena od njihovih komponent) in spretnostmi reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Dobro razvite besedilne spretnosti so, kot se je posebej jasno potrdilo s to raziskavo, nujno potrebna osnova za uporabo spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. V tem kontekstu je zaskrbljujoče, da se je Slovenija glede na dosežke drugih primerljivih držav pri besedilnih spretnostih umestila dokaj nizko. Postavlja se zelo tehtno vprašanje: kaj lahko knjižnice, kot potencialne obvladovalke podatkov in njihove promotorke, prispevajo k izboljšanju stanja na področju bralne komponente besedilne spretnosti odraslih oziroma vprašanje, kakšne rezultate pri besedilnih spretnostih bi dosegli knjižničarji, če bi lahko v meritve vključili posameznike specifičnih poklicnih skupin. Ker pa je vzorec v omenjeni in opisani raziskavi reprezentativen, dopušča interpretacijo ali vsaj domnevo, da se tudi med knjižničarji primerljiv odstotek sooča s težavami pri razumevanju besedilnih sporočil.

12 Prikaz Delež pravilnih odgovorov prikazuje razmerje med ravni bralne pismenosti in odstotkom pravilno odgovorjenih postavk (natančnost). Slika Čas, potreben za odgovor kaže, kdaj je posameznik odgovoril na vprašanje ali nalogo, prikazuje pa tudi razmerje med znanjem (ravni) in časom (v sekundah), potrebnim za izpolnitev postavke (hitrost). Obe stopnji natančnosti (tako pravilnost kot hitrost branja) sta višji, kolikor je višja raven.

Najpomembnejše ugotovitve o branju odraslih na osnovi podatkov iz raziskave PIAAC 2016

Kot smo že poudarili, je za natančno razumevanje podatkov o branju iz raziskave PIAAC treba upoštevati, da je raziskava sicer merila tudi branje, da pa ga je opredelila kot eno od komponent besedilnih spretnosti. Kako pomembna je ta komponenta v skupnem rezultatu besedilne spretnosti, pokaže spodnji prikaz. Končni izračuni na mednarodnih podatkih so pokazali, da je branje zajeten del besedilnih spretnosti. Branje v vsakdanjem življenju in branje na delovnem mestu skupaj pojasnita 13 % variance, razumevanje besed, stavkov in odlomkov pa 17 % variance, oboje skupaj predstavlja oziroma pojasnjuje skoraj tretjino variance besedilne spretnosti. Tako lahko z določeno mero pridržka skupne rezultate za besedilne spretnosti razumemo kot dobro veljavne tudi za bralno komponento kot tako. Ugotovitve lahko povzamemo v naslednje sklope:

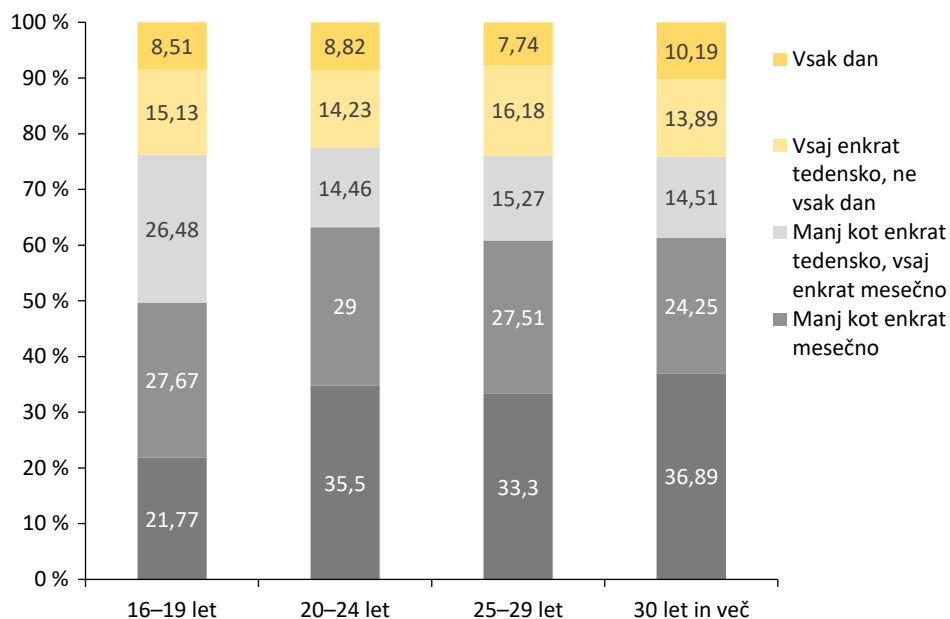
Slika 5: Dimenzije branja pri besedilnih spretnostih v raziskavi PIAAC

1. Dosežena izobrazba je najmočnejši napovedovalec dosežkov pri besedilnih spretnostih, kar pomeni, da je velika verjetnost, da bo podoben dosežek tudi pri bralni komponenti. Bralne navade so v tesni korelaciji z razvitostjo spretnosti. V povprečju se odstotek pogostih bralcev povečuje z vsako dodatno stopnjo izobrazbe. Pri večini držav je bila razlika v povprečnem dosežku tistih, ki berejo pogosteje, in tistih, ki nikoli ne berejo, zelo velika. Glede na odstopanje naše države od primerljivih držav v Evropski uniji se je že ob teh rezultatih kar samo ponujalo vprašanje, ali so pri nas glavni problem premalo razvita bralna kultura oziroma bralne navade odraslih.

2. Izobraževanje je lahko katalizator, ki povečuje motivacijo za branje knjig, kljub temu da je raziskava Knjiga in bralci VII pokazala, da je v slovenskem okolju na prvem mestu kot katalizator bralne kulture družinsko okolje, prav tako pogosto pa prav branje lahko dvigne izobraževalne težnje, na kar opozarja raziskava PIAAC. V Sloveniji je delež odraslih, ki bere knjige vsaj enkrat na teden, pod povprečjem OECD. Glede na mednarodne primerjave o branju je zgovoren podatek, da odrasli s terciarno izobrazbo v Sloveniji berejo knjige tako pogosto, kot jih berejo odrasli na Švedskem, če imajo končano le srednjo šolo (Možina, 2022).
3. Dosežki starejših generacij so praviloma precej nižji kot dosežki mlajših generacij, kar je splošna ugotovitev raziskave in velja za vse države. Specifično pa je, da se Slovenija srečuje s hitrejšim upadanjem besedilnih spretnosti, kot je to značilno za druge države. Raziskava je potrdila, da besedilne spretnosti po približno 35. letu starosti, ko so na vrhuncu, postopno usihajo, v Sloveniji pa je ta upad precej izrazit. Za generacije starejših odraslih v Sloveniji, npr. starejših od 50 let ali starejših od 65 let, ta rezultat tudi pomeni, da bodo hitreje kot na primer njihovi evropski vrstniki izgubljali bralne veščine, če so te že v izhodišču imeli na nižjih ravneh (1. raven ali pod 1. ravni). Prav tako ta podatek opozarja, da v Sloveniji težje kot v drugih državah spretnosti starejših obnavljamo in ohranjamo zgolj z izobraževanjem in usposabljanjem, še posebej zato, ker se prav starejši z nizkimi ravnmi (med njimi pa še posebej manj izobraženi) v zelo majhnem obsegu vključujejo v izobraževanja. Enako velja za obiskovanje knjižnic.
4. Slovenija je ena tistih držav, kjer je izobrazba staršev zelo pomemben dejavnik razvitosti spretnosti, kar ni ugoden podatek. Problem nastaja zaradi prenosa odklonilnih navad do branja, ki se generacijsko prav zaradi tega dejavnika intenzivneje prenaša. Zaradi nizkih besedilnih spretnosti starši manj pogosto ustrezno podpirajo otrokov zgodnji kognitivni in jezikovni razvoj ter načrtno manj pogosto spodbujajo predbralne navade. V Evropski uniji so večje razlike v dosežkih glede na izobrazbo staršev le še v Nemčiji, na Madžarskem in na Poljskem. Ko k temu prištejemo še dejstvo, da tudi slovenski šolski sistem v manjši meri kot na primer skandinavski sistemi kompenzira razlike, ki nastajajo zaradi izključenosti in ranljivosti staršev, se izriše dokaj problematična slika.
5. Tako v Sloveniji kot v drugih državah OECD dobro obvladovanje besedilnih spretnosti pozitivno vpliva na vključenost v delovno silo in na višino plačila. Za odrasle z višjo stopnjo obvladovanja je v povprečju verjetneje, da bodo sodelovali na trgu dela in da bodo zaposleni. Povsem podobno lahko sklepamo glede bralne komponente.

6. Razlike v povprečnih dosežkih v slovenskih regijah se ujemajo s kazalniki razvisti regij. V sekundarnih analizah podatkov raziskave se je pokazalo, da obstaja statistično značilna povezanost med kakovostjo človeškega kapitala, merjenega z dosežki v spretnostih, in gospodarsko učinkovitostjo, merjeno v bruto družbenem proizvodu (v nadaljevanju: BDP), tako na ravni države kot tudi regije. Najvišji BDP na prebivalca ima osrednjeslovenska regija. Ta regija ima največ delovnih mest in posledično veliko delovnih migracij, kar ji viša BDP na prebivalca.
7. Dobre besedilne spretnosti, ob njih pa seveda tudi bralna komponenta, napovedujejo tudi boljšo percepcijo lastnega zdravja. Potrdila se je razmeroma močna povezava med besedilnimi spretnostmi in zaupanjem v druge in družbo nasploh. V Sloveniji je ta povezava še močnejša, kot je povprečje v OECD. Podobno kot v drugih državah se je potrdila tudi statistično pomembna povezava med besedilnimi spretnostmi in oceno lastnega zdravja tudi pri odraslih, pri mladini pa je ta podatek že dolgo znan.
8. Kljub povečani udeležbi v izobraževanju odraslih se polarizacija v udeležbi odraslih v vseživljenjskem učenju med skupinami odraslih povečuje. Odrasli z nižjimi dosežki v spretnostih, še posebej manj izobraženi, starejši, iz šibkejših socialnih okolij in neaktivni v prostovoljskih dejavnostih, se občutno manj pogosto izobražujejo (Mirčeva, 2018, str. 115). Vseživljenjskega učenja se udeležuje bistveno manj neaktivnih kot zaposlenih in brezposelnih. To pa potrjuje ugotovitve slovenskih andragogov, ki se posvečajo proučevanju motivacije ranljivih skupin za udeležbo v programih za življenjsko uspešnost (prim. Javrh 2021). Že Radovan (2008) je na primer ugotovil, da se za razlogom »pomanjkanje časa, denarja in družinske obveznosti« skrivajo nizka motivacija, odklonilni odnos do učenja, pomanjkanje ustreznega poprejšnjega znanja ali spretnosti. To lahko interpretiramo tudi z ozadjem slabih oziroma negativnih izkušenj z učenjem in/ali branjem kot posledico npr. slabše podpore tem procesom v otroštvu. Vpliv teh dejavnikov na delež udeležbe v izobraževanju in usposabljanju ni nekaj novega ali nepričakovanega, zaznali so jo tudi v preteklosti ali v nekaterih drugih državah.

Te ugotovitve v novo luč postavljajo pomen spodbujanja, ne le branja kot veščine, ampak kot vzpostavljanje in negovanje bralne kulture. Prav na področju izobraževanja odraslih v zvezi s spodbujanjem bralne kulture pri odraslem najprej trčimo ob kompleksno področje njegovih nekdanjih šolskih izkušenj pri branju pred skupino v razredu in posameznikovo samopodobo bralca, ob tem pa še ob vplive različnih delovnih kontekstov, ki jim je bil kot zaposleni po šolanju izpostavljen.

Slika 6: Kako pogosto v vsakdanjem življenju mladi berejo leposlovne in neleposlovne knjige
(Vir: Podatki raziskave PIAAC 2016, lastni preračuni)

Podatki raziskave spretnosti odraslih 2016 so pokazali tudi, kako pogosto berejo odrasli knjige, bodisi leposlovne ali neleposlovne. V spodnjem prikazu (slika 6) je razvidno, kako se s starostjo število bralcev in občasnih bralcev (nikoli ali manj kot enkrat mesečno) postopno povečuje. Hkrati je videti tudi, da je delež pogostih bralcev (ki berejo vsak dan) stabilen oziroma glede na življenjski cikel celo nekoliko naraste v zrelem obdobju življenja. To je, nekoliko presenetljivo in v nasprotju z rezultati raziskave *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024), saj je po njenih rezultatih ta trenutek najmanj bralcev v starosti 50+. Za knjižničarje so najbolj obetavna skupina tisti, ki berejo manj kot enkrat tedensko, vendar vsaj enkrat mesečno. Ta skupina se namreč s starostjo zmanjšuje na račun povečevanja skupine, ki bere manj kot enkrat mesečno. To so odrasli, ki ob izstopu iz izobraževalnega sistema ne najdejo več motivacije, da bi brali knjige ne glede na to, ali so te leposlovne ali ne. Kljub temu da ti podatki niso obetavni, pa je to vendarle odlična priložnost za knjižnične programe spodbujanja branja in dokaz, kako pomembno je, da knjižnice spremljajo tovrstne raziskave.

Na vprašanje, kako pogosto v vsakdanjem življenju berejo leposlovne in neleposlovne knjige, je najmlajša skupina v starosti 16 do 19 let odgovorila »nikoli« v 21,77 %, delež odgovorov »nikoli« se je v nekoliko starejših skupinah še povečeval. Kar tretjina

(33,30 %) mlajših odraslih v starosti 25 do 29 let je odgovorila, da »nikoli« ne bere knjig. To pa so skupine odraslih, ki glede na dosedanje izkušnje pri razvoju pismenosti (in s tem tudi branja) zahtevajo največ pomoči in pri katerih je najpogosteje problem tako bralna veščina kot tudi bralna kultura, ki so jo podedovali iz svojega primarnega okolja.

Zaključek

Poraja se nam vprašanje, od kod takšne razlike v rezultatih omenjenih raziskav o nebralcih. Odgovorov na to vprašanje je seveda več, nekaj smo jih obravnavali pri opisu posebnosti raziskovanja bralnih navad. V nekaterih primerih gre za različne oblike zajema podatkov: slovenska raziskava o bralnih navadah splošne populacije je denimo zajela populacijo 18+, španska 16+, italijanska pa 14+. V nekaterih primerih so bila vprašanja anket formulirana različno (npr. španska raziskava je spraševala o vseh vrstah branja in znotraj tega še o branju knjig, norveška pa je vključila tudi poslušanje zvočnih knjig). Do določenih razlik je prišlo tudi zaradi različnih načinov anketiranja, Eurostat denimo kombinira pristop PAPI, CAPI, CATI in CAWI (v Sloveniji so uporabili zgolj CAPI in CAWI), španska, poljska in hrvaška raziskava bralnih navad sta bili izvedeni z metodo CATI, italijanska s kombinacijo metod CATI in CAWI, slovenska raziskava Knjiga in bralci VII pa s CAWI. Vse omenjene raziskave so bile narejene na demografsko reprezentativnem vzorcu, najmanjši numerični, a še vedno reprezentativni vzorec pa je bil v Sloveniji. Povsem drugače je bilo pri raziskavi EIBF, pri kateri so v vseh državah uporabili majhen in demografsko nerepresentativni vzorec, zato so bili rezultati radikalno drugačni kot v drugih raziskavah (le 500 anketiranih, razdeljenih v le dve dohodkovni skupini in brez ustrezne regionalne zastopanosti). Za naše nadaljnje primerjave in razmisleke bomo zato uporabili Eurostatovo raziskavo in omenjene lokalne raziskave, raziskavi EIBF pa se izognili, predvsem zaradi vzorca, ki ni reprezentativen za celotno populacijo, ampak le za določen izbrani segment in je zato neprimerljiv z drugimi raziskavami.

Tako izrisana bralna krajina tukaj (v slovenskem prostoru) in tam (v mednarodnem prostoru) pokaže podobo bralne ali nebralne splošne javnosti. Na tem mestu se verjetno poraja vprašanje, zakaj je za raziskovanje bralnih navad strokovnjakov, zaposlenih v knjižnicah, pomembno izrisati podobo splošne bralne krajine. Ta izris je potreben zaradi predstave o pomembnosti in umestitvi bralnih navad v sklop splošnih kulturnih vrednot, skozi katere družba sporoča odnos do stališča o branju, nakupovanju knjig in mestu knjige ter neposredno tudi o mestu vseh poklicev, ki se s knjigo ukvarjajo. Prav strokovni knjižničarski delavci so tisti, ki knjigo postavijo v središče knjižnične javne službe, saj po javno dostopnih podatkih še vedno predstavlja več kot 80 % knjižničnih storitev prav knjižnična zbirka.

Podatki o bralni krajini v Sloveniji (torej tukaj) nam pokažejo, da t. i. običajnega bralca v Sloveniji ni, saj se bralci po svojih navadah med seboj zelo razlikujejo. Največ, kar bi bilo možno z razpoložljivimi podatki izrisati, bi bil statistični približek povprečnega bralca v splošni javnosti, ki bi ga lahko primerjali s statističnim približkom povprečnega profesionalnega bralca. Zakonodaja na področju knjižnične dejavnosti v Sloveniji določa in predpisuje stopnje izobrazbe za posamezne delovne profile, zato je za primerjavo med splošnim in strokovno specifičnim občinstvom zanimiva primerjava prostočasnih bralnih navad visokoizobraženih z bralnimi navadami strokovnih knjižničarskih delavcev. Ti niso vsi visoko izobraženi, vendar je po javno dostopnih podatkih v letu 2023 delež takih precej nad deležem srednjeizobraženih strokovnih knjižničarskih delavcev, in zato primerljivi s to demografsko skupino.

Ker je osrednja tema pričujoče monografije bralna kultura v slovenskem knjižničnem prostoru, ki jo med drugim skušamo primerjati z bralnimi navadami v splošnem slovenskem in mednarodnem kontekstu, bomo v nadaljevanju še nekoliko natančneje pogledali dve vrsti podatkov: prvič, ker velik delež strokovnih nalog v knjižničnem prostoru opravljajo visokošolskoizobraženi strokovnjaki, nas bodo tudi v slovenskem in evropskem kontekstu zanimale predvsem bralne navade visokošolskoizobraženih. Drugič, izhajali bomo iz predpostavke, da so knjižničarji zaradi narave svojega dela tudi bralci knjig, zato nas bo zanimalo še, kam se knjižničarji bralno umeščajo glede na intenzivne bralce v Sloveniji in širše.

Ker bomo izhajali iz predpostavke, da intenzivnost branja vpliva na sposobnost branja na višji ravni in ustvarjalnega mišljenja, nas bodo čisto na koncu zanimale skladnosti med rezultati raziskav PISA, PIAAC in PIRLS ter OECD Survey of Adult Skills 2023 (ali bolj domač izraz, ki se je tudi uveljavil: PIAAC drugi cikel) z raziskavami bralnih navad. Vsaj kar zadeva Slovenijo, se glede števila intenzivnih bralcev ujemanje z Eurostatovo raziskavo nekoliko podre: če je po Eurostatovih podatkih v Sloveniji več kot 10 knjig letno prebralo 17,5 % prebivalstva, je bilo po podatkih raziskave Knjiga in bralci VII takih le 13 %. Na Poljskem je po Eurostatu odstotek bralcev, ki so prebrali letno več kot 10 knjig, skoraj identičen kot v Sloveniji (17,6 %), nižji pa v Italiji (11,3 %), Španiji (9,1 %) in na Hrvaškem (8,3 %) ter bistveno višji na Norveškem (21,1 %). Zanimivo je, da so se v španski, hrvaški in poljski raziskavi temu vprašanju izognili. Nekoliko drugače so ga formulirali v italijanski raziskavi, v kateri so spraševali, koliko bralcev prebere letno več kot 12 knjig (10 %). Podobno strukturiran vprašalnik kot v Sloveniji glede števila prebranih knjig so imeli le na Norveškem, kjer je kar 23 % populacije prebralo več kot 10 knjig letno.

Za mednarodne primerjave je deloma uporaben tudi podatek o povprečnem številu prebranih knjig na prebivalca. Eurostat tega podatka ne ponuja, medtem ko v Sloveniji znaša 5 knjig, v Španiji 10,2, na Norveškem 12,1 in v Italiji 10,2, za Hrvaško tega podatka nimamo. Razlike o povprečnem številu prebranih knjig na prebivalca so večje kot pri številu intenzivnih bralcev. Poleg običajnih nihanj pri vzorčenju in zbiranju podatkov je eden od razlogov za to lahko tudi, da je tistih, ki preberejo več kot 20 knjig letno, v Sloveniji bistveno manj (6 %) kot v drugih državah, vendar tega podatka o številu prebranih knjig nimamo in tako tega predvidevanja ne moremo potrditi, saj so podobno strukturiran vprašalnik kot v Sloveniji glede števila prebranih knjig med obravnavanimi državami imeli le na Norveškem, kjer je 12 % populacije prebralo več kot 25 knjig letno.

Podatek o bralnih navadah visokoizobraženih imamo žal le za tri države, kjer je pričakovano podobno visok: med visokoizobraženimi je v Španiji in Sloveniji 14 % nebralcev, v Italiji pa 13 %.

V raziskavi IEA PIRLS, ki meri bralno pismenost desetletnikov, je Slovenija dosegla precej slabše rezultate kot Hrvaška, Poljska, Norveška in Italija ter podobne kot Španija. V raziskavi bralne pismenosti PISA, ki meri matematično, bralno in naravoslovno pismenost srednješolcev, je Slovenija pri matematični pismenosti prehitela, pri bralni pa zaostala za rezultati držav, s katerimi smo jo primerjali glede bralnih navad odraslih. Pri prvem krogu raziskave OECD SKILLS STUDIES Slovenija ni sodelovala, zato bodo podatki za našo državo dostopni šele leta 2029, velja pa poudariti, da je že pri rezultatih iz prvega kroga 2023 pri najuspešnejših državah skoraj popolna korelacija med bralno pismenostjo in bralnimi navadami odraslih: prve tri države glede števila intenzivnih bralcev so najvišje uvrščene tudi glede bralne pismenosti odraslih.

Vprašanje knjižničarja profesionalnega bralca, ki naj spodbuja branje pri vseh segmentih populacije, ob vseh vpogledih v podatke raziskav postaja zapleteno. Branje strokovnih delavcev na delovnem mestu v izobraževalni in knjižnični dejavnosti je lahko tudi formalno določeno, a kakovost in pomembnost branja za profesionalni razvoj sodi v kategorijo mehkih veščin, ki jih ni mogoče preprosto regulirati. Nasprotno: povezati jih je treba v zavzeto oblikovano bralno kulturo, ki služi profesionalnemu in strokovnemu razvoju. Taki bralni kulturi pa mora pripadati celotno profesionalno področje, ne le nekaj zanesenih posameznikov.

M. Grosman, ki je med drugim veliko javno razpravljala o »edinstvenosti branja odraslih« (Grosman, 2012, str. 176), je še posebej poudarila tudi: »Strokovnjaki

opozarjajo, da mora bralec pri branju vsaki dve sekundi razbrati osem do deset besed, jih med sabo primerjati ter oceniti njeno primernost glede na nastajajoče predstave o besedilu. Zato ni potrebe, da bi mentorji oziroma učitelji v programih za izobraževanje ranljivih morali prikrivati dejstva, da je branje zelo zahtevna miselna dejavnost, ki zahteva od bralca velik trud. Da bi usvojili tekočo bralno zmožnost, bi morali učeči se tudi veliko vaditi in vedeti, da brez vaje v branju ne bodo zaostajali samo pri bralnem razvoju, marveč tudi pri šolskem uspehu in v življenjski uspešnosti.« Ob tem je opozarjala tudi na dejstvo, da je poleg minimalne zmožnosti branja in pisanja pomemben tudi *način razmišljanja* o dnevni rabi branja in pisanja. Kot poudarja, gre za poznavanje pomena in uporab v družbah, ki temeljijo na tisku. Grosman je poudarila ključen problem prav s trditvijo, da se »od preprostega branja in pisanja pismenost razlikuje ravno po poznavanju primerne rabe obeh dejavnosti«. Ta precizna distinkcija je bila tudi vodilo pri novejši analizi bralnih spodbud na področju izobraževanja odraslih (Javrh, 2024). Rezultati analize so opozorili predvsem na potrebo po upoštevanju mnogoterih življenjskih izkušenj odraslih, s tem pa na specifičnost uporabe bralnih spodbud pri odraslih. Nekatere življenjske izkušnje odraslih so, v nasprotju z otroki in mladino, že dolgo usodno negativno povezane z branjem in samopodobo bralca (prav tam). Zato je v zvezi s spodbujanjem branja pri odraslih zelo pomembno vedeti, kdaj in pod kakšnimi pogoji se odrasli lahko dobro počutijo v vlogi učenca, če naj bi se v odraslosti učili kakovostnega branja. Knjižničarji praviloma poročajo (Haramija idr., 2025) o pozitivnih bralnih izkušnjah iz otroštva, vendar ne vsi. Med odgovori smo zaznali določen, res da precej manjši delež tistih, ki nimajo ugodnih spominov na bralne izkušnje iz mladosti. Zanimivo bi bilo odkriti, kaj je bil tisti dejavnik vpliva, ki pa je knjižničarje z manj ugodnimi bralnimi izkušnjami iz mladosti kljub vsemu usmeril v izredno bralno naravnano delovno okolje. Žal raziskave v tej smeri nismo nadaljevali.

Posebej pozorno se je tudi treba ozreti na dejanske možnosti, ki jih ima na voljo katerikoli strokovni delavec, ko želi delati z odraslimi na področju spodbujanja bralne zmožnosti oziroma bralne kulture. »Priporočljivo je tudi, da učitelji (...) pazijo, da je njihova povratna informacija spodbudna in ne odvrne ali celo prizadene katerega od bralcev v skupini. Le s skrajno pozornim poslušanjem in pritegovanjem celotne bralne skupine v pogovor lahko učitelj ali mentor vse bralce prepriča, da ga zares zanimajo bralni odzivi posameznih bralcev v skupini.« (Grosman 2012, str. 178)

Spodbujanje branja je torej strokovno izredno zahteven korak posebej na področju izobraževanja odraslih. Ne more zgolj slediti izkušnjam s področja izobraževanja otrok in mladine. Še manj je primerno, da bi prihajalo do reduciranja tega zelo občutljivega procesa zgolj na usvajanje bralnih veščin pri odraslih (Javrh, 2024). Prav v

izobraževanju odraslih je treba upoštevati vse ključne specifičnosti, ki jih v ta proces s seboj prinašajo odrasli, ki so se voljni ponovno znajti v vlogi učenca. Kot smo navajali zgoraj, so te specifičnosti posebej povezane z avtonomijo pri odločitvi za vključitev v neformalno učenje, mnogoterimi življenjskimi izkušnjami in motivacijo odraslih, ki jo pogosto usmerjajo tudi skrita osebna prepričanja ter kompleksni kontekstualni dejavniki.

Knjižničarji (Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025) imajo izredno pozitivno bralno samopodobo, poročajo o praviloma spodbudnem bralnem domačem okolju v otroštvu in tudi precej stimulativnih izkušnjah z branjem v okviru šolskega sistema, pa kljub temu na prvo mesto po dejavnikih vpliva za oblikovanje v bralca postavljajo domače okolje. Knjižničarji podajo zelo visoko samooceno motivacije za branje, učenja o branju, usvojenega znanja o branju ter stopnji doseženih bralnih zmožnosti. Če pogledamo primerjavo s splošno javnostjo v dveh kategorijah, in sicer glede na stopnjo izobrazbe ter starostno skupino, knjižničarji izredno presegajo povprečno oceno splošne javnosti, vendar v sami populaciji prepoznamo določene odmike. Prav ti odkloni so lahko predmet prihodnjih raziskav, saj v nas odpirajo vprašanja npr. o ustreznosti zasedbe delovnih mest v knjižničarstvu, če npr. nimajo pozitivne bralne izkušnje in branju niso popolnoma naklonjeni, o učinkovitosti pri spodbujanju branja pri odraslih bralcih, pri čemer je v večji meri za uspešnost potreben individualni pristop, in o načinih ali strategijah, s katerimi so negativne izkušnje morda presegli in preoblikovali v ustrezen odnos do branja, torej takšen, ki jim omogoča kakovostno opravljanje delovnih nalog, vezanih na spodbujanje bralnih doživljajev v različnih okoljih in pri različnih skupinah prebivalcev.

Bralne krajine tukaj si ne moremo predstavljati brez knjižničarjev, prav tako kot si je ne moremo brez knjižnic. Družba, tudi s pomočjo zakonodaje, je najpomembnejše delo knjižničarjev naredila skoraj nevidno, saj najpogosteje retorika temeljna opravila knjižničarja veže na uporabo pojma knjižnice (npr. knjižnice pripravljajo programe za spodbujanje branja, knjižnice so na letni ravni organizirale več tisoč bralnih dogodkov, knjižnice nabavljajo knjige). S tem ko se je fokus preusmeril s subjekta (knjižničar) na objekt (knjižnica), se je izgubilo tisto, kar je prav pri branju najpomembnejše: osebni odnos in zavzetost. Podatki, s katerimi izrisujemo bralno krajino, nam neizpodbitno potrjujejo potrebo po redni, načrtni, stalni, kakovostni in premišljeni prisotnosti knjižničarjev v tej bralni krajini.

Literatura

- Ambrožič, M. (2016). *Odnos javnosti do knjižnične javne službe: rezultati raziskave*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. http://www.zbdszveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/predstavitev_ambrozic2016.pdf
- BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah*. (b. d.). Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statisticni-podatki-o-knjiznicah>
- Eurostat. (2022). *Persons reading books in the last 12 months by sex, age, educational attainment and number of books*. https://doi.org/10.2908/ILC_SCP27
- Fras Popovič, S. (2016). *Vodenje s poslanstvom: vodenje zaposlenih v splošnih knjižnicah*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Fras Popovič, S. (2017). Ali je branje res vrednota? Pa dajte no! Ne me zezat!. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 17–22). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2020/07/Povezovanje-sodelovanje-skupnosti.pdf>
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Grosman, M. (2012). Pomen branja za sporazumevanje odraslih. V P. Javrh in M. Kuran (ur.), *Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje* (str. 168–181). Andragoški center Slovenije. http://arhiv.acs.si/publikacije/Temeljne_zmoznosti_odraslih.pdf
- Haramija, D., Fras Popovič, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>
- Javnomnenjska telefonska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic: poročilo*. (2011). Interstat. <https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2019/07/Interstat-ZDRUŽENJE-SPLOŠNIH-KNJIŽNIC-poročilo-29092011.pdf>
- Javrh, P. (ur.). (2016a). *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PLAAC 2016: tematske študije: raziskovalno poročilo*. Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2016b). *Raziskava spretnosti odraslih: metodologija in rezultati – na kratko*. Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (ur.). (2018). *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PLAAC 2016: tematske študije: raziskovalno poročilo*. Andragoški center Slovenije.

- Javrh, P. (2021). Izzivi inkluzije in izobraževanje odraslih oseb s posebnimi potrebami. V I. Srebotnik in M. Povše (ur.), *Izzivi inkluzije pri vseživljenjskem učenju in izobraževanju odraslih s posebnimi potrebami* (str. 20–49). Andragoško društvo Slovenije.
- Javrh, P. (2024). *Poročilo o bralnih spodbudah na področju izobraževanja odraslih: Interno gradivo*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Javrh, P. (2025). Branje odraslih: prestiž ali vrednota. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 45–62). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.3>
- Karika. (2024). *Noc knjige 2024*. https://prijava.nocknjige.hr/datoteke/202404240721370.Karika_Noc%20knjige_2024_L.pdf
- Kocijan, G. in Žnideršič, M. (1980). *Knjiga in bralci II*. Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS.
- Kovač, M. (2024). Kako meriti knjižne trge in bralne navade: KiB VII, založniške in knjižnične statistike ter nekaj mednarodnih primerjav. V S. Rugelj (ur.), *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024* (str. 39–70). UMco.
- Kovač, M., Blatnik, A., Rugelj, S., Rupar, P. in Gregorin, R. (2015). *Knjiga in bralci V: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji*. UMco.
- Krajina. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=krajina>
- Mirčeva, J. (2018). Slovenski model udeležbe odraslih v izobraževanju v kontekstu mednarodne primerjave. V P. Javrh (ur.), *Spretnosti odraslih* (str. 103–116). Andragoški center Slovenije.
- Možina, E. (2022). *Potrebe po javnoveljavnih programih za odrasle, ki ne dajejo javnoveljavne izobrazbe*. Andragoški center Slovenije. <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/potrebe-po-javnoveljavnih-programih-za-odrasle-ki-ne-dajejo-javnoveljavne-izobrazbe/>
- Možina, E., Bider, K. in Lenič, Š. (ur.). (2015). *Raziskava spretnosti odraslih 2013: vodnik za bralca*. Andragoški center Slovenije.
- NielsenIQ BookData. (b. d.). *Welcome to NielsenIQ BookData*. <https://nielseniq.com/global/en/landing-page/nielseniq-bookdata/>
- OECD. (2012). *Survey of Adult Skills (PIAAC)*. Andragoški center Slovenije: neobjavljeno interno gradivo.
- OECD. (2015). *Survey of Adult Skills (PIAAC)*. Andragoški center Slovenije: neobjavljeno interno gradivo.

- OECD. (2016a). *Skills matter: further results from the survey of adult skills*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264258051-en>
- OECD. (2016b). *Slovenija – prvi rezultati: Spretnosti štejejo – Nadaljnji rezultati Raziskave spretnosti odraslih*. OECD Publishing. <https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/10/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Družba sv. Mohorja.
- Radovan, M. (2008). *Značilnosti motivacije in samoregulativnega učenja in izobraževanja na daljavo* [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic. (2020). Ninamedia. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_javnomnenska_raziskava_Ninamedija_2020.pdf
- RISE in EIBF. (2024). *Study on consumer behavior: book-buying trends, reading habits & customer needs*. <https://risebookselling.eu/wp-content/uploads/2024/10/PDD101355-RISE-Consumer-Study-Report.pdf>
- Švab, K., Vilar, P. in Jug, T. (2025). Bralna kultura strokovnih in vodstvenih delavcev slovenskih knjižnic. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 63–92). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.4>
- Zakon o enotni ceni knjige (ZECK). (2014). *Uradni list RS*, št. 11/14 in 152/20 – ZZUOOP.
- Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). (2015). *Uradni list RS*, št. 92/15.
- Zhang, X., Kuchinke, L., Woud, M. L., Velten, J. in Margraf, J. (2017). Survey method matters: Online/offline questionnaires and face-to-face or telephone interviews differ. *Computers in Human Behavior*, 71, 172–180. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.006>

2 Splošna prostočasna bralna javnost in strokovna bralna javnost

Sabina Fras Popović, Miha Kovač

Izvleček

Prispevek prikaže splošno primerjavo ugotovitev glede branja v splošni ter strokovni javnosti. Opozori na upadanje branja v splošni javnosti ter ga analizira. Zariše tudi podobo strokovne knjižnične javnosti, tj. strokovnih knjižničarskih delavcev iz splošnih, šolskih in visokošolskih knjižnic. Prikaže njihov odnos do prostočasnega branja in preživljanja prostega časa, saj se specifične bralne navade uspešno uresničujejo v delovnem okolju z osnovnim pogojem, da so posamezniku toliko pomembne, da jih prakticira tudi v svojem prostem času.

Uvod in teoretična izhodišča

Po podatkih raziskave *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024) v zadnjih petdesetih letih splošna knjižna bralna javnost v Sloveniji obsega med 50 % in 60 % celotne polnoletne populacije. Ta stabilnost je že sama po sebi zanimiv fenomen: na Norveškem se je v tem času bralna populacija povečala za cca 15 % in presegla 80 %, kar pomeni, da se, kar zadeva velikost splošne bralne javnosti, srečujemo s svojevrstno kulturno omejitvijo, ki je slej ko prej specifično slovenska in je še vedno ne razumemo najbolje. Namen tega poglavja seveda ni pojasniti vzrokov za tako stanje. V tem poglavju želimo le izrisati razlike med splošno in strokovno knjižničarsko bralno javnostjo, ki lahko predstavlja eno od osnov za boljše razumevanje stabilnosti slovenske (ne)bralne javnosti.

Raziskav, ki bi v središče raziskovanja postavile vprašanje celostnega pregleda bralnih navad strokovnih delavcev v knjižnicah (šolskih, splošnih, visokošolskih) v slovenskem prostoru nimamo, tudi v mednarodnem prostoru so v ospredju raziskave, ki proučujejo bralne navade uporabnikov različnih vrst knjižnic in bralne navade splošne populacije.

Metodologija

Metodologijo raziskave bralnih navad in bralne kulture natančno opišejo Fras Popović, Vilar in Javrh (Fras Popović idr., 2025), opisana je tudi v nadaljevanju te monografije, zato je na tem mestu ne opisujemo. Raziskava o bralnih navadah splošne javnosti je v

Sloveniji že tradicionalno¹ poimenovana Knjiga in bralci (pogosto je v uporabi kratica KiB), podatke v naši monografiji prikazujemo iz sedme izvedbe te nacionalne raziskave, ki je potekala v letu 2024. Po vsebinskem konceptu in načinu izvajanja se je raziskava iz leta 2024 neposredno navezovala na raziskavo, ki je bila izvedena pet let prej, in sicer leta 2019. Vprašalnik je glede na verzijo iz leta 2019 doživel v letu 2024 manjše spremembe, in sicer: večji poudarek na uporabi zvočnih knjig, razlika v starosti vzorca,² odsotnost raziskovanja razlogov za nenakupovanje knjig, vključena je primerjava branja v tujih jezikih. Raziskava v letu 2024 je bila opravljena na 1011 respondentih, kar predstavlja statistično reprezentativni vzorec za populacijo v Slovenijo. V vzorec so zajeti starejši od 17 let, torej stari od 18 do 75 let. Vprašanja so se usmerjala na bralno in nabavno dejavnost (seveda v povezavi s kupovanjem knjig) v zadnjih 12 mesecih. Pri izvedbi raziskave je sodelovala agencija Valicon. Že pred začetkom anketiranja so v sodelovanju z vodilnimi raziskovalci opravili ekspertni pregled delovanja vprašalnika v praksi. Izpolnjevanje ankete je potekalo preko spletnega vmesnika in je popolnoma nadomestilo nekoč prisotno telefonsko anketiranje. Za spletno anketiranje v celoti so se odločili zaradi dosegljivosti in kakovosti odgovorov, predvsem pa zaradi dejstva, da si anketiranec za anketo vzame čas, kadar mu to najbolj ustreza. Raziskovalci so ugotovili, da so posebej prepričljiva vprašanja odprtega tipa, saj so odgovori pri tej vrsti vprašanj pri spletnem anketiranju vsebinsko bistveno bogatejši.³

Raziskovalci so podatke, pridobljene z anketnim vprašalnikom, dopolnili tudi z različnimi javno dostopnimi (npr. o številu izposojenih knjig v slovenskih knjižnicah) in drugače dostopnimi podatki (npr. prodaja v knjigarnah). Anketirana je torej bila populacija med 18 in 75 letom starosti. Način anketiranja je bilo računalniško podprt spletni intervju (CAWI) med člani spletnega panela JazVem. Velikost vzorca je bila 1011. Reprezentativnost je zagotovljena glede na spol, starost, izobrazbo, regijo in tip naselja. Spletno anketiranje je potekalo med 3. in 10. junijem 2024, v popolnoma enakem terminu kot leta 2019.

Raziskovalci, sodelujoči v raziskavi Knjiga in bralci VII, so posebej opozorili na to, da branje in kupovanje knjig še vedno spadata med t. i. socialno zaželeno dejanja, za katera v raziskavah velja, da so odgovori anketirancev bolj všečni kot pa resnični ali realni. Opozarjajo, da natančna razsežnost tovrstnega odgovarjanja ni znana (Gerčar idr., 2024, str. 11), v različnih krogih raziskovalcev, ki se ukvarjajo s tovrstnimi raziskavami,

1 Raziskovanje bralnih in knjigokupnih navad na Slovenskem poteka že 51 let, in sicer od leta 1972, ko se je tega prvi sistematično lotil literarni zgodovinar Gregor Kocjan (Gerčar idr., 2024).

2 Raziskava KiB V je vzorec osnovala na populaciji, stari med 15 in 75 let, medtem ko sta KiB VI in KiB VII temeljili na vzorcu populacije, stare med 18 in 75 let.

3 To lahko potrdimo tudi pri uporabi spletnega anketnega vprašalnika v raziskavi o bralnih vzorih (Haramija idr., 2025). Odgovori na odprta vprašanja so bili precej obsežni in poglobljeni.

pa ocenjujejo, da je pretiravanje pri pozitivnih odgovorih nekako do 20 % (npr. če 50 % vprašanih trdi, da bere knjige, je verjetneje pravi rezultat 40 %). Poudarijo, da je pri spletnem samoanketiranju učinek socialno zaželenih dejanj nižji. Pri raziskovanju bralnih navad knjižničarjev in vodij knjižnic nimamo zagotovila, da bi bilo ravnanje drugačno in branje ter nakupovanje knjig ne bi sodila v socialno zaželena dejanja, še posebej v tem primeru, ko pozitiven odnos do branja in dobro vzpostavljene bralne navade sodita v sklop predpozicioniranih poklicnih zahtev.

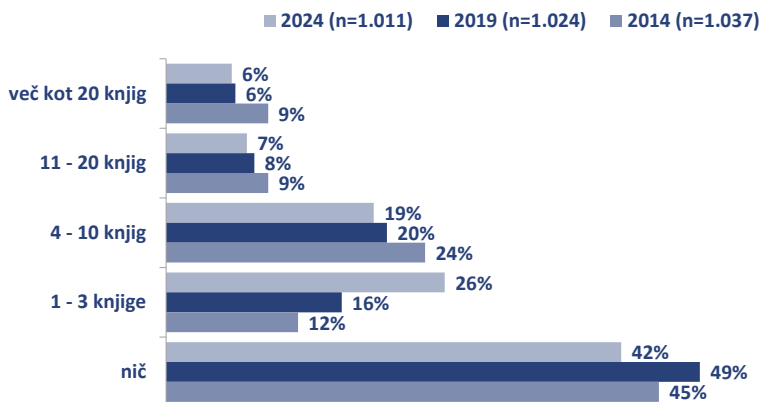
Rezultati in razprava

Zaris splošne bralne javnosti

Kot je pokazala že raziskava Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024), se je slovenska bralna javnost v zadnjih desetih letih pomembno spremenila: iz slike 1 je razvidno, da se je število tistih, ki preberejo več kot 10 knjig letno, znižalo z 19 % na 13 %, število tistih, ki preberejo od 4 do 10 knjig, pa se je znižalo s 24 % na 19 %, po drugi strani pa se je število tistih, ki preberejo od 1 do 3 knjige letno, povečalo z 12 % na 24 %. Ker se je v tem času število nebralcev zmanjšalo za 3 %, s 45 % na 42 %, lahko iz tega sklepamo, da se je del rednih bralcev (tistih, ki v roke letno vzamejo več kot 4 knjige) skupaj z nebralci preselil v skupino šibkih bralcev. Povedano drugače, skupina tistih, ki vzamejo v roke več kot 4 knjige letno, se je v zadnjih desetih letih zmanjšala z 42 % na 32 % oziroma za četrtno.

Število prebranih knjig v zadnjem letu

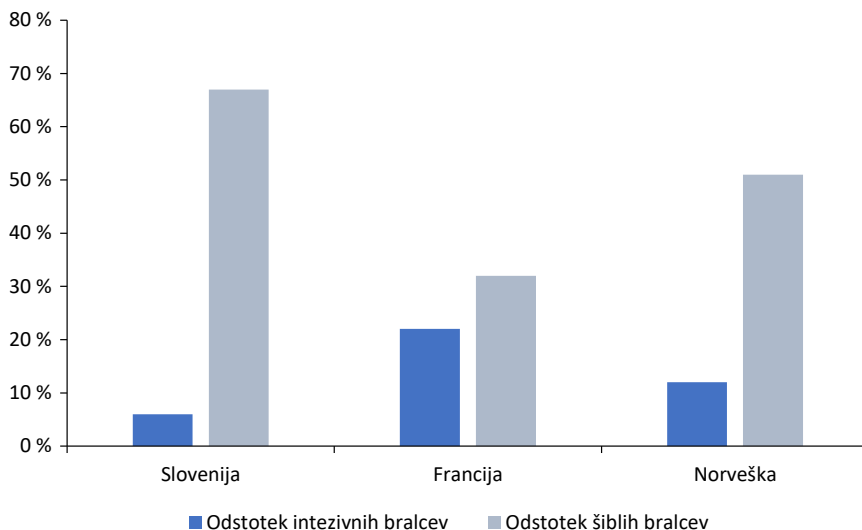
Celotna populacija

Osnova: Vsi anketirani

Slika 1: Upadanje števila intenzivnih bralcev v Sloveniji, 2014–2024 (Vir: Gerčar idr., 2024)

Odstotek intenzivnih bralcev, ki letno vzamejo v roke več kot 20 knjig, je v Sloveniji nižji kot v nekaterih drugih evropskih državah, za katere imamo na voljo podatke: na Norveškem je tistih, ki letno vzamejo v roke več kot 20 knjig še enkrat več kot v Sloveniji (13 % : 6 %), v Franciji pa trikrat več kot v Sloveniji (20 %). Podobne, čeprav nekoliko težje primerljive so tudi razlike na spodnji strani bralnega spektra, na katerem je takih, ki v Franciji vzamejo v roke manj kot 5 knjig letno 31 %, na Norveškem 51 %, v Sloveniji pa 67 % (slika 2).

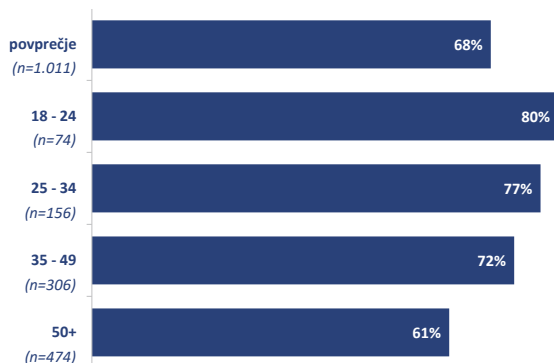

Slika 2: Intenzivni in šibki bralci v Sloveniji, Franciji in na Norveškem (Vir: Gerčar idr., 2024)

Vsekakor se nam poraja vprašanje o razlogih za tako majhno skupino intenzivnih bralcev v Sloveniji. Na tem mestu se bomo z mednarodnimi primerjavami ustavili, nekaj teh smo izrisali v poglavju o bralni krajini tukaj in tam, saj tuje raziskave praviloma ne sprašujejo anketirancev, zakaj berejo manj, medtem ko je v raziskavi Knjiga in bralci takih vprašanj kar nekaj.

Razlogi za upadanje bralnih navad

Najprej velja opozoriti, da slovenski bralni javnosti ne manjka želje po branju: kot je razvidno iz slike 3, si kar 68 % odrasle populacije želi brati več, pri čemer je razveseljivo, da je najvišji odstotek tovrstnih respondentov v najmlajši populaciji med 18. in 24. letom starosti (kar 80 %).

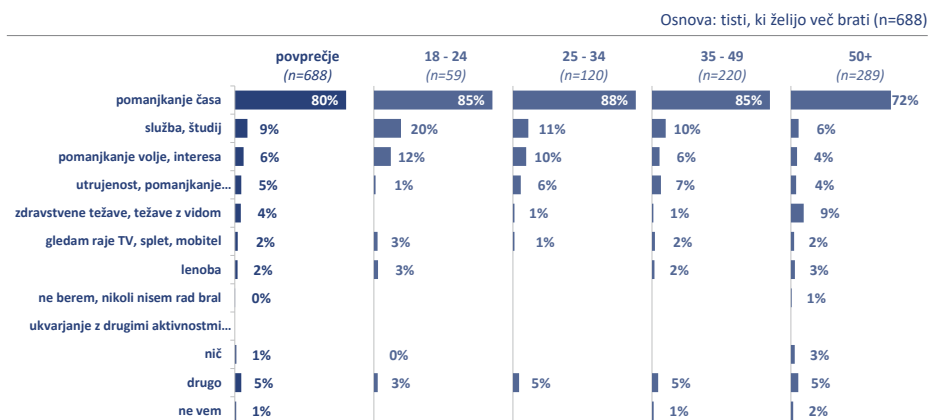

Bi želeli brati več knjig kot sedaj?

Slika 3: Želja po branju (Vir: Gerčar idr., 2024)

Med tistimi, ki ne berejo, je 45 % anketiranih odgovorilo, da je glavni razlog za nebranje pomanjkanje časa, le 20 % pa, da za branje knjig nimajo ne volje ne veselja. Ob tem velja opozoriti, da je edino populacija v starostni skupini od 18 do 24 let nakazala, da družbeni mediji pomenijo resno oviro pri izpolnjevanju želje po več knjižnega branja, saj jih je, kot je razvidno iz slike 4, skoraj polovica odgovorila, da so zanje zaslonski mediji zanimivejši od knjižnega branja (v oklepaju velja opozoriti, da je zaradi majhnega numerusa vprašljivo, ali lahko te odgovore posplošimo na celotno populacijo).

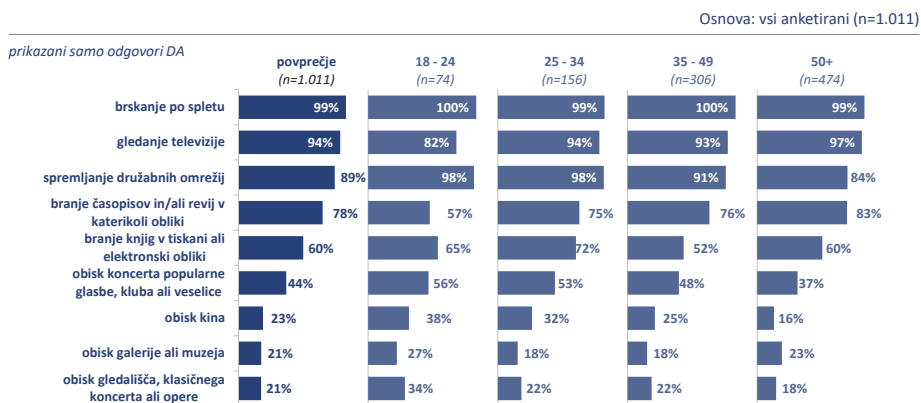
Ob tem se seveda zastavlja vprašanje, kaj pomeni odgovor, da za branje knjig ni časa. Razumljivo je, da dobršen del odgovora na to vprašanje obsega čas, ki ga respondenti preživijo v službah, pri opravljanju takih ali drugačnih gospodinjstkih obveznosti in drugih prostočasnih aktivnostih.

Slika 4: Razlogi za nebranje med nebralci (Vir: Gerčar idr., 2024)

Po drugi strani velja, da so medijske prostočasne aktivnosti stvar izbire vsakega posameznika in zato med sabo zamenljive. Kot je razvidno iz slike 5, pomeni uporaba zaslonских medijev prvo konkurenco branju knjig v vseh starostnih skupinah: skoraj vsi anketirani brskajo po spletu, gledajo televizijo in – z delno izjemo najstarejše starostne skupine – tudi preživljajo čas na družbenih medijih. Višji odstotek populacije kot knjige bere tudi časopise in revije v vseh razpoložljivih formatih, z eno samo, a pomenljivo izjemo: v starostni skupini od 18 do 24 let je takih, ki so v zadnjem mesecu dni brali knjige 65 %, časopise in revije pa le 57 %. Če pustimo ob strani možnost, da je ta razlika posledica nihljaja pri zajemu podatkov, se z njo odpira kar nekaj novih vprašanj za nadaljnje raziskave, od tega, ali je periodičnost klasičnih medijev, kot so knjige, časniki in revije, obratno sorazmerna z njihovo trdoživostjo, do tega, da za mlajše bralce knjiga pomeni pomembno protiutež večurni vsakdanji rabi zaslonских medijev; seveda je ta podatek premalo za zaključek, da uporaba knjige doživlja novo renesanso, vsekakor pa dovolj, da ga razumemo kot še en dokaz več, da tudi v slovenski bralni krajini knjiga ne izumira.

Aktivnosti, ki so jih počeli v zadnjem mesecu

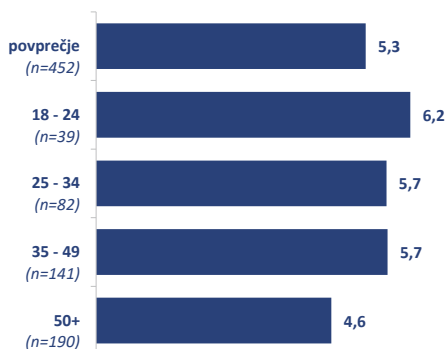
Ali ste v zadnjem mesecu v prostem času počeli katero od naslednjih dejavnosti?

Slika 5: Prostočasne aktivnosti v zadnjem mesecu (Vir: Gerčar idr., 2024)

Tej ugotovitvi ne nazadnje pritrjuje tudi podatek, da sodi mlajša generacija med najintenzivnejše kupce knjig (slika 6). To odpira nova raziskovalna vprašanja, ki jih bomo lahko preučevali v prihodnjih letih. Za namen naše monografije je pomembna predvsem ugotovitev, da se v odgovoru »ni časa« kot enim od razlogov za nebranje skrivajo tudi druge prostočasne aktivnosti, vezane predvsem na zaslonске medije.

Povprečno število kupljenih tiskanih knjig v zadnjem letu, po starosti

Osnova: vsi anketirani, ki so kupili vsaj eno knjigo v zadnjem letu (n=452)

Približno koliko tiskanih knjig ste kupili v zadnjem letu, ne glede na jezik?

Slika 6: Število kupljenih knjig po starosti (Vir: Gerčar idr., 2024)

Pri tem so v raziskavi *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024) poskusili ugotoviti tudi, kakšna so finančna razmerja med dostopanjem do vsebin zaslonskih medijev in knjižnim branjem. Ker je televizijska naročnina v Sloveniji neke vrste davek, uporaba mobilnega telefona in dostop do spleta pa vsakdanja nuja sodobnega življenja, smo ta del stroškov odmislili in spraševali predvsem po naročninah na pretočne vsebine (slika 7). Odgovori so pokazali, da se število tistih, ki niso naročeni na pretočne platforme (39 %), skoraj ujema s številom nebralcev (42 %). Pri tem ima največ uporabnikov domača platforma Voyo (36 %), že na drugem mestu pa je Netflix (32 %), ki ne premore slovenskih podnapisov⁴ in vsebin ter je zato njegove vsebine mogoče spremljati le ob znanju angleščine; tudi ta odstotek je blizu odstotku tistih, ki berejo v angleščini (takih je 40 %, a med tistimi, ki berejo). Ne preseneča, da je daleč največ uporabnikov Netflixa v generaciji od 18 do 24 let (68 %), podobno kot je v tej populaciji tudi največ bralcev v angleščini (76 %). Kot so opozorili že v raziskavi *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024), taka medijska raba morda kaže na kulturni obrat, ki vodi v marginalizacijo slovenščine v medijskem okolju, zato tako stanje zahteva več pozornosti odločevalcev na področju kulturnih in izobraževalnih politik.

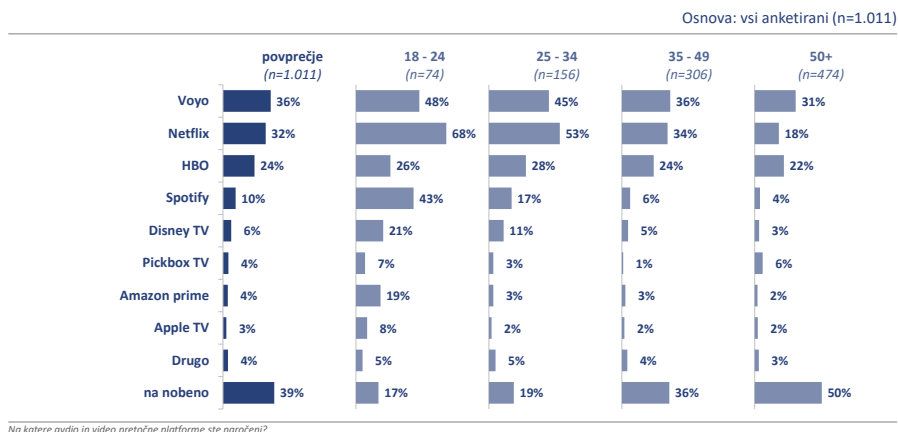
Žal nimamo na voljo podatka, kolikšna je presečna množica med bralci in plačniki naročnin na pretočne vsebine.⁵ Zbrani podatki dovoljujejo le posredno primerjavo med sredstvi, namenjenimi nakupu knjig, in spremljanju pretočnih vsebin. Kot je

4 V času nastajanja besedila, torej, 2025, jih še ni bilo. Kot vidimo, so jih v letu 2026 začeli dodajati: za nove in priljubljene vsebine (AI Overview na Googlu piše, da za večino vsebin).

5 To je lahko uvrščeno v raziskavo *Knjiga in bralci*, ki bo potekala leta 2029.

pokazala raziskava Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024; glej tudi uvodno poglavje te monografije), je povprečen kupec knjig za posamezno knjigo odštél približno 12 evrov, kupil pa je dobrih pet knjig, kar pomeni, da je za knjige na letni ravni porabil cca 60 evrov.

Avdio in video pretočne platforme

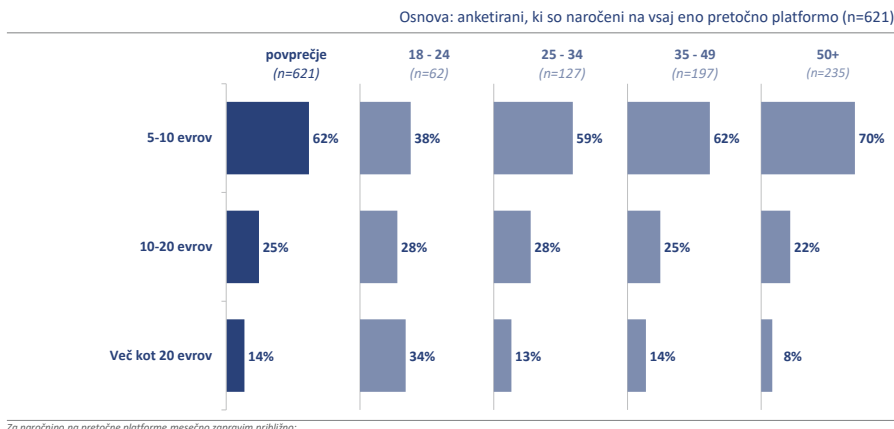

Slika 7: Naročniki na avdio in video pretočne platforme v Sloveniji (Vir: Gerčar idr., 2024)

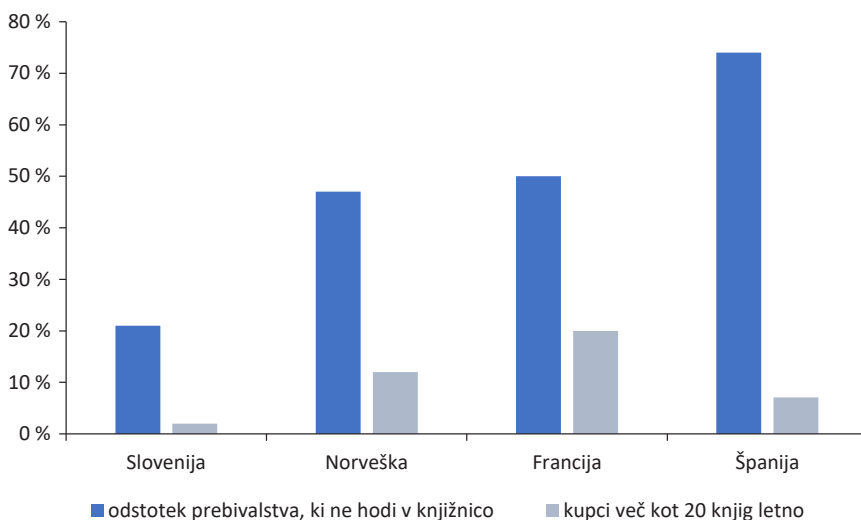
Kot je razvidno iz slike 8, je največ uporabnikov (62 %) porabilo za pretočne platforme mesečno od 5 do 10 evrov, 23 % od 10 do 20 evrov in 14 % več kot 20 evrov. Na podlagi tega lahko ugibamo, da je povprečna mesečna naročnina na pretočne vsebine precej podobna povprečni maloprodajni ceni knjige, kot smo jo ocenili v raziskavi Knjiga in bralci VII, oziroma da uporabniki pretočnih vsebin na letni ravni za naročnine porabijo približno toliko kot kupci knjig za knjige. Tako kot branje je tudi nakupovanje knjig očitno stvar prioritete, postavljeno ob bok plačljivemu spremljanju pretočnih vsebin.

Seveda pa nakup ni edini način dostopanja do knjig, zelo pomembna je tudi knjižnična izposoja. Kot smo opozorili v prvem poglavju, si povprečen polnoleten prebivalec/prebivalka Slovenije letno izposodi približno tri knjige (brez podaljšav) in kupi dve knjigi. Tu velja opozoriti, da je – vsaj v tistih državah, za katere imamo podatke – med nakupovanjem knjig in pogostostjo obiskovanja knjižnic obratno sorazmeren odnos: kot je razvidno iz slike 9, več obiskovalcev knjižnic pomeni manj tistih, ki letno kupijo več kot 20 knjig.

Avdio in video pretočne platforme

Slika 8: Višina naročnin na pretočne vsebine (Vir: Gerčar idr., 2024)

Slika 9: Intenzivni kupci in odstotek prebivalstva, ki ne hodi v knjižnice (Vir: Gerčar idr., 2024)

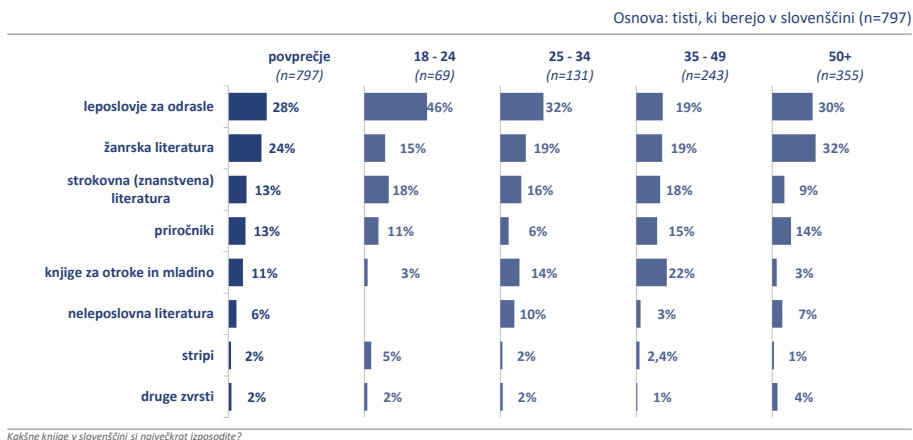
Glede oskrbe s knjigami je torej slovenska bralna kultura v evropskem merilu izrazito knjižnično usmerjena; iz slike 9 bi zato lahko sklepali, da so na velikih trgih, kot sta Španija in Francija – zaradi nižjih cen in dražjega vzdrževanje široke mreže javnih knjižnic – bralci knjig usmerjeni precej bolj nakupovalno kot izposojevalno, seveda pa bi za trdnejše sklepe v tej smeri potrebovali več podatkov. Vsaj kar zadeva Slovenijo,

s tega vidika ne čudi, da v zadnjem desetletju upad tistih, ki preberejo več kot deset knjig letno (z 18 % leta 2014 na 13 % leta 2024), sovпада z upadom števila tistih, ki hodijo v knjižnico vsaj enkrat mesečno (z 41 % leta 2014 na 35 % leta 2024).

Pri izrisu podobe splošne prostočasne bralne javnosti nas zanima tudi vsebina izposojanih knjig. Kot kaže slika 10, si daleč največ uporabnikov knjižnic v njih izposoja leposlovne knjige; tu velja potožiti, da je uporabljena diferenciacija knjižnih zvrsti iz raziskave v raziskavo nerodnejša (denimo: Je Harry Potter žanrska literatura ali leposlovje za odrasle? Ali pa knjiga za otroke in mladino? Je knjiga Aleksandra Stankovića Depra priročnik ali neleposlovna literatura? Ali Richard Dawkins piše neleposlovno literaturo, strokovno [znanstveno] literaturo ali morda celo priročnike?). Glavni razlog, da te delitve ostajajo v raziskavi Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024), je zagotavljanje longitudinalnosti raziskave, vsekakor pa pomenijo enega večjih izzivov za raziskavo, ki naj bi bila izvedena leta 2029.

Ne glede na tovrstne težave je iz slike 10 razvidno, da je med tistimi, ki berejo v slovenščini, daleč najpogosteje izposojano gradivo v slovenskih splošnih knjižnicah leposlovje za odrasle, ki v seštevku obeh kategorij nanese 52 %; tudi tu velja opozoriti, da je odstotek bralcev leposlovja največji v najmlajši starostni kategoriji, 18–24 let, v kateri znaša kar 61 %.

Največkrat izposojene knjige v slovenščini

Slika 10: Zvrsti najpogosteje izposojanih knjig v splošnih knjižnicah (Vir: Gerčar idr., 2024)

Stvari postanejo še zanimivejše, če si ogledamo, kako bralci pridejo do leposlovnih knjig (slika 11): med tistimi, ki so v zadnjem letu dni brali leposlovje, knjižnični

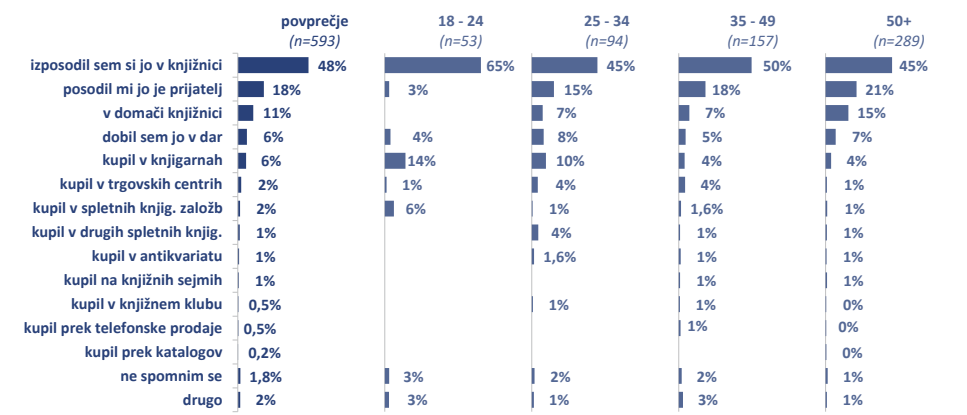
izposoji – s skoraj tretjino slabšim rezultatom (48 % : 18 %) sledi izposoja knjig pri prijateljih. Tu velja znova opozoriti na najmlajši del odrasle bralne populacije, ki je, kar zadeva izposajo knjig, precej asocialen, saj si knjige od prijateljev izposoja pet- do sedemkrat manjši del populacije kot v drugih starostnih skupinah.

Glede nakupov je odstotek tistih, ki so kupili novo leposlovno knjigo, trikrat manjši od tistih, ki si knjige izposojajo (48 % : 13 %), pri čemer so daleč najpopularnejša knjižnonakupna ustanova knjigarne; število kupcev leposlovnih knjig v knjigarnah je kar osemkrat manjše od števila izposojevalcev v knjižnicah (48 % : 6 %). Knjigarniški nakupi so še vedno daleč najpogostejši, a jih druge oblike nakupovanja knjig v seštevku prehitijo za dober odstotek.

Skratka, tudi zaradi načina, na katerega prihajajo bralci do knjig, izdajanje leposlovja v Sloveniji ni ravno lukrativen posel, saj si le okoli 14 % bralcev leposlovne knjige kupi, drugi pa si jih izposojajo bodisi v knjižnici ali pri prijateljih. Opozorimo naj še na razmeroma majhno vlogo domačih knjižnic pri oskrbi s knjigo: te so bile vir le za 11 % bralcev leposlovja, pri čemer velja spomniti, da je iz podatkov OECD razvidno, da sodijo slovenske domače knjižnice po velikosti med najmanjše med razvitimi državami (več o tem Rupar idr., 2019; Sikora idr., 2019)

Vir leposlovnih knjig

Osnova: anketiranci, ki so v zadnjem letu brali leposlovje (n=593)

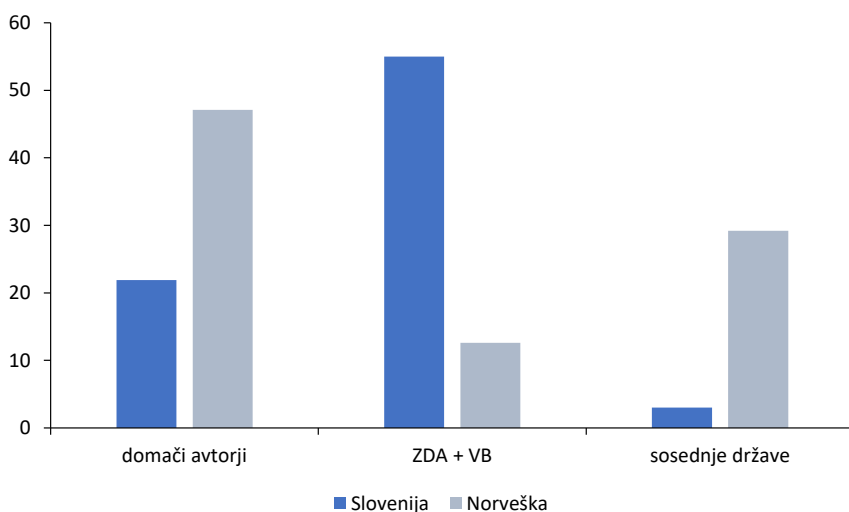

Kje ste jo dobili?

Slika 11: Načini dostopanja do leposlovnih knjig (Vir: Gerčar idr., 2024)

Primerjava med Slovenijo in Norveško opozarja še na eno zanimivo lastnost slovenske bralne krajine. Pregled 100 najbolj izposojanih knjig za obdobje med aprilom in oktobrom 2024 pokaže, da je bila slovenska bralna krajina pol manj vezana na domače

avtorje kot norveška bralna krajina, (21 % : 47 %), hkrati pa je bila skoraj povsem odmaknjena od knjižne soseščine, saj so bili iz jezikov sosednjih držav prevedeni le 3 % najbolj izposojanih knjig, na Norveškem pa skoraj 30 %. Je pa zato slovenska bralna krajina tako rekoč prežeta s prevodi anglosaške žanrske knjižne produkcije – iz tega prostora prihaja več kot 50 % najbolj izposojanih knjig, na Norveškem le 3 % (slika 12). Pri tem velja opozoriti še na pomembno žanrsko posebnost slovenske bralne krajine: med 100 najbolj izposojanimi knjigami v obravnavanem obdobju je bilo kar 32 % ljubezenskih romanov, medtem ko v norveških splošnih knjižnicah izposoje tega žanra nismo zaznali. Nadaljnjim raziskavam prepuščamo odgovor na vprašanje, ali je tako zato, ker ta žanr na Norveškem ne privlači bralk in bralcev, ali pa se ti s tovrstnimi vsebinami oskrbujejo na druge načine (denimo tako, da jih kupujejo v kioskih in megamarketih). Vsaj kar zadeva bralne javnosti, za našo trenutno rabo zadošča sklep, da globalizacija knjižne kulture v različnih mikrookoljih očitno deluje na različne načine.

Slika 12: Države porekla najbolj branih avtorjev v odstotkih, Slovenija in Norveška
(Vir: Gerčar idr., 2024)

Zaris strokovne knjižničarske bralne javnosti

Podatke, s katerimi smo izrisali splošno javnost, bomo primerjali s splošno podobo strokovne knjižničarske javnosti, in sicer najprej s podobo strokovnih delavcev v knjižnicah in nato še s podobo vodij knjižnic. Podoba strokovne knjižnične javnosti je zarisana na osnovi podatkov, v katere smo zajeli strokovne knjižničarske delavce iz

splošnih, šolskih in visokošolskih knjižnic javnosti (Haramija idr., 2025). Čeprav gre za strokovno okolje in strokovno specifične profile, nas je zanimal njihov odnos do prostočasnega branja in preživljanja prostega časa, saj menimo, da se specifične bralne navade uspešno uresničujejo v delovnem okolju s pogojem, da so posamezniku toliko pomembne, da jih prakticira tudi v svojem prostem času. Statistični podatki (Haramija idr., 2025) nam izrišejo podobo vodij knjižnic, in sicer le v dveh od petih vrstah knjižnic: splošni in visokošolski.

Splošne knjižnice tvorijo mrežo 58 knjižnic, ki se glede na strokovno usmeritev ločijo na dve kategoriji: deset splošnih knjižnic v Sloveniji ima status razvojnih knjižnic, ki z opravljanjem posebnih nalog skrbijo za razvoj knjižničarstva na njihovem območju, hkrati pa s specializacijo na posebnem strokovnem področju presegajo regijsko območje in postajajo nacionalni nosilci razvojnih in aplikativnih rešitev za celotno državo. Te splošne knjižnice se imenujejo osrednje območne knjižnice (OOK). Teh deset knjižnic je s svojim svetovalnim, raziskovalnim in aplikativnim delom odgovornih (vsaj)⁶ za 48 splošnih knjižnic – osrednjih knjižnic, ki so različno številčno razpršene po knjižničnih območjih. V določenih delih bomo predstavili podatke, vezane le na funkcijo direktorja splošne knjižnice, brez delitve na to, ali gre za vodenje splošne knjižnice kot osrednje območne knjižnice in splošne knjižnice kot osrednje knjižnice; v nekaterih primerih pa bomo podatke predstavili glede na ti dve kategoriji vodenja splošne knjižnice. Med raziskovanjem bralnih navad vodij visokošolskih knjižnic smo prišli do spoznanja, da obstaja preveč neskladnosti pri razumevanju sistema vodenja visokošolskih knjižnic (Fras Popović idr., 2025), da bi lahko govorili o bralnih navadah in bralni kulturi vodij visokošolskih knjižnic brez zadržkov.

Med strokovno knjižničarsko javnostjo je glede na samoopredelitev 95 % bralcev in 5 % nebralcev, kar je glede na vsebino našega razmišljanja zanimivo z vsaj treh vidikov. Najprej zaradi tega, ker delo v knjižnici na vseh segmentih strokovnega knjižničarskega dela predpostavlja delo z gradivom. Drugič zato, ker v analizi odprtih odgovorov respondenti v precej večjem deležu poudarijo bralne (ne)navade strokovnih kolegov. Tretjič pa zaradi strokovne opredelitve bralca, kot so jo respondenti podali prav tako v okviru vprašanj, ki so predvidevala odprte odgovore, saj se je pokazalo, da je lahko opredelitev definicije bralca za tovrstne profesionalne skupine vezana bolj na sposobnost rednega poglobljenega branja kot pa na količino prebranih knjig.

6 Ob sprejemu Zakona o knjižničarstvu v letu 2001 in uvedbi koncepta osrednjih območnih knjižnic se je upravičeno postavljalo vprašanje matičnosti za šolske knjižnice na območju. Koncept območnosti je bil v prvi vrsti mišljen tudi kot nadomestilo za nekoč delujoč koncept matičnosti. Za visokošolske in specialne knjižnice so matičnost prevzemale univerzitetne ali visokošolske ali osrednje specialne knjižnice.

Pečjak idr. (2024) poudarijo, da se bralna motivacija pri posamezniku na vedenjski ravni kaže skozi pogostost in obseg branja, raznovrstnost bralnega gradiva in pogostost obiskovanja knjižnic. Zato bomo v nadaljevanju obravnavali bralno motivacijo knjižničarjev glede na te spremenljivke, torej pogostost in obseg branja, raznovrstnost bralnega gradiva in pogostost obiskovanja knjižnic, dodali bomo še podatke o številu knjig v domači knjižnici. Knjižnice predstavljajo delovno okolje knjižničarjev, zato smo spremenljivko pogostost obiskovanja knjižnic zastavili drugače, in sicer so nas zanimali načini, kako knjižničarji pridejo do bralnega gradiva.

Podatki o pogostosti in obsegu branja strokovnih knjižničarskih delavcev (Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025) nam izrišejo sliko precej motiviranega prostočasnega bralca, saj smo preverjali njihov odnos do branja kot prostočasne aktivnosti. Izkazalo se je, da je branje prav tista aktivnost, ki ji na tedenski ravni strokovnjaki iz knjižnic namenijo največ prostega časa. Med prostočasnimi aktivnostmi je torej prav branje knjig tista aktivnost, ki jo knjižničarji počnejo v največjem obsegu, saj jih največji delež (25 %) bere več kot sedem ur na teden, sledi delež tistih, ki berejo od tri do štiri ure na teden (24 %), in delež tistih, ki berejo od štiri do sedem ur (22 %). Če te deleže seštejemo, imamo več kot 60 % knjižničarjev, ki v prostem času bere več kot tri ure na teden. Če ta odstotek primerjamo s preostalimi možnostmi, med katerimi so respondenti lahko izbirali – brskanje po spletu, poslušanje podkastov, druženje s prijatelji, poslušanje glasbe, igranje iger na računalniku in/ali mobilnem telefonu, ukvarjanje s telesno dejavnostjo (sprehodi, šport ...), gledanje filmov, nadaljevank in sorodnih vsebin preko pretočnih platform, poslušanje zvočnih knjig, povezovanje z drugimi preko socialnih omrežij in skupin (npr. Facebook, skupine WhatsApp/Viber), gledanje televizijskih programov, obiskovanje nakupovalnih središč, umetniško ustvarjanje, branje dnevnih časopisov, revij in drugo – je druga zelo pogosta aktivnost preživljanja prostega časa precej podobna kot pri splošni javnosti, in sicer je to brskanje po spletu: slaba polovica (49 %) preživlja več kot tri ure na teden tako, da brska po spletu, nakupuje in podobno na računalniku in/ali mobilnem telefonu. Tretja aktivnost, ki je še močnejše zastopana kot brskanje po spletu, nimamo pa podatkov o njej pri splošni bralni oziroma nebralni javnosti, je ukvarjanje s telesno dejavnostjo. Več kot polovica (56 %) strokovnih knjižničarskih delavcev več kot tri ure prostega časa na teden nameni sprehodom ali drugim oblikam športnih dejavnosti.

Če vzamemo večino, to pomeni, da na teden knjižničar bere več kot sedem ur (25 %), in to tiskano gradivo, precej manj se poslužuje e-knjig, zvočnih knjig pa ne posluša. V zadnjem mesecu⁷ je prebral 4,8 knjige, pri tej številki pa ni upošteval slikanic, ki jih

7 Raziskava je potekala v mesecu maju 2024, večina odgovorov je bilo posredovanih do junija 2024. Čeprav je bila anketa aktivna do začetka avgusta, je bil delež odgovorov od 25. junija do 10. avgusta zanemarljiv.

je pri delu bral otrokom. V zadnjih 12 mesecih je v slovenskem jeziku slovenski knjižničar prebral več kot dvajset knjig (42 %),⁸ ki niso vezane na delo. To seveda pomeni, da prebere precej več kot prostočasni splošni bralec, ki je prebral nekaj več knjig, kot je število knjig, vezanih na delo, ki jih prebere večina knjižničarjev: 33 % slovenskih knjižničarjev prebere eno do tri knjige, vezane na delo.

Slovenski knjižničar bere tudi v tujih jezikih, vendar precej manj pogosto in v manjšem obsegu, kot je pri njem prisotno branje v slovenskem jeziku ali kot je prisotno pri slovenskem prostočasnem splošnem bralcu. Čeprav v raziskavi pri slovenskih knjižničarjih branja v slovenskem jeziku nismo preverjali eksplicitno s samostojno oblikovanim vprašanjem na to temo, lahko sklepamo iz podatka o številu prebranih knjig v slovenskem jeziku in obsegu vsakodnevnih bralnih aktivnosti, da večino prostočasnega branja slovenskega knjižničarja poteka v slovenskem jeziku. Bralne aktivnosti v tujih jezikih smo preverjali s samostojnim vprašanjem⁹ in ugotovili, da le vsak drugi knjižničar bere v tujih jezikih (51 % knjižničarjev se je opredelilo, da bere knjige tudi v tujih jezikih). Če v slovenskem jeziku bere vsak dan več kot sedem ur četrtnina knjižničarjev (25 %), večina pa v svojem prostem času bere v različnih časovnih frekvencah (od pol ure do več kot sedem ur) vsak dan,¹⁰ največji delež (49 %) slovenskih knjižničarjev bere v tujih jezikih manj kot enkrat na mesec. Seveda v okviru prostočasnega branja, saj so v zadnjih 12 mesecih prebrali eno do tri knjige, ki niso vezane na delo (47 % knjižničarjev). Na osnovi primerjave teh podatkov sklepamo, da branje v tujih jezikih pri slovenskih knjižničarjih ni močno prisotna praksa, ker le vsak drugi slovenski knjižničar bere v tujih jezikih, to dela manj kot enkrat na mesec in je v zadnjih 12 mesecih prebral eno do tri knjige v tujem jeziku. V nasprotju s tem skoraj vsi slovenski knjižničarji (98 %) berejo vsak dan, od pol ure do več kot sedem ur (pri tem podatku gre vsekakor za kombinacijo prostočasnega in profesionalnega branja, saj imamo pri vpogledu o načinu preživljanja prostega časa podatek, da branju kot prostočasni aktivnosti namenijo več kot sedem ur na teden); v zadnjih 12 mesecih je vsak drugi knjižničar prebral več kot enajst knjig (65 %), ki niso vezane na delo, in v zadnjem mesecu so prebrali povprečno 4,8 knjig. Med njimi niso slikanice, ki so jih pri delu brali otrokom. Na podlagi teh podatkov o pogostosti in obsegu branja sklepamo, da so slovenski knjižničarji zelo motivirani za branje v prostem času, hkrati pa branje nezavedno prenašajo iz prostočasnega v

8 Ta odstotek je zanimiv v primerjavi z rezultati bralnih navad splošne populacije. Če imamo tukaj 42 % knjižničarjev, ki so prebrali v zadnjih 12 mesecih več kot 20 knjig, imamo pri splošni populaciji 42 % takšnih, ki ni prebralo ničesar.

9 Samostojno vprašanje se je glasilo: Ali berete knjige v tujih jezikih?

10 Po podatkih (Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025) le 2 % knjižničarjev v svojem prostem času vsak dan nič ali skoraj nič ne bere.

profesionalno okolje in obratno, vsaj glede na podatke, ki smo jih pridobili o njihovi pogostosti branja na teden in dan.

Slovenski knjižničar ima v domači knjižnici več kot 200 knjig (takšnih je 54 % knjižničarjev), kar je precej višja številka kot pri splošni javnosti, pri kateri ima največji delež (38 %) doma manj kot 50 knjig. Domača knjižnica slovenskega knjižničarja je sestavljena pretežno iz leposlovnih knjig, saj ima v zbirki le do 50 strokovnih knjig (46 % knjižničarjev ima v domači knjižnici do 50 strokovnih knjig).

Pri spremenljivki *raznoverstnost bralnega gradiva* lahko na osnovi podatkov (Haramija idr., 2025) ugotovimo, da so slovenski knjižničarji zelo naklonjeni branju v tiskani obliki, precej manj uporabi e-knjig.¹¹ Opazen delež je takšnih (71 %), ki berejo gradivo v tiskani obliki vsak dan.¹² Največji delež (45 %) bere gradivo v digitalni obliki nekajkrat na leto ali manj, delež tistih, ki berejo tovrstno gradivo vsak dan ali skoraj vsak dan, se ustavi pri slabi četrtini (21 %). Poslušanje gradiva v zvočni obliki je med knjižničarji zelo redko prisotno. Največji delež (88 %) knjižničarjev to prakticira nekajkrat na leto ali manj. Tisti, ki gradivo poslušajo v zvočni obliki vsak dan ali skoraj vsak dan, so v izjemni manjšini (2 %). Glede na razpoložljiva časovna obdobja,¹³ med katerimi so respondenti izbirali, lahko zapišemo, da približno vsak deseti knjižničar gradivo v zvočni obliki posluša od nekajkrat na mesec do vsak dan ali skoraj vsak dan. Če podatke o poslušanju gradiva v zvočni obliki povežemo s podatki o poslušanju podkastov, se nam porodi vprašanje, kaj je razumljeno pod pojmom zvočno gradivo: ali strokovnjaki pod pojmom zvočno gradivo razumejo le t. i. zvočne knjige ali tudi kakšno drugo obliko gradiva v zvočni obliki, kot so podkasti. To vprašanje se nam zastavlja zaradi tega, ker podatki (Haramija idr., 2025) o poslušanosti podkastov med knjižničarji izrišejo drugačno sliko poslušanja gradiva v zvočni obliki. Ne moremo sicer trditi, da so podkasti precej priljubljeni, ne moremo pa niti zanikati njihove prisotnosti med gradivi, ki jim knjižničarji namenjajo svojo pozornost. Največji delež (71 %) je tistih, ki podkaste poslušajo nekajkrat na leto ali manj. Opazen delež, ki podaja drugačno sliko kot pri poslušanju gradiva v zvočni obliki, je pri preostalih možnih frekvencah. Nekajkrat na mesec posluša podkaste skoraj vsak četrti knjižničar (18 %), nekajkrat na teden ali skoraj vsak dan pa vsak deseti knjižničar (10 %), kar je toliko pogosteje kot pri podatkih (Haramija idr., 2025) o poslušanju gradiva v zvočni obliki,

11 Glede na podatke (Haramija, 2025) je bilo v časovni kategoriji »v zadnjem mesecu« od povprečno 4,8 prebranih knjig le 0,48 e-knjig.

12 Zanimiv je tudi podatek (Haramija, 2025), da so 4 % takšnih, ki so izjavili, da berejo gradivo v tiskani obliki nekajkrat na leto ali manj.

13 Izbirali so lahko med naslednjimi frekvencami: nekajkrat na leto ali manj, nekajkrat na mesec, nekajkrat na teden, vsak dan ali skoraj vsak dan. Glede na podatke (Haramija, 2025) jih med knjižničarji 7 % posluša zvočno gradivo nekajkrat na mesec, 3 % nekajkrat na teden in 2 % vsak dan ali skoraj vsak dan.

da se nam lahko zastavi vprašanje o razumevanju, kaj vse sodi pod pojem gradivo v zvočni obliki in kaj vse razumemo pod njim. Pri pogostosti branja gradiv v tiskani, digitalni in zvočni obliki je bil pojem gradivo razumljen v najširšem smislu (leposlovje, informativna gradiva) in se je nanašal na branje v službenem in prostem času, zato nas lahko zanima tudi razumevanje branja gradiv v digitalni obliki. Glede na podatke (Haramija idr., 2025) o tem, kakšen delež knjižničarjev bere gradivo v digitalni obliki vsak dan (le 21 %), lahko morda sklepamo, da so respondenti na to vprašanje odgovarjali s predpostavko, da je vprašanje vezano na uporabo e-knjig in morda niso natančno prebrali celega vprašanja. Ne le knjižničarstvo, vse delovanje sodobne družbe je v letu 2024 zasnovano tako, da se branju gradiv v digitalni obliki, posebej informativne narave v službene namene, vsak dan ne moremo izogniti.

Raznovrstnost bralnega gradiva je ob obliki (torej tiskana, digitalna, zvočna) predvsem razumljena glede na vrsto¹⁴ (npr. poezija, proza, dramatika) oziroma zvrst (npr. zgodovinski romani, ljubezenska proza, fantastika, detektivke). Če je v raziskavi Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024) v kombinaciji s podatki o najpogosteje izposojenih knjigah izstopal ljubezenski žanr, lahko pri podatkih o pogostosti posameznega bralnega gradiva v tiskani obliki ponovno sklepamo na preplet prostočasnega in profesionalnega branja oziroma branja. Nekajkrat na teden, kar je bila najpogosteje izbrana predvidena možnost, največji delež knjižničarjev (40 %) bere dnevno časopise in revije, nato pravljice, pripovedke, mitologijo (30 %) in informativne ali poučne knjige – knjige iz različnih znanstvenih disciplin (20 %). Nekajkrat na mesec, kar je bila druga izbira pogostosti, so najpogosteje v rokah knjižničarjev strokovne revije (51 %), nato informativne ali poučne knjige (46 %), precej blizu skupaj pa so socialno-psihološka (družbena) proza (38 %), pustolovska in potopisna proza (34 %) in detektivke ali kriminalke (34 %). Zadnja možnost pogostosti, nekajkrat na leto ali manj, pa na prvo mesto postavi srhljivke/grozljivke in znanstveno fantastiko (oboje 87 %), blizu je tudi dramatika (84 %).

Kako strokovni delavci v knjižnici dostopajo do gradiva za branje, je bilo eno od vprašanj, ki smo ga za potrebe raziskovanja bralnih navad te specifične profesionalne skupine preoblikovali, predvsem pri vprašanju, kako pogosto obiskujejo knjižnico, saj knjižnica predstavlja njihovo delovno okolje. Polovica, torej 50 % knjižničarjev si gradivo za branje tedensko izposodi v knjižnici, v kateri so zaposleni. Precej redkeje si gradivo za branje izposodijo v knjižnici, v kateri niso zaposleni, in sicer redkeje kot na tri mesece slaba tretjina (28 %), ob tem pa je 22 % takšnih, ki si gradiva nikoli ne izposodi v knjižnici, v kateri niso zaposleni. Prav tako si večina knjižničarjev gradivo za branje redko izposodi od kolegov, prijateljev, znancev, in sicer je največji delež (43 %)

14 Upoštevam o opredelitev literarnih vrst po dr. Janku Kosu.

takšnih, ki to prakticirajo redkeje kot na tri mesece, precej blizu pa je delež (42 %) takšnih, ki tega nikoli ne prakticirajo. Med knjižničarji je 11 % takšnih, ki gradiva za branje nikoli ne kupijo. Tudi glede na največji delež (44 %) takšnih, ki gradivo za branje kupi redkeje kot na tri mesece, lahko sklepamo, da knjižničarji nimajo močno razvitih nakupovalnih navad, ko gre za vprašanje nakupa knjige.

Vsak dan ali skoraj vsak dan bere doma za razvedrilo in sprostitev kar 67 % knjižničarjev, kar je seveda zanimivo primerjati s podatkom o tedenskem obsegu branja kot prostočasni aktivnosti. Za spremljanje novic jih vsak dan bere 63 % in 30 % je takšnih, ki berejo za pripravo na delo. Tudi pri namenu branja v domačem okolju lahko sklepamo na preplet razumevanja branja kot prostočasne aktivnosti in delovne metode.

Vodje slovenskih splošnih in visokošolskih knjižnic so po samooceni v 98 % bralci, saj so se skoraj vsi opredelili za bralca. Imajo pozitivno bralno dediščino, ker prihajajo iz družin, v katerih so jim knjige brali, vsaj tako dolgo, dokler niso znali sami tekoče brati, hkrati je imela družina nanje najmočnejši vpliv pri oblikovanju njihovih bralnih navad. Njihove bralne izkušnje nasploh so bile v obdobju osnovne šole zelo pozitivne, v srednješolskem obdobju pa bolj pozitivne kot negativne. Doma imajo knjižnico, ki obsega več kot 200 knjig, v njej ima mesto tudi do 50 strokovnih knjig. Berejo tiskane knjige, manj e-knjige, predvsem pa ne poslušajo zvočnih knjig, malo bolj so naklonjeni spremljanju podkastov, te spremljajo predvsem v službene namene. V zadnjem mesecu je vodja knjižnice prebral 4,7 knjige, kar je za 0,1 manj kot strokovni delavec. Od 4,7 knjige je bilo 0,1 e-knjige in nič zvočnih knjig. V zadnjih 12 mesecih je prebral 5 knjig, ki niso vezane na delo, in 2,6 knjige, vezane na delo. Po elementih osebnega odnosa do branja se kaj bistveno ne razlikuje od strokovnih delavcev v knjižnici.

Podobnosti med strokovnimi delavci v knjižnici in vodij knjižnic se izrišejo tudi pri sociodemografskih spremenljivkah. Slovenske knjižnice vodijo ženske, ki so povprečno v knjižničarstvu prisotne skoraj četrto stoletja in na vodstvenem položaju v knjižničarstvu približno tri mandate.¹⁵ Povprečno so praznovali 50. rojstni dan.

Razlika se izriše v niansah. Doma najpogosteje berejo zaradi spremljanja novic, to počno vsak dan ali skoraj vsak dan. Temu namenu sledi branje za razvedrilo in sprostitev. Tiste vsebinske nianse, ki pri nas vzbujajo nadaljnja raziskovalna vprašanja, so se razkrile pri odnosu do bralne kulture na funkciji, ki jo zasedajo. Ko smo križali podatke, ki izražajo njihov osebni odnos do branja kot vrednote s tistim, ki ga zavzamejo kot vodje knjižnic, smo prišli do vprašanja o avtentičnosti vodenja. Ti rezultati so predstavljeni v nadaljevanju v samostojnem poglavju.

15 En mandat v knjižničarstvu (splošne knjižnice) traja pet let.

Pri izrisu podobe strokovne bralne javnosti, v katero smo vključili tako strokovne delavce v knjižnici (torej knjižničarje in ne npr. računovodje) ter vodje knjižnic, so nas zanimale tudi posebnosti, ki jih lahko v večji meri vežemo na razumevanje branja kot osnovne delovne metode in jih bomo predstavili v nadaljevanju. Primerjava, ki smo jo v tem poglavju izpeljali med splošno prostočasno (ne)bralno in profesionalno (ne)bralno knjižničarsko javnostjo, je služila temu, da smo lahko ob primerjavi teh podatkov prepoznali nekonsistentno dojetje branja pri knjižničarjih. Določene primerjave so nakazale, da dojetje branja pri knjižničarjih pogosto prehaja iz prostočasne aktivnosti v profesionalno delovno orodje in obratno.

Zaključek

Številke o prebranih knjigah, bralni dediščini, vplivu družine na oblikovanje bralnih navad, obsegu domače knjižnice, branju e-knjig, poslušanju zvočnih knjig in branju knjig v tujih jezikih so le nekateri od kvantitativnih pokazateljev bralnih navad in s tem tudi bralne kulture, se pravi odnosa do knjige in branja. Pričakovano so skoraj vsi ti pokazatelji pri knjižničarjih precej višji od tistih pri splošni bralni javnosti, npr. delež bralcev v strokovni knjižničarski populaciji je skoraj 100 %, medtem ko je pri splošni javnosti kar 42 % takšnih, ki ne bere, ne bodo brali in jih branje niti ne zanima. Podobno je glede obsega domače knjižnice. Strokovni delavci in vodje knjižnic imajo večjo domačo knjižnico od pripadnika splošne bralne javnosti, a spet ne tako zelo, kot bi po eni strani pričakovali. Torej, knjižničar in/ali vodja knjižnice naj bi po nekem splošnem prepričanju imel doma precej založeno knjižnico (npr. pri vodjih knjižnic imajo tri četrtine več kot 200 knjig v domači knjižnici, v primeru splošne bralne javnosti je takšnih v letu 2024 17 %). Po drugi strani pa nam podatki v primeru knjižničarja in/ali vodje knjižnice predstavijo bralca, ki je precej negibljiv – največ knjig si namreč izposodi v knjižnici, kjer dela – in tudi ni navdušen nad kupovanjem knjig, česar se posluži enkrat na tri mesece ali celo redkeje. Da je knjižničar in/ali vodja knjižnice kot bralec vezan na službeno okolje svoje knjižnice, je razumljivo z vidika procesa dela, saj je osnova učinkovitega, uspešnega in kakovostnega izvajanja knjižnične javne službe prav poznavanje knjižnične zbirke. Knjižnična zbirka je tako po zakonodajnih določilih kot strokovnih usmeritvah v središču knjižnice. Vse, kar knjižnica počne, je vezano na zbirko, ki je lahko precej raznolika. Tako glede vsebine kot oblike nosilcev vsebin je ključno pri zbirki, da odgovarja zahtevam in potrebam, manj željam prebivalcev v okolju knjižnice. Ne gre več le za uporabnike, kajti različne raziskave (npr. tudi raziskava Knjiga in bralci VII) ter javno dostopni podatki o delovanju knjižnic (tukaj smo upoštevali predvsem podatke o delovanju splošnih, šolskih in visokošolskih knjižnic) nam kažejo, da je potreba po preoblikovanju razmišljanja o

uporabniku v razmišljanje o prebivalcu oziroma potencialnem uporabniku. Primarna vezanost na izposajo knjižničnega gradiva v knjižnici, kjer je knjižničar in/ali vodja knjižnice zaposlen, nakazuje na primarno branje v delovnem okolju, še posebej, ker iz opisov praks vemo, da je v knjižnicah vzpostavljen sistem seznanjanja s knjižnimi novostmi.

Vsekakor obstajajo med knjižničarjem kot bralcem in bralcem v splošni javnosti razlike. Kažejo se predvsem v vrednostnem vidiku stališča do branja. Čeprav mu je branje vseč, se pripadnik strokovne knjižničarske javnosti izredno močno zaveda pomena in vloge branja za širše družbeno delovanje, za razvoj družbe in niso osredotočeni le na posamezne ciljne skupine (npr. otroke in mladostnike), temveč tudi na stanovske kolege, saj se v odprtih odgovorih vprašujejo, zakaj nekateri kolegi ne berejo več, zakaj nekateri sploh ne berejo in ob tem odpirajo vrsto problemskih zagat. Nekatere so osebne, precej pa jih je sistemске narave. Ugotovili smo, da ima strokovna knjižničarska javnost pozitiven odnos do obeh vidikov stališča do branja: branje jim je vseč (čustveni vidik) in branje jim je pomembno (vrednoten vidik). Slednje še nadgradijo, saj izražajo močno prepričanje, da je branje pomembno tudi za druge, ne le zanje. Na tej stopnji lahko morda razmišljamo o prelomni točki, odločitvi za vstop v knjižničarski poklic, saj je vrednoten vidik prenesen iz osebnega okolja v širši družbeni prostor. Da pa lahko ta vrednotni vidik zaživi v realnem življenju in ne ostane na načelni ravni različnih izjav, programov, načrtov je za širšo skupnost pomembno, da branje knjižničarjev postane vidno in da vidno izražajo tudi drugi del stališča do branja, čustveni, in jasno pokažejo, da jim je branje vseč.

Podatke lahko pogledamo tudi z distanco in nismo usmerjeni na količino, npr. koliko knjig nam bodo prav ti podatki pokazali tudi podobnost med splošno in strokovno bralno javnostjo: tako knjižničarji kot splošni bralci raje berejo tiskano gradivo, manj berejo in uporabljajo e-knjige, še manj pa se poslužujejo zvočnih knjig. Tukaj lahko zastavimo hipotetično vprašanje: ali bi bila v splošni javnosti večja prisotnost uporabe npr. zvočnih knjig, če bi jih v večji meri uporabljali knjižničarji in bi jih tako pogosteje priporočali. Odgovora na to vprašanje v tej raziskavi niso iskali, je pa primer vprašanj, ki se odpirajo ob pregledovanju podatkov. Vsekakor pa je vpliv knjižničarjev pri izbiri bralnega gradiva prisoten, saj o njem poroča npr. tudi raziskava *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024).

Literatura

- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1-2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Haramija, D., Fras Popović, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>
- Pečjak, S., Pirc, T. in Vogrinčič Čepič, A. (2024). Reading motivation profiles in children and adolescents. *Pedagoška obzorja*, 39(2), 84–102. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.133>
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M. in Rugelj, S. (2019). *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Sikora, J., Evans, M. D. R. in Kelley, J. (2019). Scholarly culture: How books in adolescence enhance adult literacy, numeracy and technology skills in 31 societies. *Social Science Research*, 77, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.10.003>
- Švab, K., Vilar, P. in Jug, T. (2025). Bralna kultura strokovnih in vodstvenih delavcev slovenskih knjižnic. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 63–92). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.4>

3 Bralna kultura v strokovnem knjižničnem okolju

Tjaša Jug

Izveleček

Čeprav branje predstavlja ključno komponento profesionalnega delovanja knjižničarjev, so njihove bralne navade in prakse v strokovni in znanstveni literaturi razmeroma redko obravnavane. Z namenom poglobljenega razumevanja bralne kulture knjižničarjev in vzpostavitve teoretičnih izhodišč smo v septembru in oktobru 2024 izvedli sistematičen pregled znanstvene in strokovne literature. V pregled so bili vključeni članki, konferenčni prispevki in knjige, ki knjižničarje obravnavajo v vlogi bralca. Na podlagi vnaprej določenih kriterijev smo identificirali 18 relevantnih virov, ki smo jih podrobneje analizirali ter na osnovi njihove vsebine oblikovali šest tematskih kategorij, ki se nanašajo na različne vidike bralnih navad in praks knjižničarjev. Analiza je pokazala, da gre za razmeroma zapostavljeno in razpršeno raziskovalno področje, hkrati pa poudarila pomembne ugotovitve o bralni kulturi knjižničarjev, ki pogosto ni zgolj rezultat individualnih preferenc, temveč tudi odraz širšega strokovnega in organizacijskega okolja.

Uvod in teoretična izhodišča

Delo knjižničarjev je izjemno raznoliko in vključuje širok spekter nalog, od pomoči uporabnikom do izgradnje knjižnične zbirke, organizacije prireditev ter upravljanja knjižnice. Širše gledano se njihova dejavnost močno osredotoča na promocijo branja in na spodbujanje bralnih navad med uporabniki različnih starostnih skupin in interesov. Branje v takšnem strokovnem okolju predstavlja osrednjo spretnost, ki jo morajo razviti, negovati in spodbujati vsi informacijski strokovnjaki, saj le tako lahko suvereno, samostojno in profesionalno delujejo na vseh področjih strokovnega udejstvovanja.

Poleg svetovanja za branje pomemben vidik knjižničarskega dela obsega tudi referenčna dejavnost. Pri tem ne gre le za zagotavljanje dostopa do raznolike in aktualne literature, ampak lahko knjižničarji nastopajo tudi v vlogi mentorjev in svetovalcev, ki poudarjajo pomen branja, uporabnike vodijo skozi bralni proces in s tem pomagajo pri razvoju bralnih veščin, tako v smislu kritičnega branja kot tudi pri izbiri ustreznih literature. Kakovostno izvajanje referenčne dejavnosti zahteva natančnost, strokovno znanje iskanja, vrednotenja in uporabe različnih informacijskih virov, saj je ključno, da uporabniku knjižničar zagotovi kakovostne in relevantne informacije. Dilevko in

Gottlieb (2003) poudarjata, da intenzivno branje za knjižničarja predstavlja intelektualno orodje za opravljanje referenčnega dela. Po eni strani znanje, pridobljeno z branjem, pripomore k celovitemu razumevanju uporabnikove informacijske potrebe in pomaga pri ustvarjanju povezav znotraj in med različnimi področji tudi v primerih, ko ima dokaj malo znanja o specifičnem vprašanju. Na ta način pomaga neko informacijsko potrebo postaviti v ustrezen kontekst. Po drugi strani knjižničarjem z branjem pridobljena širina omogoča, da lahko odgovore na vprašanja pridobijo in posredujejo hitreje in učinkoviteje. Tudi Malec in Kavčič (2016) v svojem prispevku poudarita, da lahko kakovost svetovalnega dela na področju literature med drugim zagotovi tudi bralna kilometrina.

Če želijo knjižničarji svojim uporabnikom nuditi kvalitetne storitve ter zagotoviti aktualno in kakovostno literaturo, morajo veliko pozornosti posvetiti gradnji knjižnične zbirke, kar vključuje naloge, kot so naročanje novih publikacij, odpis zastarelih, poškodovanih in neuporabnih gradiv ter sledenje literarnim in strokovnim trendom. Za doseganje tega cilja morajo identificirati in prebirati relevantne knjige pa tudi strokovne članke in recenzije, ki predstavljajo knjižne novosti in dobre prakse pri strokovnem delu. Redno spremljanje tovrstnih virov jim omogoča, da izberejo najnovejše naslove, ki bodo koristni za njihove uporabnike, ter s tem zagotavljajo, da zbirke ostanejo relevantne in aktualne. Poleg branja pri profesionalnem razvoju in utrjevanju strokovne samopodobe zelo pomembno vlogo igra tudi udeležba na strokovnih dogodkih, saj so raziskave (npr. Fras Popović, 2021, 2022) pokazale, da ti pomembno vplivajo na razumevanje osebne vloge posameznika in njegovega prispevka pri oblikovanju odnosa do branja.

Čeprav branje predstavlja ključno komponento profesionalnega udejstvovanja knjižničarjev, ta vidik v strokovni in znanstveni literaturi ni pogosto zastopan. Večina raziskav na področju bibliotekarstva v povezavi z branjem se namreč osredotoča predvsem na vlogo knjižničarjev pri spodbujanju in razvijanju bralnih sposobnosti in navad pri določenih uporabniških skupinah, kot so otroci, mladostniki, odrasli, starejši in uporabniki s posebnimi potrebami. V slovenskem okolju poznamo kar nekaj raziskav o vplivu strokovnih delavcev v knjižnicah na bralno kulturo in bralno pismenost (npr. Vilar idr., 2017; Vilar in Novak Zabukovec, 2022) ter razmislekov o vlogi knjižničarja pri tem (npr. Novljan, 2018; Orel, 2005; Repinc, 2016; Vidmar, 2017). Javni izobraževalni in knjižnični sistemi na različne načine poskušajo razvijati bralno kulturo (Haramija in Vilar, 2017), raziskave pa so pokazale, da splošna javnost knjižnice zaznava kot zelo koristne, celo nujne za osebni in družbeni razvoj, saj so ključne pri krepitevi pismenosti in bralnih navad (Ambrožič, 2016) ter pomembne za dvig izobrazbene ravni v skupnosti (Javnomnenjska telefonska raziskava ..., 2011). Raziskava Knjiga

in bralci VI (Rupar idr., 2019) je opozorila na pomen razvijanja odnosa do branja v najzgodnejših letih in dodatne pozornosti, usmerjene na t. i. rizične skupine, kot so mladostniki ter osebe s posebnimi potrebami; nakazala je tudi, da so med dejavniki, ki najbolj vplivajo na branje, spol, stopnja izobrazbe ter odnos do branja. Raziskava Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024), izvedena v letu 2024, je prinesla dva pomembna premika. Prvi premik je vezan na družinsko okolje, in sicer je raziskava pokazala, da je pri vzgoji odnosa do branja na prvem mestu vpliv družine. Drugi premik pa je bralna zavzetost generacije med 18. in 24. letom starosti. Vse naštetu nakazuje na potrebo po spremembi oziroma nadgradnji sedanjih načinov spodbujanja ter razvijanja bralne in informacijske pismenosti ter bralne kulture, ob identifikaciji vplivnih kulturnih in družbenih dejavnikov (Vilar idr. 2017).

Medtem je manj pozornosti posvečene vprašanju, kakšne so bralne prakse knjižničarjev, saj so raziskave, ki bi jih obravnavale v vlogi bralcev, dokaj redke in razpršene. Velik prispevek na tem področju predstavlja projekt *Bralni vzori: bralne navade strokovnih delavcev v vrtcih, šolah in fakultetah ter splošnih knjižnicah* ter znanstvene objave, ki so nastale v okviru projekta (npr. Fras Popović idr., 2025; Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025). Tudi v preteklosti je sicer že bilo opravljenih nekaj študij na temo bralnega udejstvovanja knjižničarjev (npr. Dilevko in Gottlieb, 2003; Kanič, 2010, 2017), vendar so bile te pogosto omejene na določeno skupino knjižničarjev in na uporabo specifičnega gradiva, na primer leposlovja, strokovnih virov, časopisov ali e-knjig. Ta pristop žal ne izriše celotnega pregleda nad bralnimi navadami strokovnih delavcev v knjižnicah, ob tem pa sta samo razumevanje rezultatov in prenos ugotovitev v različna okolja omejena tudi zaradi starosti in s tem morebitne vsebinske zastarelosti prispevkov. Poleg tega moramo pri interpretaciji rezultatov tujih raziskav upoštevati tudi vpliv posebnosti držav, v katerih so bile te opravljene, zato je običajno njihove ugotovitve nemogoče prenesti v naše okolje.

Bodoči in trenutni slovenski knjižničarji so sodelovali tudi v nekaj raziskavah, ki so njihove bralne navade in bralno kulturo obravnavale širše, žal pa je zaradi vzorčenja oziroma izbire udeležencev iz rezultatov pogosto nemogoče identificirati in izolirano obravnavati njihove odgovore. Na primer v študiji, ki je proučevala bralne navade študentk in študentov pedagoških programov Filozofske fakultete in Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani (Kovač idr., 2020), so med 6689 udeleženci sodelovali tudi študenti Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo. Čeprav ugotovitve kažejo, da so bralne navade vključenih v raziskavo boljše od povprečja v Sloveniji, rezultati ne omogočajo vpogleda v razlike med posameznimi študijskimi smermi in s tem specifik glede bodočih bibliotekarjev in informacijskih strokovnjakov.

Kljub najnovejšim ugotovitvam, ki so rezultat projekta *Bralni vzori: bralne navade strokovnih delavcev v vrtcih, šolah in fakultetah ter splošnih knjižnicah*, celovit vpogled v obstoječo znanstveno produkcijo ostaja temelj za nadaljnje raziskovalno delo. Takšen pregled namreč ne omogoča le opredelitve raziskovalnega fokusa in prepoznavanja vidikov, ki zahtevajo poglobljeno proučevanje, temveč tudi primerjavo ugotovitev med različnimi okolji ter spremljanje sprememb v bralnem vedenju skozi čas. Z namenom celovitejšega razumevanja obravnavanega področja je bil zato opravljen sistematičen pregled literature s področja bralnih navad in praks slovenskih in tujih knjižničarjev.

Metodologija

Izrisa bralne kulture v knjižničnem prostoru smo se lotili s pregledom strokovnega in znanstvenega publiciranja. Pregled je bil opravljen septembra in oktobra 2024, torej pred izvedbo raziskav v sklopu projekta *Bralni vzori: bralne navade strokovnih delavcev v vrtcih, šolah in fakultetah ter splošnih knjižnicah*. Ker je to področje zelo specifično in povezano z raznolikimi dejavnostmi, ki jih opravljajo knjižnični strokovni delavci, smo si prizadevali pridobiti informacije glede različnih aspektov in njihovih praks, na primer branja za delo in prosti čas, uporabe različnih vrst gradiv, okvirne količine in časa branja pa tudi odnos knjižničarjev do različnih nosilcev tiskanih in digitalnih vsebin.

Da bi zajeli čim širši spekter raziskav, smo v različnih strokovnih in znanstvenih bazah podatkov iskali relevantne slovenske in tuje vire. Pri tem smo uporabili tako splošno dostopne kot tudi specializirane podatkovne zbirke, na primer dLib, Dikul, COBISS, LISA, Web of Science, Scopus in Google Scholar. Za pridobivanje čim širšega nabora rezultatov smo iskali z različnimi poizvedbami, saj so nas zanimale raziskave o bralnih navadah knjižničarjev, ki pa bi bile lahko vključene tudi v prispevke, ki se primarno osredotočajo na bralno kulturo, prakse, spretnosti, kompetence, vedenje, motivacijo in pismenost naše ciljne publike. Iskali smo po polnih besedilih prispevkov pa tudi po izvlečkih, ključnih besedah in naslovih, vse iskalne izraze pa smo ustrezno krajšali. Kjer je bilo to mogoče, smo rezultate omejili na angleščino in/ali slovenščino. Uporabljeni iskalni izrazi in kombinacije oziroma poizvedbe so prikazane v tabeli 1.

Tabela 1: Ključne besede, uporabljene za strukturiranje poizvedb

Jezik	Prvi izraz	Drugi izraz	Tretji izraz
Slovenščina	branj* braln*	navad* kultur* praks*	knjižnič*
Angleščina	librar* staff LIS staff information profession*	read*	skill* habit* practice* competenc* behavior* motivation* literac*

Čeprav smo sprva želeli zajeti predvsem novejšo literaturo s tega področja, smo med raziskovanjem zasledili tudi starejše relevantne raziskave, zato smo v podroben pregled vključili gradivo, ki je bilo objavljeno oziroma je izšlo v obdobju med letoma 1999 in 2024.

Velika večina pridobljenih rezultatov je bila kljub uporabljenim omejitvam neustrezna, saj je bilo z iskalnimi poizvedbami težko pridobiti le vire, ki govorijo o branju knjižničarjev in ne zgolj o njihovi vlogi pri spodbujanju branja, opismenjevanju in delu z uporabniki. Seznam rezultatov smo zato pregledali ter v ločen dokument kopirali reference in izvlečke virov, ki bi lahko govorili o želeni tematiki. Tako je bilo identificiranih 38 virov, za katere smo predelali izvlečke in izločili še dodatnih 18 virov. Večina gradiva je bila izločena zaradi vsebinske neustreznosti ali zato, ker prispevki niso opisovali raziskav oziroma raziskovalnih rezultatov. Nadaljevali smo s pregledom polnih besedil, pri čemer smo morali zaradi omejitev dostopnosti do celotnega besedila in jezikovnih preprek kljub relevantni vsebini izločiti še dva prispevka. Za natančnejšo analizo nam je tako preostalo 18 relevantnih virov, ki so predstavljeni v tabeli 2.

Tabela 2: Identificirani relevantni prispevki

Avtor(ji)	Leto	Država	Udeleženci
Avachite, S. S.	2013	Indija	visokošolski knjižničarji
Brown, L. M. in Shaindlin, V. B.	2021	ZDA	različni tipi knjižničarjev
Chen, C. H. in Ke, H. R.	2015	Kitajska	študenti bibliotekarstva
Dilevko, J. in Gottlieb, L.	2003	ZDA in Kanada	visokošolski in splošni referenčni knjižničarji
Foster, E. idr.	2022	ZDA	različni tipi knjižničarjev
Freljih	1999	Slovenija	splošni knjižničarji

Avtor(ji)	Leto	Država	Udeleženci
Haglund, L. in Herron, D.	2008	Švedska	visokošolski knjižničarji
Hanz, K. in McKinnon, D.	2018	Kanada	visokošolski knjižničarji
Hardy, N. in Hastings, J.	2017	Južna Afrika	splošni knjižničarji
Kanič, I.	2010	Slovenija	različni tipi knjižničarjev
Kanič, I.	2017	Slovenija	različni tipi knjižničarjev
McDonald, E. idr.	2015	ZDA	visokošolski knjižničarji
Naveed, M. A. in Ameen, K.	2015	Pakistan	splošni knjižničarji
Pearce-Smith, N.	2006	Anglija	visokošolski knjižničarji
Sala, F. idr.	2021	Brazilija	šolski knjižničarji
Sánchez-García, S. idr.	2022	Španija	študenti bibliotekarstva
Thanuskodi, S.	2011	Indija	študenti bibliotekarstva
Weaver, S. M.	2002	ZDA	različni tipi knjižničarjev

V naš končni vzorec smo torej zajeli vire, med katerimi je bil najstarejši objavljen leta 1999 in najnovejši leta 2022, vključene raziskave pa so obravnavale bralne prakse iz 11 različnih držav, kar kaže na veliko geografsko razpršenost ter hkrati na odsotnost sistematičnega in kontinuiranega objavljanja raziskovalnih rezultatov tovrstnih študij tudi znotraj posameznih držav. Prevladujejo raziskave, opravljene v Združenih državah Amerike, kar je zelo verjetno pogojeno tudi z našim vzorčenjem in omejevanjem virov na slovenski in angleški jezik. Največ analiziranih raziskav je bilo izvedenih z različnimi tipi knjižničarjev in informacijskih strokovnjakov. Študije, osredotočene na posamezne tipe knjižničarjev, večinoma obravnavajo visokošolske in splošne knjižničarje, tri raziskave pa vključujejo izključno študente bibliotekarstva in informacijske znanosti. Med identificiranimi prispevki le eden obravnava bralne navade šolskih knjižničarjev.

Rezultati in razprava

Ob natančnejši vsebinski analizi člankov, vključenih v naš vzorec, smo se osredotočali predvsem na informacije, ki obravnavajo različne vidike bralnih praks in navad knjižničarjev. Želeli smo izluščiti, kaj so glavni razlogi in povod za branje strokovnih knjižničnih delavcev, kako dostopajo do informacij in gradiva za branje ter na kakšen način in koliko berejo. Med pregledovanjem prispevkov sta kot pomembna izstopala še dva vidika, in sicer bralne aktivnosti in omejitve, povezane z branjem. Na podlagi teh kriterijev smo identificirali šest osrednjih kategorij, ki se nanašajo na bralne prakse in navade knjižničarjev:

1. bralne navade bodočih knjižničarjev,
2. vloga branja pri strokovnem razvoju in delu,
3. dostop do virov in bralne prakse glede na vrsto gradiva,
4. pogostost branja različnih vrst gradiva,
5. bralne aktivnosti,
6. omejitve v povezavi z branjem.

V nadaljevanju poglavja identificirane relevantne prispevke predstavljamo glede na oblikovane vsebinske sklope.

Prvi sklop: bralne navade bodočih knjižničarjev

Branje predstavlja pomemben vidik formalnega izobraževanja, še izrazitejšo vlogo pa ima pri študiju bibliotekarstva, ki je usmerjen v spoznavanje informacijskih virov, usposabljanje za podporo izobraževalnim in raziskovalnim dejavnostim ter zagotavljanje dostopa do znanja. Poleg tega bodoči knjižničarji in informacijski strokovnjaki pri delu z različnimi vrstami gradiva ne le razvijajo kompetence za delo z informacijskimi viri, temveč se hkrati seznanjajo s pomenom branja in se usposabljaajo za njegovo spodbujanje med uporabniki. Študij bibliotekarstva tako predstavlja enega prvih formalnih korakov k razvoju posameznikove strokovne bralne kulture.

Pričakovati bi bilo, da bodo študenti bibliotekarstva poleg uporabe gradiva za študij pogosto posegli tudi po drugih vrstah virov. Thanuskodi (2011) je na indijski Univerzi Annamalai izvedel raziskavo med študenti bibliotekarstva in informacijske znanosti. Z uporabo ankete je ugotovil, da študenti tega področja najpogosteje berejo študijsko gradivo (79,53 %). Včasih ali redko prebirajo tudi spletne vsebine s področja bibliotekarstva (skupaj 66,97 %), ki pa jih pogosto obravnava le 18,2 % sodelujočih študentov. Redkeje berejo še časopise in novice s svojega strokovnega področja, najmanj pa so priljubljene znanstvene revije, saj je kar 46,19 % udeležencev odgovorilo, da tovrstnega gradiva ne berejo nikoli. Izven študijskega procesa pogosto prebirajo dnevno časopisje (54,39 %), skoraj polovica anketirancev pogosto bere tudi leposlovje. Glede na pogostost branja sledijo še revije, religiozna besedila in spletne publikacije. Rezultati so tudi pokazali, da čeprav skoraj polovica sodelujočih študentov bere manj kot pet ur na teden, jih dokaj velik odstotek (27,48 %) bere med 11 in 15 ur tedensko (Thanuskodi, 2011).

Do podobnih rezultatov so v Španiji prišli Sánchez-García idr. (2022), ki so opravljali raziskavo bralnih navadah med študenti, ki so se usposabljali za knjižničarje,

informatijske strokovnjake in arhiviste. Na podlagi rezultatov so zaključili, da ima večina bodočih bibliotekarjev, to je okoli 76 %, dober oziroma zelo dober odnos do branja. Pri tem se jih je okoli 15 % identificiralo kot strastne bralce, 44 % kot zmerne in okoli 34 % kot občasne bralce. Glede na ponujene odgovore so se v veliki meri strinjali s trditvami glede pomena branja za učni uspeh in usposabljanje za bodočo profesijo. Kljub temu so njihove bralne prakse v večji meri povezane s študijem, saj je skoraj polovica udeležencev razkrila, da nikoli ali skoraj nikoli ne bere v svojem prostem času, skoraj polovica jih namreč prebere le do pet knjig na leto (Sánchez-García idr., 2022).

Medtem sta Chen in Ke (2015) v svoji raziskavi proučevala bralne navade magistrskih študentov bibliotekarstva na Tajvanu, pri čemer sta se osredotočila predvsem na uporabo digitalnih virov. Ugotovila sta, da študente k branju spodbuja predvsem njihova osebna želja po znanju pa tudi pritiski vrstnikov, vpliv družine, knjižnice, šole in družbenih pričakovanj. Rezultati so še pokazali, da raje posegajo po tiskanem gradivu, saj digitalni viri zanje predstavljajo predvsem dodatek k branju tiskanih virov. Zaradi narave in dostopnosti virov pri študiju večinoma uporabljajo elektronske članke, ki jih prenesejo s spleta, za prostočasno branje pa običajno kupujejo in berejo tiskane knjige.

Drugi sklop: Vloga branja pri strokovnem razvoju in delu knjižničarjev

Podobno kot študenti bibliotekarstva tudi knjižničarji močno verjamejo, da je branje strokovne in znanstvene literature pomemben del njihovega življenja in profesionalnega udejstvovanja. V raziskavi, ki jo je opravljala Weaver (2002) med ameriškimi knjižničarji, jih je kar 98 % odgovorilo, da branje predstavlja zelo ali precej pomemben vidik njihovega dela. Ko iščejo specifične članke, jih večina to dela z namenom iskanja informacij, ki bi pomagale pri razreševanju specifičnega problema v njihovi knjižnici. Polovico časa iščejo tudi članke za strokovni razvoj in za potešitev radovednosti, tretjina knjižničarjev pa išče informacije, ki bi jih lahko uporabili v svojih predstavitvah ali pri pisanju lastnih strokovnih in znanstvenih prispevkov. Večino knjižničarjev tako zanimajo članki, ki obravnavajo raziskave ali opise dobrih praks, ki sovpadajo z njihovim delom. Zelo pogosto prebirajo še članke, ki vsebujejo novice z bibliotekarskega področja (Weaver, 2002). Tudi Naveed in Ameen (2015) sta ugotovila, da večina pakištanskih splošnih knjižničarjev bere z namenom strokovnega razvoja in za spremljanje aktualnih novic. Čeprav dokaj pogosto berejo tudi za sprostitev in zabavo, je zanje branje literature, povezane z delom in izobraževanjem, na prvem mestu. Podobno je Avachite (2013), ki je opravljal raziskavo med visokošolskimi knjižničarji v Indiji,

ugotovil, da ti večinoma berejo zato, da bi lažje zadovoljili informacijske potrebe svojih uporabnikov in da so na tekočem z novostmi na svojem področju. Je pa izredno malo udeležencev raziskave (le 8 %) navedlo, da berejo tudi za prosti čas.

Do podobnih ugotovitev sta prišla Dilevko in Gottlieb (2003), ki sta v Ameriki in Kanadi opravljala raziskavo med več kot 500 visokošolskimi knjižničarji, ki se ukvarjajo z referenčnim delom. Velika večina respondentov (več kot 88 %) je namreč menila, da branje časopisov, revij, strokovne literature in leposlovja lahko pripomore h kvaliteti njihovega referenčnega dela. Pri tem so poudarili predvsem vlogo poznavanja aktualnih dogodkov in knjižnih novosti, kar vpliva na profesionalno vlogo referenčnega knjižničarja, pa tudi na pozitiven zgled oziroma vzor, ki ga lahko podajajo študentom. Le 4,3 % vključenih knjižničarjev ni zaznalo močnejše povezave med pristočnim branjem in svojim delom.

Visokošolski knjižničarji prepoznajo tudi pozitiven vpliv branja knjig na njihovo referenčno delo (76,2 %) in druge službene obveznosti (80,9 %). Povezavo med branjem knjig in svojim referenčnim delom vidijo predvsem z vidika širjenja splošnega znanja, poznavanja novih naslovov in avtorjev ter sposobnosti usmerjanja uporabnikov k specifični knjigi. Poleg tega branje povezujejo tudi z gradnjo knjižnične zbirke (19,6 %), razvijanjem osebne perspektive (11,6 %) in komunikacijo (10,3 %). Dilevko in Gottlieb (2003) sta tudi ugotovila, da je kar 88,8 % visokošolskih referenčnih knjižničarjev pri svojem delu že izkusilo pozitiven vpliv branja časopisov in revij na lastno referenčno delo. Poleg tega jih je več kot 86 % potrdilo, da ima branje tovrstnih virov močan vpliv tudi na druge vidike njihovega strokovnega dela, kot je na primer izgradnja knjižnične zbirke, implementacija novih tehnologij, opismenjevanje, vzdrževanje odnosov s sodelavci ter osebna in strokovna rast. Branje časopisov in revij po njihovem mnenju najbolj vpliva na lastno razgledanost in izboljšanje splošnega znanja (47 %). Poleg tega jih 29,1 % tudi meni, da branje krepi njihovo sposobnost usmerjanja uporabnikov k specifičnemu viru oziroma članku. Manjši odstotek visokošolskih knjižničarjev meni, da branje tovrstnega gradiva vpliva še na izbiro iskalnih terminov (5,4 %), pomoč študentom pri izbiri tematike za študijske zadolžitve (3,8 %) in identifikacijo novih oziroma alternativnih virov (2,7 %). V podobni raziskavi o bralnih navadah splošnih knjižničarjev (Dilevko in Gottlieb, 2003) so rezultati pokazali, da tudi skoraj 79 % splošnih knjižničarjev zaznava pozitiven vpliv branja časopisov in revij na njihovo referenčno delo. Izboljšanje vidijo predvsem na področju izgradnje knjižnične zbirke (28,4 %) in krepitve splošnega znanja (21,9 %), nekateri pa tudi pri komunikaciji, organizaciji prireditev, svetovanju za branje in podobnih dejavnostih.

Tretji sklop: Dostop do virov in bralne prakse glede na vrsto gradiva

Peščica raziskav o bralnih navadah knjižničarjev obravnava načine iskanja informacij in zelenega gradiva. Kanič (2017) je v svoji raziskavi razkril, da slovenski visokošolski in specialni knjižničarji strokovno literaturo in podatke večinoma (84 %) iščejo na spletu, pri tem pa so osredotočeni na prosto dostopne vire. Do podobne ugotovitve sta prišla tudi Naveed in Ameen (2015), ki sta ugotovila, da pakistanski knjižničarji gradivo za branje in informacije najpogosteje iščejo na spletu. Kanič (2017) je tudi ugotovil, da kar 77 % slovenskih visokošolskih in specialnih knjižničarjev literaturo in podatke išče prav v knjižnici, v kateri delajo, nekateri (31 %) pa tudi v drugih knjižnicah. Takšen rezultat ni presenetljiv, saj so tovrstne knjižnice specializirane za področja, na katerih se ti knjižničarji pogosto strokovno in raziskovalno udeležujejo. Do podobnih ugotovitev sta prišli Hanz in McKinnon (2018), ki sta raziskovali odnos kanadskih visokošolskih knjižničarjev in bralne navade v povezavi z e-knjigami. Rezultati so pokazali, da visokošolski knjižničarji strokovne in znanstvene e-knjige, ki jih potrebujejo za raziskovalne namene, najpogosteje iščejo v katalogu lastne knjižnice, medtem ko e-knjige, ki jih želijo pridobiti za sprostitev in jih brati v svojem prostem času, pogosteje iščejo v katalogih splošnih knjižnic. Sta pa ugotovili, da si v knjižnicah izposojajo tiskane knjige podobno pogosto za raziskovanje kot tudi za prosti čas, največ respondentov to počne mesečno ali enkrat na semester.

Čeprav knjižničarji informacije in podatke o gradivu pogosto iščejo na spletu, je iz raziskav razvidno, da je v času objave obravnavanih prispevkov večina knjižničarjev raje brala tiskana besedila, izbira formata pa je bila običajno pogojena tudi z namenom branja in s karakteristikami virov. Naveed in Ameen (2015) sta tako na primer ugotovila, da čeprav knjižničarji v Pakistanu za iskanje bralnega materiala in informacij najpogosteje uporabljajo splet, še vedno raje berejo v tiskanem formatu. Ko so na spletu, najpogosteje berejo krajša besedila, na primer elektronsko pošto, objave na družbenih omrežjih in časopise, v določeni meri pa tudi knjige in revije. Do podobne ugotovitve je v svoji raziskavi prišel Kanič (2017), ki pa v nabor možnih odgovorov sicer ni vključil virov, ki ne spadajo v strokovno literaturo. Avtor poroča, da sta bila leta 2017 namizni in prenosni računalnik v Sloveniji najpogostejši napravi za branje e-knjig in člankov. Kljub temu je takrat skoraj polovica udeležencev raziskave za strokovno branje vsaj občasno uporabljala tudi tablične računalnike in prenosne telefone. Čeprav slovenski knjižničarji za iskanje strokovne literature in podatkov najpogosteje posegajo po prosto dostopnih spletnih virih, so bili tiskani mediji leta 2017 še vedno zelo pomembna izbira. Najpogosteje so namreč prebirali elektronske članke, tesno pa so jim sledile tiskane knjige. Pogosto so se odločali tudi za branje elektronskih in tiskanih priročnikov,

tiskanih člankov in raziskovanje podatkovnih zbirk. V času izvajanja raziskave sta bili uporabi blogov in e-knjig zastopani najmanj pogosto (Kanič, 2017).

Podobno kot Naveed in Ameen (2015) so tudi McDonald idr. (2015) v svoji raziskavi, v kateri so s pomočjo intervjujev proučevali informacijsko vedenje ameriških visokošolskih knjižničarjev, ugotovili, da ti digitalne naprave primarno uporabljajo za elektronsko pošto, polovica (4) pa tudi za branje strokovnih dokumentov in pisanje. Udeleženci so ravno tako povedali, da zunaj delovnega okolja svoje informacijske potrebe najpogosteje potešijo z branjem informacij na spletu, nekateri so omenili tudi uporabo e-knjig. Kot pozitivne vidike branja digitalnih besedil so poudarili predvsem priročnost in možnost iskanja znotraj besedila. Vseh osem udeležencev je potrdilo, da uporabljajo e-knjige za delo ali sprostitev, polovica pa jih ta tip gradiva bere za oba namena. Pokazalo se je, da e-knjige za svoje strokovno delo berejo drugače kot knjige za prosti čas, saj se nekateri pri tem fokusirajo le na posamična poglavja in v primerjavi z branjem za prosti čas ne preberejo celotne knjige. Nekateri udeleženci so tudi izjavili, da daljša besedila raje berejo v tiskani obliki, saj jih na takšen način lažje pregledujejo in dodajajo opombe. Tudi Hanz in McKinnon (2018) sta ugotovili, da kanadski visokošolski knjižničarji za krajša besedila, ki jih potrebujejo za raziskovalne namene, e-knjige uporabljajo pogosteje, za daljše in poglobljeno branje pa se raje poslužujejo tiskanega gradiva. Poleg pogostejše uporabe e-knjig za raziskovalne namene je tudi večji odstotek udeležencev povedalo, da knjig v elektronski obliki niso nikoli uporabljali za sprostitev. Večina anketirancev si v času raziskave svojega e-bralnika niso lastili, tisti, ki pa so si ga, so najpogosteje uporabljali Kobo ali mobilne naprave. E-knjige najpogosteje prebirajo na spletu ali pa si jih prenesejo na računalnik oziroma na mobilno napravo, večina anketirancev pa redko ali nikoli ne tiska delov oziroma celotne e-knjige.

V starejši raziskavi (Dilevko in Gottlieb, 2003), v katero so bili vključeni splošni knjižničarji, specializirani za referenčno dejavnost, se je pokazalo, da je bilo branje tiskanih časopisov in revij leta 2003 močno v ospredju pred uporabo njihovih digitalnih različic. Čeprav je bilo med udeleženci 81 % takih, ki dnevno berejo tiskane, in 25,2 % takih, ki berejo spletne časopise in revije, jih je kar 47,4 % izjavilo, da tovrstnega gradiva v spletni obliki ne berejo nikoli.

Četrty sklop: Pogostost branja različnih vrst gradiva

Kanič (2010, 2017) je v svojih raziskavah ugotovil, da slovenski knjižničarji dokaj pogosto posegajo po strokovni literaturi in drugih virih. V prvi, manjši raziskavi z visokoškolskimi in specialnimi knjižničarji (Kanič, 2010) se je pokazalo, da 87 % tovrstnih

knjižničarjev to počne skoraj vsakodnevno oziroma vsaj pogosto. Po drugi strani se je v raziskavi z vsemi tipi knjižničarjev (Kanič, 2017) pokazalo, da vsaj enkrat tedensko ali pogosteje strokovno literaturo uporablja zgolj 48 % anketirancev, takšnih, ki tovrstno literaturo uporabljajo le nekajkrat letno ali pa je sploh ne uporabljajo, pa je bilo kar 27 %. Slovenski knjižničarji se pogosto obračajo na slovensko kot tudi na tujo strokovno literaturo, prednostna odločitev za domačo literaturo pa še vedno močno prevladuje. Nasprotno so rezultati raziskave z indijskimi visokošolskimi knjižničarji pokazali, da se raje poslužujejo angleške literature, čeprav naj bi imeli na voljo tudi kvalitetne vire v svojem jeziku. Pri tem najpogosteje posežejo po referenčnem gradivu (34 %) in revijah (32 %), najmanj pa jih za svoje delo bere dnevne časopise (Avachite, 2013). Medtem sta Naveed in Ameen (2015) ugotovila, da največ knjižničarjev v Pakistanu bere ravno dnevno časopisje, običajno pa berejo okoli eno ali dve uri na dan.

V raziskavi, ki sta jo opravljala Dilevko in Gottlieb (2003), se je pokazalo, da ameriški in kanadski visokošolski referenčni knjižničarji v večji meri in pogosteje berejo lokalne kot nacionalne časopise, saj je več kot polovica udeležencev poročala, da lokalne prebirajo vsak dan. Medtem nacionalne časopise berejo redkeje, saj jih le 19,5 % to počne vsak dan, več kot 30 % pa manj kot enkrat mesečno ali nikoli. Pri branju revij in časopisov velika večina prebere naslove in nekaj odstavkov večine prispevkov, nato pa v celoti preberejo tiste, ki jih zanimajo oziroma pritegnejo njihovo pozornost. Zanimiva je tudi ugotovitev, da več visokošolskih referenčnih knjižničarjev prebira vse članke v različnih strokovnih in poljudnih revijah (15,3 %) kot v dnevnikih časopisih (3,6 %). Podobno je Weaver (2002) ugotovila, da ameriški knjižničarji pregledujejo in berejo 3 do 4 (43 %) oziroma 4 do 5 (33 %) strokovnih revij mesečno. Običajno v teh virih le brskajo in preberejo zgolj članke, ki jih zanimajo, četrtnina udeležencev raziskave pa prebere vsaj del vsakega izmed člankov. Druga četrtnina si najprej ogleda kazalo vsebine in nato prebere le članke, ki pritegnejo njihovo pozornost, izredno malo pa jih prebere celotno revijo.

Kanič (2017) je v svoji raziskavi ugotovil, da je poleg drugih virov več kot polovica slovenskih knjižničarjev brala tudi strokovne bloge, so pa večinoma le občasni bralci tovrstnega informacijskega vira. Udeleženci so poudarili, da je velika razlika v kakovosti med različnimi blogi, ki po njihovem mnenju počasi zamirajo. Za ažurne novice glede trendov se obračajo na druge vire ali na tuje bloge.

V raziskavi, ki sta jo v Ameriki in Kanadi med visokošolskimi knjižničarji izvajala Dilevko in Gottlieb (2003), je največ respondentov (23,7 %) razkrilo, da preberejo 1 do 5 leposlovnih knjig letno, kar je tudi najpogostejša praksa za branje strokovnih knjig (36,5 %). Odstotek glede na število prebranih neleposlovnih knjig pri tej skupini

eksponentno pada, medtem ko se je po drugi strani pokazalo, da je dokaj velik odstotek visokošolskih knjižničarjev v zadnjih 12 mesecih prebralo 11 do 20 leposlovnih knjig (19,6 %) ali celo 21 do 50 leposlovnih knjig (22,6 %). Med leposlovnimi žanri so bili pri respondentih najpopularnejša splošna književnost, fantastična proza, tri-lerji in misteriji, pri neleposlovju pa biografije oziroma avtobiografije, zgodovina in geografija, spiritualnost in filozofija, potopisi in knjige, ki se ukvarjajo s kulturnimi, družbenimi in političnimi vprašanji.

Sala idr. (2021) so v svoji raziskavi, v kateri so jih zanimale bralne navade brazilskih šolskih knjižničarjev, ugotovili, da ti prepoznajo vpliv branja književnosti na njihovo strokovno dejavnost. Ravno tako skoraj vsi udeleženci verjamejo, da jim branje omogoča, da se lahko približajo učencem in s tem okrepijo medsebojne odnose. Čeprav se anketirani knjižničarji sicer smatrajo za bralce, so rezultati pokazali, da jih večina (40 %) letno prebere le do pet knjig, podoben odstotek pa od 6 do 10 knjig letno. Večini v raziskavo vključenih šolskih knjižničarjev branje predstavlja vir užitka in znanja, povezanega s kulturo, v najmanjši meri pa to aktivnost vidijo kot orodje za strokovno nadgradnjo.

Pri nas je Frelj (1999) v okviru svojega diplomskega dela s pomočjo anketne metode raziskovala prostočasne bralne navade slovenskih splošnih knjižničarjev. Ugotovila je, da skoraj polovica sodelujočih knjižničarjev prebere več kot 30 knjig letno, kar 90 % pa jih je poročalo, da v tem obdobju prebere več kot 10 knjig. V tej skupini je bila takrat najbolj priljubljena strokovna literatura, sledili pa so ji časopisi in revije. Na tretjem mestu je bilo »zahtevnejše branje«, med katerega je avtorica uvrstila »klasike«, četrto mesto glede na priljubljenost pa je zasedlo »lažje branje«, kamor spadajo romani. Na zadnjem mestu so bili priročniki in romani, ki se naj bi uporabljali predvsem za iskanje določenih podatkov in ne za branje.

Peti sklop: Bralne aktivnosti

Knjižničarji pogosto organizirajo in vodijo knjižne klube za raznolike skupine uporabnikov. Te dejavnosti niso zgolj priložnost za spodbujanje branja, temveč tudi za izmenjavo mnenj, širjenje kulturnih obzorij in ustvarjanje medsebojnih povezav znotraj skupnosti. V znanstveni in strokovni literaturi je dokaj malo pozornosti usmerjeno vprašanju, koliko se tovrstnih dejavnosti knjižničarji udeležujejo v vlogi aktivnih udeležencev.

Brown in Shaindlin (2021) sta v svoji raziskavi ugotovili, da se knjižničarji pogosto udeležujejo knjižnih klubov in da pri tem vidijo veliko priložnosti za svoj osebni in

profesionalni razvoj. Knjižni klubi za knjižničarje lahko služijo kot aktivnost za strokovno utrjevanje, raziskovanje, ustvarjanje in krepitev medsebojnih odnosov ter opolnomočenje. Tovrstne aktivnosti lahko postanejo orodje za izmenjavo dobrih praks in delovnih izkušenj, informacij o koristnih virih in obravnavo strokovne literature, kar lahko pozitivno pripomore k izboljšavi strokovne prakse in podpira vseživljenjsko učenje (Irvin, 2023). Primer tega je bralna skupina za kritično knjižničarstvo, ki se je leta 2020 oblikovala na Univerzi v Pittsburghu. Udeleženci na prostovoljnih srečanjih obravnavajo strokovno in znanstveno literaturo ter razpravljajo o občutljivih tematikah, kot je na primer kritičen pogled na informacijsko pismenost, katalogizacijo, dostopnost in rasizem. Namen mesečnih srečanj je diskusija glede vnaprej določenih tematik in trendov znotraj profesije. Udeleženci, med katerimi so knjižničarji, študenti bibliotekarstva in alumni, lahko sodelujejo aktivno ali pa so vključeni le v vlogi poslušalca. Tovrstno aktivnost dojemajo kot priložnost za odprto učenje in strokovno rast. Motivacija za vključitev udeležencev izvira predvsem iz njihove lastne identitete in želje po implementaciji družbene pravičnosti v delovno okolje, ki bi posledično poglobila povezavo s skupnostjo (Foster idr., 2022).

V literaturi lahko zasledimo tudi omembo t. i. časopisnih klubov za knjižničarje. Čeprav objav glede takšnih aktivnosti ni veliko, težko sklepamo, ali gre za dokaj redek pojav ali pa se knjižničarji tovrstnih klubov sicer udeležujejo, vendar jih ne evalvirajo in formalno ne poročajo o njih. Pearce-Smith (2006) poroča o rezultatih raziskave, ki je bila izvedena med visokošolskimi knjižničarji v Oxfordu, ki so obiskovali klub, v okviru katerega so obravnavali različne raziskovalne članke. Ugotovila je, da je aktivna udeležba v klubu knjižničarjem pomagala okrepiti večšine kritičnega vrednotenja raziskovalnih člankov, jih do neke mere spodbudila k branju in spremljanju raziskav s področja bibliotekarstva in nekaterim celo pomagala pri apliciranju raziskovalnih rezultatov v prakso. Tudi Haglund in Herron (2008) v svojem prispevku opisujeta delovanje časopisnega kluba, in sicer v univerzitetni knjižnici na Švedskem. V članku poudarjata, da strokovno delovanje visokošolskih knjižničarjev v njihovi državi ni pogojeno z raziskovanjem in objavljanjem v znanstvenih revijah, ravno tako pa je na voljo omejeno število nacionalnih revij, v katerih bi lahko objavljali svoje ugotovitve. Kljub temu obstaja velika potreba in zanimanje za tovrstne prispevke. Prednosti časopisnega kluba so tako dvoplastne: udeleženci ob branju znanstvene in strokovne literature, kateri sta namenjeni dve uri v okviru delovnega časa, krepijo spretnosti kritične presoje in spoznavajo pravila akademskega pisanja ter hkrati spoznavajo najpomembnejše revije in avtorje s področja bibliotekarstva (Haglund in Herron, 2008).

Šesti sklop: Omejitve v povezavi z branjem

Kljub bogatemu naboru dostopne strokovne in prostočasne literature ter raznolikim aktivnostim za spodbujanje branja med knjižničarji obstaja zavest, da bi lahko brali več. Dilevko in Gottlieb (2003) sta visokošolske knjižničarje v svoji raziskavi vprašala, ali bi si zunaj delovnega okolja želeli brati več. Kar 76 % vprašanih je na to vprašanje odgovorilo pritrdilno, med tistimi, ki pa so identificirali vrsto gradiva, pa bi jih 60 % želelo brati več neleposlovja, 50,9 % leposlovja in 27,3 % časopisov in revij. Kot glavne dejavnike oziroma aktivnosti, ki jim namenjajo čas in tako na neki način predstavljajo konkurenco branju, so navedli družino oziroma gospodinjska opravila (48,5 %), hobije, projekte in druge interese (29,1 %) ter gledanje televizije (12,1 %). Poleg tega jih je 15,7 % povedalo, da na njihove bralne aktivnosti pogosto vpliva tudi utrujenost. Podobno so v raziskavi, v kateri so raziskovali bralne navade knjižničarjev v Pakistanu, ugotovili, da ti največkrat svoj prosti čas namenjajo brskanju po spletu in gledanju televizije. Branje knjig in časopisov je bilo komaj na tretjem mestu in je prišlo na vrsto pred igranjem iger ter ukvarjanjem s športom (Naveed in Ameen, 2015).

Tudi Weaver (2002) ugotavlja, da čeprav so se knjižničarji glede na rezultate raziskave večinoma izkazali kot redni bralci strokovnih in znanstvenih člankov, jih 60 % meni, da berejo premalo. Za kvalitetno branje in strokovno izpopolnjevanje bi želeli več tematik z njihovega interesnega področja in izboljšanje kvalitete literature (Weaver, 2002). Tudi Kanič (2017) ugotavlja, da so slovenski knjižničarji sicer dokaj zadovoljni s kvaliteto domačih strokovnih revij, vendar slabšo oceno pripisujejo predvsem zaradi neažurnosti objav in objavljanja v nekaterih revijah. V svoji raziskavi je še ugotovil, da nekateri slovenski knjižničarji razmeroma slabo poznajo domače strokovne revije, predvsem tiste, ki se nanašajo na specifično področje ali tip knjižnice. Po mnenju anketirancev naj bi bile tudi slovenske strokovne knjige kakovostne, malce slabše pa so ocenili ažurnost in raznolikost ponudbe strokovnih vsebin, ki jih predstavljajo. Glede na odgovore knjižničarjev naj bi slovenska strokovna literatura obravnavala predvsem tradicionalne vsebine, premalo pa je stika z novimi koncepti in trendi. Težavo naj bi pomenilo tudi pomanjkanje strokovnih knjig v slovenskem jeziku in prevodov tujega gradiva v slovenščino (Kanič, 2017).

V raziskavi, ki jo je izvajala Weaver (2002), so ameriški knjižničarji kot najpogostejši razlog za nebranje navedli pomanjkanje časa in odsotnost »organiziranega časa za branje na delovnem mestu« (55 %). V študiji med ameriški in kanadskimi splošnimi knjižničarji (Dilevko in Gottlieb, 2003) jih je med 419 anketiranimi splošnimi knjižničarji imelo le 20,8 % odmerjen čas za branje v okviru dela. Plačan čas za opravljanje te

aktivnosti med knjižnicami sicer zelo variira, in sicer od 2 do 15 ur na teden, nekateri splošni knjižničarji pa pri tem niso časovno omejeni. Po drugi strani se v nekaterih knjižnicah bolj kot na časovno omejitev osredotočajo na vrsto gradiva, ki ga knjižničarji smejo brati med svojim delovnim časom. V ločeni raziskavi istih avtorjev (Dilevko in Gottlieb, 2003) so bili visokošolski knjižničarji tudi vprašani, ali bi se njihove referenčne storitve izboljšale, če bi imeli v okviru dela organiziran in plačan čas za branje. Na to vprašanje je 19,4 % knjižničarjev odgovorilo, da so za branje že plačani, 63,5 % pa jih meni, da bi se zelo verjetno ali morda kvaliteta njihovega dela lahko izboljšala. Pri uveljavljanju časa za branje bi jih oviralo predvsem pomanjkanje časa, strokovna odgovornost in pomanjkanje smernic glede nabora gradiva za branje in načina vrednotenja.

Na odsotnost branja pri knjižničarjih pa ne vpliva le pomanjkanje časa, ampak tudi motivacija in spodbude. Hardy in Hastings (2015) sta v svojem prispevku obravnavala primer dobre prakse pri krepitevi bralnih navad knjižničarjev v City of Cape Town. Proučevala sta vpliv t. i. initiative »Culture of Reading« (slov. kultura branja), v okviru katere so se knjižničarji lahko udeleževali različnih izobraževanj, programov in dogodkov, usmerjenih v razvijanje njihovih kompetenc. Raziskava, ki je bila opravljena pred začetkom izvajanja omenjene pobude, je pokazala dokaj slabe bralne navade zaposlenih v knjižnicah, na katere so v veliki meri vplivale kulturne in zgodovinske značilnosti Južne Afrike. Štiri leta po začetku izvajanja aktivnosti so z namenom primerjave raziskavo ponovili in rezultati so pokazali rahlo izboljšanje bralnih navad (z 31 % na 35 % udeležencev, ki preberejo več kot eno knjigo na teden). Ravno tako se je pokazalo, da so bili po sami izvedbi aktivnosti pripravljene poseči po bolj raznolikih vrstah gradiva, v porastu je bilo predvsem branje neleposlovja in revij. Čeprav gre glede na časovni razmik obeh raziskav verjetno tudi za razvoj in dostopnost različnih tehnologij, je vredno omeniti tudi porast uporabe bralnikov in telefonov za branje e-knjig, ki je poskočila s 4 % na 35 %. Rezultati so torej pokazali, da je branje med udeleženci raziskave na splošno postalo veliko bolj cenjeno in da so bili razlogi za odsotnost branja, kot so čas, družina, zasedenost, stres in utrujenost, redkeje navedeni (Hardy in Hastings, 2015).

Zaključek

Sistematičen pregled strokovne in znanstvene literature je potrdil naše izhodiščne domneve, da bralne navade knjižničarjev kljub njihovi pomembnosti niso pogosto predmet raziskovanja. Pri pregledu znanstvenih in strokovnih prispevkov smo namreč ugotovili, da večina obravnava bralne navade različnih ciljnih skupin, pri katerih knjižničarji odigrajo predvsem vlogo motivatorja oziroma instruktorja za branje ali svetovalca pri uporabi različnih bralnih strategij. Praviloma se tovrstni prispevki zelo

posredno dotaknejo bralnih navad knjižničarjev, občasno pa v zaključku zapišejo, da morajo knjižničarji za prej omenjene naloge v prvi vrsti tudi sami brati, biti motivirani za branje, poznati različne bralne strategije in pristope za učenje bralnih veščin. Iz tako zastavljenih razmišljanj o bralnih kompetencah knjižničarjev v večjem številu znanstvenih in strokovnih prispevkov lahko sklepamo, da so vse te bralne kompetence pri knjižničarju predhodno pričakovane. Kljub temu smo ob pregledu literature identificirali razmeroma majhno število raziskav, ki bi poročale o ugotovitvah glede bralnih navad knjižničarjev in tako izrisale podobo bralne kulture v strokovnem knjižničnem okolju.

Rezultati analiziranih prispevkov razkrivajo, da se bralne navade knjižničarjev, predvsem z vidika strokovne literature, izoblikujejo že med samim študijem in pripravo na poklic. Rezultati poudarjajo pomen branja študijskega in deloma tudi strokovnega gradiva, pri čemer je v ospredju želja po pridobivanju znanja pa tudi zunanji vplivi vrstnikov, družine, izobraževalne ustanove in družbe nasploh. Branje strokovnega gradiva ostaja najpogostejša oblika branja tudi po sami zaposlitvi. Čeprav knjižničarji dokaj pogosto berejo tudi v svojem prostem času, gradivu za strokovni in profesionalni razvoj namenijo največ časa. Po njihovem mnenju namreč poznavanje in sledenje strokovni in znanstveni literaturi pomembno vpliva na njihov profesionalni razvoj in pripomore h kvaliteti njihovih storitev. Pri tem je v ospredju referenčno delo in pomoč uporabnikom ter pozitiven zgled, ki ga podajajo skupnosti. Mnogi knjižničarji opažajo še pozitiven vpliv branja na izvajanje drugih storitev, na primer izgradnjo knjižnične zbirke, opismenjevanje in organizacijo prireditve. Poleg profesionalnega razvoja pa ta aktivnost vpliva tudi na njihovo osebno rast, razvijanje osebne perspektive, razgledanost in vzdrževanje odnosov med sodelavci.

Ko knjižničarji iščejo informacije in gradivo, ki bi ga želeli prebrati, za ta namen večinoma uporabljajo splet. Čeprav članke in strokovno literaturo zaradi priročnosti in možnosti iskanja znotraj besedila pogosteje berejo v elektronski obliki, za branje leposlovja in daljših besedil še vedno raje posežejo po tiskanem gradivu. Razlika v branju za prosti čas in za strokovni razvoj se kaže tudi v tem, da v nasprotju s prostočasnim branjem strokovnih besedil pogosto ne prebirajo v celoti, ampak se osredotočijo in natančneje proučijo le posamezne dele oziroma poglavja.

Kljub izkazanim dobrim bralnim navadam bi si želeli nekateri knjižničarji brati več ali pa celo menijo, da berejo premalo. V največji meri je razlog za to pomanjkanje časa, ki ga namesto za branje namenijo družini, gospodinjstvom, opravilom ter drugim projektom in hobijem. Pomemben dejavnik je tudi pomanjkanje motivacije in odsotnost organiziranega časa za branje v delovnem času, ki ga je deležna manjšina knjižničarjev.

Kot zanimiva spodbuda so se izkazale organizirane oblike branja, na primer knjižni in časopisni klubi, ki ne obravnavajo le leposlovja, ampak tudi strokovne in znanstvene prispevke. Tovrstne dejavnosti so se pokazale kot učinkovito orodje za strokovno utrjevanje, izmenjavo dobrih praks, raziskovanje, ustvarjanje in krepitev medsebojnih odnosov. Bralni klubi tako prispevajo k opolnomočenju knjižničarjev, spodbujajo vseživljenjsko učenje ter krepijo večino kritičnega vrednotenja raziskovalnih rezultatov, kar lahko dolgoročno poveča zanimanje za branje in spremljanje znanstvenih objav s področja bibliotekarstva.

Iz vsega tega je razvidno, da branje v knjižničarski skupnosti predstavlja vrednoto in velja za temelj strokovnega in osebnostnega razvoja, hkrati pa literatura razkriva razkorak med prepoznanim pomenom branja ter dejanskimi praksami, ki so pogosto pogojene s časovnimi in institucionalnimi dejavniki. Iz rezultatov raziskav je moč razbrati, da bralne prakse niso vedno zgolj individualna izbira, temveč odraz širšega strokovnega in organizacijskega okolja. Spodbujanje in motiviranje za branje v obliki organiziranega ali skupinskega branja s strani stroke in vodstva knjižnic bi tako lahko predstavljalo enega izmed ključnih vzvodov za trajnostni razvoj bralne in raziskovalne kulture v knjižničarstvu. Takšne oblike podpore ne bi le okrepile bralnih navad pri posameznikih, temveč bi lahko prispevale tudi k večji strokovni povezanosti, refleksiji dela in dolgoročni kakovosti knjižnične dejavnosti.

Literatura

- Ambrožič, M., 2016. Odnos javnosti do knjižnične javne službe: rezultati raziskave. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. http://www.zbdszveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/predstavitev_ambrozic2016.pdf
- Avachite, S. S. (2013). LIS professionals and their reading habits in college and university libraries in India. *Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal*, 1(2), 107–111.
- Brown, L. M. in Shaindlin, V. B. (2021). Not just for patrons: Book club participation as professional development for librarians. *The Library Quarterly*, 91(4), 420–436.
- Chen, C. H. in Ke, H. R. (2015). Digital reading behavior of LIS graduate students: A case study at national Taiwan normal university. V *17th International Conference on Digital Libraries: Providing Quality Information, ICADL 2015* (str. 296–297). Springer Verlag.
- Dilevko, J. in Gottlieb, L. (2003). *Reading and the reference librarian: The importance to library service of staff reading habits*. McFarland.

- Farmer, L. in Stricevic, I. (2011). *Using research to promote literacy and reading in libraries: Guidelines for librarians*. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).
- Foster, E., McLaughlin, A., Meyer, Z., Nuzum, D., Rapchak, M., Reis, H., Saunders, J. in Wiley, P. (2022). »They Don't Necessarily Play Nice with Power Structure«: Experiences in a Critical Librarianship Reading Group. *Journal of Radical Librarianship*, 8, 53–74.
- Fras Popović, S. (2021). Strokovna samozavest pri spodbujanju bralne pismenosti = Professional self-confidence in reading literacy promotion. *Organizacija znanja*, 26(1-2), 22. https://www.cobiss.si/OZ/PDF/OZ_2021_1_2_final/2126004_Fras_Popovic.pdf
- Freljh, D. (1999). *Bralne navade slovenskih bibliotekarjev v splošnoizobraževalnih knjižnicah* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Haglund, L. in Herron, D. (2008). Implementing EBLIP to stimulate professional development. *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*, 4(3), 3–8.
- Hanz, K. in McKinnon, D. (2018). When librarians hit the books: uses of and attitudes toward E-Books. *The journal of academic librarianship*, 44(1), 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2017.12.018>
- Haramija, D. in Vilar, P. (2017). Bralna kultura kot pomemben dejavnik razvoja bralne pismenosti. *Otrok in knjiga*, 44(98), 5–16. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7Z7FKJ62>
- Hardy, N. in Hastings, J. (2017). Developing a culture of reading among public library staff. V *Taking Charge of your LIS Career: Personal Strategies, Institutional Programs, Strong Libraries*. IFLA.
- Irvin, V. (2023). Reading Well: Book clubs as an origin story for librarian professional development. *North Carolina Libraries*, 81(1), 5–9. <https://www.ncl.ecu.edu/index.php/NCL/article/view/5419>
- Javnomenjska telefonska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic: poročilo*. (2011). Interstat. <https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2019/07/Interstat-ZDRU%C5%BDENJE-SPLO%C5%A0NIH-KNJI%C5%BDNIC-poro%C4%8Dilo-29092011.pdf> [3. 11. 2024]
- Kanič, I. (2010). *Katere vire uporabljajo bibliotekarji (Anketa – 2)*. Biblioblog. <https://www.biblioblog.si/2010/11/katere-vire-uporabljajo-bibliotekarji.html>

- Kanič, I. (2017). Slovenski knjižničarji berejo. Kaj, kako in koliko? V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, branje, skupnost: ustvarimo državo bralcev* (str. 64–94). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Malec, L. in Kavčič, P. (2016). Kompetentni knjižničarji za kakovostno svetovanje na portalu Dobreknjige.si. *Knjižnica*, 60(2/3), 9–12. <https://doi.org/10.55741/knj.60.2-3.13872>
- McDonald, E., Rosenfield, M., Furlow, T., Kron, T. in Lopatovska, I. (2015). Book or NOOK? Information behavior of academic librarians. *Aslib Journal of Information Management*, 67(4), 374–391.
- Naveed, M. A. in Ameen, K. (2015). Reading Habits and Behavior of Information Professionals in the Digital Era. *Pakistan Library & Information Science Journal*, 46(3), 66–78.
- Novljan, S. (2018). Knjižničar informator, empatični povezovalc. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 62(1–2), 9–36.
- Orel, M. (2005). Vloga šolskega knjižničarja pri bralnih navadah in interesih mladostnikov. [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Pearce-Smith, N. (2006). A journal club is an effective tool for assisting librarians in the practice of evidence-based librarianship: a case study. *Health Information & Libraries Journal*, 23(1), 32–40.
- Repinc, U. (2016). Informacijska pismenost v luči stalnih sprememb ali (ponovni) razmislek o informacijski pismenosti = Information literacy in light of constant changes or (re)considering information literacy. *Šolska knjižnica*, 25(1–2), 13–18. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-31BB7UG0>
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M. in Rugelj, S., 2019. *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Sala, F., Castro Filho, C. M. D. in Almeida Junior, O. F. D. (2021). Humanist formation on the role of literary reading in the performance of the school librarian. *RDBCI: Revista Digital de Biblioteconomia e Ciência da Informação*, 19, 1–17.
- Sánchez-García, S., Larrañaga, E. in Yubero, S. (2022). Reading and associated competences of information and documentation professionals: the reading behavior of future librarians. *Profesional de la información*, 31(2), 1–14.
- Thanuskodi, S. (2011). Reading habits among library and information science students of Annamalai University: A survey. *International Journal of Educational Sciences*, 3(2), 79–83.
- Vidmar, S. (2017). Informacijsko (ne)pismeni bibliotekarji. V *Povezovanje. Sodelovanje. Skupnost: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 161–173). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

- Vilar, P. in Novak Zabukovec, V. (2022). Model kakovostne šolske knjižnice: zasnova in uresničevanje v praksi. V T. Krapše, J. Bone, A. Polšak in S. Mršnik (ur.), *Pogled na šolo 21. stoletja v duhu kompetenc in pismenosti* (str. 222–253). Zavod RS za šolstvo.
- Vilar, P., Vodeb, G. in Bon, M. (2017). Proaktivna splošna knjižnica: slovenske splošne knjižnice, bralna pismenost in bralna kultura. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 174–217). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
- Vilar, P., Vodeb, G., Bon, M., Kovač, M. in Južnič, P. (2017). *Proaktivna splošna knjižnica za bralno pismenost in bralno kulturo*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Weaver, S. M. (2002). The Professional Reading Habits of American Librarians. V *68th IFLA Council and General Conference*. IFLA. <https://origin-archive.ifla.org/IV/ifla68/papers/166-118e.pdf>

**BRALNA KULTURA SLOVENSКИH STROKOVNIH
KNJIŹNIČARSKIH DELAVCEV**

4 Splošno o bralni kulturi strokovnih knjižničarskih delavcev v Sloveniji

Sabina Fras Popović, Polona Vilar

Izvleček

V prispevku sta prikazana okvir, v katerem delujejo slovenske knjižnice, in opis raziskovalne metodologije za raziskavo bralne kulture in bralnih navad slovenskih strokovnih knjižničarskih delavcev ter njihovih vodij. Predstavljen je zlasti prvi del raziskave, izveden s spletnimi anketami, ki so nato podrobno predstavljene, ob njih tudi vzorčenje in izvedba. Sledi osnovni oris skupnih rezultatov.

Uvod in teoretična izhodišča

Knjižnica kot nosilec programa javne knjižnične službe vpliva s knjižničnim gradivom in storitvami na kakovost življenja posameznika in skupnosti. Prispeva k razvoju znanja in kulture, širjenju demokratičnega odločanja, spodbujanju uporabe knjižnice in poznavanju različnih pismenosti ter socialni strpnosti. Sodeluje pri uresničevanju razvojnih družbenih ciljev tako na lokalni kot državni ravni ter pri tem izhaja iz potreb in izzivov lokalne skupnosti (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2019, str. 10). Knjižničarstvo je ena od dejavnosti, za katere je država ocenila, da so potrebne za širše dobro, in je tako z zakonom predpisala izvajanje knjižnične javne službe (Fras Popović, 2016). Knjižničarstvo sodi med normirane dejavnosti, pri katerih je država z zakoni (npr. Zakon o knjižničarstvu, 2001; Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu, 2016) ter podzakonskimi akti (npr. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe, 2023) določila elemente, ki vplivajo na izvajanje te javne službe (npr. vrste knjižnic, naloge, pristojnosti, namen, obseg), in opredelila zahteve za izvajanje knjižničarstva kot javne službe (npr. Pravilnik ..., 2023).

Strokovno knjižničarsko delo je vezano na določbo 2. člena Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001), ki določa obseg knjižnične dejavnosti, ki je knjižnična javna služba. Slednja glede na zakonsko določilo zajema: zbiranje, obdelovanje, hranjenje in posredovanje knjižničnega gradiva, zagotavljanje dostopa do knjižničnega gradiva in elektronskih publikacij, izdelovanje knjižničnih katalogov, podatkovnih zbirk in drugih informacijskih virov, posredovanje bibliografskih in drugih informacijskih proizvodov in storitev, sodelovanje v medknjižnični izposoji in posredovanju informacij, pridobivanje in izobraževanje uporabnikov, informacijsko opismenjevanje, varovanje

knjižničnega gradiva, ki je kulturni spomenik, drugo bibliotekarsko, dokumentacijsko in informacijsko delo. Nadalje v 12. členu zakon dopolni vsebino knjižnične javne službe, ki jo izvajajo splošne knjižnice, in sicer določi, da sodelujejo v vseživljenjskem izobraževanju, zbirajo, obdelujejo, varujejo in posredujejo domoznansko gradivo, zagotavljajo dostopnost in uporabo gradiv javnih oblasti, ki so splošno dostopna na elektronskih medijih, organizirajo posebne oblike dejavnosti za otroke, mladino in odrasle, ki so namenjene spodbujanju bralne kulture, organizirajo posebne oblike dejavnosti za otroke, mladino in odrasle s posebnimi potrebami, organizirajo kulturne prireditve, ki so povezane z njihovo dejavnostjo.

Dobri dve desetletji kasneje v podzakonskem aktu (Pravilnik ..., 2023) knjižnicam kot pravnim osebam in nosilkam knjižnične javne službe država z zakonodajnimi določbami v obsegu te javne službe natančneje kvantitativno in kvalitativno opredeli posamezne naloge. Določi jim odgovornost za zagotavljanje ustreznega izbora knjižničnega gradiva v knjižnični zbirki v skladu z njihovim poslanstvom ter normira povezavo med poslanstvom knjižnice in knjižnično zbirko (3. člen). Slednjo postavi v središče uresničevanja poslanstva knjižnice tako, da določi, da je obseg knjižnične zbirke odvisen od števila potencialnih uporabnikov in od poslanstva ter obsega dejavnosti knjižnice (3. člen, drugi odstavek). Nadalje glede na vrste knjižnice specificira in dodatno razdeli posamezne naloge iz zakonskih določb. Poglejmo to na primeru splošnih knjižnic, ki s svojo mrežo predstavljajo najdostopnejšo kulturno ustanovo ter vstopno točko v bralno kulturo. Splošnim knjižnicam določi tudi številčni obseg izvajanja posebnih oblik knjižnične javne službe. Šesti člen pravilnika določa, da splošna knjižnica organizira na 10.000 prebivalcev v mreži splošne knjižnice letno skupaj najmanj 50 izvedb različnih oblik dejavnosti iz drugega odstavka 16. člena zakona za namen izobraževanja ter razvoja informacijske, bralne pismenosti in drugih pismenosti ter bralne kulture, osebnega razvoja, medkulturnega dialoga, informiranja in vključevanja v družbo. Tako postavljen normativni okvir delovanja splošne knjižnice, ki je vezan na uresničevanje poslanstva ter zakonitosti javne službe, vse bolj izrisuje potrebo po knjižničarskem strokovnjaku, ki je tudi in predvsem reden ter poglobljen bralec.

Vsekakor kaže opozoriti na razlike med vrstami knjižnic. Na primeru splošnih knjižnic v slovenskem prostoru smo lahko razbrali obstoj precej natančno odmerjenega normativnega okvira, česar pa v primeru šolskih in visokošolskih knjižnic, še manj pa specialnih ne moremo prepoznati. Če so visokošolske in specialne knjižnice obravnavane v tem normativnem podzakonskem aktu, ki določa pogoje za knjižnično javno službo, pa je delež vsebin neprimerno manjši in manj določen kot v primeru splošnih knjižnic. Šolske knjižnice v tem podzakonskem aktu niso obravnavane, saj je že več let v postopku oblikovanja, usklajevanja in sprejemanja zanje ločen podzakonski akt.

Pravilnik ne obravnava vseh vrst knjižnic, katerih delovanje je v slovenskem prostoru zakonsko določeno in jih tudi ne obravnava v enakem sorazmerju,¹ zato je za namen zagotavljanja najvišje možne kakovosti knjižnične javne službe treba pri načrtovanju, organiziranju, izvajanju in vrednotenju te dejavnosti zakonske določbe nadgraditi z drugimi dokumenti, kot so npr. nacionalne in mednarodne smernice ter produkti znanstvenega in strokovnega komuniciranja.

Knjižničarstvo kot javna služba temelji na osebni odgovornosti, strokovnosti in etičnosti strokovnih knjižničarskih delavcev. Etični kodeks slovenskih knjižničarjev je bil sprejet leta 1995 na skupščini Zveze bibliotekarskih društev Slovenije in še vedno² ponuja smernice za etično dimenzijo izvajanja knjižnične storitve. Etični kodeks slovenskih knjižničarjev (1995) v kombinaciji z mednarodnimi knjižničnimi kodeksi (IFLA Code of ethics for librarians and other information workers, 2012) pomenijo »najvišjo zavezo za kakovostno in profesionalno izvedbo javne službe« (Fras Popović, 2016, str. 74). Prav mednarodni etični kodeks (IFLA Code ..., 2012) opozarja knjižničarje, da osebna načela ne smejo prevladati nad poklicnimi na račun zagotavljanja nevtralnosti, ki jo zaznamo v uravnoveženi knjižnični zbirki in uravnoveženih storitvah za dostop do informacij. Predpostavljamo, da se križanje osebnih in poklicnih načel najpogosteje zgodi prav pri branju. Resman in Klemen (2014, str. 131) opozarjata, da vsak knjižničar prinese v knjižničarski poklic tudi svoja etična načela, in poudarita, da je pri usklajevanju osebnih in poklicnih etičnih načel pomembno upoštevati kot osnovno vodilo »osebno dostojanstvo ljudi, s katerimi ali za katere dela«. Uporabniki bolj kot knjižnici kot ustanovi zaupajo knjižničarjem kot posameznikom, poudarita avtorja, in tako lahko tudi v njunem razmišljanju najdemo poudarjeno vlogo osebnega ravnanja in etičnega delovanja v knjižničarstvu.

Ob upoštevanju Etičnega kodeksa slovenskih knjižničarjev vsak strokovni knjižničarski delavec, bodisi član stanovskega društva ali ne, skrbi za oblikovanje svoje osebno-sti, strokovnosti in etičnosti (Fras Popović, 2016).

-
- 1 V tem podzakonskem aktu je 35 členov namenjenih splošnim knjižnicam, 9 členov visokošolskim, 6 specialnim in 5 nacionalni. Šolske knjižnice niso predmet obravnave tega pravilnika. Po spremenjeni zakonodaji iz leta 2015 šolske knjižnice opravljajo knjižnično dejavnost za potrebe javne službe vzgoje in izobraževanja in za sprejem pravilnika o pogojih za šolske knjižnice je pristojen minister za izobraževanje. V času nastajanja monografije takšen pravilnik še ni bil sprejet in tako ostaja za šolske knjižnice v veljavi pravilnik iz leta 2003.
  - 2 Etični kodeks slovenskih knjižničarjev je v času pisanja tega prispevka v prenovi, vendar avtorici menita, da se osnovna izhodišča, vezana na delovanje knjižničarjev pri zagotavljanju najvišje ravni storitve, ne bodo umaknila iz določil etičnega kodeksa. Prav tako tudi ne odgovornost posameznega strokovnega knjižničarskega delavca za nenehno lastno strokovno izpopolnjevanje in ustvarjalni prispevek k razvoju knjižničarske stroke. V procesu pisanja monografije je bil sprejet nov etični kodeks slovenskih knjižničarjev (maj 2025) in po pregledu vsebine etičnega kodeksa avtorici prispevka ohranjata zgoraj zapisano stališče, saj se nova verzija etičnega kodeksa slovenskih knjižničarjev navezuje na prejšnjo, v večji meri pa daje poudarek osebni odgovornosti knjižničarjev, sodelovanju in strokovni zavzetosti.

Strokovno knjižničarsko delo je normirano na ravni zakonodajnih predpisov (npr. Zakon o knjižničarstvu, 2001, 2. člen; Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti, 2016; Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe, 2023), v okviru nacionalnih strokovnih priporočil (npr. kot ena od nalog Nacionalnega sveta za knjižnično dejavnost RS, ki ga kot posvetovalni organ vlade določa Zakon o knjižničarstvu iz leta 2001, je potrjevanje nacionalnih strokovnih priporočil) ter mednarodnih strokovnih standardov, smernic in priporočil. Specialna področna zakonodaja v slovenskem prostoru pri izvajanju knjižnične javne službe določa okvir delovanja pravnih oseb (knjižnice kot samostojne pravne osebe ali kot notranja organizacijska enota samostojne pravne osebe) in tudi fizičnih oseb strokovnih knjižničarskih delavcev različnih stopenj izobrazbe (knjižničar, višji knjižničar, bibliotekar, bibliotekar z magisterijem, bibliotekar z doktoratom) ter različnih specialnosti (npr. klasifikator, katalogizator, mladinski knjižničar, informator, pravljicar). Namen in vlogo nacionalnih strokovnih priporočil, ki se nanašajo na organiziranost in delovanje knjižnične javne službe, določa zakonodaja (Zakon o knjižničarstvu, 2001, 11. člen). Nacionalne standarde in strokovna priporočila zakonodaja veže na razvoj knjižnic, saj določi ta generični dokument (strokovna priporočila) kot usmerjevalca razvoja knjižnic. V letu 2025 so v nacionalnem prostoru veljavna naslednja specialna strokovna priporočila: Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice, Strokovni standardi za specialne knjižnice in Strokovna izhodišča za vzpostavitev kompetenčnih centrov. Pri vsebini nacionalnih strokovnih priporočil se zakonodajna določila oplemenitijo s strokovnimi razpravami, praktičnim znanjem in znanstvenim raziskovanjem. So dogovorjena in potrjena na nacionalni ravni. Mednarodni standardi so podobno kot nacionalna strokovna priporočila presek teorije in prakse ter prinašajo spoznanja za specifično knjižničarsko področje iz različnih držav, okolij, vključujejo širši nabor strokovnih izkušenj in znanstvenih razprav ter so po različnih postopkih usklajevanja mednarodno dogovorjen standard delovanja.

Iz opisanega je razvidna normirana stran knjižničarstva, kar pomeni, da imamo opravka s precej bolj specificirano dejavnostjo, kot bi na prvi pogled sklepali. Vendar je to hkrati dejavnost, ki je v svoji osnovi storitvena dejavnost. Vsem storitvenim dejavnostim je skupno, da se njihova izvedba zrcali v odnosu med akterji. To najpogosteje zaznavamo kot vpliv, ki ga ima neka dejavnost. Torej, vpliv neke storitvene dejavnosti vrednotimo skozi odnos med izvajalcem ali nosilcem dejavnosti in prejemnikom ter v spremembi, ki jo je to izvajanje povzročilo. Se pravi, kaj je pri točki A drugače, kot je bilo pred sodelovanjem v tej dejavnosti.

Ne glede na to, da je strokovno knjižničarsko delo zakonsko definirano (npr. Zakon o knjižničarstvu, 2001, 2. člen; Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti, 2016, 5. člen; Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe, 2023, 11. člen, 48. člen, 56. člen), je za kakovostno izvedbo knjižnične javne službe nujno potrebno upoštevanje nacionalnih in mednarodnih strokovnih smernic s poudarkom na knjižničarju kot nosilcu knjižnične javne službe. Ne glede na to, kako dobro opišemo, zasnujemo in zastavimo ter zgradimo knjižnične stavbe, so knjižničarji (ne glede na stopnjo izobrazbe ali specialno strokovno področje) tisti, ki načrtujejo, organizirajo, izvajajo in vrednotijo knjižnično storitev v vseh možnih dimenzijah.

Posamezniki ali raziskovalne skupine so v slovenskem prostoru v procesu znanstveno-raziskovalnega komuniciranja od leta 2000 ustvarili skoraj dva tisoč del,³ ki jih lahko umestimo na strokovno področje knjižničnih delavcev. Če tej ključni besedi dodamo še bralna kultura, se število zadetkov v enakem časovnem obdobju in ob izbiri jezika zmanjša na 65.

Ne glede na zakonsko definirana strokovna področja dela in na opredelitve, ki jih prinašajo nacionalna ali mednarodna priporočila, je strokovno delo knjižničarjev v največji meri vezano na branje.

Bralno kulturo slovenskih knjižničarskih delavcev razumemo kot odnos do branja, ki se kaže skozi pogostost branja, motiviranost za branje ter dojemanje branja kot vrednote. Pri slednjem nas zanima tudi njihov odnos do razumevanja branja kot dejavnosti, ki je vezana na udejanjanje poslanstva knjižnice, v še večji meri pa na vlogo posameznika, strokovnega knjižničarskega delavca, kot nosilca etične drže profesije, ki je v očeh splošne javnosti (Ambrožič, 2016) v veliki meri vezana prav na dejavnosti branja.

Metodologija

Metoda zbiranja podatkov v raziskavi je bila anketa. Metodologijo in nekatere izzive podrobno opišejo Fras Popović idr. (2025). Anketni vprašalnik je imel dva dela: splošni in specifični del, vsak od njiju je bil sestavljen iz dveh sklopov; skupaj so bili torej štirje sklopi, kar v nadaljevanju prikazuje tabela 1 (Fras Popović idr., 2025).

Na začetku vprašalnikov je bila izjava o strinjanju za sodelovanje v raziskavi, sledil je sklop sociodemografskih vprašanj (Fras Popović idr., 2025; Haramija idr., 2025). Pri strokovnih delavcih knjižnic nas je pri sociodemografskih podatkih zanimalo naslednje:

---

3 Vzemna baza knjižničnega kataloga Slovenije (COBIB) nam na iskalno zahtevo pod ključno besedo knjižničarji in izbrani jezik slovenščina ponudi 1953 zadetkov (datum poizvedbe: 12. 2. 2025).

- spol,
- starost (odprto vprašanje),
- regija, v kateri je institucija, ki jo vodijo,
- število let delovne dobe na področju knjižničarstva (odprto vprašanje),
- število let delovne dobe na delovnem mestu vodje na področju knjižnične dejavnosti (odprto vprašanje).

Pri sestavi vprašalnika za strokovne delavce v knjižnicah smo zaradi omogočanja primerjav uporabili tudi primere vprašanj iz drugih podobnih raziskav, npr. nacionalne raziskave *Knjiga in bralci VI* (Rupar idr., 2019), raziskave o bralnih navadah študentov (npr. Kovač idr., 2020), ter o uporabi, torej poslušanju podkastov (npr. Vilar in Fras Popovič, 2022).

Fras Popovič idr. (2025) podajo opis anketnega vprašalnika, ki je bil usklajen znotraj ciljnega raziskovalnega projekta o raziskovanju bralnih vzorov (Haramija idr., 2025). V prvem sklopu **splošnega dela vprašalnika** (Fras Popovič idr., 2025) so anketiranci odgovarjali na vprašanja o svojem osebnem odnosu do bralne kulture in bralne pismenosti in tako smo ugotavljali naslednje **lastnosti bralnih navad**:

- *pogostost branja*: v prostem času v primerjavi z drugimi aktivnostmi, glede na namen (delo/razvedrilo/novice/profesionalni razvoj/osebni razvoj, glede na jezik (v slovenskem/tujem jeziku) in glede na vrsto bralnega gradiva ter nosilec (tiskano/digitalno/zvočno/podkasti);
- *dolžino branja* za užitek v prostem času;
- *število prebranih knjig*: vseh na mesec, e-knjig na mesec, vseh knjig v slovenskem jeziku na leto in vseh knjig v tujem jeziku na leto;
- *način pridobivanja* bralnega gradiva.

Drugi sklop splošnega dela vprašalnika je pri strokovnih delavcih v knjižnicah preverjal **dejavnike bralne kulture in bralne pismenosti**, in sicer:

- *spoznavne dejavnike*: znanje o branju in bralni motivaciji (kje so prišli do teh znanj, koliko izobraževanj s tega področja imajo, kakšna je bila dolžina teh izobraževanj, ali so sodelovali v raziskovalnih projektih/programih s področja branja in bralne motivacije ter ocena zadostnosti teh znanj za njihovo delo);
- *okoljske dejavnike*: materialne vire (število vseh tiskanih knjig doma, število strokovnih knjig doma), predhodne izkušnje (kako pogosto so jim drugi brali, čustvene izkušnje z branjem v osnovni in srednji šoli, vpliv drugih na njihovo branje) in zaznana bralna kultura na delovnem mestu;
- *motivacijske dejavnike*: interes, bralno kompetentnost in pomembnost branja.

V prvem sklopu **specifičnega dela vprašalnika** smo ugotavljali **elemente delovnega okolja**:

- velikost kraja in vrsta knjižnice;
- značilnosti bralne kulture na delovnem mestu (v prvem delu smo pri okoljskih dejavnikih ugotavljali, ali je bralna kultura na delovnem mestu zaznana; tukaj smo ugotavljali njene značilnosti): čas za branje na delovnem mestu, samoocena bralne kulture na delovnem mestu;
- pogostost in vrste bralnih aktivnosti pri njihovem delu: kako pogosto glasno berejo svojim uporabnikom, kako pogosto sodelujejo s strokovnimi delavci na področju, kako pogosto uporabljajo različne načine za spodbujanje branja.

V drugem sklopu specifičnega dela vprašalnika smo ugotavljali **primere dobrih praks**, in sicer osebne pozitivne izkušnje, sodelovanje z drugimi institucijami ter sodelovanje z učitelji.

Tabela 1: Shematski prikaz anketnega vprašalnika za strokovne delavce v knjižnicah (Prirejeno po: Fras Popović idr., 2025)

Uvodni del vprašalnika Soglasje za sodelovanje Demografski podatki			
Splošni del		Specifični del	
Bralne navade	Spoznavni (S), motivacijski (M), okoljski (O) dejavniki	Elementi delovnega okolja in značilnosti institucije	Sodelovanje in primeri dobrih praks
Prostočasne dejavnosti v odnosu do branja	Znanje o branju in bralni motivaciji (S) – kje do znanja – število izobraževanj – obseg izobraževanj – osebno sodelovanje v raziskovalnih projektih/programih – navedba projektov – ocena zadostnosti znanj	Velikost kraja Vrsta knjižnice Bralna kultura na delovnem mestu: čas Samoocena bralne kulture na delovnem mestu	Sodelovanje z institucijami Sodelovanje z učitelji Vključenost v posebne programe
Pogostost branja glede na namen	Bralna kompetentnost (M) Ali bi sebe označili kotbralca Za kakšnegabralca se imajo	Pogostost glasnega branja uporabnikom	Lastne pozitivne izkušnje

Prvi del

Splošni del		Specifični del	
Število prebranih knjig	Interes za branje (M)	Tema, ki je v anketi nismo zajeli, a se zdi sodelujočim pomembna	Drugi del
Branje v tujem jeziku	Pomembnost branja (M)		
Dolžina branja za užitek	Vpliv glede branja (O)		
Vrsta bralnega gradiva	Število knjig doma (O)		
Poslušanje podkastov	Predhodne bralne izkušnje (O)		
Način pridobivanja bralnega gradiva	Pogostost branja drugih (O)		

Anketni vprašalnik za strokovne knjižnične delavce je obsegal 41 vprašanj različnih vrst: odprta, razvrščanje, lestvična, izbirna.

Fras Popovič idr. (2025) ugotavljajo, da za strokovne delavce v knjižnicah, pa naj bo to ločeno za tri vrste knjižnic, torej šolske, splošne ali visokošolske, ali pa za vse tri vrste skupaj, nimamo javno dostopnih podatkov o starosti, spolu, številu let delovne dobe, izobrazbi, bibliotekarskem izpitu ali strokovnih nazivih na področju knjižničarstva. Zato ne morejo (Fras Popovič idr., 2025) podati informacije o povprečni starosti strokovnih delavcev v knjižnicah, o povprečni delovni dobi, o razmerju med spoloma, situaciji glede izobrazbe ali glede strokovnih nazivov na področju knjižničarstva. Nadalje ugotavljajo, da je zastopanost po regijah dostopna v primeru splošnih knjižnic, ne pa v primeru šolskih in visokošolskih knjižnic.

Avtorice poudarijo tudi, da so v raziskavi naleteli še na izziv primerjave med slovenskimi statističnimi regijami, kot jih je upoštevala raziskava, in knjižničnimi območji, kot jih določa področna zakonodaja, zaradi česar je bilo treba združeno obravnavati podatke za spodnjepodravsko in štajersko območje (tabela 2).

Tabela 2: Primerjava knjižničnih območij in statističnih regij (Fras Popovič idr., 2025)

Statistična regija	Knjižnično območje
Pomurska regija	Pomursko območje
Podravska regija	Štajersko območje Spodnjepodravsko območje
Koroška regija	Koroško območje
Savinjska regija Zasavska regija	Celjsko območje

Statistična regija	Knjižnično območje
Jugovzhodna Slovenija Posavska regija	Dolenjsko območje
Osrednjeslovenska regija	Osrednjeslovensko območje
Gorenjska regija	Gorenjsko območje
Obalno-kraška regija Primorsko-notranjska regija	Obalno-kraško območje
Goriška regija	Goriško območje

Pri oblikovanju vzorca in zagotavljanju reprezentativnosti vzorca strokovnih knjižničnih delavcev je bil na razpolago le podatek o številu zaposlenih strokovnih delavcev po posamezni vrsti knjižnic, a za različna leta. Avtorice (Fras Popović idr., 2025) poudarjajo ugotovitev, da so lahko iz javno dostopnih statističnih podatkov, ki jih na nacionalni ravni zbira Narodna in univerzitetna knjižnica, za potrebe raziskave pridobile le število strokovnih delavcev v splošnih in visokošolskih knjižnicah za leto 2022, za šolske knjižnice pa za leto 2020 (BibSiSt, b. d.), kar je prikazano v tabeli 3.

Tabela 3: Podatki o strokovnih delavcih (Vir: BibSiSt, b. d.)

Vrsta knjižnice	Populacija	Delež populacije	Sodelujoči	Delež (pod populacije.	Delež v vzorcu
splošna	1013	51 %	361	36 %	45 %
visokošolska	390	21 %	87	22 %	11 %
šolska	577	29 %	349	60 %	44 %
Skupaj	1980	100 %	797	40 %	100%

Odziv v anketi (tabela 3) je bil na ravni populacije strokovnih knjižničnih delavcev 40 %, zajetih je bilo 36 % strokovnih knjižničarskih delavcev splošnih knjižnic, 22 % strokovnih knjižničarskih delavcev visokošolskih knjižnic in 60 % strokovnih knjižničarskih delavcev v šolskih knjižnicah. Razmerja oziroma deleži v vzorcu sicer ne odražajo natančno razmerij v populaciji, na kar opozorijo tudi Fras Popović idr. (2025). Podatki razkrijejo, da je v slovenskem knjižničnem prostoru glede na izbrane vrste knjižnic 1980 zaposlenih, kar predstavlja celotno populacijo raziskave. Glede na posamezno vrsto knjižnice se (kot je razvidno v tabeli 3) ujemajo deleži v populaciji (npr. splošne knjižnice imajo 51 % delež celotne populacije strokovnih knjižničarskih delavcev v slovenskem prostoru) in deleži sodelujočih v anketi (npr. iz splošnih knjižnic je bilo 361 sodelujočih, kar predstavlja 36 % vseh strokovnih knjižničarskih delavcev v splošnih knjižnicah) ter nato deleži v vzorcu sodelujočih v anketi (npr. sodelujoči iz

splošnih knjižnic so predstavljali 45-odstotni delež vseh sodelujočih v anketi). S tem odstotkom smo se približali deležu v celotni populaciji, ki je sicer, kot navedeno, 51 %.

Podatke v glavni raziskavi smo zbirali od 15. 5. 2024 do 12. 8. 2024. Anketni vprašalnik za strokovne delavce v splošnih, visokošolskih in šolskih knjižnicah smo posredovali na splošni e-poštni naslov knjižnice. Ob osnovnem besedilu, v katerem smo pojasnili namen raziskave ter podali informacije o vodji, financerjih ter partnerjih raziskovalnega projekta, smo dopisali še prošnjo za tistega, ki sprejema elektronsko pošto na generičnih elektronskih naslovih knjižnic (npr. info@knjiznica.si), za posredovanje anketnega vprašalnika strokovnim knjižničnim delavcem njihove knjižnice.

Podatke smo analizirali z opisno ter ustreznimi bivariatnimi in multivariatnimi statističnimi analizami, kjer je bilo to mogoče; take analize so omogočali podatki o strokovnih delavcih v splošnih knjižnicah (poglavje 5) in strokovnih delavcih v šolskih knjižnicah (poglavje 6). Za obdelavo podatkov smo uporabili prostodostopni statistični paket Jamovi.

Preizkusi normalnosti porazdelitve numeričnih spremenljivk (Shapiro-Wilkov (W) preizkus) ter homogenosti (Levenov (F) preizkus) so pri vseh spremenljivkah pokazali, da niso normalno porazdeljene in da niso homogene, zato smo uporabljali neparametrične bivariatne preizkuse (Mann-Whitneyjev preizkus, Kruskal-Wallisov preizkus).

Za ugotavljanje povezanosti oziroma vpliva več faktorjev na tem, do sedaj neproučevanem področju, smo povsod pripravili tudi eksploratorno faktorsko analizo. Ugotovitve tudi vsebinsko interpretiramo in postavljamo ob bok ugotovitvam predhodnih raziskav, s poudarkom na bralnih navadah strokovnih knjižničarskih delavcev in splošne javnosti v slovenskem prostoru.

Rezultati in razprava

V tem poglavju opišemo osnovne ugotovitve in izzive, ugotovljene ob izhodiščni podobi rezultatov. Precej izzivov je, kot že omenjeno, pravzaprav metodološke narave in nanje opozorijo že Fras Popovič idr. (2025). V slovenskem strokovnem knjižničnem prostoru nimamo dovolj natančnih javno dostopnih demografskih podatkov, s katerimi bi lahko izrisali podobo strokovnega knjižničarskega delavca. To poudarijo tudi Fras Popovič idr. (2025), ko poskusijo izrisati podobo tipičnega strokovnega knjižničarskega delavca na osnovi demografskih podatkov, pridobljenih v raziskavi o bralnih vzorih (Haramija idr., 2025). Fras Popovič idr. (2025) se ukvarjajo tudi z izzivi, kako izrisati podobo tipične(ga) slovenske(ga) [splošne(ga), šolske(ga), visokošolske(ga)] knjižničarke oziroma knjižničarja, ne le glede njenih oziroma njegovih osebnih

značilnosti (npr. spol, starost, izobrazba, strokovni naziv), temveč tudi glede strokovnih lastnosti, bralnih navad, kompetenc in bralne kulture splošno, ne nazadnje pa tudi značilnost knjižničnega delovnega okolja. Reprezentativnost vzorcev v raziskavi jim je na osnovi zbranih podatkov omogočila razbrati osnovne značilnosti tipičnih slovenskih knjižničarjev, in sicer: ko govorimo o povprečnem slovenskem knjižničarju, govorimo v resnici o knjižničarki – saj je v knjižničarstvu glede na podatke iz ankete kar 89 % žensk – ta knjižničarka je stara 46,9 let in je v knjižničarstvu 16,5 let (tabela 4).

Tabela 4: Demografski podatki anketirancev – strokovni knjižnični delavci (n = 797) (Vir: Fras Popović idr., 2025)

Spremenljivka	Vsebina	Frekvenca/Št.	Delež v vzorcu
Spol	ženski	711	89 %
	moški	77	10 %
	drugo	4	1 %
	Ne želim odgovoriti	5	1 %
Vrsta knjižnice	splošna	361	45 %
	šolska	349	44 %
	visokošolska	87	11 %
Starost	min	22	
	max	68	
	povprečje	46,9	
Leta delovnih izkušenj	min	0	
	max	43	
	povprečje	16,5	

Na tem mestu nadaljujemo uresničevanje njihovega izziva in na osnovi zbranih podatkov poskušamo izrisati tipično podobo slovenske strokovne knjižničarske delavke glede na strokovne poteze in preference glede bralnih navad, odnosa do branja in tudi glede na značilnosti delovnega okolja v zvezi z odnosom do bralne kulture.

Strokovna knjižničarska delavka (ne glede na stopnjo izobrazbe bomo za vse strokovne knjižničarske delavce in delavke v nadaljevanju uporabili termin knjižničarka) ima glede na rezultate raziskave, objavljene tudi v Haramija idr. (2025), naslednje predhodne bralne izkušnje. Predvsem ima pozitivne izkušnje z branjem v otroštvu, saj so večini (58 %) odrasli brali vsak dan, skoraj vsak dan, enkrat ali dvakrat na teden. Med njimi pa je tudi precejšen delež takšnih (19 %), ki jim odrasli v otroštvu niso nikoli ali skoraj nikoli brali. Več kot polovica (57 %) knjižničark poroča o tem, da so jim odrasli

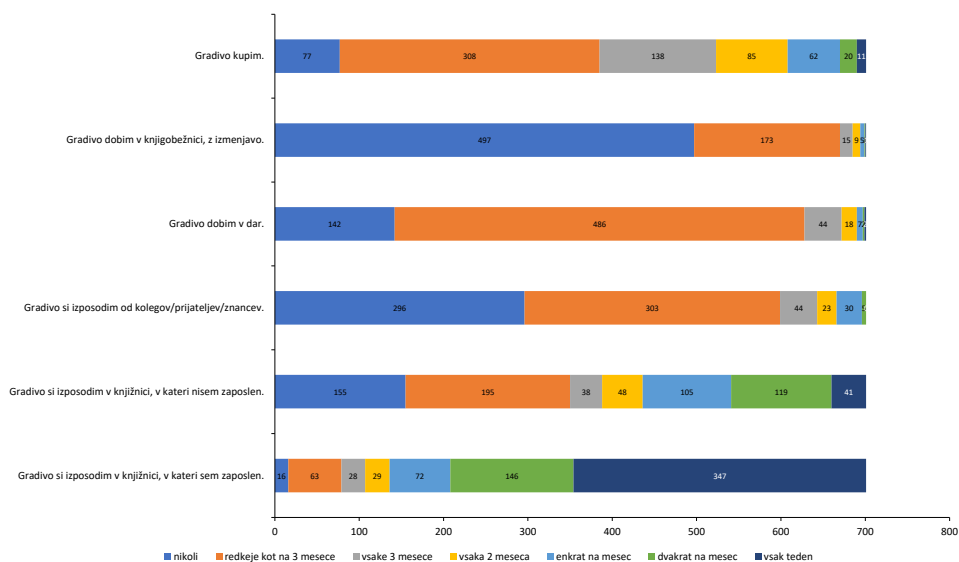
brali, dokler niso same tekoče brale. V času formalnega izobraževanja v osnovni in srednji šoli ima večina knjižničark zelo pozitivne (53 %) ali bolj pozitivne kot negativne izkušnje v osnovni šoli (26 %), delež knjižničark z zelo pozitivnimi izkušnjami v srednješolskem okolju, to je 34 %, je manjši od osnovnošolskega, je pa delež tistih, ki imajo bolj pozitivne kot negativne izkušnje iz srednje šole (31 %), višji od deleža podobnih izkušenj, ki so jih imele z branjem v osnovni šoli. Torej ima tipična knjižničarka pozitivne spomine na zgodnje otroštvo, ko so ji odrasli v njenem intimnem okolju brali, vse dokler se sama ni naučila brati, prav tako ima zelo pozitivne izkušnje z branjem iz osnovne in srednje šole.

Ob pretežno zelo pozitivnih in bolj pozitivnih kot negativnih izkušnjah v osnovno- in srednješolskem okolju tako lahko morda preseneča podatek o vplivu. Rezultati raziskave so pokazali, da so imeli tudi pri knjižničarki največji vpliv starši, sorodniki, domače okolje (45 %). Ta podatek preseneča le na prvi pogled, saj je v zadnjih petih letih kar nekaj raziskav o bralnih navadah pri ugotavljanju vpliva različnih okolij na prvo mesto postavilo domače okolje. Med zadnjimi tudi nacionalna raziskava o bralnih navadah slovenske splošne populacije, torej raziskava Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024). V tej raziskavi so ugotovili prav enak odstotek (45 %) tistih, ki so kot najpomembnejši dejavnik vpliva na to, da berejo, na prvo mesto postavili starše, sorodnike in domače okolje. Tem knjižničarkam, ki pripisujejo zasluge za oblikovanje svojih bralnih navad domačemu okolju, sledijo knjižničarke, ki nikomur ne pripisujejo odločilnega vpliva (24 %), nato šele knjižničarke, ki so dobile najpomembnejše bralne spodbude za oblikovanje bralnih navad v šolskem okolju (8 %).

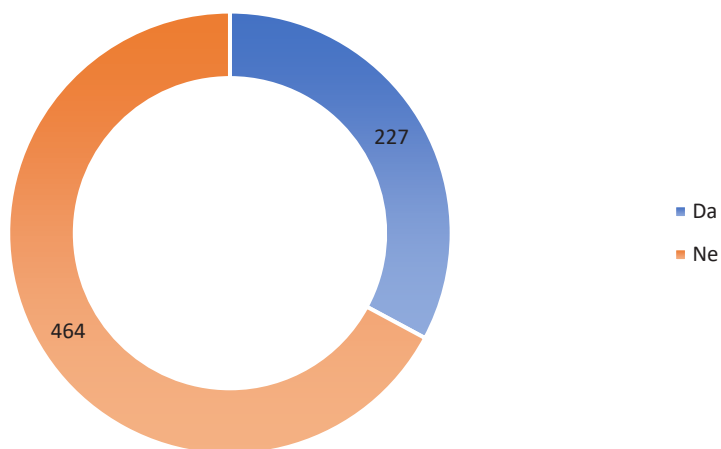
Ob teh treh kategorijah, ki po rezultatih izstopajo, je zanimiva tudi kategorija drugo (5 %). Kategorija je bila odprte narave in vanjo so lahko respondenti vpisali lastne odgovore. Med podanimi odgovori izstopa vpliv knjižnice in knjižničarja ali knjižničarke, v splošni, krajevni ali šolski knjižnici. Pomemben del odgovorov je vezanih na samo odkritje branja (»sam; sama«) in na posameznikovo čustveno stanje (»samota«; »osamljenost«; »moja vedoželjnost«). Sledijo odgovori, ki jih lahko povežemo v samostojno kategorijo, vezano na knjige kot medij: »lepe ilustracije v knjigah; ne spomnim se osebe, ampak ko sem enkrat odkrila, kaj vse se skriva v knjigah, sem se navdušila nad knjigami; odkritje fantazijskega in znanstvenofantastičnega žanra (in posledično vseh podžanrov, npr. steampunk); vonj knjige«. Med odgovori v kategoriji drugo najdemo tudi vpliv televizijskih oddaj, filmov, sosedov, župnika in sorodnikov prijateljev.

Ob tej bolj ali manj splošni bralni sliki je za nas predvsem zanimiv vpogled v elemente delovnega okolja in tiste elemente odnosa do branja, ki jih lahko vezemo na pričakovane strokovne kompetence profesionalnega kadra za izvajanje knjižnične javne službe.

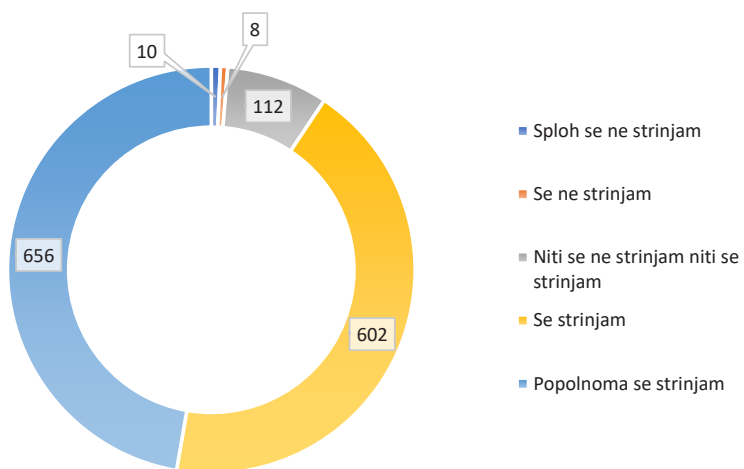
Strokovni knjižnični delavci (slika 1) najpogosteje dostopajo do gradiva v knjižnici, v kateri so zaposleni. Polovica je takšnih, ki vsak teden do gradiva dostopajo v knjižnici, v kateri so zaposleni. Redkeje kot na tri mesece si gradivo izposojajo v knjižnici, v kateri niso zaposleni. Prav tako redkeje kot na tri mesece gradivo kupijo. Dobra tretjina jih ima v sklopu svojih tedenskih delovnih obveznosti predviden čas za branje (slika 2). Slaba polovica se ima za dobrega bralca (slika 3), velika večina v branju uživa ter nima težav, kadar se mora z branjem nekaj naučiti. Med respondenti ni takšnega, ki bi menil, da v branju ni dober, kar je zanimivo, saj se vsi niso opredelili za bralce (slika 4), in tudi ne takšnega, ki se mu zdi branje v prostem času izguba časa in raje počne kaj drugega (slika 5), čeprav je res tudi minimalen delež respondentov, ki v prostem času ne bere, medtem ko jih večina za branje nameni več kot pol ure v kosu (slika 6).

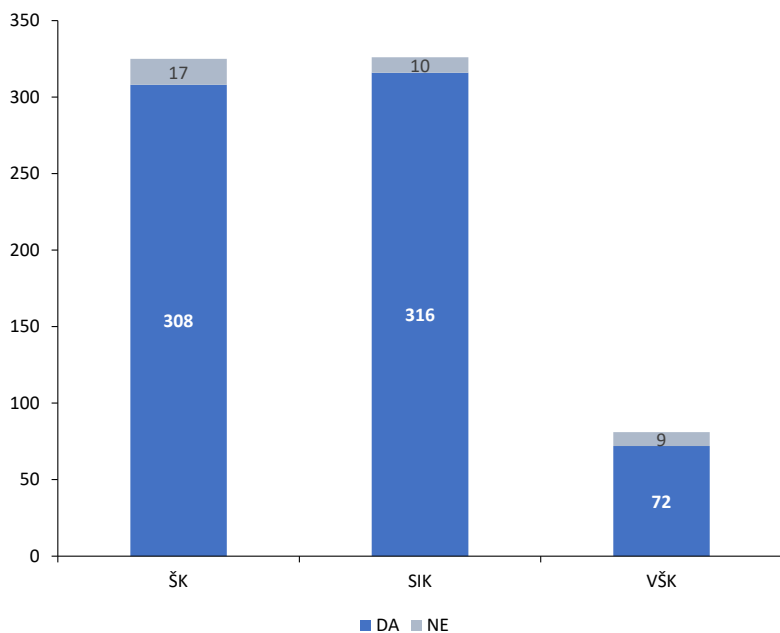
Slika 1: Načini in pogostost dostopanja do gradiva za branje

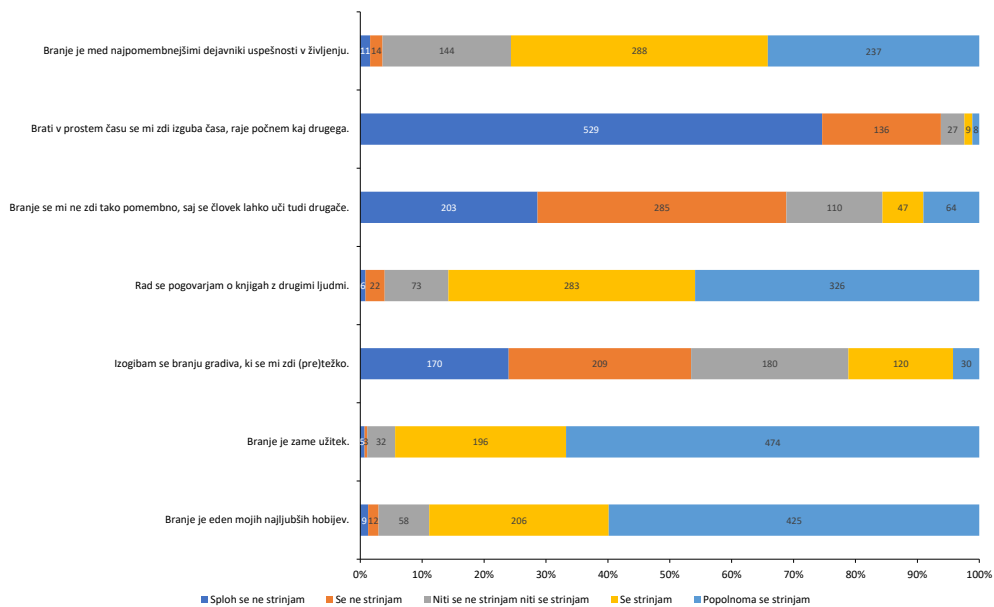
Slika 2: Deleži knjižničarjev, ki imajo v tedenskem načrtu svojih delovnih obveznosti predviden čas za branje

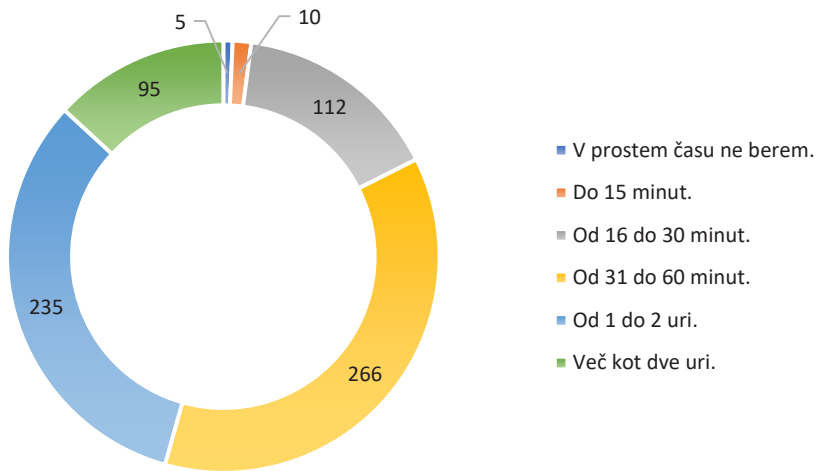
Slika 3: Samoocena knjižničarjev, ali se imajo za dobrega bralca

Slika 4: Samoocena knjižničarjev, ali bi se označili za bralca

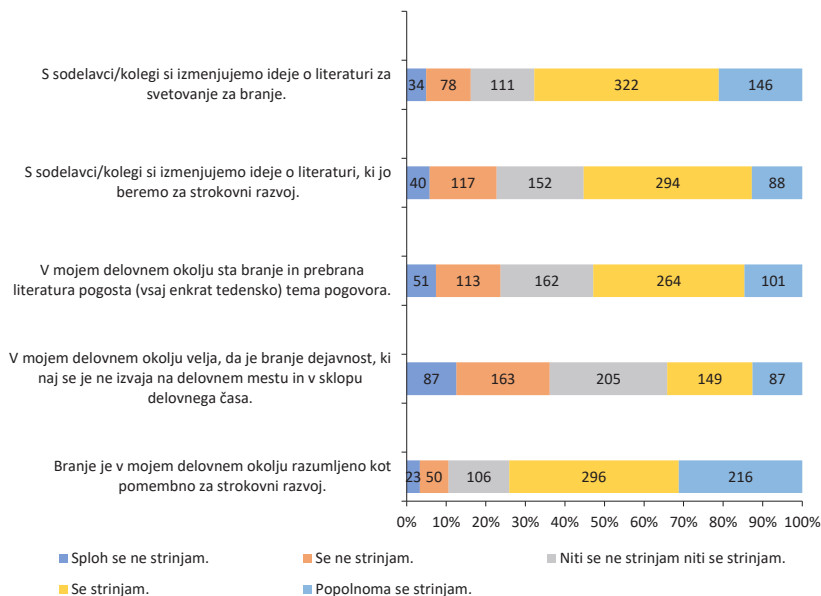

Slika 5: Nekatera mnenja knjižničarjev o branju

Slika 6: Kako dolgo običajno berejo knjige v enem kosu takrat, ko jih berejo v prostem času

Zanimivo je, da jih slaba desetina meni, da branje ni tako pomembno, saj se človek lahko uči tudi drugače. Tudi le dobra tretjina se popolnoma strinja s trditvijo, da je branje med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti v življenju (slika 5). To so vsekakor razmeroma veliki deleži knjižničarjev, ki, kot kaže, niso prepričani o vrednosti in vlogi branja. Zagovarjanje ali poudarjanje vloge branja v vsakdanjem življenju se v zadnjem obdobju desetih let spreminja. Namesto tradicionalne usmerjenosti pomena branja v kakovostno aktivnost za preživljanje prostega časa in način pridobivanja besednega zaklada vse bolj prihaja v ospredje poudarjanje pomena branja za razvoj možganov, za preprečevanje določenih bolezni (npr. demence), spodbujanje empatije in sposobnost izražanja čustev ter vsesplošno funkcioniranje (npr. razumevanje zdravnikovih napotkov za zdravljenje bolezni). S tem prihaja v ospredje tudi drugačno vedenje o procesu branja. Zato je zanimivo, sploh če primerjamo z zgornjimi podatki, da skoraj polovica respondentov meni, da imajo dovolj ali celo preveč znanja o branju (48 %) in jim to znanje zadošča za njihovo delo. Takšnih, ki menijo, da bi potrebovali za svoje delo več znanja o branju, je slaba četrtina (23 %), le 1 % je prepričan, da imajo znanja premalo, še 5 % pa ne zna oceniti, koliko znanja ima. Sicer je seveda dobro, da med knjižničarji zaznavamo visoko stopnjo profesionalne samozavesti, a ker gre za samoocene, bi bilo potrebno za objektivnejšo sliko o ustreznosti in zadostnosti njihovih znanj ter vplivu na kakovost njihovega dela pripraviti še dodatne analize.

Slika 7: Elementi delovnega okolja

Pri promociji branja in knjig vse bolj izstopa pomen pogovora o prebranem. Zato je zanimivo (slika 5), da je med strokovnimi knjižničarskimi delavci le 46 % takšnih, ki se res radi pogovarjajo o knjigah z drugimi (gre za popolno strinjanje s trditvijo), medtem ko se v svojem delovnem okolju o branju in prebrani literaturi pogosto (vsaj enkrat tedensko) pogovarja le 15 % (popolno strinjanje), kar prikazuje slika 7. Če tej kategoriji prištejemo še kategorijo strinjanja, dobimo večji odstotek. Glede na delovno okolje, torej knjižnico, in dejavnost, torej knjižničarstvo, pa bi pričakovali oziroma si želeli še precej večji odstotek pri obeh elementih delovnega okolja, ki izražata bralno kulturo v organizaciji oziroma sta kazalnika ravni organizacijske bralne kulture. Ta pa je seveda izjemno pomemben dejavnik vpliva na kakovost dela ter možnosti za strokovni razvoj knjižničarjev.

Zaključek

Kot smo videli, lahko iz podatkov oblikujemo vsaj osnovno podobo tipičnega (oziroma povprečnega, čeprav so s povprečji pač težave) slovenskega knjižničarja, pravzaprav knjižničarke – podatek potrjuje sicer uveljavljeno mnenje o feminiziranosti profesije. Starost knjižničarke je razmeroma visoka, kar sam po sebi ni dober podatek, izkušnost oziroma staž na področju knjižničarstva pa nekako srednji. Tako lahko vendarle

govorimo o izkušenem kadru, kar nosi s seboj dober razvojni potencial. Podatki izrišejo tudi precej pozitivno podobo knjižničarke pristočasne bralke, manj pozitivna pa je ta podoba, če jo postavimo v kontekst razumevanja knjižničarke kot profesionalne bralke, saj določeni rezultati slikajo manj zavzet odnos do branja, kot bi si ga od knjižničark želeli, ter manj podporno delovno okolje, kot bi to lahko bilo. Dobro je sicer, da zaznavamo tudi razmeroma visoko profesionalno samozavest glede znanj za spodbujanje in razvijanje branja, kar pomeni, da taka knjižničarka lahko vsaj do neke mere sama skrbi za svoj profesionalni razvoj tudi v ne zelo podpornem delovnem okolju.

Vsekakor pa smo predvidevali, da bomo v natančnejših analizah, vezanih na vrsto knjižnic, ki so predstavljene v nadaljnjih poglavjih, lahko glede na vrsto knjižnice, iz katere prihajajo strokovni delavci, prišli do natančnejših ugotovitev ter zaznali določene specifične glede njihove bralne kulture, nanjo vezanega ravnanja v delovnem okolju in tudi značilnosti tega delovnega okolja. Zanimale so nas razlike v odnosu do branja v prostem času, do bralnega gradiva, branja v tujem jeziku in bralnega porekla pa tudi zaznavanje knjižničarjev kdaj pristočasno branje preide v profesionalno branje oziroma kako prvo vpliva na drugo. Prav tako smo analizirali specifične glede načinov dela, npr. glede izvajanja glasnega branja uporabnikom in sodelovanja z drugimi ustanovami pri promociji branja.

Literatura

- Ambrožič, M. (2016). *Odnos javnosti do knjižnične javne službe: rezultati raziskave*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. http://www.zbdszveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/predstavitev_ambrozic2016.pdf
- BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah*. (b. d.). Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statisticni-podatki-o-knjiznicah>
- Etični kodeks slovenskih knjižničarjev*. (1995). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Fras Popovič, S. (2016). *Vodenje s poslanstvom: vodenje zaposlenih v splošnih knjižnicah*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Fras Popovič, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1-2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Haramija, D., Fras Popovič, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih*

- navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>
- IFLA Code of ethics for librarians and other information workers*. (2012). IFLA.
- Kovač, M., Kovač Šebart, M., Vidmar, T. in Mažgon, J. (2020). Bralne navade v Sloveniji in bralne navade študentov pedagoških programov: je kovačeva kobila bosa? *Sodobna pedagogika*, 71(137), 40–57. https://www.sodobna-pedagogika.net/clanki/02-2020_bralne-navade-v-sloveniji-in-bralne-navade-studentov-pedagoskih-programov-je-kovaceva-kobila-bosa/
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe. (2023). *Uradni list RS*, št. 28/23.
- Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti. (2016). *Uradni list RS*, št. 65/16.
- Resman, S. in Klemen, A. (2014). Od profesionalne etike do zadovoljnega uporabnika. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), *Skupaj smo močnejši: povezovanje, sodelovanje in etično delovanje: povzetki prispevkov* (str. 129–132). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <http://www.zbds-zveza.si/?q=node5/posvetovanje-sekcij-skupaj-smo-mocnejši-program>
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M. in Rugelj, S. (2019). *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Vilar, P. in Frasn Popović, S. (2022). Podcasts as modern strategies for promoting reading literacy and reading culture and their impact on professionals. *Revista româna de biblioteconomie și știința informării*, 18(1), 14–32. <https://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi/article/view/122/77>
- Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). (2015). *Uradni list RS*, št. 92/15.

5 Bralna kultura slovenskih splošnih knjižničarjev

Sabina Fras Popović, Polona Vilar

Izвлеček

Prispevek prinaša predstavitev rezultatov in interpretacijo bralne kulture in bralnih navad slovenskih splošnih knjižničarjev. V prvem delu tega poglavja opišemo njihove splošne bralne značilnosti in bralno kulturo, nato pa predstavimo povezavo med njihovimi bralnimi navadami in bralno kulturo ter povezavo s poklicnim vedenjem in stališči ter značilnostmi njihovega delovnega okolja. Podatki so bili analizirani z deskriptivno in ustrezno bivariantno in multivariatno statistično analizo (z neparametričnimi bivariatnimi testi – Mann-Whitneyjev test, Kruskal-Wallisov test – ter eksplorativno faktorsko analizo).

Uvod in teoretična izhodišča

V tem poglavju predstavljamo ugotovitve glede bralne kulture slovenskih knjižničarjev v splošnih knjižnicah (v nadaljevanju: splošni knjižničarji).¹ Najprej predstavimo njihove splošne bralne značilnosti in bralno kulturo, v nadaljevanju obravnavamo povezave njihovih bralnih navad, bralne kulture ter podamo vpogled v povezanost bralnih navad in bralne kulture s profesionalnim ravnanjem in odnosom ter značilnostmi njihovega delovnega okolja.

Že v predhodnih poglavjih te monografije smo omenili v splošni javnosti pogosto prisotno povezavo med bralno kulturo in knjižnicami ter knjižničarstvom (Ambrožič, 2016). Knjižnice, zlasti splošne, pa splošna javnost že od nekdaj najpogosteje povezuje s širjenjem pismenosti med prebivalci (npr. Pirjevec, 1940), kar je poudarjeno tudi v aktualnem času (npr. Vilar, 2017) in vzpostavljanjem ustreznega okolja za spodbujanje branja, oblikovanjem potreb in ustvarjanjem priložnosti za branje. V tem kontekstu je bila in še vedno ostaja v percepciji javnosti ključna kompetenca knjižničarjev vezana na sposobnost branja ter na predstave, da knjižničarji radi berejo, veliko berejo in o bralnem gradivu veliko vedo (Ambrožič, 2016; Javnomnenjska telefonska raziskava ..., 2011; Raziskava med člani ..., 2020). Hkrati je to tudi nujni del strokovnega pojmovanja vloge in nalog knjižničarjev, saj je njihova osnovna naloga, ne glede na vrsto ali velikost knjižnice, da poskrbijo za zbiranje, predstavljanje in omogočanje proste izbire in uporabe knjižničnega gradiva za dobro posameznika

1 Termin knjižničarji uporabljamo ne glede na strokovni naziv.

in skupnosti (Novljan, 2018). V poglavju te monografije Jug utemelji nedvomen pomen branja za strokovno delovanje knjižničarja, pri čemer opredeli delo knjižničarjev kot »izjemno raznoliko«, saj »vključuje širok spekter nalog, od pomoči uporabnikom do izgradnje knjižnične zbirke, organizacije prireditev ter upravljanja knjižnice. Širše gledano se njihova dejavnost močno osredotoča na promocijo branja in na spodbujanje bralnih navad med uporabniki različnih starostnih skupin in interesov. Branje v takšnem strokovnem okolju predstavlja osrednjo spretnost, ki jo morajo razviti, negovati in spodbujati vsi informacijski strokovnjaki, saj le tako lahko suvereno, samostojno in profesionalno delujejo na vseh področjih strokovnega udejstvovanja.«

Za splošne knjižničarje dosedanje raziskave pokažejo, da cenijo in spoštujejo bralne kompetence in verjamejo v velik pomen teh kompetenc za opravljanje svojega dela (Vilar, 2017). Veliko (največ) berejo za strokovni razvoj in ostajanje na tekočem oziroma soočanje s strokovnimi izzivi (Dilevko in Gottlieb, 2003; Naveed in Ameen, 2015; Weaver, 2002). Uporabljajo različne vire in formate, preferirajo tiskano gradivo, kar se s časom očitno ne spreminja (Dilevko in Gottlieb, 2003; Frelih, 1999; Naveed in Ameen, 2015). So intenzivni bralci, najpomembnejše jim je strokovno branje, sledi periodika, od leposlovja dajejo prednost zahtevnejšemu gradivu pred lažjim, kot je pokazala prva raziskava njihovih bralnih navad na naših tleh (Frelih, 1999), kar je potrdila tudi raziskava, izvedena 24 let kasneje (Zdolšek, 2025). Glede časa za branje menijo, da bi morali brati več (Weaver, 2002), glede branja v službenem času in za službeni namen iz vsebinske analize literature ugotovimo velike razlike. V določenih delovnih okoljih knjižnic je branje del službenih obveznosti (Dilevko in Gottlieb, 2003; Weaver, 2002), drugod pa ne, predvsem pa ugotovimo, da novejša raziskava tega ne kažejo več, kar je zanimiv fenomen. Kot opisano v poglavju štiri te monografije, smo te tematike naslovili v naši raziskavi, vezani na slovenski prostor.

Metodologija

Kot je opisano v predhodnem poglavju te monografije, smo za vse ciljne skupine v strokovni knjižničarski javnosti uporabili isto metodo, torej anketo. So se pa do določene mere razlikovala vprašanja in njihov nabor za posamezne ciljne skupine. Splošni knjižničarji so odgovarjali na najboljšežnejši kontingent vprašanj. Vzorčenje, zbiranje podatkov in načini analize so prav tako opisani v predhodnem, četrtem poglavju te monografije.

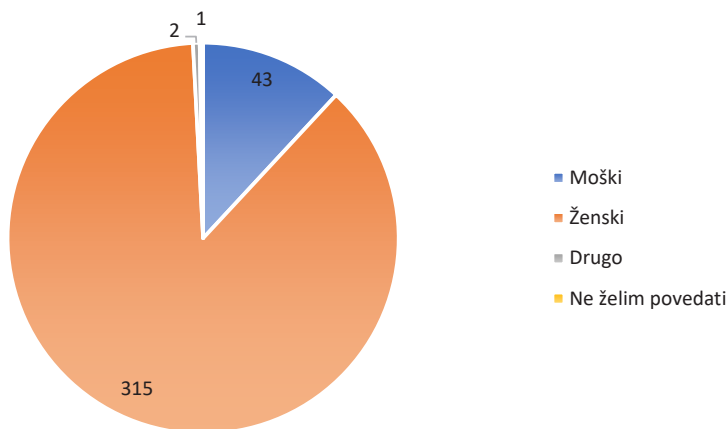
Rezultati in razprava

Raziskovanci

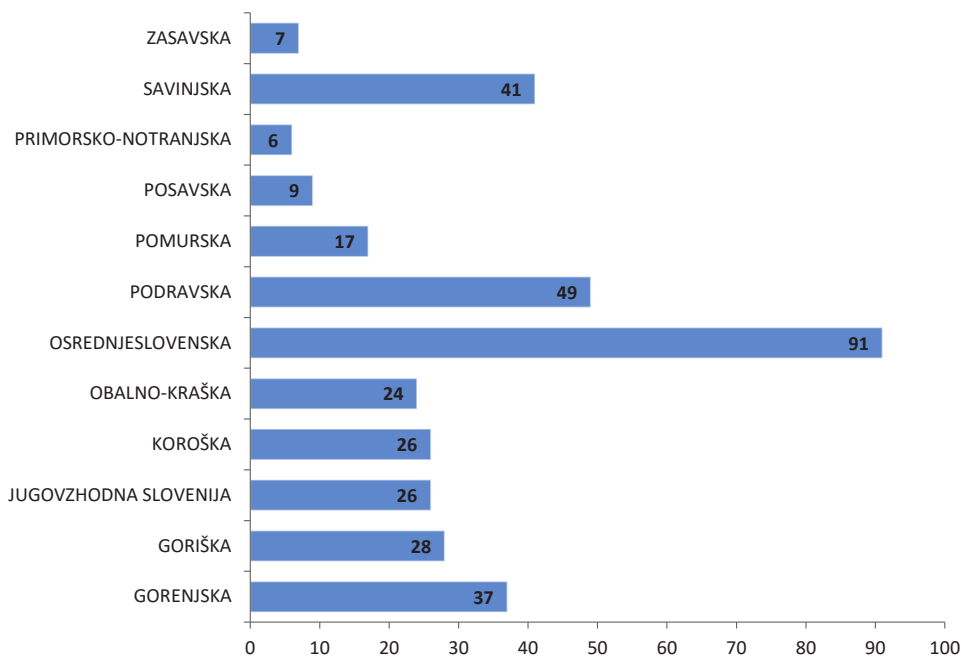
Podatki o raziskovancih (tabela 1, sliki 1 in 2) slikajo pričakovane demografske značilnosti splošnih knjižničarjev. Med 361 sodelujočimi splošnimi knjižničarji je bilo 87 % (315 oseb) žensk. Povprečna starost respondentov je 45,6 let, na področju knjižnične dejavnosti so zaposleni v povprečju dobrih 17 let (15 anketirancev ni posredovalo tega podatka). Podatki kažejo na precejšnje razlike. Največ anketirancev je zaposlenih v Osrednjeslovenski regiji. Kot pojasnimo v predhodnem poglavju in kot so opozorile že Fras Popović idr. (2025), razmerja med anketiranci niso v celoti primerljiva z razmerji v populaciji.

Tabela 1: Podatki o raziskovancih

	Spol	Starost	Delovna doba v knj.
N	361	361	347
Manjkajoče	1	1	15
$\bar{x}$	1,89	45,6	17,2
Med	2	45	17
SD	0,353	10,1	10,8
Min	1	19	0
Max	4	68	41

Slika 1: Spol raziskovancev

Slika 2: Regija sedeža knjižnic, iz katerih prihajajo anketiranci

Glede na to, da raziskava jasno kaže, da večino dejavnosti v knjižnicah opravljajo ženske, je raba ženske slovnične oblike (npr. *knjižničarka*) v poglavjih monografije, ki obravnavajo rezultate raziskave, utemeljena z empiričnimi podatki in ustreza dejanskemu stanju v profesiji. Takšna raba ne pomeni izključevanja moških kolegov, temveč jezikovno sledi dejanski spolni strukturi populacije, o kateri poroča raziskava. Uporaba ženskega slovničnega spola je torej opisna in ne normativna odločitev, skladna z načelom, da se znanstveno poročanje opira na empirično utemeljene značilnosti proučevane skupine, hkrati pa omogoča večjo identifikacijo. Torej, zaradi izrazite feminiziranosti knjižničarske dejavnosti v splošnih knjižnicah (89 % sodelujočih v raziskavi se je opredelilo za ženski spol) v nadaljevanju uporabljamo žensko slovnično obliko, ki odraža dejansko spolno strukturo proučevane populacije.

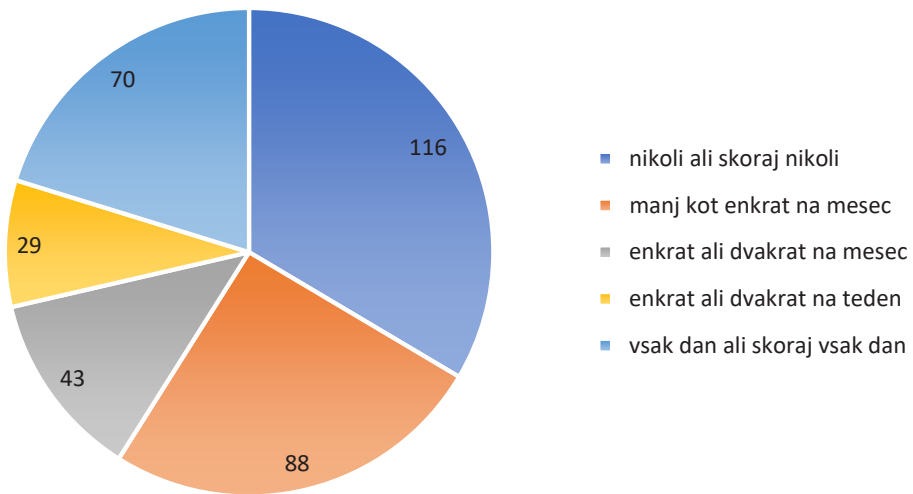
Bralno poreklo

Glede vzpostavljanja odnosa do branja (tabeli 2 in 3, slike 3–6) ugotavljamo, da splošne knjižničarke večinoma izhajajo iz beročih družin,² čeprav ne vse oziroma so med njimi glede na standardni odklon razmeroma velike razlike. Tretjini respondentkam starši v otroštvu niso brali, še petini respondentkam ne več kot nekajkrat mesečno. Več kot polovici respondentkam so starši brali do tekoče usvojene bralne spretnosti in le 12 % še vedno, ko so že same tekoče brale, tretjini pa so brali do vstopa v šolo. Respondentke poročajo o pozitivnih izkušnjah z branjem v obdobju osnovne šole, to jih navaja skoraj 80 %. V obdobju srednje šole je takšnih s pozitivnimi izkušnjami manj, čeprav še vedno nad 60 %. Pojasnimo naj, da so bile respondentke naprošene, naj pri teh dveh odgovorih upoštevajo širšo sliko, torej tako izkušnje z branjem v šoli kot tudi doma in drugod. Daleč najpogostejši odgovor (45 %) in s tem najodločilnejši vpliv glede branja pripisujejo domačemu okolju, med drugimi vplivnimi dejavniki – šola (učitelji, profesorji), sošolci, obšolske dejavnosti, prijatelji/znanci, okolje – pa podatki opozarjajo na razpršenost vpliva, saj so vsi vnaprej v vprašanju ponujeni dejavniki vpliva dobili med 3 % in 5 % odgovorov. Kar na dobro četrtno (26 %) respondentk ni nihče odločilno vplival. Preostalih 7 % respondentk se ne spominja odločilnega dejavnika vpliva. Med opisnimi odgovori, ki so jih podale pri odprti opciji »drugo«, opazno izstopajo knjižničarji oziroma knjižničarke, naj gre za šolske ali krajevne (tj. splošne), ki so po oceni respondentk imeli izjemen vpliv na oblikovanje njihovega odnosa do branja.

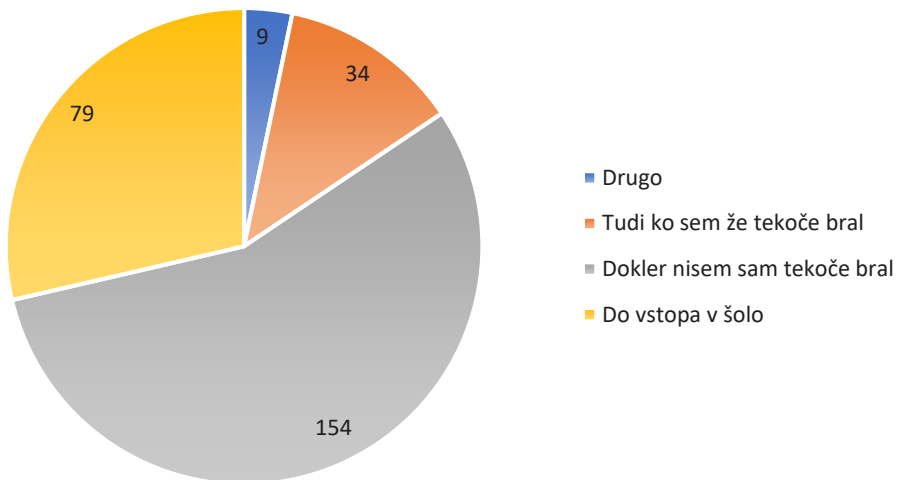
Tabela 2: Bralne izkušnje v otroštvu

	Pogostost branja staršev	Do kdaj so brali	Izkušnje z branjem v OŠ	Izkušnje z branjem v SŠ	Kdo je najbolj vplival
N	346	276	347	347	347
Manjkajoče	16	86	15	15	15
$\bar{x}$	3,44	1,90	4,16	3,76	3,87
Med	4,00	2,00	4	4	2
SD	1,52	0,730	0,995	1,08	2,98
Min	1	1	1	1	1
Max	5	4	5	5	9

2 Ker gre za odgovore po spominu, je treba opozoriti na njihovo potencialno subjektivnost.

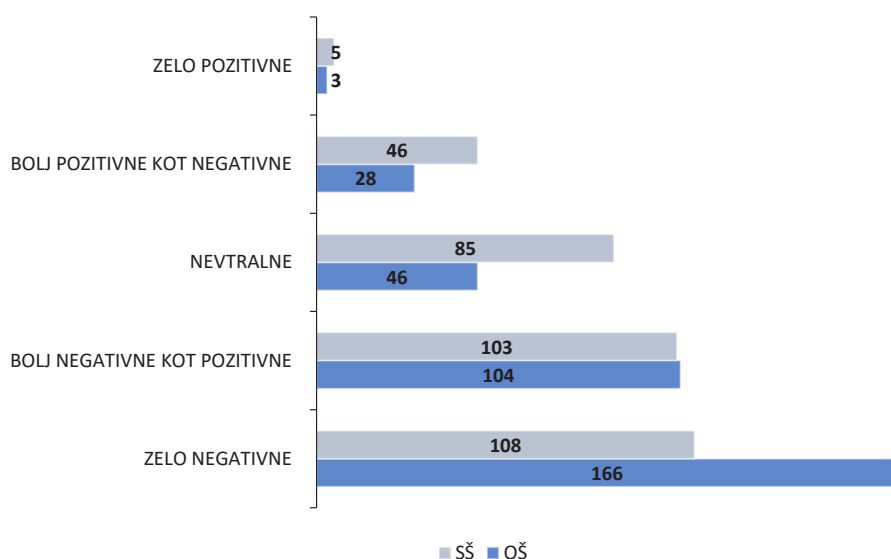
Slika 3: Pogostost branja staršev

Slika 4: Mejniki pri trajanju branja staršev

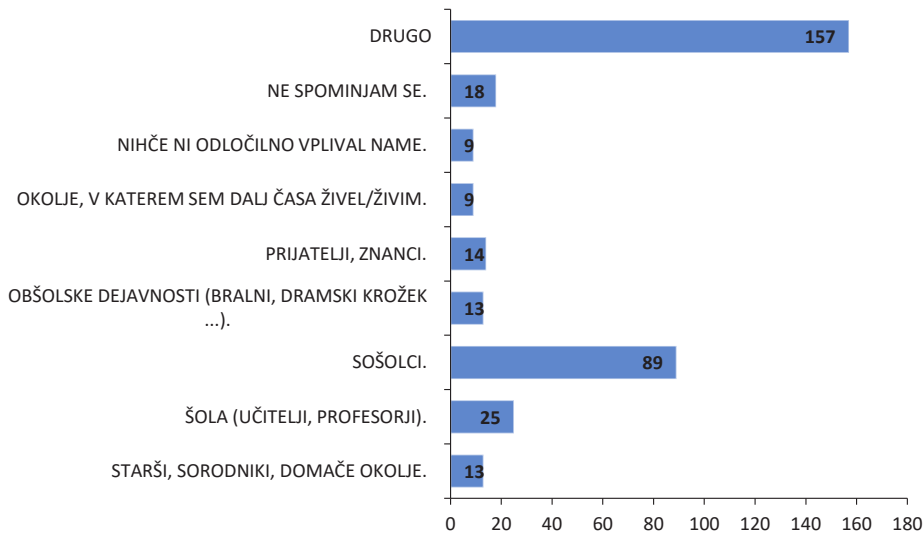
Tabela 3: Izkušnje z branjem

	Izkušnje z branjem v OŠ	Izkušnje z branjem v SŠ
N	347	347
Manjkajoče	15	15
$\bar{x}$	4,16	3,76
Med	4	4
SD	0,995	1,08
Min	1	1
Max	5	5

Slika 5: Izkušnje z branjem

Med opisnimi odgovori na odprto vprašanje o osebah z največjim vplivom na njihove bralne začetke najdemo odgovore, vezane na osebe, predmete in pojme: šolska knjižničarka, splošna knjižničarka, sodelavke v knjižnici, kjer sem zaposlena, sama/sam, sosed, sorodniki, lepe ilustracije v knjigah, vonj knjig, obisk knjižnice, moja radovednost, samota, osamljenost, vedoželjnost, odkritje določenega literarnega žanra.

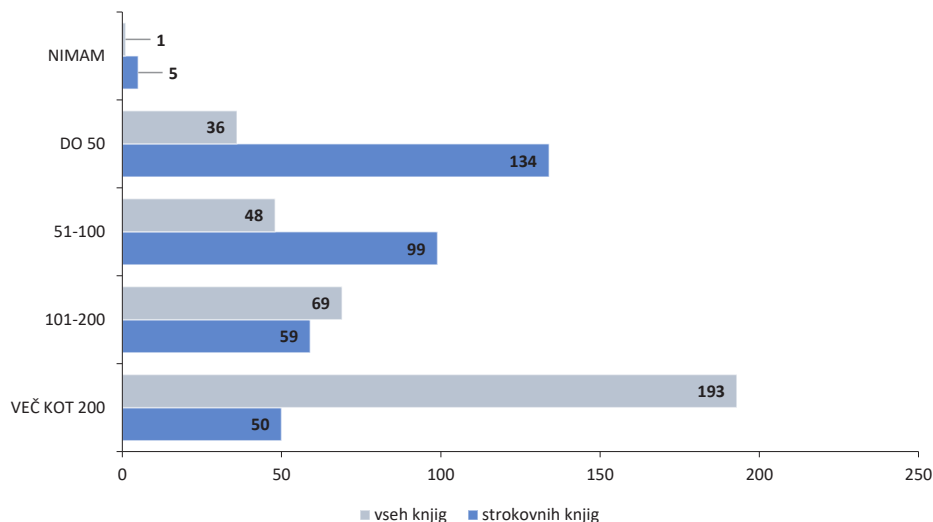

Slika 6: Vpliv na bralne začetke

Splošne knjižničarke imajo večinoma s tiskanimi knjigami bogato domače okolje (tabela 4 in slika 7), med njimi so glede na standardni odklon tudi precejšnje razlike. Več kot polovica jih ima doma nad 200 knjig. Če tem prištejemo še tiste, ki jih imajo doma med 100 in 200, ima tri četrte splošnih knjižničark dokaj obsežno domačo knjižnico. So pa te knjige očitno bolj namenjene prostemu času ali pa vezane na klasične leposlovne izdaje, saj je delež strokovnih knjig v domačem okolju pri splošnih knjižničarkah precej manjši. Skoraj 40 % splošnih knjižničark ima do 50, še 28 % pa do 100 strokovnih knjig, nad 200 strokovnih knjig v domači knjižnici pa le 15 %.

Tabela 4: Število knjig doma

	Skupno število knjig	Število strokovnih knjig
N	347	347
Manjkajoče	15	15
$\bar{x}$	4,20	3,04
Med	5	3
SD	1,05	1,09
Min	1	1
Max	5	5

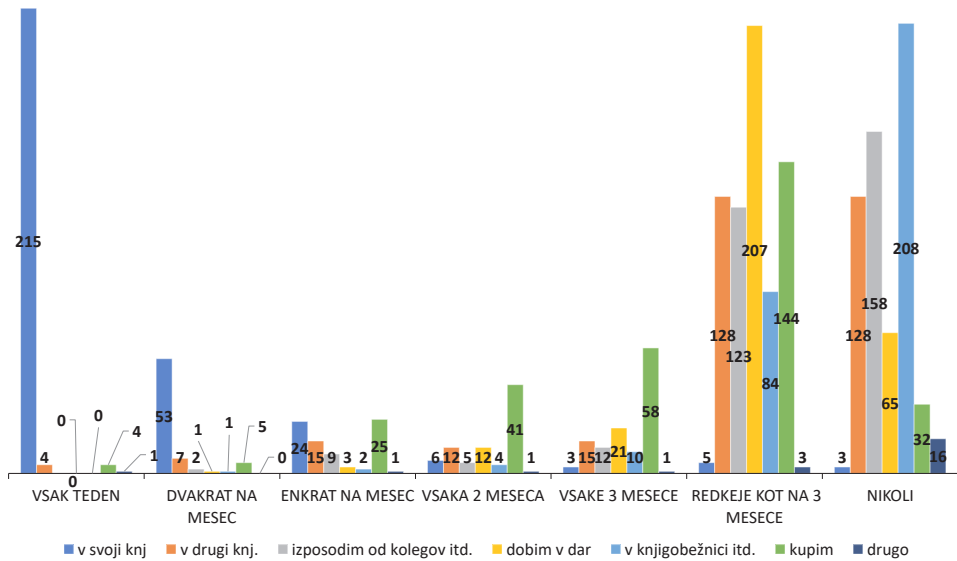
Slika 7: Število knjig doma (vseh/strokovnih)

Zanimalo nas je, kako splošne knjižničarke pridejo do gradiva za branje³ (tabela 5, slika 8). Pričakovano je daleč najpogostejši vir knjižnica, kjer so zaposlene, torej njihovo primarno delovno okolje. Med drugimi načini dostopa do gradiva za branje, ki smo jih ponudili v odgovoru, knjige za namen branja najpogosteje kupujejo oziroma pridobijo iz druge knjižnice.

Tabela 5: Dostop do bralnega gradiva

	V svoji knj.	V drugi knj.	Izposodim si od kolegov itd.	Dobim v dar	V knjigobežnici itd.	Kupim	Drugo
N	309	309	309	309	309	309	23
Manjkajoče	53	53	53	53	53	53	339
$\bar{x}$	6,44	2,01	1,67	1,98	1,42	2,72	1,78
Med	7	2	1	2	1	2	1
SD	1,12	1,32	0,936	0,758	0,728	1,27	1,57
Min	1	1	1	1	1	1	1
Max	7	7	6	6	6	7	7

3 Na sedemstopenjski lestvici je 1 nikoli, 2 redkeje kot na 3 mesece, 3 vsake 3 mesece, 4 vsaka 2 meseca, 5 enkrat na mesec, 6 dvakrat na mesec, 7 vsak teden.

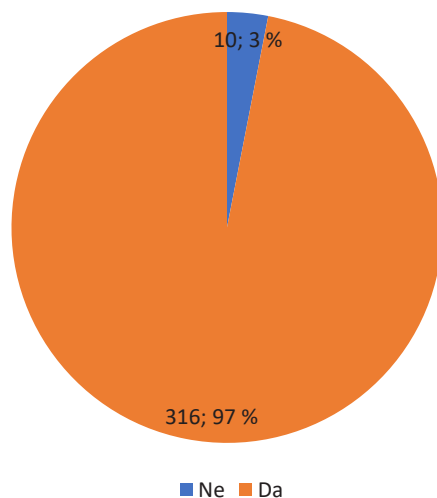

Slika 8: Dostop do bralnega gradiva

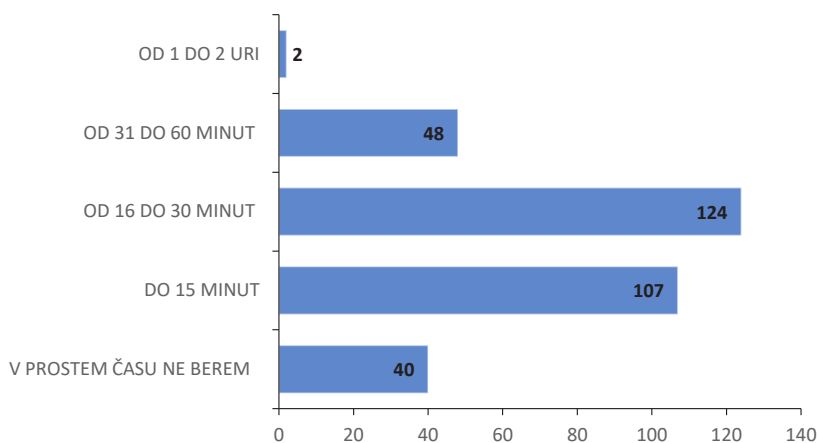
Kaj počnejo in kako berejo splošne knjižničarke

Splošne knjižničarke v prostem času

Analiza podatkov potrjuje pričakovano, a kljub temu spodbudno ugotovitev, da se velika večina splošnih knjižničark identificira kot bralke (slika 9). Vendar podrobnejši vpogled v njihove bralne navade razkriva omejeno bralno vztrajnost: največ anketirank poroča, da posamezno bralno izkušnjo zaključijo v časovnem okviru med petnajstimi minutami in eno uro (slika 10).

Slika 9: Opredelitev za bralko

Slika 10: Čas branja v enem kosu v prostem času

Statistična analiza je pokazala statistično značilne razlike⁴ v pogostosti branja v domačem okolju za namen razvedrila in sprostitve med splošnimi knjižničarkami, ki se opredeljujejo za dobre bralke, in tistimi, ki te samopodobe ne izražajo. Velikost učinka je srednja, kar kaže na razmeroma močno povezavo med samopodobo bralke in dejanskimi bralnimi navadami v prostem času. Nasprotno druge analizirane primerjave niso pokazale statistično značilnih razlik (glej tabelo 6).

4 V vseh tabelah so statistično značilne razlike obarvane sivo.

Tabela 6: Povezava opredeljevanja za bralca ter razlogov za branje

Povezava z opredelitvijo – Bralec Da/Ne			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
Branje doma	Statistika	p	Velikost učinka
za pripravo na delo	1262	0,265	0,2016
za razvedrilo in sprostitvev	795	<0,001	0,4972
za novice	1262	0,216	-0,2013
za profesionalni razvoj	1344	0,403	0,1494
za osebni razvoj	1522	0,837	0,0370

Opomba: $H_a \mu_{Ne} \neq \mu_{Da}$

Podrobnejši podatki (tabela 7) razkrivajo, da imajo slovenske splošne knjižničarke v prostem času rade bralne aktivnosti, saj jim na teden namenjajo največ časa.⁵ Ob tem, zanimivo, med njihove priljubljene prostočasne aktivnosti sodi še ukvarjanje s telesno dejavnostjo, druženje, glasba in brskanje po spletu, nakupovanje in podobno na računalniku in/ali mobilnem telefonu. Najmanj priljubljene prostočasne aktivnosti so igranje računalniških iger, poslušanje zvočnih knjig in obiskovanje nakupovalnih središč. So pa med njimi glede na standardni odklon precejšnje razlike. Vsaj pri poslušanju zvočnih knjig se nam odpira dodatno vprašanje, ali je tako zaradi slabše ponudbe zvočnih knjig ali niso suverene v uporabi te tehnologije ali pa res raje berejo kot poslušajo. Vsebine elektronskih medijev (gledanje filmov, nadaljevanj/nanizank in sorodnih vsebin preko pretočnih platform, npr. Netflix, HBO Max, Voyo ...), kot nakazujejo podatki, za splošne knjižničarke očitno niso zelo privlačne. Najmanj privlačne oziroma sploh ne pa so prostočasne aktivnosti, ki jih običajno povezujemo s širokimi množicami, žal pa tudi nekatere aktivnosti, ki bi jih načeloma tesneje povezali s poklicnim profilom knjižničarke.

5 Na sedemstopenjski lestvici je 1 nič/skoraj nič, 2 do pol ure, 3 od pol ure do 1 ure, 4 od 1 do 2 uri, 5 od 3 do 4 ure, 5 od 4 do 7 ur in 7 več kot 7 ur.

Tabela 7: Namenjen čas za prostčasne aktivnosti

	Splet, nakupi	Podkasti	Druženje	Glasba	Rač. igre	Telesna dej.	Filmi itd.	Zvočne knj.	Družb. omrežja	branje knjig	TV	obisk nakup. središč	ustvar- janje	branje časopisov itd.
N	328	328	328	328	328	328	328	328	328	328	328	328	328	328
Manjkajoče	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34	34
$\bar{x}$	4,63	2,12	4,32	4,24	1,79	4,86	3,45	1,32	3,10	5,48	3,18	2,10	2,47	2,68
Med	5,00	1,00	4,00	4,00	1,00	5,00	4,00	1,00	3,00	6,00	3,00	2,00	2,00	2,00
SD	1,57	1,52	1,56	1,86	1,59	1,49	2,06	0,956	1,83	1,39	1,90	1,13	1,75	1,43
Min	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Max	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	5	7	7

Podobno kot z nameni branja doma je z odnosom do navedenih prostočasnih aktivnosti: le pri branju knjig so statistično značilne razlike med knjižničarkami, ki se identificirajo kot bralke, in tistimi, ki se opredelijo za nebralke, in to z velikim učinkom (tabela 8).

Tabela 8: Povezava opredeljevanja za bralca ter časa za prostočasne aktivnosti

Povezava z opredelitvijo – Bralce Da/Ne			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
Koliko časa za ...	Statistika	p	Velikost učinka
splet, nakupi (rač., mobilnik)	1567	0,964	0,00854
podkasti	1260	0,231	0,20285
druženje	1280	0,298	-0,19019
glasba	1232	0,230	-0,22057
rač. igre	1369	0,349	-0,13386
telesna dej.	1301	0,333	0,17690
filmi itd.	969	0,033	-0,38671
zvočne knj.	1340	0,185	0,15190
družb. omrežja	1362	0,451	0,13797
branje knjig	506	<0,001	0,68006
TV	1343	0,411	0,15032
nakupovalna sr.	1456	0,658	-0,07848
ustvarjanje	1522	0,835	0,03703
branje časopisov itd.	1518	0,829	0,03924

Opomba: $H_a \mu_{Ne} \neq \mu_{Da}$

Razlogi za branje doma

Proučevali smo tudi razloge za branje v domačem okolju in nanje vezane pogostosti⁶ (tabela 9). Na podlagi odgovorov ugotavljamo, da je branje v domačem okolju med splošnimi knjižničarkami večinoma povezano z razvedrilom in sprostitvijo. Manj pogosto je povezano s spremljanjem aktualnega dogajanja ali z aktivnostmi, povezanimi s strokovnim delom ali osebnim razvojem. Pri branju za pripravo na delo, osebni razvoj ter spremljanje novic standardni odklon kaže precejšnjo neenotnost med odgovori. Ti rezultati nakazujejo na omejen profesionalni funkcionalni razpon bralnih

6 Na petstopenjski lestvici je 1 nikoli ali skoraj nikoli, 2 manj kot enkrat na mesec, 3 enkrat ali dvakrat na mesec, 4 enkrat ali dvakrat na teden in 5 vsak dan ali skoraj vsak dan.

praks, kar lahko odpira vprašanja o stopnji vključenosti branja v profesionalno refleksijo in strokovni razvoj.

Tabela 9: Razlogi za branje v domačem okolju

	Branje doma – za pripravo na delo	Branje doma – za razvedrilo in spr.	Branje doma – za novice	Branje doma – za prof. razvoj	Branje doma – za os. razvoj	Branje doma – drugo
N	326	326	326	326	326	26
Manjkajoče	36	36	36	36	36	336
$\bar{x}$	3,43	4,57	4,32	3,50	3,78	2,58
Med	4,00	5,00	5,00	4,00	4,00	2,50
SD	1,21	0,792	1,08	1,04	1,16	1,68
Min	1	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5	5

Podatki razkrivajo, da splošne knjižničarke v domačem okolju pogosto berejo le za razvedrilo. To je lahko razumljeno kot pozitivno ravnanje, če nanj pogledamo s stališča splošne populacije, ki v svoji predstavi goji prav takšno podobo knjižničarskega poklica: posameznice, ki v svojem prostem času bere iz veselja in branje uporablja kot tehniko sprostitve. Bralne navade med knjižničarkami predstavljajo temeljno komponento njihove strokovne usposobljenosti in identitete ter verjetno eno od pomembnejših specifičnih kompetenc. Pomanjkanje branja v tej skupini bi lahko pomembno ogrozilo njihovo sposobnost učinkovitega opravljanja strokovnih nalog ter zmanjšalo njihovo vlogo kot nosilk in promotork bralne kulture. A ravno ti podatki kažejo, da so njihove bralne navade vezane na precej splošen nivo, kar pa nikakor ni primerno z vidika strokovnega razvoja pripadnice profesije, ki ima poslanstvo skrbeti za razvoj, ohranjanje in dvig bralne kulture ter bralne pismenosti splošne populacije. Prav v splošni knjižnici v največji meri, če primerjamo s poslanstvom preostalih vrst knjižnic v slovenskem knjižničnem sistemu. Morda nas lahko nekoliko tolaži dejstvo, da smo med knjižničarkami glede tega vseeno ugotovili velike razlike.

Zaskrbljujoče so ugotovitve tudi glede branja za spremljanje novic, saj podatki kažejo na izrazito neskladnost med knjižničarkami. Pomemben delež jih novice spremlja redko, kar lahko negativno vpliva na njihovo razgledanost in informiranost, s tem pa tudi na kakovost opravljanja strokovnih nalog. To velja še posebej v času prepoznavanja t. i. lažnih novic.

Knjižničarke – osebne profesionalne značilnosti

Ko povežemo, kot smo jih poimenovali, osebne profesionalne značilnosti, ugotovimo, da je število knjig, ki jih ima splošna knjižničarka doma, statistično značilno povezano z izbiro pogostosti določenih pristočasnih aktivnosti. Natančneje, skupno število knjig v domači knjižnici je povezano s pogostostjo branja za razvedrilo in sprostitvev pa tudi s količino časa, namenjeno za branje. Število strokovnih knjig v domači knjižnici je povezano s pogostostjo branja za osebni razvoj ter pogostostjo igranja računalniških iger (tabele 10–13).

Tabela 10: Povezava skupnega števila knjig v domači knjižnici in namenov branja v domačem okolju

Povezava s skupnim št. knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	8,70	4	0,069	0,02678
za razvedrilo in spr.	12,08	4	0,017	0,03718
za novice	3,19	4	0,526	0,00982
za prof. razvoj	6,71	4	0,152	0,02065
za os. razvoj	7,30	4	0,121	0,02247

Tabela 11: Povezava števila strokovnih knjig v domači knjižnici in namenov branja v domačem okolju

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	8,78	4	0,067	0,0270
za razvedrilo in spr.	3,75	4	0,441	0,0115
za novice	9,15	4	0,057	0,0282
za prof. razvoj	4,94	4	0,294	0,0152
za os. razvoj	22,61	4	<0,001	0,0696

Tabela 12: Povezava skupnega števila knjig v domači knjižnici in časa za prostočasne dejavnosti

Povezava s skupnim št. knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	4,448	4	0,349	0,01360
podkasti	2,196	4	0,700	0,00671
druženje	1,203	4	0,878	0,00368
glasba	1,369	4	0,850	0,00419
rač. igre	5,302	4	0,258	0,01621
telesna dej.	0,819	4	0,936	0,00251
filmi itd.	5,690	4	0,224	0,01740
zvočne knj.	4,215	4	0,378	0,01289
družb. omrežja	5,353	4	0,253	0,01637
branje knjig	20,715	4	<0,001	0,06335
TV	2,254	4	0,689	0,00689
nakupovalna sr.	0,995	4	0,911	0,00304
ustvarjanje	6,098	4	0,192	0,01865
branje časopisov itd.	5,286	4	0,259	0,01616

Tabela 13: Povezava števila strokovnih knjig v domači knjižnici in časa za prostočasne dejavnosti

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	P	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	1,93	4	0,749	0,00589
podkasti	3,76	4	0,440	0,01149
druženje	4,76	4	0,313	0,01456
glasba	2,08	4	0,722	0,00635
rač. igre	9,95	4	0,041	0,03044
telesna dej.	3,84	4	0,428	0,01174
filmi itd.	8,84	4	0,065	0,02704
zvočne knj.	1,55	4	0,817	0,00475
družb. omrežja	2,07	4	0,722	0,00634

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	P	ϵ^2
branje knjig	9,95	4	0,041	0,03044
TV	1,53	4	0,822	0,00467
nakupovalna sr.	3,03	4	0,554	0,00925
ustvarjanje	6,57	4	0,160	0,02010
branje časopisov itd.	6,48	4	0,166	0,01983

Branje: število, jezik, format, čas, pogostost

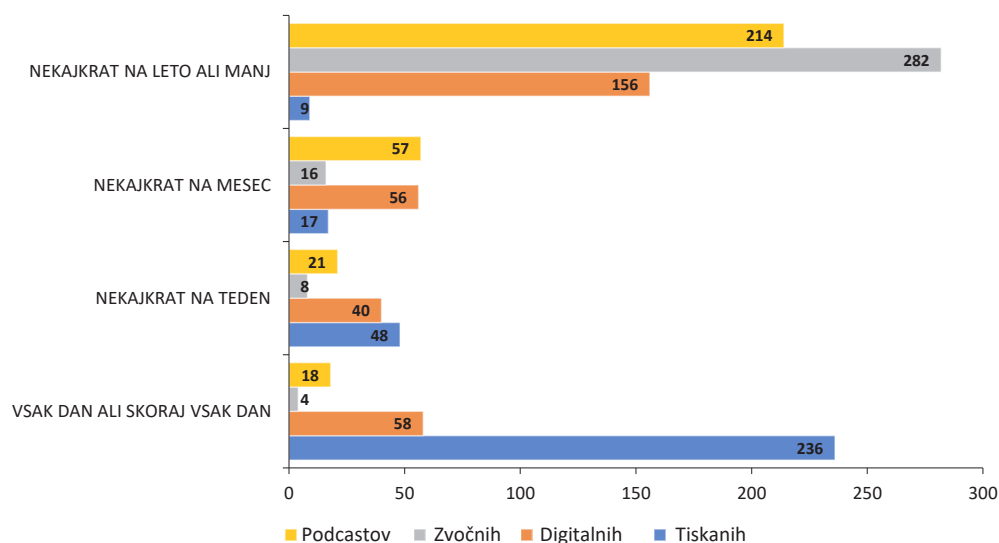
Podrobnejši vpogled v bralne navade splošnih knjižničark nam omogočajo podatki o uporabi (branju, poslušanju) različnih formatov (tiskane knjige, e-knjige in zvočne knjige), namenu branja, jeziku bralnega gradiva in pogostosti bralnih aktivnosti, ki jo vežemo na količino prebranih knjig in časovno frekvenco (tabeli 14 in 15 ter slike 11–15). Mesečno splošne knjižničarke preberejo od 0 do 35 knjig, v povprečju 5,3 knjige. Od tega je e-knjig od 0 do 10, povprečno 0,3 e-knjige. V količini prebranih knjig niso upoštevane knjige (slikanice), ki jih pri delu berejo uporabnikom. Z odgovori o branju knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih smo lahko razmeroma zadovoljni, saj pri tistih knjigah, ki niso vezane na delo, ugotovimo najmanjše frekvence pri najmanjših pogostostih (nič knjig, 1–3 knjige in 4–5 knjig) ter največje pri več kot 20 knjig. Žal se pri knjigah, vezanih na delo, kažejo drugačni vzorci, s katerimi ne moremo biti zadovoljni in nas usmerjajo v dodatna raziskovalna vprašanja. Pri knjigah, vezanih na delo, največjo pogostost ugotovimo pri odgovorih 1–3 knjige in 4–5 knjig v zadnjih 12 mesecih. Ko pogledamo odgovore o branju tujejezičnih knjig v zadnjih 12 mesecih, ugotovimo, da jih sicer tujejezično produkcijo bere 55 %, a redko, ker največ splošnih knjižničark bere tako gradivo manj kot enkrat mesečno. Pri tem je treba omeniti, da nismo raziskovali povezave teh odgovorov s ponudbo na tržišču.

Pogostost branja gradiv v tiskani obliki je velika in to velja za branje v službenem in prostem času ter za bralno gradivo v najširšem smislu (leposlovje, informativna gradiva). Vsak dan ali skoraj vsak dan bere tiskano gradivo 76 % splošnih knjižničark. Žal pri pogostosti branja odstopa, in to negativno, branje gradiv v digitalni obliki, saj kar polovica splošnih knjižničark to gradivo bere le nekajkrat na leto ali manj. Pri zvočnem gradivu je slika še manj optimistična, saj ga kar 91 % splošnih knjižničark

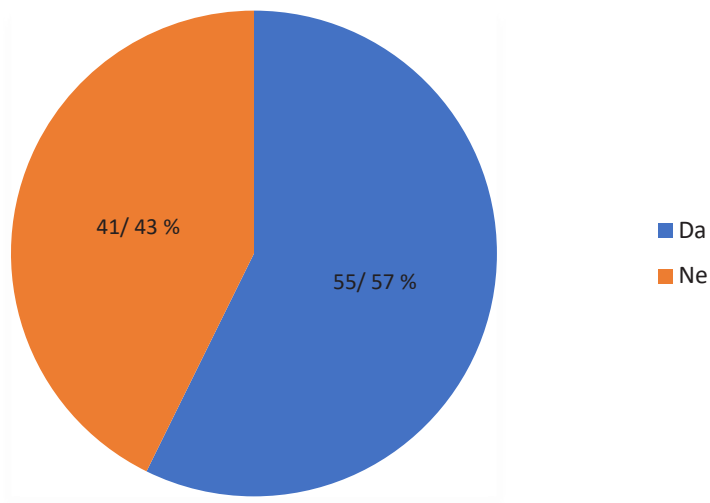
poslušča zgolj nekajkrat na leto ali manj. Podobno situacijo prepoznavamo pri poslušanju podkastov: 69 % splošnih knjižničarj jih poslušča le nekajkrat na leto ali manj. V strokovne namene podkaste spremlja 43 % splošnih knjižničarj, nimamo pa podatka o pogostosti tega spremljanja. Ugotovitve niso spodbudne, saj nas lahko skrbi slabša seznanjenost knjižničarj z netiskanimi gradivi, zlasti pri strokovnem delu s tistimi uporabniki, ki takšna gradiva preferirajo in jih zato iščejo v knjižnici. Gre tudi za podobo in ugled knjižničarj in knjižnične dejavnosti v očeh javnosti, ki je vezana med drugim tudi na seznanjenost s sodobnejšimi formati.

Tabela 14: Pogostost branja/poslušanja glede na format bralnega gradiva

	Pogostost branja tiskanih gradiv	Pogostost branja digitalnih gradiv	Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	Pogostost poslušanja podkastov
N	310	310	310	310
Manjkajoče	52	52	52	52
$\bar{x}$	2,65	2,00	1,14	1,49
Med	3,00	1,00	1,00	1,00
SD	0,717	1,18	0,502	0,858
Min	1	1	1	1
Max	3	3	3	3

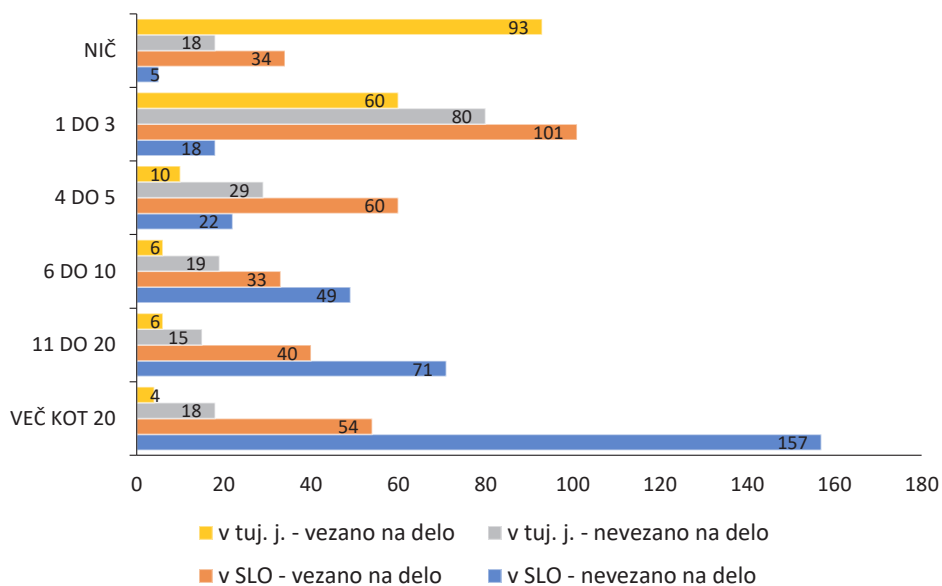
Slika 11: Pogostost branja/poslušanja različnih formatov/gradiv

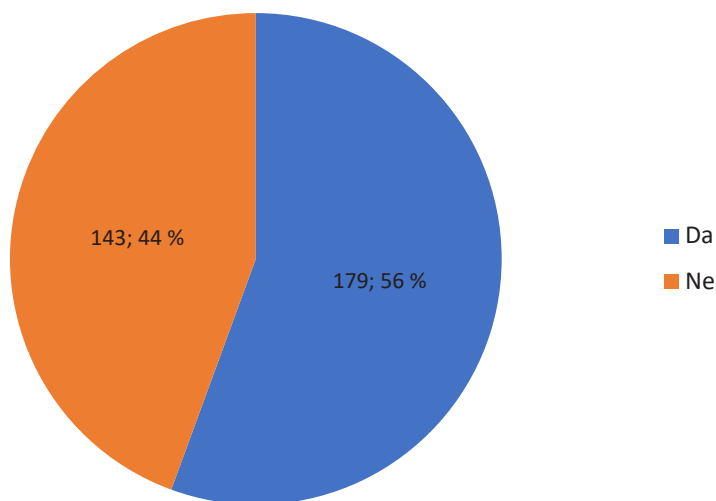
Slika 12: Poslušanje podcastov za službene namene

Tabela 15: Prebrane knjige v zadnjih 12 mesecih (jezik, namen, format)

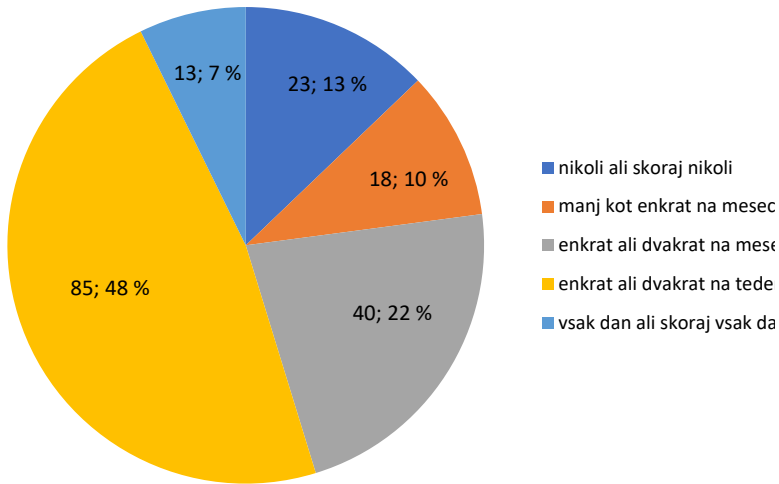
	Koliko knjig	Od tega e-knjig	Knjig v SLO – nevezano na delo	Knjig v SLO – vezano na delo	Pogostost branja knjig v tuj. j.	Knjig v tuj. j. – nevezano na delo	Knjig v tuj. j. – vezano na delo
N	322	322	322	322	179	179	179
Manjkajoče	40	40	40	40	183	183	183
$\bar{x}$	5,33	0,326	4,97	3,33	2,74	2,93	1,79
Med	4,00	0,00	5,00	3,00	2	2	1
SD	4,95	1,27	1,29	1,66	1,15	1,48	1,15
Min	0	0	1	1	1	1	1
Max	35	10	6	6	5	6	6

Slika 13: Prebrane knjige v zadnjih 12 mesecih (jezik, namen, format)

Slika 14: Branje knjig v tujih jezikih

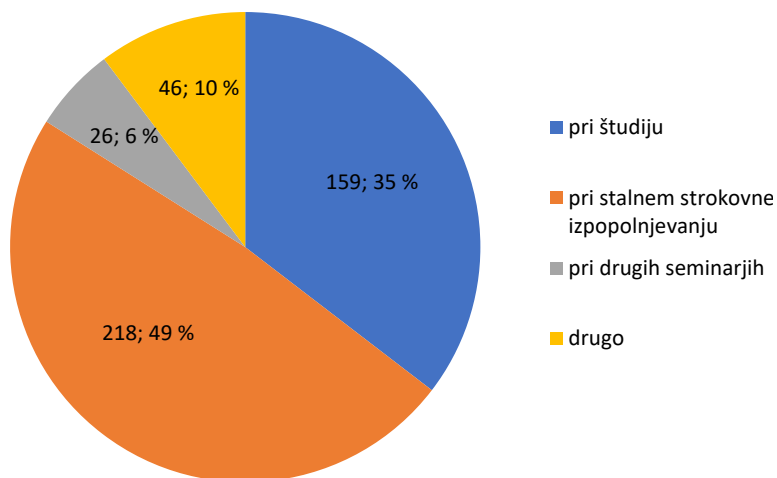
Slika 15: Pogostost branja knjig v tujih jezikih

Strokovno delo na področju branja

Izobraževanje in usposabljanje za strokovno delo na področju branja

Rezultati kažejo na pomembno vlogo tako permanentnega kot formalnega izobraževanja pri usposabljanju splošnih knjižničark za strokovno delo na področju spodbujanja branja (slika 16). Največji delež anketiranih (49 %) je znanja s področja branja in motivacije za branje pridobil v okviru stalnega strokovnega izpopolnjevanja, medtem ko je dobra tretjina (35 %) ta znanja pridobila že v času formalnega izobraževanja (možnih je bilo več odgovorov). Le manjši delež je navedel tudi druge seminarje.

Vprašanje je omogočalo tudi odprte odgovore, kar je razkrilo dodatne vire učenja. Med njimi so bili najpogosteje omenjeni samoiniciativni načini izobraževanja in usposabljanja, kot so branje strokovne literature in knjig s tematiko spodbujanja branja, neformalni študij ter učenje z delom v knjižnici. Pogosto je bilo navedeno tudi izkustveno učenje, ki temelji na osebnih opažanjih, praktičnih izkušnjah pri delu in vsakdanjem življenju. Nekatere udeleženke so navedle, da tovrstna znanja še pridobivajo, medtem ko so druge izrazile, da teh znanj (še) nimajo.

Slika 16: Viri znanja o branju in motivaciji za branje

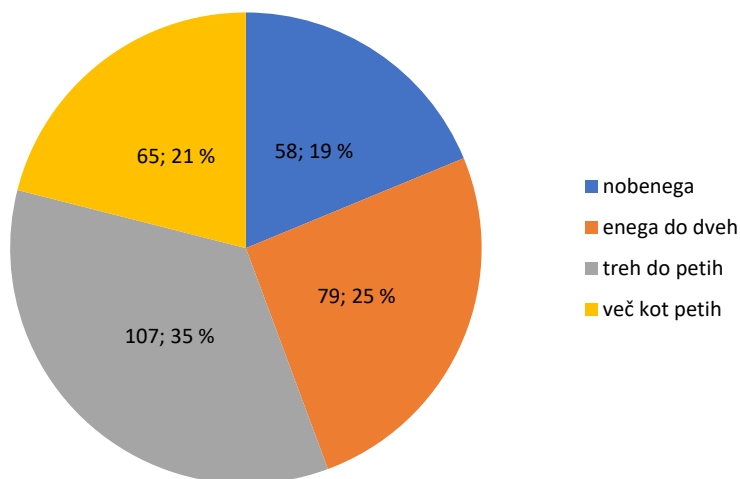
Splošne knjižničarke se izobražujejo razmeroma pogosto (tabela 16 ter sliki 17 in 18), standardni odklon pa kaže na precejšnje razlike. Kot kaže slika 17, se jih je dobra tretjina (35 %) sicer v zadnjih treh letih udeležila le enega do dveh izobraževanj, četrtnina (26 %) se je udeležila treh do petih, petina (19 %) pa več kot petih izobraževanj, vsebinsko vezanih na spoznavanje zakonitosti bralnega procesa in motivacije za branje. Takšni rezultati potrjujejo povezavo med zaznanimi potrebami po strokovnem razvoju in dejansko vključenostjo v ustrezne oblike formalnega izobraževanja in neformalnega izpopolnjevanja ali usposabljanja. Petina (21 %) splošnih knjižničark se ni udeležila nobenega izobraževanja.

Skladno z izraženim interesom za izobraževanja s področja spodbujanja branja so tudi ugotovitve o obsegu izobraževalnih aktivnosti, povezanih z bralno pismenostjo in bralno kulturo, v zadnjih treh letih izražene v številu ur (slika 18). Največji delež splošnih knjižničark se je udeležil izobraževanj v srednjem obsegu, in sicer med 2 in 10 urami (33 %) ter med 11 in 25 urami (36 %). Pri približno četrtnini sodelujočih je bil obseg izobraževanja večji: 15 % jih je poročalo o udeležbi v razponu med 26 in 50 urami, 9 % pa o več kot 50 urah izobraževanja. Le manjši delež (7 %) je v zadnjih treh letih sodeloval v izobraževanjih v obsegu, manjšem od 2 ur. Ti podatki nas usmerjajo k razmišljanju o morebitni razpršenosti tovrstnega izobraževanja glede na posamezne delovne naloge ali delovna mesta, ki jih splošne knjižničarke opravljajo.

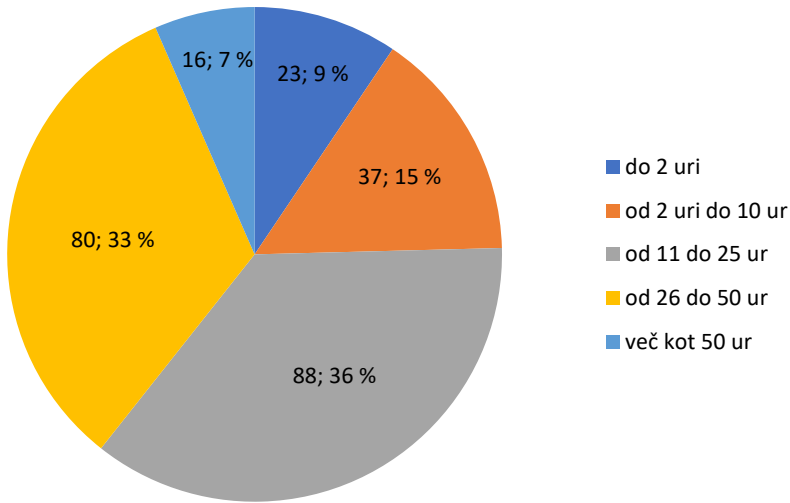
Nadalje ugotovimo, da kar 69 % splošnih knjižničark ni bilo vključenih v posebne programe ali raziskovalne projekte za spodbujanje branja ali bralne kulture. Med navedenimi pod odprto opcijo »drugo« so projekti in programi, ki so aplikativni in ne toliko raziskovalni (npr. Nacionalni mesec skupnega branja, Rastem s knjigo, lokalni bralni program z naslovom Posavci beremo skupaj, Poletavci, bralna značka za predšolske otroke, projekti matične knjižnice – npr. Malha dobrih zgodb, Čebela bere med, Branje je potovanje, Moč branja, Bralna čajanka –, bralne značke za otroke in odrasle, naša mala knjižnica, literarna srečanja v okviru knjižnice, družinska pismenost). Na osnovi teh podatkov sklepamo, da so raziskovanke pri odgovarjanju imele v mislih lastno razumevanje termina »raziskovalni projekt«, ki se v strokovnem okolju splošnih knjižnic razlikuje od npr. akademskega ali šolskega. Zato žal nimamo podatka o njihovi dejanski vključenosti v raziskovalne projekte.

Tabela 16: Obseg izobraževanj v treh letih

	Koliko izobr. v treh letih	Koliko ur izobr. v treh letih
N	309	244
Manjkajoče	53	118
$\bar{x}$	2,42	2,88
Med	2	3,00
SD	1,02	1,05
Min	1	1
Max	4	5

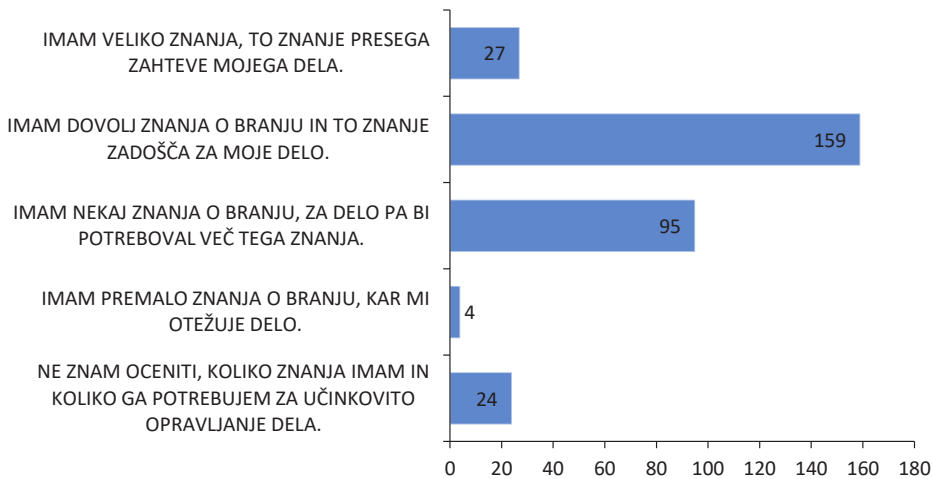
Slika 17: Obseg (število izobraževalnih dogodkov) izobraževanj v treh letih

Slika 18: Obseg (število ur) izobraževanj v treh letih

Samoocena kompetenc in motivacije za branje ter odnosa do branja

Ne glede na posamezne rezultate, ki nam vzbujajo pomisleke, so splošne knjižničarke precej suverene glede pridobljenega znanja in njegove uporabnosti za učinkovito opravljanje dela (slika 19). Več kot polovica (51 %) splošnih knjižničark svoje znanje o branju ocenjuje kot dovolj kakovostno, da zadošča za njihovo delo, in še 9 % jih meni, da ima veliko znanja, ki presega zahteve njihovega dela. Slaba tretjina (31 %) ima nekaj znanja o branju in meni, da bi ga za delo potrebovala več. Med anketiranimi so le štiri izrazile mnenje, da razpolagajo s premalo znanja o branju za učinkovito opravljanje svojega dela, kar predstavlja zanemarljiv delež. Dodatnih 8 % sodelujočih ni bilo zmožnih oceniti lastne ravni znanja oziroma presoditi, v kolikšni meri to znanje ustreza zahtevam njihovega delovnega mesta. S temi ugotovitvami ne moremo biti zadovoljni, lahko pa takšni odgovori nakazujejo tudi bodisi pomanjkanje jasnih meril za samoocenjevanje kompetenc bodisi negotovost v zvezi z zahtevami strokovnega področja.

Slika 19: Mnenje o količini znanja za spodbujanje branja

Splošne knjižničarke izražajo visoko stopnjo suverenosti v odnosu do branja (tabela 17) in glede tega med njimi ni velikih razlik, kar predstavlja zelo dobro izhodišče za nadaljnjo profesionalizacijo njihovega dela na področju spodbujanja branja. To velja tako za mnenje, da je branje med najljubšimi hobiji, da se rade pogovarjajo o knjigah, rade dobijo knjigo za darilo, v branju uživajo in se vanj globoko potopijo. Pozitiven in samozavesten odnos do branja je namreč ključen pogoj za uspešen prenos bralne kulture v strokovno prakso ter za učinkovito motiviranje uporabnikov k branju. Za lažjo predstavo dodajmo še podatke o deležih. Ugotavljamo, da več kot 90 % splošnih knjižničark navaja – z odgovorom strinja (30 %) oziroma popolnoma strinja (61 %) – da je branje eden njihovih najljubših hobijev in da v branju uživajo (28 % in 68 %), skoraj enako velik delež splošnih knjižničark (31 % in 53 %) pa zagotavlja, da pozabi na vse drugo, ko bere. Do knjig imajo pozitiven odnos, saj velika večina (19 % in 69 %) rada prejme knjigo za darilo.

Rezultati tudi kažejo, da velika večina splošnih knjižničark (86 %) izraža visoko stopnjo pripravljenosti za pogovor o knjigah z drugimi, kar prav tako predstavlja pomembno izhodišče za zagotavljanje kakovosti opravljenega dela na področju spodbujanja branja. Kljub temu pa podatki razkrivajo tudi obstoj manjših skupin, ki so glede tega manj prepričane. Tako se 14 % anketiranih s trditvijo o pripravljenosti za pogovor o knjigah z drugimi ne strinja ali so do nje zadržane. Podobno velja za trditev, da med branjem povsem odmislijo okolico, s čimer se 5 % sodelujočih ne strinja, 11 % pa jih ostaja neodločenih.

Ti rezultati nakazujejo, da med splošnimi knjižničarkami obstajajo razlike v stopnji osebne vpetosti v branje in bralno kulturo, kar bi lahko vplivalo na njihovo motivacijo ter učinkovitost pri izvajanju dejavnosti, povezanih s spodbujanjem branja. Slednje odpira vprašanje o potrebi po ciljno usmerjenih usposabljanjih in podpornih mehanizmih, ki bi posameznice z manj izraženimi bralnimi navadami dodatno opolnomočili za ta segment strokovnega dela. Alternativno pa bi zanje morda iskali delovne naloge, ki ne vključujejo dela neposredno na področju spodbujanja branja.

Tabela 17: Interes za branje

	Eden najljubših hobijev	Rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	Rad dobim knjigo za darilo	Branje je užitek	Ko berem, pozabim na vse drugo
N	308	308	308	308	308
Manjkajoče	54	54	54	54	54
$\bar{x}$	4,49	4,26	4,44	4,62	4,32
Med	5,00	4,00	5,00	5,00	5,00
SD	0,755	0,806	0,799	0,611	0,893
Min	1	2	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Iz tabele 18 vidimo, da splošne knjižničarke o sebi pretežno menijo (in se glede tega tudi ne razlikujejo veliko), da so dobre bralke (92 % se jih strinja oziroma popolnoma strinja in le dve se ne strinjata), bralno razumevanje jim je domače, branje jim tudi predstavlja način učenja (91 % se jih strinja oziroma popolnoma strinja) in večina jih prav tako nima težav, kadar se morajo z branjem nekaj naučiti. Skladno s tem se jih velika večina (89 %) ne strinja s trditvama, da veliko bralnega gradiva težko razumejo in da v branju niso dobre (86 %). Po drugi strani niso vse splošne knjižničarke tako trdno prepričane glede trditve, da se izogibajo branju gradiva, ki se jim zdi (pre)težko – če jih je 56 %, ki se s tem ne strinjajo, jih je 26 % neodločenih, 18 % pa se jih strinja.

Tabela 18: Mnenja o svoji bralni kompetentnosti

	Sem dober bralec	Lahko se učim z branjem	Izogibam se (pre)težkemu gradivu	Veliko gradiva težko razumem	Nisem dober bralec
N	308	308	308	308	308
Manjkajoče	54	54	54	54	54
$\bar{x}$	4,36	4,33	2,40	1,71	1,37
Med	4,00	4,00	2,00	2,00	1,00
SD	0,659	0,686	1,13	0,777	0,645
Min	1	2	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Z motivacijo za branje je tesno povezano mnenje o pomenu in vplivu branja (tabela 19), pri čemer so glede na standardni odklon mnenja dokaj enotna, razen pri trditvi, da branje ni tako pomembno. Tu glede splošnih knjižničark ni dvoma: branje se jim zdi pomembno. To je razvidno iz stališč anketirank, da je branje pomembna večšina za človeka, pri čemer le ena o tem ni prepričana, vsi drugi pa se strinjajo; nadalje iz trditev, da bi moral vsakdo veliko brati, saj se z branjem ljudje veliko naučimo (86 % se strinja ali popolnoma strinja), da je branje med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti v življenju (8 % se strinja) ter da je zanje osebno branje zelo pomembno (97 % se strinja). Skladno s predstavljenimi podatki se tudi 96 % ne strinja, da se jim zdi branje v prostem času izguba časa in raje počno kaj drugega. Med splošnimi knjižničarkami zaznamo tudi odstopanja glede tovrstnih mnenj: 14 % se strinja, da branje ni tako pomembno, saj se človek lahko uči tudi drugače; še 14 % splošnih knjižničark o tem ni prepričanih.

Tabela 19: Mnenja o pomembnosti branja

	Pomembna večšina za človeka	Vsak bi moral veliko brati	Ni tako pomembno	Med najpomembnejšimi dej. usp.	Zame zelo pomembno	Izguba časa
N	308	308	308	308	308	308
Manjkajoče	54	54	54	54	54	54
$\bar{x}$	4,84	4,59	2,24	4,04	4,63	1,28
Med	5,00	5,00	2,00	4,00	5,00	1,00
SD	0,378	0,615	1,14	0,847	0,559	0,589
Min	3	1	1	1	2	1
Max	5	5	5	5	5	5

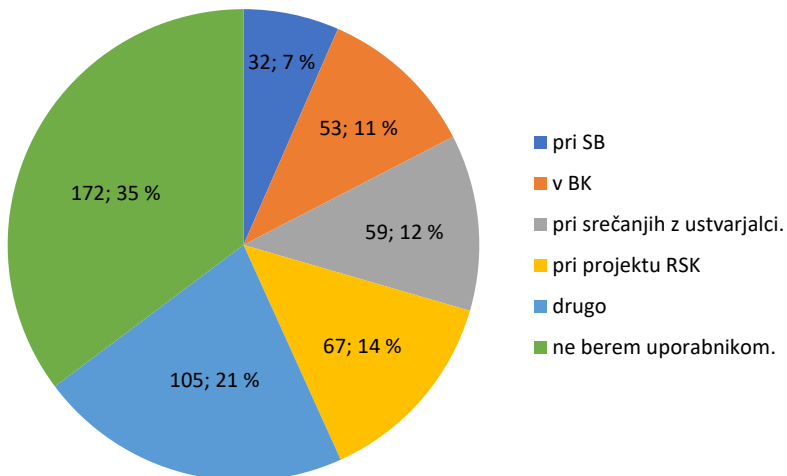
Elementi delovnega okolja

V raziskavi so bile analizirane značilnosti delovnega okolja splošnih knjižničark v povezavi z bralno kulturo, pri čemer nas določeni rezultati skrbijo (tabela 20). Kljub pomembnosti branja za strokovni razvoj, kot jo prepoznava 77 % anketiranih, kar 65 % splošnih knjižničark v tedenskem načrtu svojih delovnih obveznosti nima predvidenega časa za branje. Poleg tega se 12 % splošnih knjižničark ne strinja z izjavo o pomembnosti branja v delovnem okolju, 11 % pa ostaja glede tega neodločenih. Hkrati se 44 % splošnih knjižničark strinja, da je v njihovem delovnem okolju branje pogosto dojemano kot dejavnost, ki naj se ne izvaja na delovnem mestu ali znotraj delovnega časa. Tu identificiramo dve skupini splošnih knjižničark. V prvi skupini so splošne knjižničarke z branju spodbudnim delovnim okoljem in v drugi skupini splošne knjižničarke z branju nespodbudnim delovnim okoljem, saj jih je 30 % takih, ki se s to trditvijo ne strinjajo, in še 26 %, ki o tem niso prepričane. Skladno s tem imamo tudi dve skupini splošnih knjižničark glede mnenja, da sta v njihovem delovnem okolju branje in prebrana literatura pogosta (vsaj enkrat tedensko) tema pogovora (20 % se ne strinja, 20 % jih ni prepričanih, 59 % pa se jih strinja), glede mnenja, da si sodelavci/kolegi izmenjujejo ideje o literaturi, ki jo berejo za strokovni razvoj (22 % se ne strinja, 24 % jih ni prepričanih, 54 % pa se jih strinja), in glede tega, da si izmenjujejo ideje o literaturi za svetovanje za branje (13 % jih ni prepričanih, 75 % pa se jih strinja). Te ugotovitve kažejo na prisotnost organizacijskih in kulturnih ovir, ki lahko omejujejo vključevanje branja kot sestavnega dela strokovnega razvoja v delovnem okolju splošnih knjižničark.

Tabela 20: Bralna kultura v delovnem okolju

	V mojem DO je BK pomembno za str. razvoj	V mojem DO je BK nezaželena na del. mestu	V mojem DO je BK pogosta tema pogovora	S sod. si izmenjujemo ideje o lit. za strok. r.	S sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB
N	305	305	305	305	305
Manjkajoče	57	57	57	57	57
$\bar{x}$	4,01	3,19	3,52	3,44	3,87
Med	4	3	4	4	4
SD	1,04	1,25	1,14	1,13	1,03
Min	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Ugotavljali smo, pri katerih oblikah knjižničnih dejavnosti knjižničarke osebno glasno berejo uporabnikom (izbirale so lahko več odgovorov, prikazuje jih slika 20). Precej enakomerno so razporejeni odgovori pri svetovanju za branje, bralnih klubih, srečanjih z ustvarjalci in projektu Rastem s knjigo, čeprav noben ne preseže 22 %, odgovori drugo (dobrih 34 %) so zelo raznoliki, npr. branje v domu starejših občanov, pravljíčne urice in pravljíčna srečanja z različnimi poimenovanji, Dajmo knjigi glas (dogodek glasnega branja), domoznanske dejavnosti, počitniške delavnice, obiski po šolah, na predstavitvah. Več kot polovica splošnih knjižničark (56 %) uporabnikom ne bere, kar je lahko opravičeno vezano na posebnost delovnega mesta, ki ga zasedajo, saj vse splošne knjižničarke ne delajo neposredno z uporabniki.

Slika 20: Aktivnosti glasnega branja

Bralna usposobljenost, interes, izobraževanje

Povezava med razlogi za branje v prostem času, pogostostjo branja za različne namene, količino časa, ki ga knjižničarke tedensko namenjajo različnim dejavnostim, in njihovimi stališči glede usposobljenosti za spodbujanje branja, izobraževalnimi izkušnjami, viri pridobivanja znanja (tabeli 21 in 22) omogoča oblikovanje celovitejšo slike o medsebojni povezanosti osebnih in poklicnih značilnosti splošnih knjižničark. Analiza teh podatkov razkriva, da posameznikova osebna bralna praksa in motivacija pomembno vplivata na strokovno usposobljenost ter pripravljenost za izvajanje nalog s področja spodbujanja branja v okviru knjižničarskega poklica.

Pogostost branja doma za profesionalni razvoj je statistično značilno povezana z boljšim mnenjem knjižničarke o svoji usposobljenosti. Drugih statistično značilnih povezav nismo našli, zato zaključujemo, da na mnenje o usposobljenosti nimajo takega vpliva.

Tabela 21: Povezava med namenom branja v domačem okolju in samooceno usposobljenosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	df	p	ϵ^2
Branje doma – za pripravo na delo	7,80	4	0,099	0,0253
Branje doma – za razvedrilo in sprostitev	4,11	4	0,391	0,0134
Branje doma – za novice	3,36	4	0,499	0,0109
Branje doma – za profesionalni razvoj	9,79	4	0,044	0,0318
Branje doma – za osebni razvoj	5,86	4	0,210	0,0190
Branje doma – drugo	6,91	3	0,075	0,3005

Tabela 22: Povezava frekvence izobraževanj in samoocene usposobljenosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična)– Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	df	P	ϵ^2
Koliko izobr. v treh letih	8,09	4	0,088	0,0263
Koliko ur izobr. v treh letih	6,80	4	0,147	0,0280

Pogostost branja doma za pripravo na delo je statistično značilno povezana z manj izobraževanja o branju v zadnjih treh letih, tako glede števila izobraževanj kot glede ur tega izobraževanja (tabeli 23 in 24). Iz tega lahko izhajata dva zaključka: bodisi knjižničarke, ki same pogosteje berejo za pripravo na delo izven delovnega časa, čutijo manj potrebe po izobraževanju bodisi se doma na delo pripravljajo zato, ker jim izobraževanja niso dostopna. Res pa je tudi, da je manj ur izobraževanja tudi statistično značilno povezano s pogostejšim branjem doma za razvedrilo in sprostitev, spremljanje novic in profesionalni razvoj.

Tabela 23: Povezava med namenom branja doma in količino izobraževanj

Povezava s količino izobraževanj				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	df	p	ϵ^2
Branje doma – za pripravo na delo	9,812	3	0,020	0,03186
Branje doma – za razvedrilo in sprostitev	3,459	3	0,326	0,01123
Branje doma – za novice	0,738	3	0,864	0,00240
Branje doma – za profesionalni razvoj	3,428	3	0,330	0,01113
Branje doma – za osebni razvoj	2,468	3	0,481	0,00801
Branje doma – drugo	1,356	3	0,716	0,05895

Tabela 24: Povezava med številom izobraževalnih ur in namenom branja doma

Povezava s številom ur izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
	χ^2	Df	p	ϵ^2
Branje doma – za pripravo na delo	10,60	4	0,031	0,0436
Branje doma – za razvedrilo in sprostitev	11,09	4	0,026	0,0456
Branje doma – za novice	10,06	4	0,039	0,0414
Branje doma – za profesionalni razvoj	15,16	4	0,004	0,0624
Branje doma – za osebni razvoj	5,06	4	0,281	0,0208
Branje doma – drugo	1,41	3	0,702	0,0884

Stalna strokovna izpopolnjevanja, permanentno izobraževanje ter različni strokovni seminarji predstavljajo, kot smo pokazali, ključne vire aktualnega znanja za delo na področju spodbujanja branja. Kot je razvidno iz analize (tabela 25), so ti viri statistično značilno povezani z navedbami anketiranih glede pridobivanja znanja v zadnjih treh letih. Formalno izobraževanje pri tem ne izstopa kot pomemben vir novega znanja, kar je mogoče pripisati predvsem demografskim značilnostim anketirane populacije, zlasti starostni strukturi, saj je glede na podatke večina splošnih knjižničark formalno izobraževanje že zaključila.

Tabela 25: Povezava med obsegom in oblikami izobraževanja

T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
		Statistika	p
Povezava s št. izobr. v treh letih	študij	11670	0,736
	stalno izpop.	5058	<0,001
	drugi sem.	1791	<0,001
	drugo	4625	0,008
Povezava s št. ur izobr. v treh letih	študij	7230	0,688
	stalno izpop.	3963	0,281
	drugi sem.	2137	0,032
	drugo	3009	0,751

Opomba: $H_a: \mu_1 \neq \mu_0$

Količina časa, ki ga anketirane namenjajo posameznim prostočasnim dejavnostim, je statistično značilno povezana z višjimi samoocenami usposobljenosti za delo na področju spodbujanja branja (tabela 26). Višjo zaznano usposobljenost izkazujejo tiste, ki več časa tedensko namenjajo poslušanju podkastov in glasbe ter branju knjig, medtem ko se nižja samoocena kaže pri tistih, ki večji delež časa namenjajo druženju. Ti podatki nakazujejo povezavo med osebno vpetostjo v nekatere vsebinsko bogate dejavnosti in strokovno samozavestjo na področju bralne kulture.

Tabela 26: Povezava med prostočasnimi aktivnostmi in samooceno usposobljenosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	2,216	4	0,696	0,00719
podkasti	10,474	4	0,033	0,03401
druženje	13,432	4	0,009	0,04361
glasba	10,684	4	0,030	0,03469
rač. igre	3,934	4	0,415	0,01277
telesna dejavnost	3,902	4	0,419	0,01267
filmi itd.	0,980	4	0,913	0,00318
zvočne knjige	5,732	4	0,220	0,01861
družb. omrežja	1,090	4	0,896	0,00354
branje knjig	13,699	4	0,008	0,04448

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
TV	3,755	4	0,440	0,01219
nakupovalna središča	5,770	4	0,217	0,01874
ustvarjanje	6,942	4	0,139	0,02254
branje časopisov itd.	8,711	4	0,069	0,02828

Podobno je mogoče opaziti tudi povezavo med količino časa, namenjenega posameznim dejavnostim, in pogostostjo udeležbe na izobraževanjih s področja branja (tabela 27). Statistična analiza kaže, da je večja udeležbenost na tovrstnih izobraževanjih statistično značilno povezana z manj časa, namenjenega telesni dejavnosti, ter – nekoliko presenetljivo – tudi z manj časa, porabljenega za branje. Ti izsledki lahko nakazujejo, da posamezniki, ki več časa namenjajo formalnim oblikam usposabljanja, kompenzirajo prostorsko-časovne omejitve na račun drugih aktivnosti, vključno s prostočasnim branjem in gibanjem.

Tabela 27: Povezava med udeležbo na izobraževanju in časom za prostočasne dejavnosti

Povezava z udeleževanjem izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (rač., mobilnik)	2,458	3	0,483	0,00798
podkasti	0,515	3	0,916	0,00167
druženje	2,140	3	0,544	0,00695
glasba	2,604	3	0,457	0,00845
rač. igre	1,958	3	0,581	0,00636
telesna dejavnost	8,761	3	0,033	0,02845
filmi itd.	5,890	3	0,117	0,01912
zvočne knjige	5,387	3	0,146	0,01749
družb. omrežja	0,959	3	0,811	0,00311
branje knjig	9,034	3	0,029	0,02933
TV	1,303	3	0,728	0,00423
nakupovalna središča	2,017	3	0,569	0,00655
ustvarjanje	2,574	3	0,462	0,00836
branje časopisov itd.	3,161	3	0,368	0,01026

Primerjave stališč do branja in samopodobe v vlogi bralca z mnenji o lastni usposobljenosti za spodbujanje branja ter izkušnji z izobraževanji na tem področju (tabele 28–33) ponujajo dodatne vpoglede v povezave med osebnimi in strokovnimi dimenzijami bralne kompetentnosti splošnih knjižničark. Ne interes za branje ne mnenja o pomembnosti branja sicer tu nimata statistično značilnih povezav (tabeli 28 in 29), izstopajo pa povezave visokih mnenj o pomenu branja za človeka ter pozitivnih mnenj o branju z več izobraževanja o branju pa tudi s pozitivnimi mnenji glede pogovarjanja z ljudmi o knjigah, pri katerih smo ugotovili statistično značilne povezave (tabeli 30 in 31). Prav tako so statistično značilne povezave med več urami izobraževanja in mnenji, da je branje pomembno, ter med manj urami izobraževanja in mnenji, da branje ni tako pomembno (tabeli 32 in 33), kar potrjuje potrebo po rednem in sistemsko zasnovanem strokovnem usposabljanju o branju in z branjem povezanih vsebin. Za tovrstno vsebinsko usposabljanje je ključno, da je redno, torej vsaj enkrat letno, na programu za vse splošne knjižničarke, saj se na področju branja srečujejo redno z novostmi na eni strani, na drugi strani pa s splošnim prepričanjem, da o tem že vse znamo, in je obseg znanja o bralnih procesih pogosto na izkustvenem nivoju lastnega učenja branja. Redno strokovno usposabljanje in izobraževanje na področju branja je za splošne knjižničarke namreč ključno, saj zaradi novih dognanj na različnih področjih, npr. nevropsihologije, to niso več vsebine, ki jih lahko slišijo enkrat za vso svojo profesionalno kariero ali delovno dobo.

Tabela 28: Povezava med samooceno usposobljenosti in interesom za branje

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	0,742	4	0,946	0,00242
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	3,895	4	0,420	0,01269
rad dobim knjigo za darilo	0,575	4	0,966	0,00187
branje je užitek	0,570	4	0,966	0,00186
ko berem, pozabim	2,140	4	0,710	0,00697

Tabela 29: Povezava med samooceno usposobljenosti in oceno pomembnosti branja

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	Df	p	ϵ^2
pomembna večina za človeka	3,45	4	0,485	0,01124
vsak bi moral veliko brati	3,18	4	0,528	0,01035
ni tako pomembno	7,02	4	0,135	0,02285
med najpomembnejšimi dejavniki uspeha	4,56	4	0,335	0,01486
zame zelo pomembno	2,63	4	0,622	0,00857
izguba časa	3,81	4	0,432	0,01242

Tabela 30: Povezava med udeležbo na izobraževanjih in oceno pomembnosti branja

Povezava z udeleževanjem izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembna večina za človeka	9,93	3	0,019	0,0324
vsak bi moral veliko brati	5,93	3	0,115	0,0193
ni tako pomembno	6,97	3	0,073	0,0227
med najpomembnejšimi dejavniki uspeha	7,06	3	0,070	0,0230
zame zelo pomembno	15,60	3	0,001	0,0508
izguba časa	5,37	3	0,146	0,0175

Tabela 31: Povezava med udeležbo na izobraževanjih in samooceno interesa za branje

Povezava z udeleževanjem izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	6,86	3	0,076	0,0223
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	12,73	3	0,005	0,0415
rad dobim knjigo za darilo	3,55	3	0,315	0,0116
branje je užitek	7,92	3	0,048	0,0258
ko berem, pozabim	3,93	3	0,270	0,0128

Tabela 32: Povezava med obsegom izobraževanja in stališčem o pomembnosti branja

Povezava z udeleževanjem izobraževanja (ure)				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembna večšina za človeka	4,83	4	0,305	0,0200
vsak bi moral veliko brati	8,37	4	0,079	0,0346
ni tako pomembno	10,02	4	0,040	0,0414
med najpomembnejšimi dejavniki uspeha	15,66	4	0,004	0,0647
zame zelo pomembno	6,10	4	0,192	0,0252
izguba časa	7,43	4	0,115	0,0307

Tabela 33: Povezava med obsegom izobraževanja in interesom za branje

Povezava z udeleževanjem izobraževanja (ure)				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	Df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	4,48	4	0,345	0,01852
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	5,50	4	0,240	0,02272
rad dobim knjigo za darilo	7,48	4	0,112	0,03092
branje je užitek	2,67	4	0,614	0,01103
ko berem, pozabim	1,11	4	0,892	0,00460

Povezava med samopodobo bralca in samopresojo lastne usposobljenosti za spodbujanje branja, predstavljena v tabeli 34, je statistično značilna. Rezultati kažejo, da posameznice – splošne knjižničarke, ki ocenjujejo sebe kot dobre bralke, hkrati poročajo tudi o višji stopnji zaznane usposobljenosti za spodbujanje branja pri drugih. Nasprotno pa tiste, ki imajo o sebi kot bralkah manj pozitivno mnenje, izražajo tudi nižjo stopnjo samozavesti glede svoje sposobnosti za spodbujanje bralne pismenosti. Povezava torej ni le pozitivna, temveč se kaže tudi v negativni smeri – slabša bralna samopodoba je povezana z nižjo oceno lastne strokovne usposobljenosti. Pri tem se nam poleg analogije z vplivom bralnih izkušenj na pripravljenost učenja in branje v odrasli dobi pri laični populaciji, o kateri pišejo Fras Popović, Vilar in Javrh, (Fras Popović idr., 2025), odpirajo nadaljnja raziskovalna vprašanja, saj je na mestu vprašanje, ali knjižničarka kot dobra bralka npr. leposlovja pozna učinke delovanja branja kot miselnega procesa in ali sploh pozna zakonitosti tega miselnega procesa. Vsekakor

je razvidno oziroma se ponovno potrjuje, da je pozitivna bralna izkušnja celo v strokovnem kontekstu izredno pomembna pri vzpostavljanju branju naklonjenega okolja, spodbujanju in zagovarjanju branja v širšem okolju.

Tabela 34: Povezava med samooceno o usposobljenosti in bralni spretnosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	22,59	4	<0,001	0,07359
lahko se učim z branjem	8,76	4	0,067	0,02853
izogibam se (pre)težkemu gradivu	4,62	4	0,328	0,01506
veliko gradiva težko razumem	2,31	4	0,679	0,00752
nisem dober bralec	17,20	4	0,002	0,05602

Samopodoba splošnih knjižničark kot dobrih bralk ter njihovo prepričanje, da se z branjem učijo, sta statistično značilno povezana s pogostostjo njihove udeležbe na izobraževanjih o branju, kar je razvidno iz tabel 35 in 36. Ugotovitve torej kažejo, da se tiste splošne knjižničarke, ki zase menijo, da so dobre bralke, in v branju prepoznajo pomemben vir učenja, pogosteje vključujejo v strokovna izobraževanja s področja branja. Ti rezultati ponovno potrjujejo, da pozitivna bralna samopodoba in zaznana učna vrednost branja vplivata na večjo pripravljenost oziroma strokovno zagnanost, ki se kaže z vključenostjo v kontinuirano strokovno izpopolnjevanje.

Tabela 35: Povezava med udeležbo na izobraževanjih in samooceno bralne sposobnosti

Povezava z udeleževanjem izobraževanj				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	13,53	3	0,004	0,04406
lahko se učim z branjem	5,88	3	0,118	0,01916
izogibam se (pre)težkemu gradivu	1,10	3	0,778	0,00358
veliko gradiva težko razumem	1,68	3	0,642	0,00546
nisem dober bralec	5,63	3	0,131	0,01833

Tabela 36: Povezava med udeleževanjem izobraževanj ter samooceno bralne sposobnosti

Povezava z udeleževanjem izobraževanj (ure)				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	6,63	4	0,157	0,02740
lahko se učim z branjem	12,37	4	0,015	0,05110
izogibam se (pre)težkemu gradivu	3,40	4	0,494	0,01404
veliko gradiva težko razumem	1,51	4	0,825	0,00623
nisem dober bralec	4,67	4	0,323	0,01931

Pri povezavi vključenosti v projekte za spodbujanje branja z elementi delovnega okolja (tabela 37) ugotovimo le nepresenetljivo statistično značilno povezavo s pogostostjo branja kot temo pogovora med sodelavci. Interpretiramo torej lahko, da intenzivnejše medsebojno strokovno sodelovanje prinese tudi večjo strokovno angažiranost.

Tabela 37: Povezava med vključenostjo v projekte in oceno bralne kulture v delovnem okolju

Povezava z vključenostjo v projekte				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
BK v del. okolju	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembno za strokovni razvoj	1,5451	1	0,214	0,00646
nezaželeno na delovnem mestu	0,0498	1	0,823	2,08e-4
pogosta tema pogovora	6,7583	1	0,009	0,02828
s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.	0,5534	1	0,457	0,00232
s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB	0,9726	1	0,324	0,00407

Splošna slika slovenskih splošnih knjižničark

Glede na to, da gre za področje, ki je bilo doslej raziskano le v omejenem obsegu, smo za ugotavljanje faktorjev, s katerimi lahko pojasnimo razlike med skupinami raziskovancev, tj. z namenom identifikacije latentnih struktur, ki pojasnjujejo te razlike, izvedli dve eksplorativni faktorski analizi. Takšen pristop omogoča odkrivanje temeljnih dejavnikov, ki prispevajo k razumevanju vzorcev v odgovorih udeležencev raziskave.

Razlike med knjižničarkami glede na njihove bralne navade in odnos do branja

V prvi analizi smo ugotavljali faktorje (komponente), s katerimi lahko pojasnimo razlike med knjižničarkami glede na njihove bralne navade in odnos do branja. Poudariti je sicer treba, da spremenljivke znotraj posameznega faktorja različno prispevajo k razlikam. Pokazali so se štirje faktorji, ki jih lahko poimenujemo (tabela 38):

1. Pozitiven odnos do branja in knjig ter s tem skladna osebna ravnanja.
2. Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov.
3. Izrazito pozitivna mnenja o pomenu branja.
4. Negativen odnos do branja.

Prvi faktor, ***Pozitiven odnos do branja in knjig ter s tem skladna osebna ravnanja***, označuje splošne knjižničarke, ki izražajo izrazito pozitivna mnenja o branju, pozitiven interes za branje, veliko in strastno berejo, zlasti tiskano gradivo, ter se imajo za dobre bralke. Gre torej za knjižnične strokovnjakinje v splošnih knjižnicah s pozitivno profesionalno in osebno bralno samopodobo, ki tudi v praksi delujejo kot pozitivni bralni zgledi v tradicionalnem pomenu branja, torej vezano na tiskano gradivo.

Drugi faktor, ***Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov***, opredeljuje tiste, ki se zlasti osredotočajo na tujejezična gradiva in jih tudi več berejo, ne glede na to, ali gre za zasebni ali službeni namen, prav tako tudi več uporabljajo digitalna in zvočna gradiva ter se hkrati ne izogibajo zahtevnemu gradivu. To so torej tiste knjižnične strokovnjakinje v splošnih knjižnicah, ki so v svojih bralnih navadah in odnosu do branja morda nekoliko sodobnejše, tako glede jezikovnih preferenc kot tudi preferenc glede formata.

Tretjo skupino splošnih knjižničark označuje faktor ***Izrazito pozitivna mnenja o pomenu branja***, vezan na zaznavanje branja kot izrazito pozitivne in za človeka pomembne aktivnosti. Te splošne knjižničarke morda same ne izražajo toliko pozitivnega bralnega vedenja kot prva skupina, vsekakor pa verjamejo v svoje poslanstvo.

Četrti faktor, ***Negativen odnos do branja***, označuje tiste splošne knjižničarke, ki do branja nimajo najbolj pozitivnega odnosa in se tudi ne zaznavajo kot dobre bralke: izogibajo se zahtevnemu gradivu, veliko gradiva težko razumejo, preferirajo zvočna gradiva (podkaste in zvočne knjige), branje se jim zdi izguba časa in ga tudi ne zaznavajo kot vir znanja. Ta skupina splošnih knjižničark se umešča na nasprotni pol glede odnosa do branja in bralnega zgleda. Naše ugotovitve kažejo, da v splošnih knjižnicah delujejo tudi posameznice, ki glede na izkazane kompetence in stališča niso najustreznejše usposobljene za delo na področju spodbujanja branja in bralne kulture.

Rezultati raziskave omogočajo prepoznavanje teh razlik med splošnimi knjižničarkami in opozarjajo na potrebo po dodatni podpori, usposabljanju ali ustrežnejšem razporejanju nalog v okviru knjižnične dejavnosti.

V tabeli 38 prikazujemo izračune komponent (faktorjev), v tabelah 39–42 ter na sliki 21 pa izračune zanesljivosti analize ter mere primernosti vzorčenja: skupno je 0,744, kar pomeni dovoljšno zanesljivost faktorjev.

Tabela 38: Uteži faktorjev

Spremenljivke	Komponenta (faktor)				Enkratnost
	1	2	3	4	
Interes za branje – branje je užitek	0,827				0,270
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,787				0,287
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,703				0,455
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,689				0,521
Pogostost branja tiskanih	0,612				0,673
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,506				0,620
Kakšen bralec – sem dober bralec	0,440				0,560
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,435				0,673
Pogostost branja knjig v tuj. j.		0,807			0,346
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo		0,795			0,368
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo		0,645			0,538
Pogostost branja digitalnih gradiv		0,505			0,655
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo					0,774
Čas branja v enem kosu v prostem času					0,802
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati			0,809		0,311
Kako pomembno je branje – pomembna večina za človeka			0,742		0,472
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dejavniki usp.			0,687		0,518
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,342		0,557		0,386
Kakšen bralec – veliko gradiva težko razumem				0,673	0,469
Kakšen bralec – nisem dober bralec				0,609	0,554
Kakšen bralec – izogibam se (pre)težkemu gradivu		-0,305		0,562	0,588
Pogostost poslušanja podkastov				0,510	0,717

Spremenljivke	Komponenta (faktor)				Enkratnost
	1	2	3	4	
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv		0,427		0,482	0,563
Kako pomembno je branje – izguba časa				0,381	0,693
Kakšen bralec – lahko se učim z br.				-0,349	0,667
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno					0,792

Opomba: Uporabljena je bila rotacija »oblimin«.

Statistika komponent

Tabela 39: Povzetek

Komponenta faktor)	SS uteži	Odstotek variance	Zbirni odstotek
1	4,04	15,53	15,5
2	2,62	10,08	25,6
3	2,75	10,59	36,2
4	2,32	8,91	45,1

Tabela 40: Medkomponentne korelacije

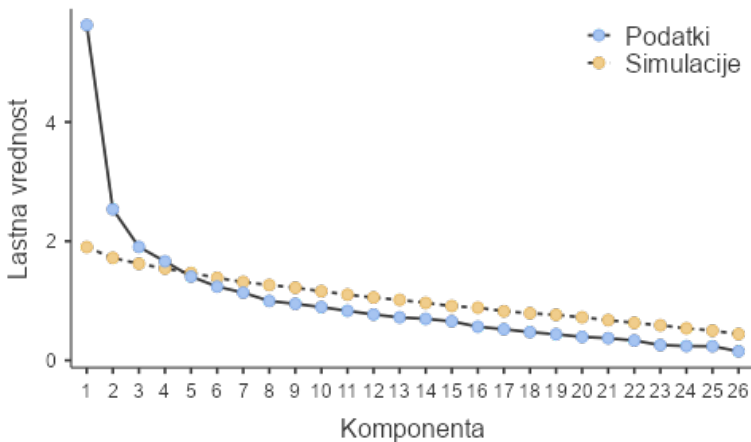
	1	2	3	4
1	—	0,0841	0,3349	-0,1990
2		—	0,0871	0,0179
3			—	-0,1013
4				—

Tabela 41: Preverjanje napovedi

Bartlettov test sferičnosti		
χ^2	Df	p
1463	325	<0,001

Tabela 42: Kaiser-Meyer-Olkinova mera primernosti vzorčenja

	Analiza MSA
Skupno	0,744
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,785
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo	0,676
Pogostost branja knjig v tuj. j.	0,529
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo	0,525
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo	0,665
Čas branja v enem kosu v prostem času	0,776
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,781
Pogostost branja digitalnih gradiv	0,588
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	0,553
Pogostost poslušanja podcastov	0,399
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,855
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,854
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,809
Interes za branje – branje je užitek	0,827
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,860
Kakšen bralec – sem dober bralec	0,761
Kakšen bralec – lahko se učim z branjem	0,755
Kakšen bralec – izogibam se (pre)težkemu gradivu	0,601
Kakšen bralec – veliko gradiva težko razumem	0,715
Kakšen bralec – nisem dober bralec	0,604
Kako pomembno je branje – pomembna veščina za človeka	0,684
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,814
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno	0,839
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,787
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,848
Kako pomembno je branje – izguba časa	0,729

Slika 21: Lastne vrednosti – diagram komponent (Scree)

Razlike med knjižničarkami glede na njihov odnos do dela v povezavi z bralnimi navadami in odnosom do branja

V drugi analizi smo ugotavljali faktorje, s katerimi lahko pojasnimo razlike med splošnimi knjižničarkami glede na njihov odnos do dela v povezavi z bralnimi navadami in odnosom do branja. Tudi v tej analizi spremenljivke znotraj posameznega faktorja (komponente) različno prispevajo k razlikam, se pa pokaže šest faktorjev (tabela 43), ki jih poimenujemo:

1. Interes za branje in knjige ter s tem skladna ravnanja.
2. Branju naklonjeno delovno okolje.
3. Branje za osebni in profesionalni razvoj s tiskanimi gradivi izven delovnega mesta.
4. Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov.
5. Izobraževanje le za profesionalni razvoj izven delovnega mesta in uporaba tega znanja.
6. Pozitiven odnos v pozitivnem delovnem okolju.

Prvi faktor, ***Interes za branje in knjige ter s tem skladna ravnanja***, označuje splošne knjižničarke, ki izražajo interes za branje, kar pomeni, da jim je med najljubšimi hobiji, uživajo v branju, se potopijo v branje, veliko berejo in tudi nasploh menijo, da je branje pomembno zanje in za druge (spremenljivka glede branja kot izgube časa je negativna) ter se skladno s tem tudi rade pogovarjajo o branju. Gre torej za posameznice, ki so tudi v profesionalnem smislu zelo primerne za strokovno delo z uporabniki na področju spodbujanja branja.

Drugi faktor, *Branju naklonjeno delovno okolje*, označuje delovno okolje, ki branje podpira in gradi na bralni kulturi: branje v takšnem delovnem okolju velja za pomembno za strokovni razvoj zaposlenih, je pogosta tema pogovora, pogosto je prisotno tudi izmenjevanje idej o literaturi. To je torej delovno okolje, v katerem strokovnjakinja, ki je opisana v predhodnem odstavku in jo označuje prvi faktor, lahko najboljše uresničuje svoje osebno in knjižnično poslanstvo, saj se izenačita osebno stališče do branja in organizacijska kultura, temelječa na bralni kulturi. S tem se povezuje tudi šesti faktor, *Pozitiven odnos v pozitivnem delovnem okolju*, ki – podobno kot drugi faktor, a z nekoliko bolj izraženimi osebnimi preferencami – povezuje individualne značilnosti in stališča splošnih knjižničark z elementi delovnega okolja. Šesti faktor torej označuje tiste splošne knjižničarke, ki imajo branju naklonjeno delovno okolje ter pozitiven odnos do branja in bralnega gradiva.

Tretji faktor, *Branje za osebni in profesionalni razvoj s tiskanimi gradivi izven delovnega mesta*, označuje splošne knjižničarke, ki doma veliko berejo za osebni, profesionalni razvoj ter pripravo na delo, največ tiskana gradiva, morda pa niso zelo delovno aktivne. Take posameznice je mogoče z ustreznim vodenjem usmeriti, da se pričnejo razvijati proti skupini, ki jo označuje prvi faktor.

Četrti faktor, *Zahtevno branje tujejezičnih gradiv in netiskanih formatov*, ponovno označuje tiste, ki se predvsem osredotočajo na tujejezična gradiva in jih tudi več berejo, ne glede na to, ali gre za zasebni ali službeni namen, prav tako tudi več uporabljajo digitalna in zvočna gradiva. Enako kot splošne knjižničarke v predhodni skupini, jih je mogoče usmerjati v razvoj kompetentnih spodbujevalcev branja in bralne kulture, s tem pa dopolnimo knjižnične storitve v delu, ki ga ne morejo knjižničarke iz prve skupine, saj v nasprotju s prvo skupino splošne knjižničarke iz četrte skupine dajejo prednost digitalnim in zvočnim – torej »sodobnejšim« – gradivom.

Peti faktor, *Izobraževanje le za profesionalni razvoj izven delovnega mesta in uporaba tega znanja*, označuje splošne knjižničarke, ki berejo doma za pripravo na delo, ne pa za razvedrilo in sprostitev ter za osebni razvoj, se tudi izobražujejo za branje in sodelujejo z učitelji. Enako kot pri prvi skupini gre torej za posameznice, ki so predane poslanstvu, čeprav morda nekoliko bolj zadržane, in se zato – podobno kot skupini tri in štiri – s primernim vodenjem lahko ustrezno strokovno razvijejo.

Tudi pri tej analizi v tabeli 43 prikazujemo izračune komponent (faktorjev) ter nato v tabelah 44–47 ter na sliki 22 zanesljivosti analize ter mere primernosti vzorčenja: skupno je 0,7, kar prav tako pomeni dovoljšno zanesljivost faktorjev.

Tabela 43: Uteži faktorjev

Spremenljivke	Komponenta (faktor)						Enkratnost
	1	2	3	4	5	6	
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,822						0,257
Interes za branje – branje je užitek	0,765						0,393
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,733						0,402
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,617						0,483
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,509						0,670
Kako pomembno je branje – izguba časa	-0,486						0,689
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,471						0,641
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,463						0,708
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,441						0,769
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,428					0,313	0,629
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno							0,809
BK v del. okolju – pogosta tema pogovora		0,833					0,320
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za svetovanje za branje		0,779					0,359
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za strokovni razvoj		0,713					0,416
BK v del. okolju – pomembno za str. razvoj		0,552				0,408	0,532
BK v del. okolju – nezaželeno na del. mestu							0,774
Pogostost poslušanja podcastov							0,943
Branje doma – za prof. razvoj			0,753				0,423
Branje doma – za pripravo na delo			0,706				0,466

Spremenljivke	Komponenta (faktor)						Enkratnost
	1	2	3	4	5	6	
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo			0,468		0,325		0,505
Branje doma – za os. razvoj			0,427		-0,312		0,614
Pogostost branja tiskanih gradiv			0,301				0,812
Branje doma – za novice							0,923
Pogostost branja knjig v tuj. j.				0,789			0,356
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo				0,754			0,395
Pogostost branja digitalnih gradiv				0,489			0,725
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo				0,477	0,310		0,538
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv				0,440			0,788
Koliko ur izobr. v treh letih					0,494		0,562
Branje doma – za razvedrilo in sprostitvev	0,473				-0,491		0,527
Koliko izobr. v treh letih					0,472		0,551
Pog. sodelovanja s str. del. iz VIZ					0,312		0,770
Čas branja v enem kosu v prostem času							0,802
Število strokovnih knjig						0,613	0,549
Skupno število knjig						0,545	0,562

Opomba: Uporabljena je bila metoda ekstrakcije »Najmanjši ostanek« v kombinaciji z rotacijo »oblimin«.

Statistika komponent

Tabela 44: Povzetek

Komponenta (faktor)	SS uteži	Odstotek variance	Zbirni odstotek
1	4,32	12,34	12,3
2	2,69	7,68	20,0
3	2,17	6,19	26,2
4	2,13	6,09	32,3
5	1,57	4,50	36,8
6	1,46	4,17	41,0

Tabela 46: Preverjanje napovedi

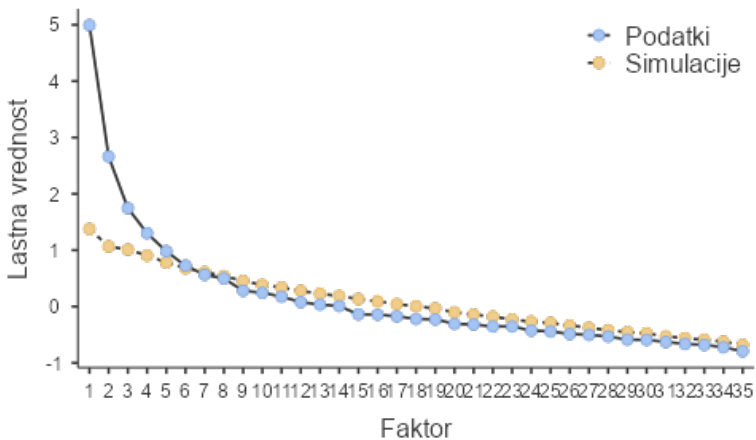
Bartlettov test sferičnosti		
χ^2	df	p
1612	561	<,001

Tabela 45: Medkomponentne korelacije

	1	2	3	4	5	6
1	—	0.196	0.0497	0.1087	0.0662	0.0728
2		—	0.2997	0.0556	0.0595	0.0176
3			—	0.0930	0.2348	0.0735
4				—	-0.0723	0.0668
5					—	0,0346
6						—

Tabela 47: Kaiser-Meyer-Olkinova mera primernosti vzorčenja

	Analiza MSA
Skupno	0,700
Branje doma – za pripravo na delo	0,748
Branje doma – za razvedrilo in spr.	0,650
Branje doma – za novice	0,508
Branje doma – za prof. razvoj	0,715
Branje doma – za os. razvoj	0,655
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,641
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo	0,657
Pogostost branja knjig v tuj. j.	0,515
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo	0,560
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo	0,761
Čas branja v enem kosu v prostem času	0,700
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,600
Pogostost branja digitalnih gradiv	0,657
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	0,508
Pogostost poslušanja podkastov	0,276
Koliko izobr. v treh letih	0,636
Koliko ur izobr. v treh letih	0,628
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,854
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,820
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,843
Interes za branje – branje je užitek	0,839
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,815
Kako pomembno je branje – pomembna večina za človeka	0,605
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,721
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno	0,741
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,739
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,857
Kako pomembno je branje – izguba časa	0,694
BK v del. okolju – pomembno za str. razvoj	0,681
BK v del. okolju – nezaželeno na del. mestu	0,612
BK v del. okolju – pogosta tema pogovora	0,707
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.	0,731
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB	0,733
Pog. sodelovanja s str. del. iz VIZ	0,661

Slika 22: Lastne vrednosti – diagram komponent (Scree)

Zaključek

Splošni knjižničarji so v življenju prebivalcev prisotni skozi vsa življenjska obdobja in v najrazličnejših življenjskih situacijah, zato je pri tem profilu ključna strokovna angažiranost in notranja motivacija. Glede na naše ugotovitve lahko naslikamo nekaj tipičnih podob slovenskega splošnega knjižničarja; nekatere so bolj, druge manj razveseljive oziroma strokovno ustrezne glede na knjižnično poslanstvo, ob tem pa upoštevamo lastnosti tovrstnega raziskovanja na področju bralnih navad. Glede na eno od ugotovitev raziskave, in sicer da so v veliki večini ženske tiste, ki izvajajo knjižnično dejavnost v splošnih knjižnicah, bomo v nadaljevanju zaključka uporabili žensko obliko. Uporaba ženskega slovničnega spola je torej skladna z načelom, da se znanstveno poročanje opira na empirično utemeljene značilnosti proučevane skupine.

Glede branja doma za razvedrilo in sprostitev oziroma spremljanje novic lahko prepoznamo podobnost s splošno beročo populacijo. Ogromna večina splošnih knjižničark v branju uživa in se jim zdi pomembno. Nam pa se ob tovrstni podobnosti takoj postavi vprašanje, ali si tega želimo oziroma, bolje rečeno, ali to zadostuje za strokovne knjižnične delavce. Zaznamo namreč precej takih, ki nikoli do razmeroma redko spremljajo novice ter malo ali nič berejo za profesionalni razvoj in pripravo na delo, kar za splošno izobrazbo pa tudi strokovno usposobljenost in svežino gotovo ni najboljše. Z gradivom se oskrbujejo v lastni ter drugih knjižnicah, malo si izposojajo od kolegov/prijateljev, ne izmenjujejo, malo dobivajo knjige v dar, precej jih tudi redko ali sploh ne kupuje knjig. So izrazito orientirani na fizično, tiskano gradivo in na materinščino, saj berejo in poslušajo le malo drugih formatov in gradiva v tujih jezikih oziroma je

takih le manjšina. Seveda je to lahko poleg znanja jezika vezano tudi na ponudbo, a se vendarle zdi problematično, saj se postavlja vprašanje, kako je možno kakovostno svetovanje za branje brez poznavanja gradiva, saj splošne knjižnice vendarle ponujajo tudi zajetno količino tujejezičnih gradiv in gradiv v netiskanih formatih. Glede podkastov kot vira strokovnih informacij pa se ponuja vprašanje – če so podkasti v tujini v veliki meri nadomestili strokovno literaturo, kako je s tem v slovenskem strokovnem okolju ter koliko na to vpliva ponudba in morda tudi jezik teh gradiv?

Glede na ugotovitve torej veliko splošnih knjižničark precej več bere (zlasti tiskana) gradiva, ki niso vezana na njihovo delo, in zastavlja se vprašanje njihovega profesionalnega razvoja in razumevanja tega profesionalnega razvoja. Branje le leposlovja in le za osebni namen in okus ter zgolj v tiskanem formatu, torej nekakšna podobnost z »laičnimi bralci«, ni dovolj za res dobro usposobljenost za sodobno strokovno delo na področju spodbujanja branja in bralne kulture. Skrbi tudi, da se nezanemarljivi deleži splošnih knjižničark celo ne označujejo za bralke, jim branje ni med najljubšimi hobiji, se jim celo zdi izguba časa, se jim ne zdi tako pomembno, ker se človek lahko uči kako drugače, ter se o knjigah nerade pogovarjajo z drugimi ali o tem niso prepričane. Take tudi ne berejo – niti zase niti za strokovni namen – in se tudi za to ne izobražujejo.

Zanimivi so tudi podatki o značilnostih delovnega okolja. Veliko si jih izmenjuje ideje o literaturi za strokovni razvoj, za uporabo pri delu in vsaj polovica se pogosto pogovarja s sodelavci o literaturi/branju. Glede osebne angažiranosti in medsebojnega sodelovanja na delovnem mestu torej ni treba, da nas skrbi. Žal pa zelo veliko knjižničark nima namenskega časa za branje v službi, pri njih branje na delovnem mestu ni zaželeno in precej jih ne vidi, da bi bilo branje v njihovem delovnem okolju razumljeno kot pomembno za strokovni razvoj. Vse to je zelo zaskrbljujoče z vidika stanja delovnega okolja, ki naj bi podpiralo in omogočalo strokovni razvoj, in to ne le izven delovnega časa. Najdemo sicer splošne knjižničarke, ki imajo čas, a jim branje ni pomembno, pa tudi take, ki nimajo časa, jim pa je pomembno. K sreči zaznamo tudi »upornice« – imajo čas za branje v službi, čeprav tam to ni zaželeno.

Ugotovimo torej, da so na področju odnosa do branja, spodbujanja branja in bralne kulture, torej enem njihovih osnovnih poslanstev, med splošnimi knjižničarkami velike razlike. Zaznamo namreč razmeroma velik delež takih, ki v to poslanstvo ne verjamejo preveč trdno – sklepamo lahko, da to vpliva na kakovost njihovega dela na tem področju. Sprašujemo se lahko o razlogih in dejavnikih, od katerih mnogih sicer nismo zajeli v tokratno raziskavo (na primer notranjemotivacijskih, vrednotnih ipd. dejavnikov), medtem ko nekatere smo – na osebni ravni, strokovni ravni ter na ravni njihovega delovnega okolja. Ugotovimo lahko predvsem dva velika, kompleksna, a izjemno vplivna dejavnika:

1. Prvi dejavnik je *knjižničarka sama*, vključno s svojimi vrednotami, prepričanji in ravnanji na polju branja in spodbujanja branja. Gre za to, kako in do kakšne mere knjižničarka verjame v svoje poslanstvo ter kako ga uresničuje na osebni ravni – kako torej deluje kot bralni zgled. V tem smislu prepoznamo nekaj tipov knjižničark. Prvi med njimi so **knjižničarke entuziastke**, ki v svoje delo iskreno verjamejo in vanj ter v svoj strokovni razvoj vlagajo veliko truda ter prepoznavajo in priznavajo, da je neločljivo povezano z njihovim osebnim bralnim angažmajem ter odnosom do branja – ter so kot take izjemno pozitivni ter kompetentni bralni zgled, tudi če delujejo v ne preveč naklonjenem delovnem okolju. Najdemo tudi **načelne knjižničarke**, ki sicer same poznajo in priznavajo pomen in vpliv branja, a so osebno pri tem manj zavzete in aktivne in kot take sicer pozitivni, a nekoliko bolj pasivni bralni zgledi. Žal pa najdemo tudi nemajhno skupino **knjižničark uslužbenk**, za katere je značilno, da v ta del knjižničarkega poslanstva ne verjamejo, ga ne živijo in ga zato niti ne izpolnjujejo v skladu s strokovnimi pričakovanji in zahtevami – so torej slabi bralni zgledi ali morda celo sploh niso bralni zgled. Seveda na vsako knjižničarko na osebni ravni vpliva poleg osebnih dejavnikov tudi splošna družbena klima, za katero vemo, da glede branja in učenja že dalj časa ni pozitivna, ter organizacijska kultura knjižnice, kot smo malo že spoznali v tem poglavju, več pa bomo videli v nadaljevanju.
2. Drugi kompleksni dejavnik je *knjižničarkino delovno okolje*. Kot smo ugotovili, obstajajo v slovenskih splošnih knjižnicah podporna, a žal tudi nepodporna delovna okolja. Vpliv okolja je na knjižničarko različen, saj imamo tudi v knjižničnem okolju »upornice«, ki berejo, kljub temu da tam to ni zaželeno in podprto, a vendar pri večini ne moremo spregledati vpliva, ki ga ima delovno okolje na njihov odnos in delovanje. Žal je iz knjižničarkega vsakdana že davno – in s strokovnega vidika popolnoma nerazumljivo – izginil branju namenjen delček delovnega časa oziroma delovne obveze. Tako lahko le ugotovimo, da imajo vodstva knjižnic pred seboj pomembno nalogo – da delovno okolje sistemsko uskladijo s tem, kar velja za eno od osnovnih poslanstev knjižničarja, in tega ne prepuščajo zgolj posameznikom ter branje vključijo v izpisane in živete vrednote organizacijske kulture.

Seveda nikoli ne bodo vse splošne knjižničarke enako primerne za delo z uporabniki oziroma spodbujanje branja in bralne kulture pa tudi ne enako zavzete. Vendarle lahko naše ugotovitve omogočajo osnovo, ne le posameznim pripadnikom knjižničarske stroke pri gradnji strokovne samozavesti, ampak zlasti pri samozavedanju lastne odgovornosti za svoj strokovni in profesionalni razvoj, saj knjižničarka kot javna uslužbenka svoje poslanstvo uresničuje in živi tudi izven knjižnice in delovnega časa. Naše ugotovitve bi morale biti pomembna informacija tudi vodstvom knjižnic pri

oblikovanju kakovostnih in podpornih delovnih okolij, ki omogočajo in spodbujajo strokovni razvoj, identificirani tipi knjižničarjev pa morda tudi pri načrtovanju in izvajanju kadrovske politike. Na ta način bi vsi ti deležniki pozitivno prispevali ne le h kakovostnemu uresničevanju poslanstva knjižnice in njenemu pozitivnemu vplivu na okolje in družbo, temveč tudi k identiteti knjižnične profesije. Branje še vedno sodi med družbeno zaželena ravnanja, čeprav precej manj kot v preteklosti, a je na tej točki preloma v odnosu družbe do branja izredna priložnost za zagovornišvo knjižnic v družbi, ki je knjižničarstvo prepoznala kot izredno pomembno dejavnost in jo je umestila med javne službe. Čeprav že tradicionalno knjižničarke v slovenskem prostoru delujejo na moralni imperativ in z izredno predanostjo rešujejo sistemske pomanjkljivosti (npr. prenašanje knjižničnega gradiva iz ene knjižnice v drugo izven delovnega časa, da je gradivo kmalu na voljo bralcu, ki želi brati), je treba knjižničarke entuziastke narediti vidne ter delovno okolje knjižnic spremeniti v bralno delovno okolje knjižničark, saj je treba na tej točki na knjižničarke in knjižnice pogledati kot na celoto. Knjižničarka je obraz in glas knjižnice, knjižnica pa je varuhinja osnovnega materiala za razvoj kritičnega mišljenja in spodbujanje mišljenja na sploh: knjižničnega gradiva. Pridobljeni podatki pa nam kažejo, da ima lahko knjižnica različne obraze. Glede na pomen branja si želimo, da bi bili ti obrazi takšni, ki bi vabili k branju.

Literatura

- Ambrožič, M. (2016). *Odnos javnosti do knjižnične javne službe: rezultati raziskave*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. http://www.zbdszveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/predstavitev_ambrozic2016.pdf
- Dilevko, J. in Gottlieb, L. (2003). *Reading and the reference librarian: The importance to library service of staff reading habits*. McFarland.
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025a). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1-2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025b). *Public libraries and encouragement of reading and reading competencies of adult citizens = Narodne knjižnice i poticanje čitanja i čitateljskih kompetencija odraslih građana*. 68(1), 137–166. doi:10.30754/vbh.68.1.1335
- Frelj, D. (1999). *Bralne navade slovenskih bibliotekarjev v splošnoizobraževalnih knjižnicah* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Javnomenjska telefonska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic: poročilo*. (2011). Interstat. <https://www.knjiznice.si/wp-content/>

uploads/2019/07/Interstat-ZDRUŽENJE-SPLOŠNIH-KNJIŽNIC-poročilo-29092011.pdf

- Naveed, M. A. in Ameen, K. (2015). Reading Habits and Behavior of Information Professionals in the Digital Era. *Pakistan Library & Information Science Journal*, 46(3), 66–78.
- Novljan, S. (2018). Knjižničar informator, empatični povezovalc. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 62(1-2), 9-36. <https://doi.org/10.55741/knj.62.1-2.13822>
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Družba sv. Mohorja
- Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic*. (2020). Ninamedia. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_javnomnenjska_raziskava_Ninamedija_2020.pdf
- Vilar, P. (2017). *Proaktivna splošna knjižnica za bralno pismenost in bralno kulturo*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Weaver, S. M. (2002). The Professional Reading Habits of American Librarians. V *68th IFLA Council and General Conference*. IFLA. <https://origin-archive.ifla.org/IV/ifla68/papers/166-118e.pdf>
- Zdolšek, M. (2025). *Bralne navade strokovnih delavcev v splošnih knjižnicah* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

6 Bralna kultura knjižničarjev v šolskih knjižnicah

Katarina Švab, Polona Vilar

Izveleček

Bralna kultura in bralne navade slovenskih šolskih knjižničarjev do sedaj še niso bile celovito proučevane. Prispevek se osredotoča na rezultate spletne ankete, ki je bila izvedena med šolskimi knjižničarji v letu 2024. Na anketo je odgovorilo 349 anketirancev, kar je 60 % populacije, večina so ženske. V prispevku so predstavljeni glavni rezultati ankete s poudarkom na raznolikih dejavnostih, projektih, v katerih slovenski šolski knjižničarji sodelujejo. Rezultati so pokazali, da imajo respondenti, torej šolske knjižničarke branje za vrednoto in zanj namenijo veliko svojega prostega časa, saj ta dejavnost formalno ni del njihovih tedenskih delovnih obveznosti. Od tod izhaja tudi njihova zavezanost k spodbujanju bralne kulture svojih uporabnikov na različne načine.

Uvod in teoretična izhodišča

Šolska knjižnica je fizični in digitalni prostor v šoli, namenjen učenju, raziskovanju, ustvarjalnosti in razvoju znanja. Ima ključno vlogo pri osebni, družbeni in kulturni rasti učencev. Za najpomembnejše značilnosti uspešne šolske knjižnice veljajo naslednji dejavniki: strokovno usposobljen šolski knjižničar, kakovostna in raznolika zbirka gradiv ter razvojni strateški načrt za nenehno rast in napredek (IFLA School Libraries Section Standing Committee, 2015). Če knjižnico opredelimo kot center pismenosti, kjer šolska skupnost goji branje in razvoj različnih pismenosti, je vloga šolskega knjižničarja izjemnega pomena. Ne nanaša se zgolj na upravljanje fizičnega in digitalnega učnega prostora šole, temveč predvsem na poučevanje in spodbujanje ključnih elementov, kot so branje, poizvedovanje, raziskovanje, razmišljanje, domišljija in ustvarjalnost (IFLA School Libraries Section Standing Committee, 2015). Po mnenju Collins (2007) je šolski knjižničar promotor užitka, saj je ena od njegovih osnovnih nalog spodbujanje in razvoj zanimanja za knjige ter ljubezni do branja pri posameznih uporabnikih. Kot informacijski strokovnjak prispeva k užitku bralca in obvladuje knjižnično gradivo v knjižnici (Fekonja, 2016). Novljan (2010, str. 42) šolsko knjižnico opredeli kot »informacijski in komunikacijski center vzgojno-izobraževalnega dela, ki z zbirko knjižničnega gradiva, informacij in z bibliopedagoškimi storitvami omogoča vsem udeležencem vzgojno-izobraževalnega programa uresničevati

cilje izobraževalne organizacije v skladu z načeli vzgojno-izobraževalne dejavnosti pri razvijanju znanja, sposobnosti, spretnosti in navad«. Knjižnica torej spodbuja in omogoča učenje.

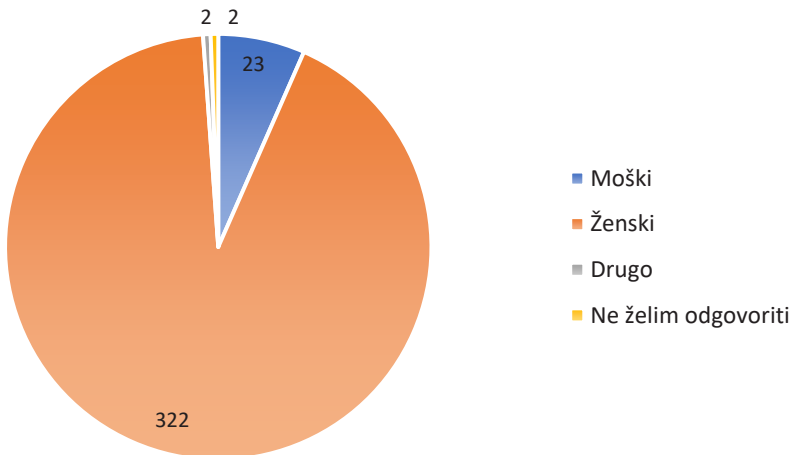
Ker je vloga šolskih knjižnic spodbujati poučevanje in učenje, mora storitve in dejavnosti v šolskih knjižnicah voditi strokovno in kompetentno osebje z enako stopnjo izobrazbe in ravnijo usposobljenosti na področju knjižničarstva kot učitelji, ki različna predmetna področja poučujejo v razredih. (IFLA School Libraries Section Standing Committee, 2015) V Sloveniji pa ima knjižničar tudi pedagoško vlogo in naloge, saj je tudi sam strokovni pedagoški delavec, tudi on poučuje tudi v razredu, ne le v knjižnici. Poimenovanja za te strokovnjake so v svetu sicer različna (npr. šolski knjižničar, specialist za knjižnične medije, učitelj knjižničar, professeurs documentalistes), vendar se najpogosteje uporablja izraz šolski knjižničar. Tudi kvalifikacije šolskih knjižničarjev po svetu se razlikujejo in lahko vključujejo knjižničarje z opravljenim usposabljanjem za učitelja ali brez njega ter knjižničarje, ki so usposobljeni za delo na drugih specialnih področjih, povezanih s knjižničarstvom. Šolski knjižničar v Sloveniji med drugim potrebuje kompetence za poučevanje po učnem načrtu medpredmetnega področja, ki ga poznamo pod imenom knjižnično informacijsko znanje. To pomeni kompetence za načrtovanje in izvedbo pouka, seveda pa potrebuje šolski knjižničar ob tem tudi strokovne bibliotekarske in informacijske kompetence (te je npr. opredelila Zabukovec, 2014) za vodenje knjižnice in njenega programa, kamor sodijo npr. načrtovanje, razvoj, izvedba, evalvacija; izgradnja knjižnične zbirke, ohranjanje virov, organizacija, iskanje; informacijski procesi in vedenje, različne pismenosti (informacijska, digitalna, bralna, vizualna itd.), poznavanje otroške in mladinske književnosti; poznavanje ovir in motenj branja, sposobnost komunikacije in sodelovanja, etika in družbena odgovornost, delo v javno dobro, odgovornost do javnosti/družbe, zavezanost vseživljenjskemu učenju skozi nenehen strokovni razvoj, socializacija na področju šolskega knjižničarstva, poznavanje njegove zgodovine in vrednot ter ne nazadnje spodbujanje učenja in branja. Slednje je mogoče le, če ima tudi šolski knjižničar pozitiven odnos do branja, sam rad in veliko bere ter raznoliko bralno gradivo pridobiva na raznolike načine. Glede na raziskave *Knjiga in bralci VII* (Gerčar idr., 2024) se spreminjajo bralne navade, najočitneje med mlajšimi generacijami, npr. vedno več je branja v tujih jezikih.

Metodologija

Z namenom zapolnitve vrzeli v razumevanju bralne kulture in bralnih navad strokovnih delavcev, zaposlenih v knjižnicah, je bil zasnovan celovit raziskovalni pristop, ki je sicer vključeval različne udeležence in metode proučevanja (Haramija idr., 2025).

Več o sami metodologiji in izvedbi raziskave so pisale že Fras Popović idr. (2025), kar je tudi predstavljeno v poglavju 4 te monografije. V tem prispevku so predstavljeni rezultati ankete, ki so jo izpolnjevali slovenski šolski knjižničarji. Vzorec (n = 349) je predstavljal 60 % celotne populacije. Statistične analize so bile narejene v dveh programih: Excel in Jamovi.¹

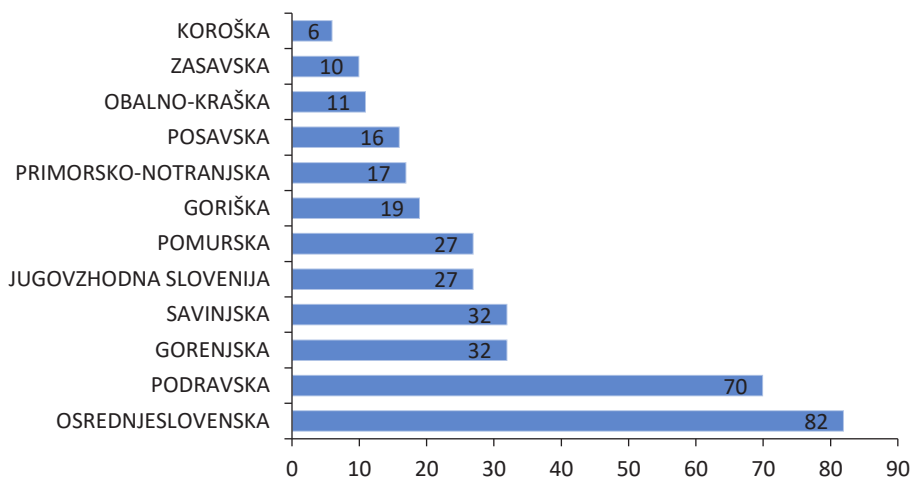
Podatki o raziskovancih (sliki 1 in 2) nam izrišejo zanimivo, čeprav do neke mere pričakovano podobo. Večina sodelujočih je žensk (322; 92 %), 23 moških (7 %), dva anketiranca na vprašanje nista želela odgovoriti (1 %), dva pa sta zapisala drugo (1 %),² njihova povprečna starost je 48,7 let (najnižja starost 26 in najvišja starost 68 let), na področju knjižnične dejavnosti so zelo izkušeni, saj imajo v povprečju dobrih 16,4 let delovne dobe (polovica jih ima do 15 let delovne dobe, druga polovica pa več kot 15 let – od začetnikov v stroki do kar 43 let delovne dobe). Največ jih je zaposlenih v Osrednjeslovenski regiji (82; 23 %) in Podravski regiji (70; 20 %) kot prikazuje slika 2. Kot pa so opozorile že Fras Popović idr. (2025) ter Švab idr. (2025) in je tudi predstavljeno v poglavju 4 te monografije, razmerja niso čisto primerljiva z razmerji v populaciji.

Slika 1: Spol raziskovancev

1 Programska oprema je za prenos na voljo na povezavi: <https://www.jamovi.org/>.

2 Glede na ugotovljeno izrazito feminiziranost šolskega knjižničarstva bomo v nadaljnjem besedilu zaradi jasnejše odslkave stanja na terenu ter približevanja besedila ciljni populaciji, kot smo pojasnili tudi v uvodu te monografije, uporabljali žensko obliko: *šolska knjižničarka*, seveda v ustreznem slovnem številu glede na kontekst.

Slika 2: Regija, v kateri je šolska knjižnica

Rezultati in razprava

Bralno poreklo

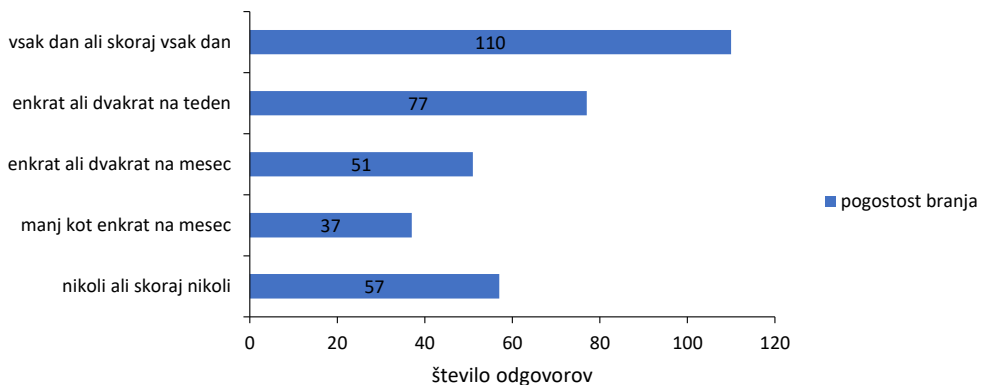
Izkušnje branja v otroštvu so za branje v odrasli dobi zelo pomembne (tabela 1 ter sliki 3 in 4), kar v svojem razmišljanju o bralni kulturi slovenskih strokovnih knjižničnih delavcev poudarijo tudi Švab idr. (2025). Predstavijo nekatere od podatkov, ki jih v nadaljevanju tega poglavja še natančneje razčlenimo.³ Iz tabele 1 je razvidno naslednje: v otroštvu so bodočim knjižničarkam starši brali precej pogosto, večini vsak dan ali skoraj vsak dan – o čemer pričata visoko povprečje ($\bar{x}$) ter še višja mediana (Med) na petstopenjski lestvici –, a so med njimi velike razlike, kar kaže precej visok standardni odklon (SD), dodatno pa to odslkava slika 3. Brali so jim večinoma (torej glede tega med njimi ni tolikšnih razlik), dokler niso sami tekoče brali, kar je druga stopnja na štiristopenjski lestvici (visok $\bar{x}$ = 1,97 in Med = 2 ter SD precej pod 1). Iz obdobja šolanja (glej tudi sliko 4) imajo večinoma zelo pozitivne izkušnje z branjem, ki so sicer boljše v osnovni kot srednji šoli (visoki $\bar{x}$ ter Med in SD obakrat blizu 1). Nanje so najbolj vplivali starši (drugi med devetimi možnimi odgovori), kar je razvidno iz mediane (Med), a so med njimi velike razlike (razvidno iz $\bar{x}$ ter SD). Podrobnejši podatki pokažejo, da več kot polovica šolskih knjižničark prihaja iz družin, v katerih so jim starši pogosto brali. Največ šolskih knjižničark se spominja, da so jim starši,

3 Ker gre za odgovore po spominu, je treba opozoriti na njihovo potencialno subjektivnost.

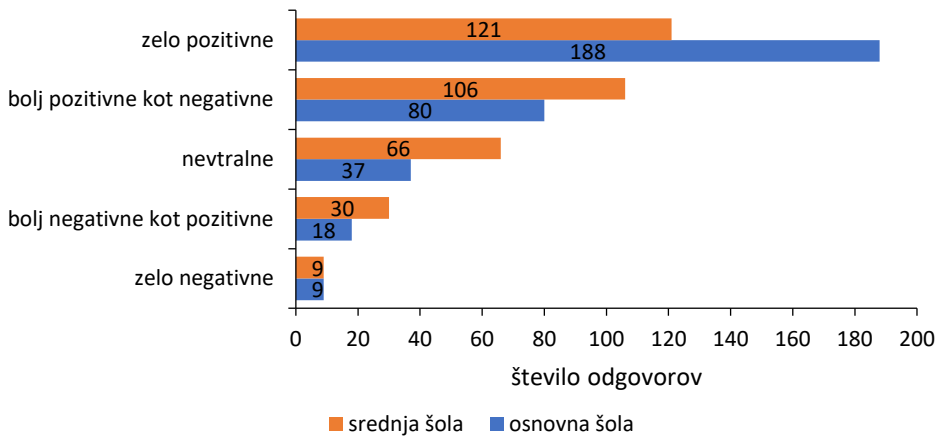
stari starši oziroma skrbniki brali vsak dan (33 %) ali vsaj enkrat do dvakrat na teden (23 %). Med njimi pa je tudi delež takšnih, in sicer 16 %, ki jim starši niso nikoli brali (slika 3). Starši, stari starši oziroma skrbniki so jim večinoma brali, dokler kot otroci niso sami tekoče brali (57 %), četrtini do vstopa v šolo (25 %), 13 % šolskih knjižničark poroča, da so jim brali tudi kasneje. Nekatere so zapisale, da se ne spomnijo (3 %). Na vprašanje, kakšne so bile izkušnje z branjem nasploh v obdobju osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, jih je več kot polovica (57 %) napisala, da zelo pozitivne oziroma bolj pozitivne kot negativne.

Tabela 1: Pogostost branja staršev in izkušnje z branjem v osnovni in srednji šoli

	Pogostost branja staršev	Do kdaj so brali	Izkušnje z branjem OŠ	Izkušnje z branjem SŠ	Kdo je najbolj vplival
N	332	275	332	332	332
Manjkajoče	18	75	18	18	18
$\bar{x}$	3,44	1,97	4,27	3,90	3,77
Med	4,00	2	5,00	4,00	2,00
SD	1,47	0,747	1,04	1,08	2,99
Min	1	1	1	1	1
Max	5	4	5	5	9

Slika 3: Pogostost branja s strani staršev, starih staršev oziroma skrbnikov (N = 275)

Slika 4: Izkušnje z branjem v osnovni in srednji šoli

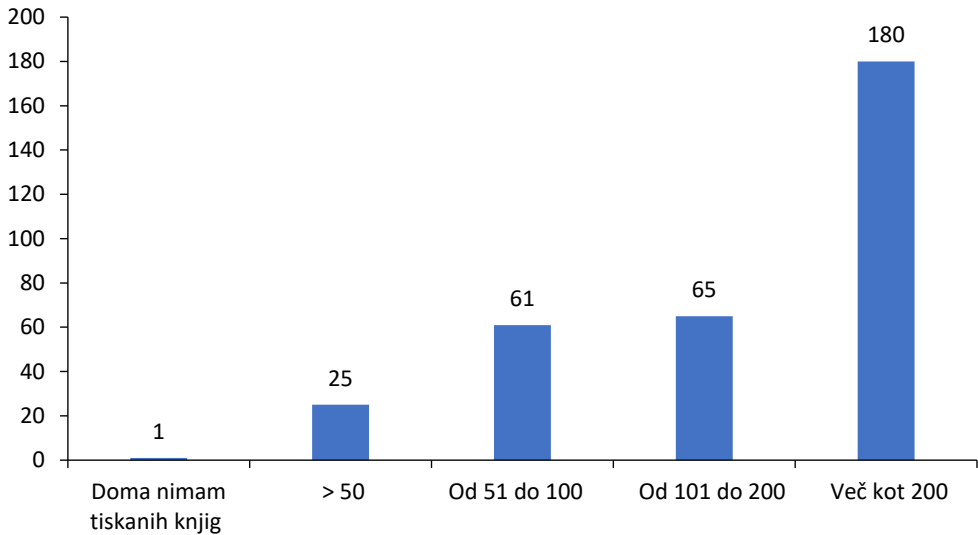
Največji vpliv na to, da so šolske knjižničarke začele brati knjige, so imeli starši (44 %). Dobra petina (22 %) pa jih je odgovorila, da nihče ni odločilno vplival. Pri 11 % je odločilni vpliv imela šola, 8 % se jih ne spomni, 5 % pa jih je izbralo odgovor drugo. V tem odgovoru so zapisale:

- Osebe izven sorodstva (sosed).
- Knjižničarji (šolska, splošna, potujoča, vaška knjižničarka), ki so predlagali zanimive knjige.
- Knjige (lepe ilustracije) in televizija.
- Osebnostne lastnosti (radovednost).
- Dogodki (pravljicne urice v knjižnici).

Šolske knjižničarke so v domačem okolju lastnice velikega števila knjig. Dobra polovica (54 %) jih ima doma več kot 200 knjig (slika 5). Skupaj s tistimi, ki jih imajo med 100 in 200, pa jih je celo tri četrtine.

Knjige v domači knjižnici šolskih knjižničark so očitno bolj namenjene prostemu času, saj imajo manj strokovnih kot pristočasnih knjig. Na tem mestu v raziskavi nismo preverjali njihovega razumevanja pristočnega branja kot dela strokovnega branja, torej kdaj so lahko knjige, ki jih splošna javnost bere v okviru pristočnih dejavnosti, predmet strokovnega branja šolskih knjižničark (npr. mladinski romani, slikanice, mladinska poezija). Pri knjižničarkah, posebej pa pri šolskih, gre branje leposlovne literature, ki jo v največji meri uvrščamo pod pristočasno literaturo, lahko v

dve smeri: branje kot lastna prostočasna aktivnost in branje za namen svetovanja za branje. Pri slednjem se branje leposlovja spremeni v profesionalno branje, seveda pa ima veliko branja tudi hkratni obojni namen. Samo en odstotek šolskih knjižničark doma nima strokovnih knjig, polovica (52 %) do 50 strokovnih knjig, 24 % pa med 51 in 100 knjigami, prav takšen delež pa tudi več kot sto eno strokovno knjigo.

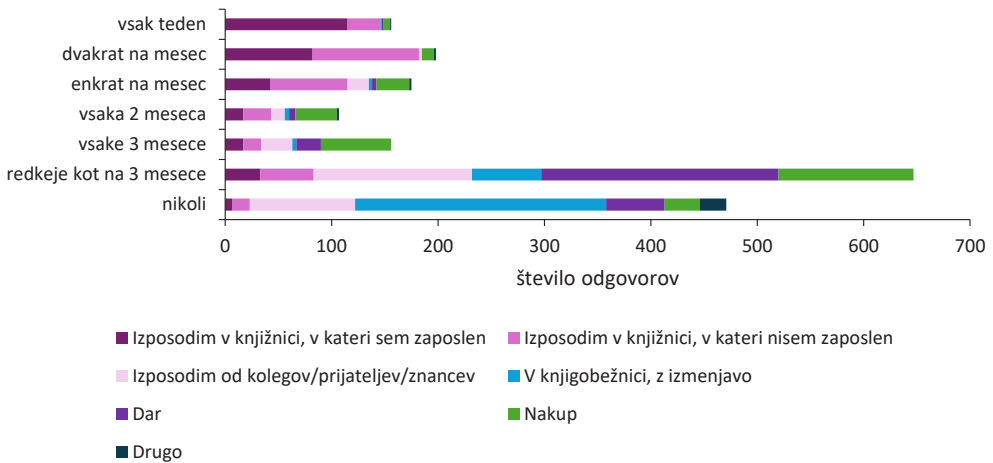

Slika 5: Skupno število knjig, ki jih imajo šolske knjižničarke v lasti

Kot prikazuje slika 6, največ knjig za branje šolske knjižničarke pridobijo z izposajo. Vsak teden si jih več kot tretjina izposodi gradivo v knjižnici, v kateri so zaposleni (37 %), 32 % si dvakrat mesečno izposoja gradivo v knjižnici, v kateri niso zaposleni, bolj redko pa si izposodijo gradivo tudi od kolegov in prijateljev. Redkeje kot na vsake 3 mesece (71 %) pridobijo gradivo kot dar, zanimivo pa je, da 18 % šolskih knjižničark nikoli ne dobi gradiva v dar. Tudi glede nakupa gradiva so ugotovitve zanimive: nakupa nikoli ne opravi 11 % šolskih knjižničark, 41 % pa si gradivo kupi redkeje kot na 3 mesece. Še manj (25 %) jih uporablja knjigobežnice.

Prostočasne dejavnosti šolskih knjižničark in branje izven službenega časa

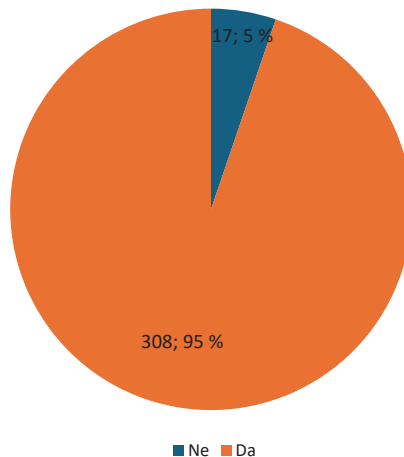
V raziskavi so šolske knjižničarke navedle, kaj počno v svojem prostem času in koliko, kako in kaj berejo v svojem prostem času. Njihov odnos do branja se različno odraža v prostočasnem branju in branju za profesionalni razvoj.

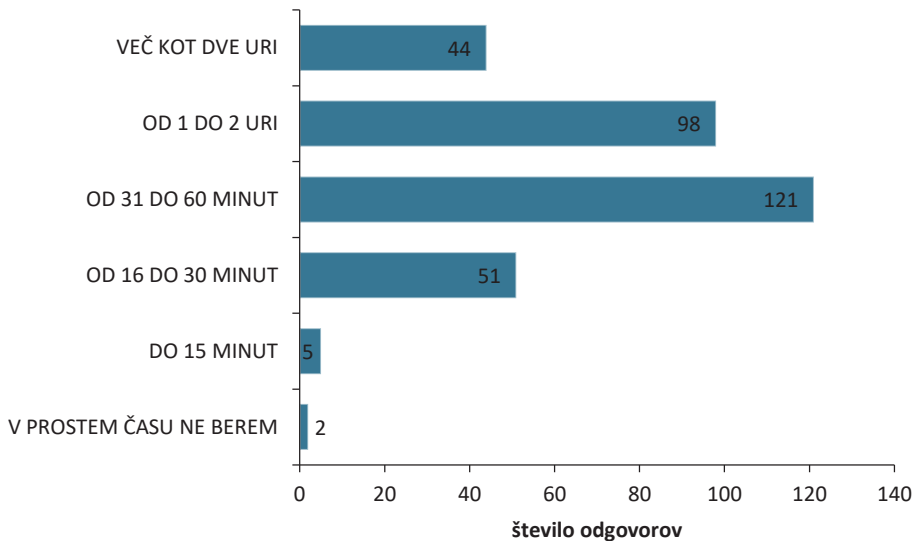
Slika 6: Način pridobivanja gradiva za branje

Prostočasne dejavnosti šolskih knjižničark

Glede na način preživljanja prostega časa, ki ga šolske knjižničarke namenijo branju, je razumljivo, da se jih 95 % samooceňuje za bralke, rezultati pa so pokazali, da so pri tem tudi dokaj vztrajne, saj jih večina v kosu bere od pol ure do dve uri (sliki 7 in 8).

Slika 7: Samoidentifikacija šolskih knjižničark kot bralk

Slika 8: Čas branja v enem kosu v prostem času šolskih knjižničark (N = 321)

Ugotovimo lahko tudi statistično značilne razlike⁴ v branju doma za razvedrilo in sprostitvev, za profesionalni in osebni razvoj med šolskimi knjižničarkami, ki se identificirajo kot dobre bralke, in tistimi, ki se ne, druge primerjave pa ne pokažejo statistično značilnih razlik (tabela 2).

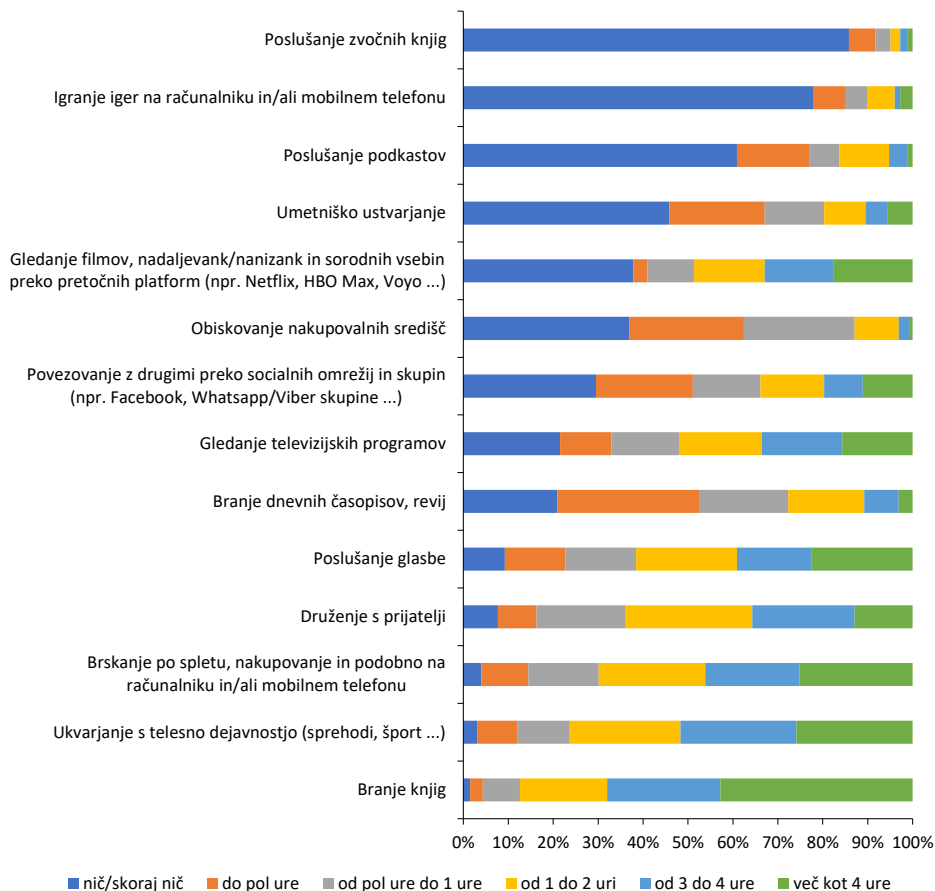
Tabela 2: Povezava opredeljevanja za bralca ter razlogov za branje

Povezava z opredelitvijo Bralca Da/Ne			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
Branje doma	Statistika	p	Velikost učinka
za pripravo na delo	2017	0,094	0,230
za razvedrilo in sprostitvev	1090	<0,001	0,584
za novice	2128	0,124	0,187
za profesionalni razvoj	1781	0,019	0,320
za osebni razvoj	1759	0,017	0,328

Slika 9 prikazuje, koliko prostega časa na teden namenjajo šolske knjižničarke določenim prostočasnim dejavnostim, med katerimi nedvoumno prevladuje branje knjig, in več kot 40 % jih tej dejavnosti nameni več kot 4 ure tedensko. Večina (86 %) skoraj nič časa ne nameni poslušanju zvočnih knjig, igranju iger na računalniku oziroma

4 Vse statistično značilne razlike so v tabelah obarvane sivo.

mobilnem telefonu (78 %), poslušanju podkastov (61 %). Med odgovori drugo so navedle tudi ukvarjanje s svojimi otroki in preživljanje prostega časa z družino, prosti čas pa namenijo tudi vrtnarjenju, gospodinjstvu in službenim obveznostim.

Slika 9: Načini preživljanja prostega časa šolskih knjižničark

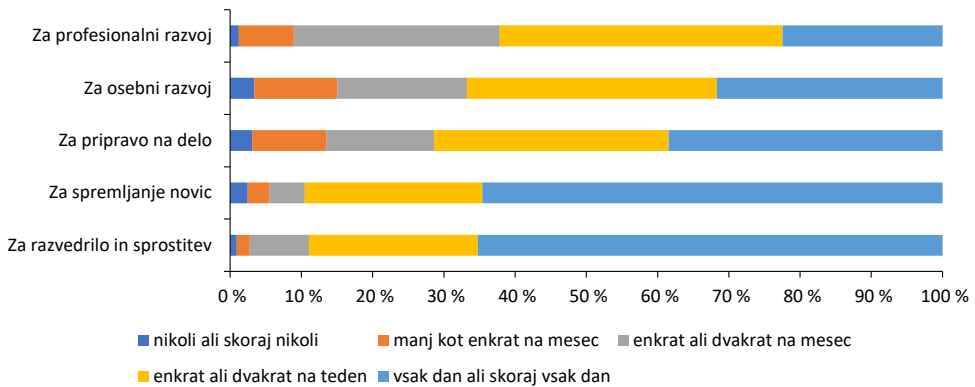
Podobno kot z nameni branja doma je z odnosom do navedenih aktivnosti: pri branju knjig in druženju so statistično značilne razlike med knjižničarkami bralkami in nebralkami, in to z velikim učinkom (tabela 3).

Tabela 3: Povezava opredeljevanja za bralca ter časom za prostočasne aktivnosti

Povezava z opredelitvijo Bralec Da/Ne			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
Koliko časa za ...	Statistika	p	Velikost učinka
spletni nakupi (rač., mobilnik)	2482	0,715	0,0519
podkasti	2386	0,484	0,0886
druženje	1291	<0,001	0,5069
glasba	2528	0,810	-0,0344
računalniške igre	2498	0,661	0,0460
telesna dejavnost	1888	0,048	0,2788
filmi itd.	1814	0,028	0,3073
zvočne knjige	2376	0,291	0,0924
družbena omrežja	2574	0,906	-0,0168
branje knjig	761	<0,001	0,7095
TV	2440	0,633	0,0680
nakupovalna središča	2334	0,433	0,1085
ustvarjanje	2458	0,654	0,0611
branje časopisov itd.	2183	0,236	0,1663

Razlogi za branje doma

V nadaljevanju (slika 10) so navedeni odgovori, za kakšne namene in v kakšnih okoliščinah berejo šolske knjižničarke knjige doma. Vsak dan ali skoraj vsak dan 65 % šolskih knjižničark bere za razvedrilo in sprostitev ter spremljanje novic. Kljub temu da so šolske knjižničarke končale delovne obveznosti, pa se jih 38 % v prostem času pripravlja na delo ter jih 22 % bere za profesionalni razvoj enkrat ali dvakrat tedensko, kar 29 % pa jih za profesionalni razvoj bere zgolj enkrat ali dvakrat na mesec.

Slika 10: Namen branja v prostem času

Ugotovimo torej lahko, da tudi šolske knjižničarke, enako kot splošne (glej poglavje 5), najpogosteje berejo le za razvedrilo, manj pogosto pa za profesionalni razvoj. Zavedajo se, da skrbijo za razvoj in dvig bralne kulture in bralne pismenosti predvsem šolajoče se populacije, zato je opazen visok delež tistih, ki tudi v svojem prostem času pogosto berejo za pripravo na delo in za svoj profesionalni razvoj. Veliko več jih pogosteje spremlja novice ter bere za pripravo na delo.

Knjižničarke – osebne profesionalne značilnosti

Pri osebnih profesionalnih značilnostih gre za skupek osebnih oziroma na osebo vezanih značilnosti, ki so obenem nujne za uspešno in kakovostno knjižničarsko delo, ker neposredno podpirajo značilnosti in zahteve profesije oziroma so z njimi neločljivo povezane.

Ko povežemo, kot smo jih poimenovali, osebne profesionalne značilnosti, ugotovimo, da je število knjig, ki jih ima knjižničarka doma, statistično značilno povezano z izbiro pogostosti določenih aktivnosti. Natančneje, skupno število knjig je povezano s pogostostjo branja za razvedrilo in sprostitev pa tudi s količino časa za branje. To kaže na jasno povezavo med bogato domačo knjižnico in bralnimi navadami v prostem času (tabela 4).

Tabela 4: Povezava med številom knjig doma in branjem za različne namene

Povezava s skupnim št. knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	2,099	4	0,718	0,00648
za razvedrilo in sprostitev	29,419	4	<0,001	0,09080
za novice	0,940	4	0,919	0,00290
za profesionalni razvoj	7,226	4	0,124	0,02230
za osebni razvoj	7,399	4	0,116	0,02284

Knjižničarke, ki imajo več strokovnih knjig doma, pogosteje berejo za strokovno izpopolnjevanje, osebno rast in pripravo na delo (tabela 5).

Tabela 5: Povezava namena branja doma in števila strokovnih knjig doma

Povezava s št. strokovnih knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	11,46	4	0,022	0,03537
za razvedrilo in sprostitev	12,77	4	0,012	0,03942
za novice	1,50	4	0,827	0,00462
za profesionalni razvoj	26,92	4	<0,001	0,08307
za osebni razvoj	21,17	4	<0,001	0,06535

Šolske knjižničarke z več knjigami doma (vseh vrst) namenijo več časa branju knjig (tabela 6). Ugotovljena je tudi povezava med številom knjig in interesom za uporabo družbenih omrežij. Druge prostochasne aktivnosti nimajo statistično značilnih povezav, zato bi lahko zgornji dve značilnosti razumeli kot specifiko šolskih knjižničark: tiste z več knjigami imajo večji interes za branje ter uporabo družbenih omrežij.

Tabela 6: Povezanost skupnega števila knjig doma in količino časa, ki jo knjižničarke namenijo za različne dejavnosti

Povezava s skupnim št. knjig doma				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
spletni nakupi	5,59	4	0,232	0,01725
podkasti	3,63	4	0,458	0,01121
druženje	4,80	4	0,308	0,01481
glasba	1,16	4	0,884	0,00358
računalniške igre	4,02	4	0,404	0,01240
telesna dejavnost	6,99	4	0,137	0,02156
filmi itd.	8,92	4	0,063	0,02753
zvočne knjige	4,78	4	0,311	0,01474
družbena omrežja	12,00	4	0,017	0,03705
branje knjig	18,89	4	<0,001	0,05832
TV	2,26	4	0,687	0,00699
nakupovalna središča	2,86	4	0,581	0,00883
ustvarjanje	5,13	4	0,274	0,01584
branje časopisov itd.	4,08	4	0,396	0,01258

Tabela 7: Povezanost skupnega števila knjig doma in pogostostjo branja doma za različne namene

Povezava s skupnim št. knjig doma			
T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U (biserialna korelacija rangov)			
Koliko časa za ...	Statistika	p	Velikost učinka
pripravo na delo	2017	0,094	0,230
razvedrilo in sprostitvev	1090	<0,001	0,584
novice	2128	0,124	0,187
profesionalni razvoj	1781	0,019	0,320
osebni razvoj	1759	0,017	0,328

Opomba: $H_a \mu_{Ne} \neq \mu_{Da}$

Rezultati t-testa kažejo, da obstajajo tudi statistično značilne razlike v pogostosti branja glede na število knjig doma. Šolske knjižničarke z večjo domačo zbirko pogosteje berejo za razvedrilo in sprostitvev, profesionalni in osebni razvoj. Najmočnejši učinek je bil zaznan pri branju za sprostitvev ($r = 0,584$), kar potrjuje, da je bogata domača knjižnica povezana z bolj raznolikimi in pogostejšimi bralnimi navadami.

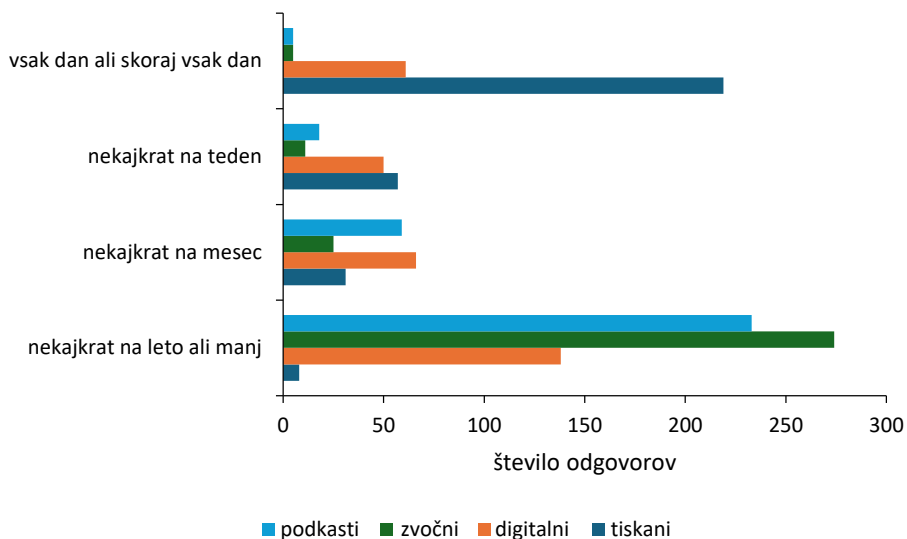
Branje: število, jezik, format, čas, pogostost

Glede količine so šolske knjižničarke v mesecu pred izpolnjevanjem ankete v povprečju ($\bar{x}$) prebrale 4 knjige in pol, s standardnim odklonom (SD) kar 4,8 – torej so med njimi opazne velike razlike – odgovori se namreč gibljejo od 0 do 56 (tabela 9). Kot je še opazno iz odgovorov, berejo predvsem tiskane knjige, saj so e-knjig v preteklem mesecu prebrale zgolj 0,3, s standardnim odklonom 0,79.

Tabela 8: Število prebranih knjig v zadnjem mesecu (ne glede na jezik) (N = 322)

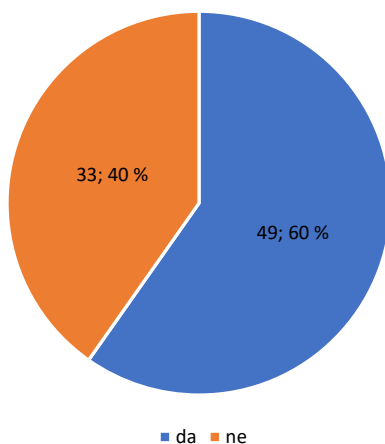
Število knjig	Frekvenca	Odstotek
0	4	1,2
1	24	7,5
2	70	21,7
3	75	23,3
4	49	15,2
5	40	12,4
6	10	3,1
7	11	3,4
8	4	1,2
9	5	1,6
10	11	3,4
11	3	0,9
12	3	0,9
14	2	0,6
15	3	0,9
20	4	1,2
Več kot 20	4	1,2

Tabela 8 pokaže, da je 90 % sodelujočih prebralo do 9 knjig, najvišje število prebranih knjig je bilo, kot omenjeno, 56. Po drugi strani šolske knjižničarke ne berejo e-knjig (84 %), saj je v zadnjih 12 mesecih eno e-knjigo prebralo 9 % (28) sodelujočih, dve knjigi 4 % (13), več kot tri, vendar manj kot pet pa zgolj 3 % sodelujočih (tabela 9 ter slika 11). Skromna uporaba digitalnega gradiva je zaskrbljujoča, saj gre za strokovne delavke, ki lahko tudi s priporočanjem netiskanih formatov gradiva spodbujajo branje in različne pismenosti, vendar so njihove možnosti bistveno omejene, če same tega gradiva ne uporabljajo in ne poznajo.

Slika 11: Pogostost branja/poslušanja različnih formatov

Slika 11 je povedna tudi glede uporabe zvočnih formatov ter podkastov, za katere se v mednarodnem prostoru sicer kaže, da vsaj do neke mere nadomeščajo uporabo tekstovne strokovne literature (Fras Popović in Vilar, 2022a, 2022b; Moorefield-Lang, 2017; Thomas, 2019). Uporaba je skromna, saj velika večina sodelujočih ta gradiva uporablja zelo redko in prej omenjeno za slovenske šolske knjižničarke, kot kaže, ne velja. Razlogov sicer nismo ugotavljali, lahko pa domnevamo, da se delno skrivajo v jeziku obstoječih gradiv (na to nakazujejo tudi rezultati v tabeli 9), njihovi (ne)dostopnosti ipd. Podobno kot pri digitalnih knjigah smo torej lahko zaskrbljeni tudi glede poznavanja – in posledično priporočanja – zvočnih knjig.

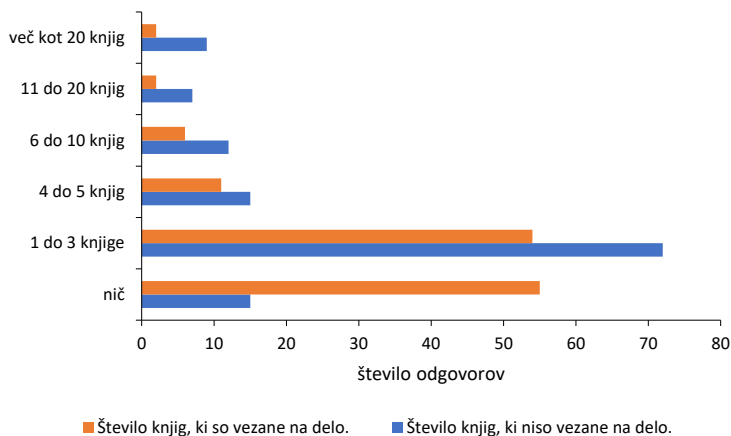
Slika 12: Poslušanje podkastov za službene namene

V tabeli 9 dodatno vidimo, da sodelujoče bistveno več berejo knjige v slovenščini kot v tujih jezikih ter bistveno več tistih (ne glede na jezik), ki niso vezane na delo. To kažejo visoka povprečja ($\bar{x}$) pri knjigah v slovenščini ter nižja pri knjigah v tujih jezikih. Mediane (Med) sicer niso enako visoke, kar pomeni, da je polovica sodelujočih dala odgovore pod to vrednostjo, dodatno na to nakazujejo tudi ne zelo visoki standardni odkloni (SD). Opozoriti je tudi treba, da pri knjigah v tujih jezikih veliko sodelujočih sploh ni podalo odgovora.

Tabela 9: Število prebranih knjig

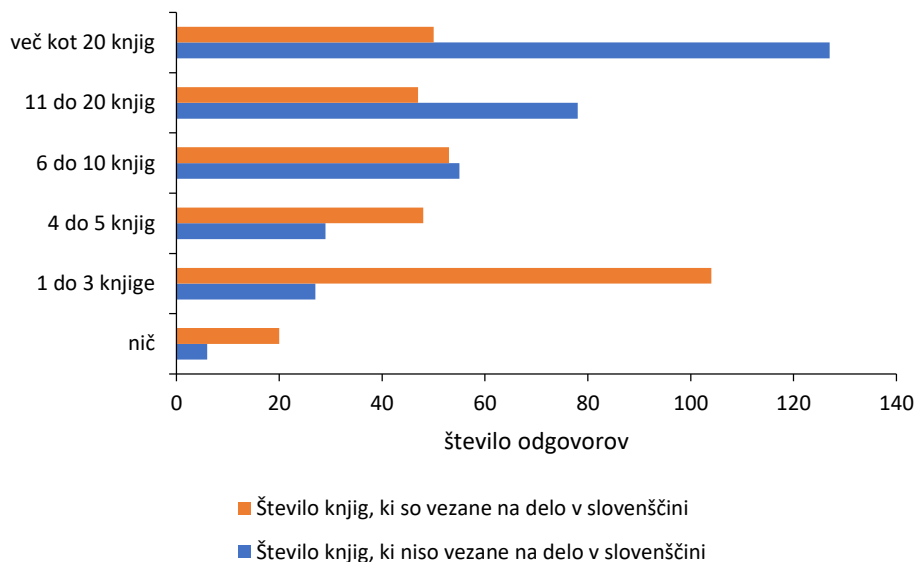
	Koliko knjig	Od tega e-knjig	Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo	Pogostost branja knjig v tuj. j.	Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo	Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo
N	322	320	322	322	322	322	322
Manjkajoče	28	30	28	28	192	192	192
$\bar{x}$	4,55	0,284	4,72	3,48	2,59	2,62	1,86
Med	3,00	0,00	5,00	3,00	2,00	2,00	2,00
SD	4,80	0,790	1,38	1,58	0,921	1,35	1,03
Min	0	0	1	1	1	1	1
Max	56	5	6	6	5	6	6

Glede na jezik šolske knjižničarke torej preferirajo branje v slovenščini (60 %), visok je tudi delež knjižničark (40 %), ki berejo v tujih jezikih (dodatno tudi slika 13), a količine gradiva niso velike, saj večina bere eno do tri knjige na leto, ki pa največkrat niso vezane na delo. Največ jih bere manj kot enkrat ali dvakrat na mesec (57 %) oziroma enkrat ali dvakrat na mesec (27 %). Tudi tukaj opazimo vrzel oziroma priložnosti za izboljšave, saj precej oziroma vedno več mladih bere v tujih jezikih (Gerčar idr., 2024) in je zato tovrstno poznavanje gradiva za knjižničarko, ki dela z mladimi, nujno potrebno.

Slika 13: Število prebranih knjig v tujem jeziku v zadnjih 12 mesecih (N = 130)

Šolske knjižničarke berejo večinoma v slovenščini (60 %), tako knjige, povezane z delom, kot tudi za sprostitev (slika 14). Tako jih je v zadnjih 12 mesecih 32 % prebralo eno do tri knjige, ki so vezane na delo, visok, 16 %, pa je tudi delež tistih, ki so prebrale več kot 20 knjig. Še enkrat toliko (39 %) je knjižničark, ki so enako količino knjig prebrale v druge namene kot za delo. Rezultati tako pokažejo, da knjižničarke berejo veliko knjig v slovenščini, vendar njihova vsebina ni povezana z delom.

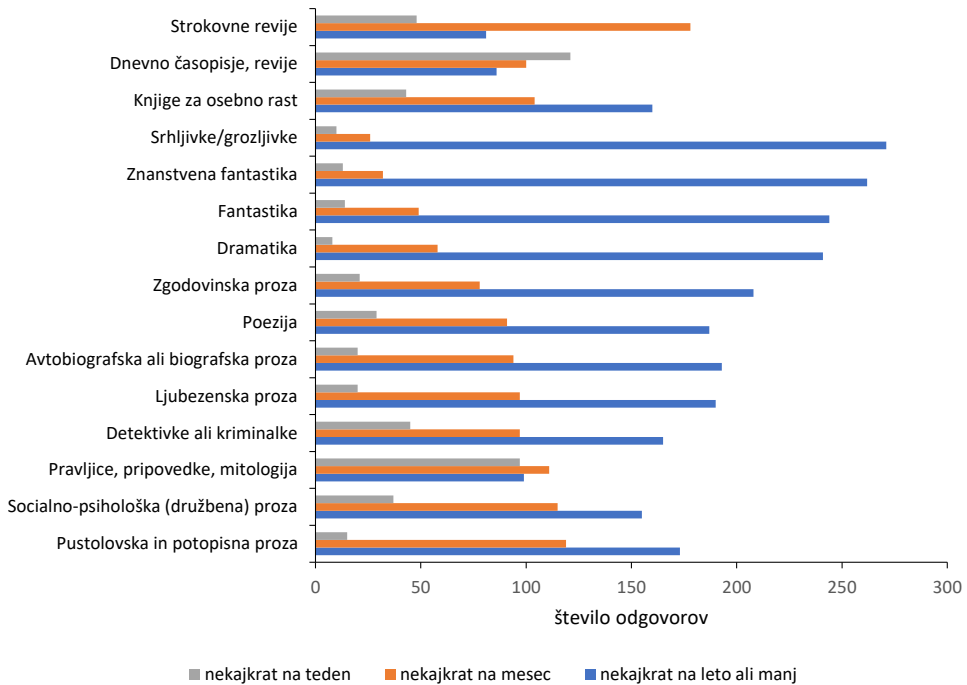

Slika 14: Število prebranih knjig v slovenščini v zadnjih 12 mesecih (N = 322)

V skupnem rezultati ankete prikazujejo, da več kot tretjina (39 %) šolskih knjižničark bere predvsem knjige v slovenščini, ki pa po vsebini niso vezane na delo. Glede na to, da berejo (slika 15) predvsem leposlovje, med katere uvrščamo poezijo, dramatiko in prozo z različnimi žanri, nas je zanimalo, kako pogosto berejo določene zvrsti oziroma žanre (slika 16). Najpogosteje šolske knjižničarke berejo pravljice, pripovedke, mitologijo (32 %), detektivke ali kriminalke (15 %) ter socialno-psihološko (družbeno) prozo (12 %) in to berejo nekajkrat na teden. Nekajkrat na mesec najraje posegajo po pustolovski in potopisni prozi, socialno-psihološki ter po pravljicah in mitologiji (36 %). Najredkeje (nekajkrat na leto ali manj) posegajo po srhljivkah ali grozljivkah (88 %), znanstveni fantastiki (85 %), dramatiki in fantastiki (79 %).

Kljub veliki popularnosti in izposoji knjig za osebno rast med uporabniki predvsem splošnih knjižnic pa več kot polovica šolskih knjižničark (52 %) redko, nekajkrat na leto ali manj poseže po tovrstni literaturi. Pri serijskih publikacijah pogosto nekajkrat

na teden berejo dnevno časopisje in revije (39 %), manj pa strokovne revije, samo 16 %. Po drugi strani pa je opazen delež knjižničark, ki berejo strokovne revije (26 %) in dnevno časopisje (28 %) zgolj nekajkrat na leto ali manj. S tega vidika je zaskrbljujoče, da se manj seznanjajo z dogajanjem v družbi in s strokovnimi tematikami.

Slika 15: Pogostost branja različnih zvrsti in vrst gradiva (N = 307)

Šolske knjižničarke pogosto berejo knjige pa tudi njihov čas strnjenege branja je razmeroma dolg. Dobra tretjina (38 %) si vzame od pol ure do ene ure in ponovno skoraj tretjina (31 %) celo eno do dve uri strnjenege branja. Morda je prav zato pogostost poslušanja gradiva v zvočni obliki veliko manjša, zgolj nekajkrat na leto ali manj (87 %), četudi se to poslušanje nanaša na službeni in prosti čas. Nekajkrat na mesec posluša zvočno gradivo samo 8 % (40) anketirank. Nekajkrat na teden poslušajo dnevno časopisje in revije (17 %) ter detektivke in kriminalke (10 %). Glede uporabe zvočnega gradiva nas lahko naše ugotovitve skrbijo podobno kot glede digitalnega gradiva, saj je treba za dobro svetovanje za branje gradivo najprej dobro poznati. Poslušanje podkastov, ki je v tujini izredno priljubljeno in začenja celo do neke mere nadomeščati ali vsaj dopolnjevati branje strokovne periodike (Fras Popović in Vilar, 2022a, 2022b; Moorefield-Lang, 2017; Thomas, 2019), med šolskimi knjižničarkami ni uveljavljeno, saj jih 74 % posluša podkaste nekajkrat na leto ali

manj, 19 % pa nekajkrat na mesec in od vseh vprašanih jih zgolj 14 % posluša podkaste za strokovne ali službene namene. Tako bi lahko rekli, da skromnejše spremljanje tega dela strokovnega dogajanja, tako v domači kot tudi tuji strokovni javnosti, pomeni, da marsikatero sodobno strokovno dognanje slovenskih šolskih knjižničark ne doseže. Domnevamo pa lahko, da na to lahko vplivajo dejavniki, kot so razpoložljivi čas, jezik itd.

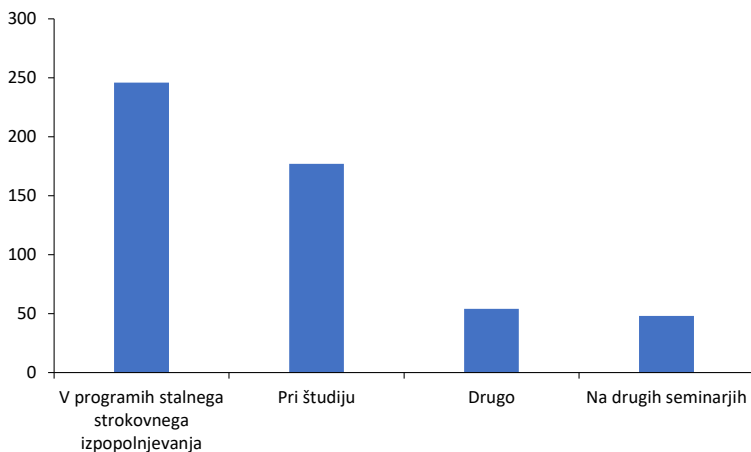
Podobno je tudi z branjem digitalnega gradiva, pri katerem opazamo velik razkorak med knjižničarkami: samo 44 % ga bere nekajkrat na leto, a 19 % bere vsak dan ali skoraj vsak dan. Pri tem prevladuje branje dnevnega časopisja in revij v digitalni obliki (45 %) in strokovnih revij (15 %).

Strokovno delo na področju branja

Za potrebe opravljanja svojega strokovnega dela na področju branja se šolske knjižničarke izobražujejo in usposabljujejo. Povezujejo se s strokovnimi delavci svoje institucije pri izvedbi različnih učnih ur ali drugih dejavnosti. V nadaljevanju je predstavljena samoocena kompetenc in motivacija za branje ter delovno okolje šolskih knjižničark.

Izobraževanje in usposabljanje za strokovno delo na področju branja

Pri usposabljanju za strokovno delo na področju spodbujanja branja se kaže moč permanentnega ter formalnega izobraževanja (slika 16 in tabela 10). Večina šolskih knjižničark je znanje pridobila v okviru stalnega strokovnega izpopolnjevanja (79 %) in v času študija (57 %; možnih je bilo več odgovorov).

Slika 16: Pridobivanje znanja o branju

Navedle so tudi konkretne seminarje in izobraževanja. Iz navedenih seminarjev smo lahko povzeli najpogostejše načine izobraževanja:

1. Formalna izobraževanja in izobraževanja v okviru zavodov, društev in knjižnic:
  - Zavod Republike Slovenije za šolstvo (ZRSS), ki organizira Bibliopedagoško šolo, študijske skupine,
  - društvo Bralna značka (seminarji, simpoziji, bralne čajanke),
  - izobraževanja na Filozofski fakulteti (ŠPIK),⁵
  - društvo Tačke pomagačke,
  - Kulturni bazar in knjižni sejmi,
  - seminarji za mentorje bralnih klubov,
  - Mestna knjižnica Ljubljana (strokovne srede) in Mariborska knjižnica (seminarji, Abc bralne pismenosti).
2. Neformalno izobraževanje in lastna iniciativa:
  - samostojno prebiranje strokovne literature in priročnikov,
  - spletni viri (Pinterest, dobre prakse v knjižnicah),
  - spletne revije in strokovni članki ter prispevki iz serijskih publikacij (npr. Bukla, Delo),
  - podkasti,
  - pripovedovalski festivali.
3. Izkušnje iz prakse:
  - iz vsakdanjega dela v šolah in knjižnicah,
  - pogovori in deljenje izkušenj s kolegi in sodelavci,
  - udeležba v projektih za spodbujanje branja (Rastem s knjigo, Rastoča knjiga, Menjaj branje in znanje, Da branje ne postane španska vas, Objem),
  - medobčinski aktivni šolskih knjižničarjev.

Število izobraževanj ter število ur izobraževanja, ki so se jih šolske knjižničarke udeležile v zadnjih treh letih, dokazuje, da se jih veliko na tem področju veliko in pogosto izobražuje (tabela 10). Na primer, od 311, ki so odgovorile na to vprašanje, se jih je polovica (51 %) udeležila več kot treh seminarjev, enega do dveh se jih je udeležilo 34 %, nobenega pa 14 % anketirank. Sicer je iz tabele 10 razvidno, da kot vir znanja najbolj cenijo stalno strokovno izpopolnjevanje (najvišje povprečje – $\bar{x}$), najmanj pa druge seminarje. Pri vprašanju »Kje so pridobile znanje« so sicer lahko izbrale več odgovorov.

5 Študijski program za izpopolnjevanje iz bibliotekarstva.

Njihovo izobraževanje v zadnjih treh letih je v povprečju ($\bar{x}$) obsegalo dobre tri ure, glede na mediano (Med) pa se je večina udeležila manj kot treh izobraževanj. Slednji dve ugotovitvi nas sicer ne navdušita, saj bi bilo gotovo bolje, če bi se šolske knjižničarke izobraževale več in pogosteje, nismo pa ugotavljali razlogov.

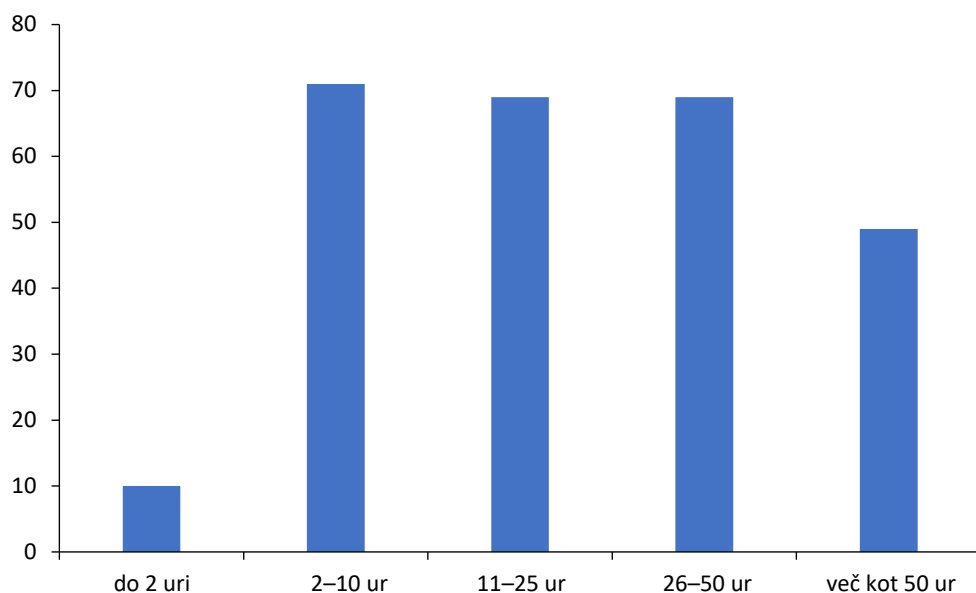
Tabela 10: Izobraževanje šolskih knjižničark

	Kje so pridobili znanja – študij	Kje so pridobili znanja – stalno izpop.	Kje so pridobili znanja – drugi sem.	Kje so pridobili znanja – drugo	Koliko ur izobr. v treh letih	Koliko izobr. v treh letih
N	311	311	311	311	268	311
Manjkajoče	39	39	39	39	82	39
$\bar{x}$	0,569	0,791	0,154	0,174	3,28	2,64
Med	1	1	0	0	3	3
SD	0,496	0,407	0,362	0,379	1,15	1,02
Min	0	0	0	0	1	1
Max	1	1	1	1	5	4

Svoj čas izobraževanja so glede na ure ocenile tudi natančneje (slika 17) in vidimo, da so se približno enaki deleži anketirank izobraževali med 2 in 10 urami, 11 do 25 ter 26 do 50 urami – iz tega torej dodatno vidimo, da so šolske knjižničarke deležne zelo različne količine izobraževanja za spodbujanje branja. Ob tem je pomembno poudariti, da jih je bilo 33 % tudi vključenih v posebne programe ali raziskovalne projekte, ki spodbujajo branje: Rastem s knjigo, Naša mala knjižnica, Bralna značka, Menjaj branje in sanje, Domoznanska bralna značka, Objem, R.E.A.D., Noč knjige, Andersenova noč bralnice, Beremo skupaj, Eko branje za eko življenje, Branje ne pozna meja, gg4u, Bralni požiralniki, Obudimo pisanje pisem, Nogometastični, družinska pismenost, medgeneracijsko branje, Druži nas branje, Rovka črkolovka, Podarim knjigo – dobim knjigo, nemška bralna značka, Bodi kul, beri ful.

Navedene projekte in programe lahko razdelimo v naslednje kategorije:

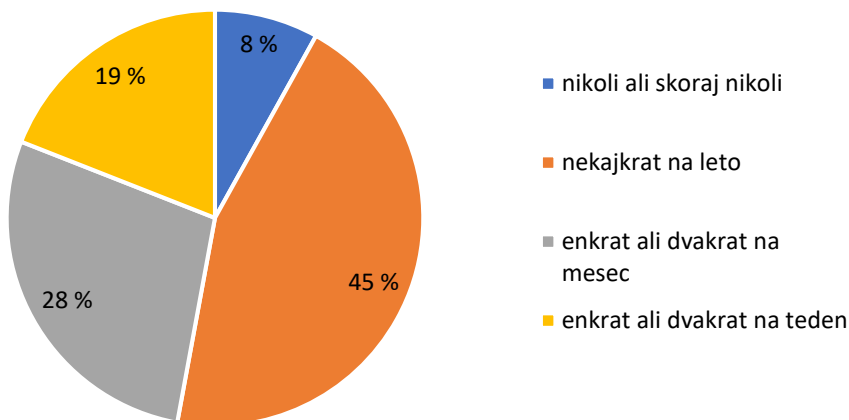
1. mednarodni bralni projekti in programi,
2. nacionalni bralni projekti in programi,
3. lokalni projekti in programi,
4. šolski projekti in programi,
5. sodelovalni projekti in programi dveh ali več ustanov,
6. raziskovalni projekti.

Slika 17: Število ur izobraževanja šolskih knjižničark o branju, razvoju bralnih zmožnosti in motivaciji za branje v zadnjih treh letih

Sodelovanje s strokovnimi delavci pri pripravi in izvedbi učnih ur

Šolske knjižničarke sodelujejo in se povezujejo s strokovnimi sodelavci pri pripravi in izvedbi učnih ur v izobraževalni ustanovi ali knjižnici (slika 19 in tabela 11), a jih največji delež to počne le nekajkrat na leto (45 %), četrtnina enkrat ali dvakrat na mesec, 17 % pa enkrat ali dvakrat na teden. Takšnih, ki ne sodelujejo in se ne povezujejo, je najmanj, a še vedno 8 %. Skupaj s slabo polovico, ki se povezuje zgolj nekajkrat letno, vidimo, da je sodelovanje s strokovnimi delavci precej omejeno pri več kot polovici šolskih knjižničark. V tabeli 11 dodatno vidimo, da polovica knjižničark s strokovnimi delavci sodeluje nekajkrat na leto ali redkeje (to kaže mediana – Med) ter da med njimi res ni večjih razlik (to kaže standardni odklon – SD).

Slika 18: Sodelovanje šolskih knjižničark s strokovnimi delavci v vzgoji in izobraževanju

Tabela 11: Pogostost sodelovanja s strokovnimi delavci v vzgoji in izobraževanju

	Pogostost sodelovanja s str. del. v VIZ
N	310
Manjkajoče	40
$\bar{x}$	2,58
Med	2,00
SD	0,888
Min	1
Max	4

Glede na lastne pozitivne izkušnje za spodbujanje razvoja bralnih zmožnosti je 99 šolskih knjižničark drugim priporočilo naslednje dejavnosti in spodbude:

1. Pristopi k spodbujanju branja:

- glasno branje učencem (tudi starejšim) in branje s strastjo ter navdušenjem;
- svetovanje učencem glede izbire knjig in spodbujanje k izražanju lastnih bralnih interesov;
- bralne aktivnosti v šoli, kot so bralni klubi, bralne značke za učence in učitelje, predstavitve knjig, srečanja z avtorji.

2. Branje kot dnevna navada tako za učence kot knjižničarke:

- branje vsak dan, tudi samo za nekaj minut, da postane navada;
- pomembnost branja pred spanjem in vključevanje branja v dnevno rutino;

- iskanje priložnosti za branje, kot so bralni odmori ali obisk knjižnice;
  - branje kot sprostitiv, odklop od sveta in umirjanje.
3. Podpora in motivacija za branje:
- spodbujanje učencev k branju različnih vrst besedil, vključno z žanri, ki jim niso običajni;
  - nove ideje in aktivnosti za promocijo branja: tematski tedni, izmenjava knjig, bralne akcije;
  - povezovanje z družino in širšo skupnostjo za spodbujanje branja, vključno z otroki, starši in sodelavci;
  - pomoč pri izbiri knjig, ki ustrezajo interesom bralca, in ustvarjanje ponudbe gradiva v knjižnici.
4. Branje kot način razvoja in širjenja obzorij:
- branje kot sredstvo za širjenje znanja, razumevanje različnih perspektiv in razvijanje argumentacije;
  - povezovanje branja z ustvarjalnostjo: risanje, pisanje, predstavljanje prebranega;
  - razvoj domišljije in besednega zaklada skozi različne žanre, od humorne literature do klasikov;
  - razumevanje branja kot veščine, ki prispeva k večjemu kritičnemu razmišljanju in svobodi mišljenja.
5. Dejavnosti in projekti za spodbujanje branja:
- organiziranje bralnih dogodkov: Noč knjige, knjižni sejmi, bralni izzivi, bralni klubi;
  - sodelovanje v projektih spodbujanja branja na različnih ravneh;
  - uporaba metod, kot so glasno branje, branje po delih, predstavitev novitet v razredu;
  - razvijanje bralnih kompetenc z različnimi dejavnostmi: bralne razstave, knjižne uganke, sodelovanje z literarnimi ustvarjalci.
6. Kvaliteta in raznolikost knjižničnega gradiva:
- poskrbeti, da gradivo, ki ga ponujamo, ustreza interesom uporabnikov in je kakovostno (tako klasično kot sodobno);
  - pomembnost raznolikega gradiva v knjižnici in izbira knjig glede na potrebe učencev;
  - razumevanje, da branje ni samo za točke ali nalogo, ampak za osebno zadovoljstvo in duhovno rast.

7. Branje kot družabni in kulturni dogodek:

- branje kot priložnost za druženje z drugimi: pogovori o knjigah, izmenjava mnenj;
- povezovanje z vrstniki, sodelavci in starši v bralnih dejavnostih;
- predstavljanje knjig in izmenjava priporočil med učenci, sodelavci ter prijatelji.

V komentarjih, ki so jih šolske knjižničarke podale v zadnjem vprašanju ankete, je navedenih veliko razmišljanj, ki pa se ne nanašajo nujno samo na branje, temveč na izzive in težave, s katerimi se srečujejo pri svojem delu. Komentarje smo razdelili na pozitivne in negativne. Slednji dajejo realno sliko o trenutnih izzivih in aktualnem stanju v šolskih knjižnicah in odslikavajo močno potrebo po sistemskih spremembah. Nekateri so bolj ali manj posredno povezani z branjem in bralno kulturo v šolski knjižnici. Zaslediti je močno negativen podton, nezadovoljstvo in opozorila na sistemske napake, ki tarejo šolske knjižničarke. Poudarjeni so bili naslednji negativni komentarji:

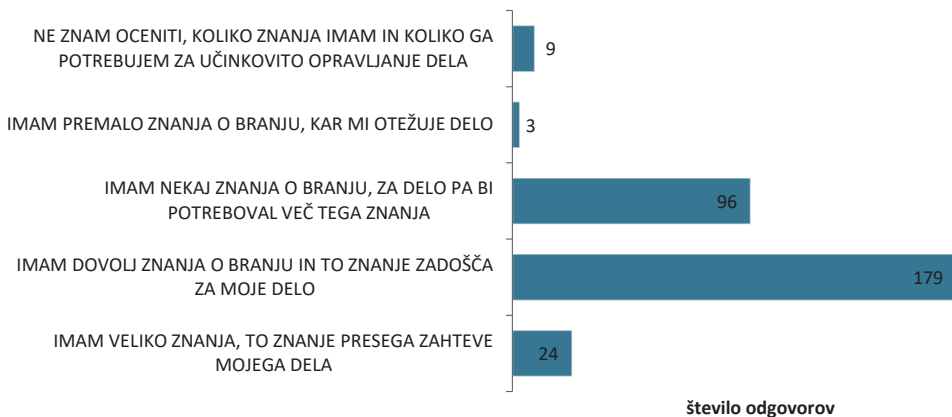
- opozarjanje na zapostavljenost šolskih knjižnic;
- finančna podhranjenost in sistemska neurejenost (neurejeno financiranje nakupa knjig in finančna omejenost nakupa gradiva, ravnatelji ne namenijo denarja za knjige, nenamenska finančna sredstva za nakup knjig ter delovanje knjižnice);
- obremenjenost šolskih knjižničark zaradi velikega števila obveznosti za različna področja, tudi za nadomeščanja v času odsotnosti učiteljev;
- neprepoznavnost branja kot vrednote;
- pomanjkanje podpore s strani vodstva (ni denarja za nakup knjig, ni podpore za sodelovanje v projektih);
- problematičen status in položaj šolskega knjižničarja v kolektivu – strokovni sodelavci v šoli gledajo na šolskega knjižničarja kot na nekoga, ki »ima veliko časa« in je priročen za nadomeščanja;
- pomanjkanje strokovne podpore s strani institucij (ministrstva, Zavoda RS za šolstvo in NUK-a);
- brez ustreznih pravilnikov, strategij;
- izgorelost in opažanje odhajanja z delovnega mesta šolskega knjižničarja;
- slabo oziroma nedelujoče platforme za dostop do e-knjig s strani šolskih knjižnic.

Med pozitivnimi komentarji pa poudarjamo naslednje vidike:

- izražena strast šolskih knjižničark do branja in poučevanja;
- predlogi za izboljšanje bralne kulture v šolah;
- opozorila na pomen sodelovanja s starši;
- predlogi za nacionalno podporo branju;
- pohvala za knjižničarke, ki se trudijo kljub težkim razmeram;
- vloga branja pri razvoju možganov in motivacije;
- konstruktivni predlogi glede knjig za mladino in tujce;
- vztrajanje pri poslanstvu kljub težavam.

Samoocena kompetenc in motivacije za branje ter odnosa do branja

Šolske knjižničarke so ocenile, ali jim pridobljena znanja zadostujejo za učinkovito opravljanje dela (slika 20). Temu je pritrnilo 51 % anketirank, ki menijo, da imajo dovolj znanja o branju in to znanje zadošča za njihovo delo, skoraj tretjina (28 %) pa meni, da imajo nekaj znanja o branju, za delo pa bi potrebovali več tega znanja. Le tri ocenjujejo svoje znanje kot pomanjkljivo in le devet jih svojega znanja ne zna oceniti. Tolikšne prepričanosti ne zasledimo pri določenih drugih profilih (npr. splošnih knjižničarkah, kot ugotavljata Fras Popović in Vilar v poglavju 4 te monografije) in to je seveda zelo pozitivna ugotovitev.

Slika 19: Mnenje šolskih knjižničark o količini znanja za spodbujanje branja

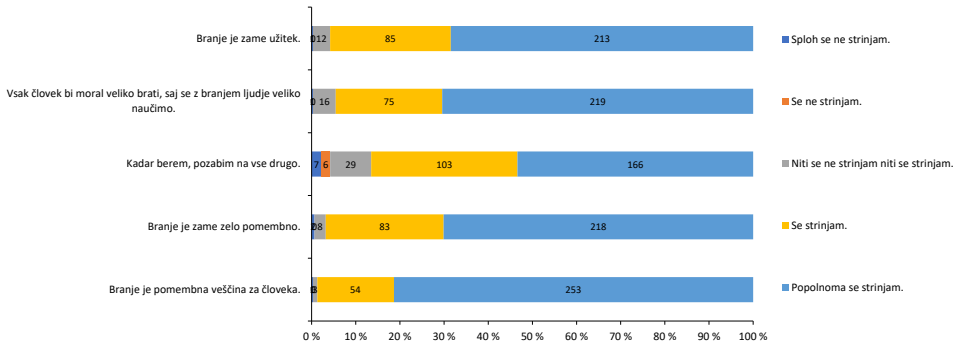
Prav tako so šolske knjižničarke suverene glede svojega odnosa do branja (tabela 12, slika 21), povprečja ($\bar{x}$) in mediane (Med) so visoke ter glede tega med njimi ni velikih razlik, kot kažejo standardni odkloni (SD), in to je seveda zelo dobro izhodišče pri vzpostavljanju njihovega položaja med strokovnjaki, ki spodbujajo branje. Več kot 90 % jih je namreč odgovorilo, da se strinja (30 %) oziroma popolnoma strinja (61 %), da je branje eden njihovih najljubših hobijev in da v branju uživajo (27 % se strinja in 68 % se popolnoma strinja). Visoko je tudi strinjanje s trditvijo (33 % se strinja, 53 % se popolnoma strinja), da ko berejo, pozabijo na vse drugo. Do knjig imajo pozitiven odnos, saj velika večina (29 % in 62 %) rada dobi knjigo za darilo. Zelo rade se pogovarjajo o knjigah z drugimi ljudmi (39 % se strinja, 50 % se popolnoma strinja), kar predstavlja tudi odlično izhodišče za nadaljnjo profesionalizacijo njihovega strokovnega dela pri spodbujanju branja. Obstaja pa desetina respondentk, ki se niti ne strinja niti se strinja, da se radi pogovarjajo o knjigah z drugimi ljudmi (10 %), da ko berejo pozabijo na vse drugo (9 %) in da je branje eden njihovih najljubših hobijev (8 %). Vidimo torej, da določen (sicer ne večinski) delež šolskih knjižničark ni med bralnimi navdušenkami in za spodbujanje branja morda ni najprimernejši.

Tabela 12: Interes šolskih knjižničark za branje

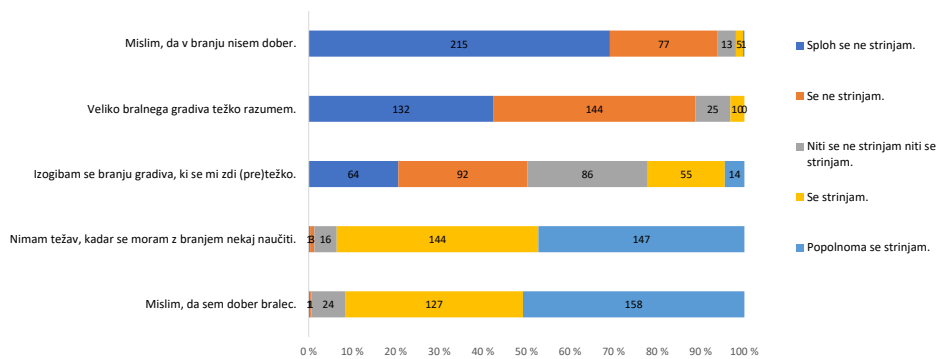
	Eden najljubših hobijev	Rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	Rad dobim knjigo za darilo	Branje je užitek	Ko berem, pozabim na vse drugo
N	311	311	311	311	311
Manjkajoče	39	39	39	39	39
$\bar{x}$	4,49	4,34	4,51	4,64	4,33
Med	5	4	5	5	5
SD	0,753	0,783	0,731	0,590	0,893
Min	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

O sebi pretežno menijo (slika 22 in tabela 13), da so dobre bralke (92 % se jih strinja oziroma popolnoma strinja). Povprečja ($\bar{x}$) in mediane (Med) so visoke (pri obrnjenih vprašanjih pa nizke) ter glede tega med njimi ni velikih razlik, kot kažejo nizki standardni odkloni (SD); edina izjema je mnenje glede izogibanja (pre)težkemu gradivu, pri čemer so razlike nekoliko večje. Nimajo težav, ko se morajo z branjem nekaj naučiti (46 % se strinja; 47 % se popolnoma strinja). Skladno s tem se večina (69 %) sploh ne strinja s trditvama, da v branju niso dobre (69 % sploh se ne strinjam; 25 % se ne strinjam) in da veliko bralnega gradiva težko razumejo (42 % sploh se ne strinja; 4 %

se ne strinja). Pri trditvi, da se izogibajo branju gradiva, ki se jim zdi (pre)težko, pa niso tako prepričane in so mnenja veliko bolj deljena.

Slika 20: Strinjanje šolskih knjižničark s trditvami o branju

Slika 21: Mnenja šolskih knjižničark o svoji bralni kompetentnosti

Tabela 13: Mnenja šolskih knjižničark o svoji bralni kompetentnosti

Kakšen bralec ...	Sem dober bralec	Lahko se učim z branjem	Izogibam se (pre)težkemu gradivu	Veliko gradiva težko razumem	Nisem dober bralec
N	311	311	311	311	311
Manjkajoče	39	39	39	39	39
$\bar{x}$	4,41	4,39	2,56	1,72	1,39
Med	5	4	2	2	1
SD	0,676	0,663	1,13	0,746	0,677
Min	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	4	5

Z motivacijo za branje je tesno povezano mnenje o pomenu in vplivu branja (tabela 14). Tu glede šolskih knjižničark ni dvoma: branje se jim zdi pomembno. Povprečja ($\bar{x}$) in mediane (Med) so visoke (pri obrnjenih vprašanjih pa nizke) ter glede tega med njimi ni velikih razlik, kot kažejo nizki standardni odkloni (SD), razen pri vprašanju o mnenju, da branje ni tako pomembno, ker se lahko učimo tudi drugače – tu se mnenja očitno bolj razhajajo. Branje je pomembna večšina za človeka in vsak bi moral brati sta trditvi, pri katerih je zaznано le malo razhajanj v mnenjih. Več razhajanj je opazno pri trditvi, da branje ni tako pomembno. V splošnem se večina šolskih knjižničark strinja, da je branje med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti v življenju (39 % se strinja; 38 % se popolnoma strinja). Skladno s tem se tudi 95 % ne strinja, da se jim zdi branje v prostem času izguba časa in raje počno kaj drugega. Šolske knjižničarke torej ne dojemajo branja kot izgube časa, med njimi pa so samo tri knjižničarke, ki raje počnejo v svojem prostem času kaj drugega (1 % se strinja oziroma popolnoma strinja).

Tabela 14: Mnenja o pomembnosti branja

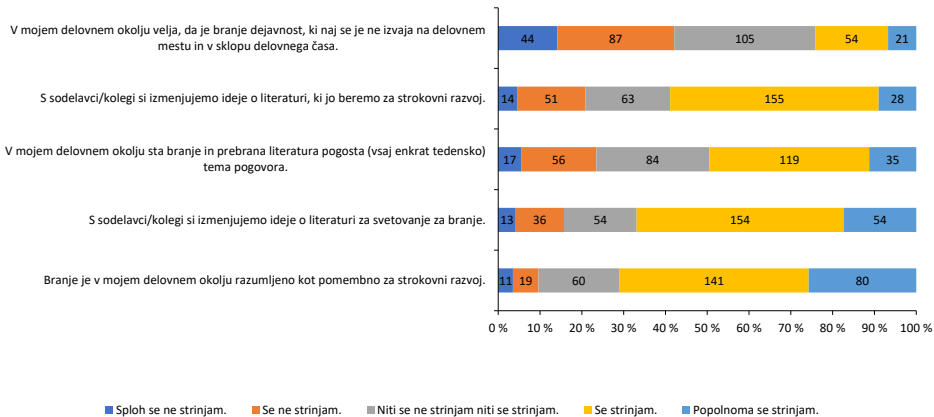
	Pomembna večšina za človeka	Vsak bi moral veliko brati	Ni tako pomembno	Med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti	Zame zelo pomembno	Izguba časa
N	311	311	311	311	311	311
Manjkajoče	39	39	39	39	39	39
$\bar{x}$	4,79	4,64	2,24	4,09	4,66	1,32
Med	5	5	2	4	5	1
SD	0,471	0,610	1,21	0,893	0,596	0,615
Min	1	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5	5

Elementi delovnega okolja

V kontekstu bralne kulture je pomembno, da razumemo, v kakšnem delovnem okolju delujejo šolske knjižničarke (slika 18 in tabela 15). Presenetljivo je dejstvo, da v svojem tedenskem načrtu delovnih obveznosti večina (68 %) nima predvidenega časa za branje, s trditvijo, da je »Branje dejavnost, ki naj se je ne izvaja na delovnem mestu in v sklopu delovnega časa«, pa se strinja le 24 %. Presenetljivo pa je tudi, da je skupno strinjanje (se strinjam in se popolnoma strinjam) največje – in pravzaprav zelo visoko (71 %) – pri trditvi »Branje je v mojem delovnem okolju razumljeno kot pomembno za strokovni razvoj«. S tem je zagotovo povezano tudi, da si jih veliko s sodelavci/kolegi izmenjuje ideje o literaturi za svetovanje za branje (67 %) in za strokovni razvoj

(59 %), a glede na podatke je to povezano z branjem v svojem prostem času. Skladno s tem imamo tudi dve skoraj enako veliki skupini glede mnenja, da sta v njihovem »delovnem okolju branje in prebrana literatura pogosta (vsaj enkrat tedensko) tema pogovora«: 18 % se ne strinja, 27 % jih ni prepričanih, 38 % pa se jih strinja glede mnenja, da si s sodelavci/kolegi izmenjujejo ideje o literaturi. Gotovo pride pri šolskih knjižničarkah do izraza drugačen delovni kolektiv in delovno okolje kot npr. v splošni knjižnici ali visokošolski knjižnici (ena od podobnosti slednjih s šolskimi pa je, da so knjižničarji prav tako pogosto edini zaposleni v knjižnici). V šolskih knjižnicah so namreč knjižničarke najpogosteje same ter se tudi zaradi tega težje povezujejo z drugimi v knjižničarski stroki. A kot kaže, se šolske knjižničarke vendarle večinoma povezujejo s svojim kolektivom na šoli, kar je razveseljujoče, bilo pa bi še bolj, če med njimi ne bi zaznali razmeroma velikih razlik (kot jih kažeta slika 18 in tabela 15).

Na vprašanje, ali imajo v tedenskem načrtu svojih delovnih obveznosti predviden čas za branje, je jih je 32 % odgovorilo pritrdilno, 68 % pa tega časa v svojih delovnih obveznostih nima. Podale so tudi odgovore, kako ocenjujejo bralno kulturo v svojem lokalnem okolju (slika 18 in tabela 15).

Slika 22: Ocenjevanje bralne kulture v delovnem okolju šolskih knjižničark

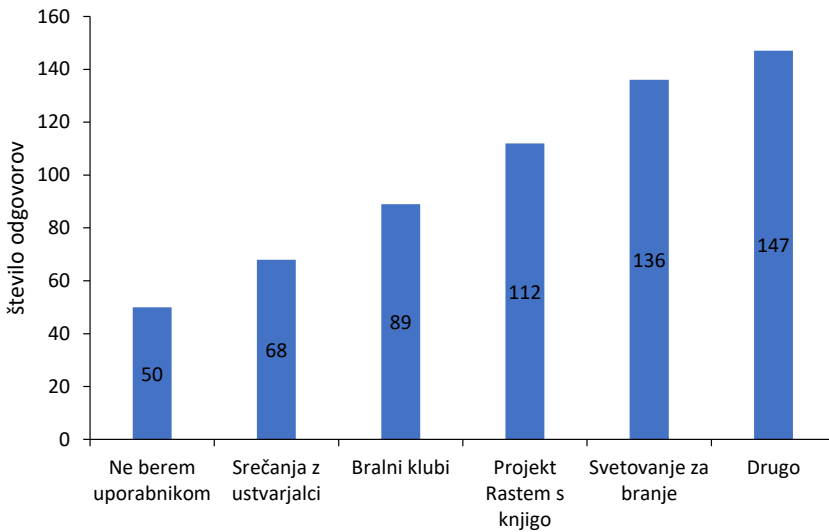
Pomembno sporočilo je, da se jih 71 % strinja oziroma popolnoma strinja, da je branje v njihovem delovnem okolju razumljeno kot pomembno za strokovni razvoj in da si 68 % s kolegi in sodelavci izmenjuje ideje o literaturi za svetovanje za branje. Malo manj – za polovico – je to tedenska tema pogovora. Veliko bolj je poudarjeno branje literature kot pa gradiva za strokovni razvoj, saj se s tem strinja oziroma popolnoma strinja 59 %. Po drugi strani pa jih kar 23 % ocenjuje, da branje v njihovem delovnem

okolju ni zaželeno. V tabeli 15 dodatno vidimo (na osnovi povprečnih vrednosti – $\bar{x}$ ter median – Med, da medtem ko so mnenja šolskih knjižničark pri večini postavk precej enotna (to kažejo razmeroma nizki standardni odkloni – SD) in se gibljejo med neodločenostjo ter strinjanjem (torej med 3 in 4), je še največ razlik pri mnenju, da je branje na delovnem mestu nezaželeno. Tam je povprečje sicer nižje (kar seveda ni dobro, ker pomeni, da to velja za več sodelujočih), a iz višjega standardnega odklona vidimo, da so bili odgovori knjižničark manj enotni.

Tabela 15: Bralna kultura v delovnem okolju šolskih knjižničark

	Pomembno za strokovni razvoj	Nezaželeno na delovnem mestu	Pogosta tema pogovora	S sodelavci si izmenjujemo ideje o literaturi za strokovni razvoj	Sod. si izmenjujemo ideje o literaturi za svetovanje za branje
N	311	311	311	311	311
Manjkajoče	39	39	39	39	39
$\bar{x}$	3,84	2,75	3,32	3,42	3,64
Med	4	3	3	4	4
SD	0,995	1,11	1,06	1,01	1,03
Min	1	1	1	1	1
Max	5	5	5	5	5

Ugotavljali smo, pri katerih oblikah knjižničnih dejavnosti knjižničarke osebno glasno berejo uporabnikom (možno je bilo izbrati več odgovorov), kar prikazuje slika 23. Največ jih bere na svetovanju za branje, projektu Rastem s knjigo, v bralnih klubih ali ko imajo srečanja z ustvarjalci. Samo 16 % šolskih knjižničark svojim uporabnikom ne bere na glas. Velik delež jih je izbral kot drugo možnost in navedli so različne dogodke, ki so jih želeli posebej omeniti. Tako so navedle bibliopedagoške ure v knjižnici ali pri pouku, knjižnično informacijsko znanje (KIZ), pravljicne in bralne urice, ki so namenjene predvsem najmlajšim, tudi obisk vrtca, pouk in medpredmetno povezovanje, dneve dejavnosti in projekte ter interesne dejavnosti, kot je npr. knjižničarski krožek.

Slika 23: Glasno branje svojim uporabnikom

Bralna usposobljenost, interes, izobraževanje

Ko povežemo razloge za branje doma oziroma pogostost branja doma za različne namene ter čas, ki ga tedensko namenjajo različnim aktivnostim, z mnenji s področja usposobljenosti za spodbujanje branja, izobraževanja o branju ter s tem, kje so svoje znanje pridobili (tabele 14–18), se izrisuje zanimiva in celovitejša slika povezav osebnih in poklicnih značilnosti šolskih knjižničark. Podobno kot pri splošnih knjižničarkah v poglavju 5, čeprav z razlikami, tudi tukaj odkrijemo vpliv posameznikovih osebnih bralnih praks in motivacije na strokovno usposobljenost ter pripravljenost za izvajanje nalog s področja spodbujanja branja v okviru knjižničarskega poklica.

Mnenje šolskih knjižničark o svoji usposobljenosti statistično značilno variira glede na to, ali berejo doma za razvedrilo/sprostitev ali za osebni razvoj (tabela 16). Ti dve vrsti branja sta torej najbolj povezani z boljšim mnenjem o svoji strokovni usposobljenosti, čeprav so učinki razmeroma majhni.

Tabela 16: Povezava med mnenjem o svoji usposobljenosti ter razlogi za branje doma

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	2,78	4	0,595	0,00897
za razvedrilo in spr.	11,82	4	0,019	0,03812
za novice	1,36	4	0,850	0,00440
za profesionalni razvoj	5,30	4	0,258	0,01711
za osebni razvoj	13,08	4	0,011	0,04220
drugo	3,27	3	0,352	0,09608

Pogostosti branja doma za razvedrilo in sprostitev, profesionalni in osebni razvoj so statistično značilno povezane z izobraževanjem o branju v zadnjih treh letih (tabela 17 in 18). Število opravljenih izobraževanj ima statistično značilen vpliv na bralne navade doma, predvsem pri branju za razvedrilo in sprostitev, profesionalni in osebni razvoj, kar nakazuje, da strokovno aktivnejši posamezniki več berejo tudi v osebne in profesionalne namene.

Tabela 17: Povezava med številom izobraževanj in razlogi za branje doma

Povezava s številom izobraževanj				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	7,142	3	0,067	0,02304
za razvedrilo in spr.	17,389	3	<0,001	0,05609
za novice	2,846	3	0,416	0,00918
za profesionalni razvoj	8,838	3	0,032	0,02851
za osebni razvoj	8,875	3	0,031	0,02863
drugo	0,484	3	0,922	0,01424

Glede na število ur izobraževanj (tabela 18) pa lahko ugotovimo, da posameznice, ki so opravile več ur izobraževanj, pogosteje berejo za sprostitev, za profesionalni razvoj in z namenom boljše priprave na delo. Več opravljenih ur izobraževanja je torej povezano z večjo bralno aktivnostjo in z raznolikostjo bralnih namenov, kar je lahko kazalnik osebne in profesionalne rasti šolskih knjižničark.

Tabela 18: Povezava med številom ur izobraževanja in razlogi za branje doma

Povezava s številom ur izobraževanja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Branje doma	χ^2	df	p	ϵ^2
za pripravo na delo	12,08	4	0,017	0,0453
za razvedrilo in spr.	24,16	4	<0,001	0,0905
za novice	3,58	4	0,466	0,0134
za profesionalni razvoj	16,99	4	0,002	0,0636
za osebni razvoj	7,82	4	0,098	0,0293
drugo	5,60	4	0,231	0,1806

Ugotovili smo tudi, da obstajajo statistično značilne razlike v številu in trajanju izobraževanj, predvsem pri stalnem strokovnem izpopolnjevanju in drugih seminarjih (tabela 19). Način pridobivanja znanja oziroma vrsta izobraževanja je povezana z dejanskim vedenjem, se pravi s tem, koliko se posamezniki izobražujejo. Stalno izpopolnjevanje in drugi seminarji sta področji, pri katerih obstajajo statistično značilne razlike tako glede na pogostost kot trajanje izobraževanja. Posameznice, ki so se izobraževale večkrat oziroma dlje, so za to uporabile obe obliki izobraževanja.

Tabela 19: Povezava količine in ur izobraževanj v zadnjih treh letih in vrste izobraževanja

T-test neodvisnih vzorcev – Mann-Whitneyjev U			
Povezava s:		Statistika	p
Število izobraževanj v treh letih	študij	11.253	0,422
	stalno izpopolnjevanje	3529	<0,001
	drugi seminarji	4701	0,003
	drugo	5844	0,058
Število ur izobraževanj v treh letih	študij	8743	0,981
	stalno izpopolnjevanje	3036	0,007
	drugi seminarji	4130	0,023
	drugo	4140	0,593

Opomba: $H_a \mu_1 \neq \mu_0$

Primerjali smo skupine šolskih knjižničark, ki različno ocenjujejo svojo usposobljenost za spodbujanje branja, in ugotavljali, ali med temi skupinami obstajajo razlike v količini časa, ki ga namenjajo različnim prostočasnim dejavnostim, kot so družbena omrežja, glasba, branje, igre itd. (tabela 20). Statistično značilno se razlikujejo glede

časa, ki ga šolske knjižničarke namenijo družbenim omrežjem, spletnim nakupom, druženju z drugimi, poslušanju glasbe in telesni dejavnosti. Več časa tem dejavnostim, ki bi jih lahko označili za manj povezane z branjem, namenjajo tiste, ki svojo usposobljenost ocenjujejo slabše.

Tabela 20: Povezava med oceno svoje usposobljenosti ter količino časa za različne prostočasne dejavnosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) –Kruskal-Wallisov H				
Koliko časa za ...	χ^2	df	p	ϵ^2
splet, nakupi (na računalniku, mobilniku)	11,637	4	0,020	0,03754
podkasti	0,676	4	0,954	0,00218
druženje	10,765	4	0,029	0,03473
glasba	9,623	4	0,047	0,03104
računalniške igre	2,318	4	0,678	0,00748
telesna dejavnost	10,092	4	0,039	0,03255
filmi itd.	4,232	4	0,376	0,01365
zvočne knjige	1,536	4	0,820	0,00495
družbena omrežja	12,490	4	0,014	0,04029
branje knjig	5,969	4	0,201	0,01926
TV	1,397	4	0,845	0,00451
nakupovalna središča	5,547	4	0,236	0,01789
ustvarjanje	1,707	4	0,789	0,00551
branje časopisov itd.	3,388	4	0,495	0,01093

Zanimive so tudi primerjave mnenj šolskih knjižničark o svoji usposobljenosti ter o odnosu do branja (tabeli 21 in 22). Ugotovili smo statistično značilne razlike v doživljanju branja kot užitka med skupinami z različnim mnenjem o svoji strokovni usposobljenosti. Šolske knjižničarke z oceno višje strokovne usposobljenosti izražajo večji užitek ob branju in večji občutek potopitve v branje (ko berem, pozabim; tabela 19). Tiste, ki imajo boljše mnenje o svoji usposobljenosti za branje, pogosteje dojemajo branje kot pomembno življenjsko večino, menijo, da je branje pomemben dejavnik za uspešnost v življenju, tiste pa, ki imajo nižjo profesionalno samopodobo, pogosteje menijo, da je branje izguba časa (tabela 20). Pozitivna percepcija branja kaže torej na višje, negativna pa na nižje mnenje o lastni usposobljenosti.

Tabela 21: Povezava med oceno svoje usposobljenosti ter interesom za branje

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Interes za branje	χ^2	Df	p	ϵ^2
eden najljubših hobijev	7,13	4	0,129	0,0230
rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	8,37	4	0,079	0,0270
rad dobim knjigo za darilo	8,59	4	0,072	0,0277
branje je užitek	12,45	4	0,014	0,0402
ko berem, pozabim	9,85	4	0,043	0,0318

Tabela 22: Povezava med oceno svoje usposobljenosti ter oceno pomembnosti branja

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kako pomembno je branje	χ^2	df	P	ϵ^2
pomembna večina za človeka	11,16	4	0,025	0,03599
vsak bi moral veliko brati	3,55	4	0,471	0,01144
ni tako pomembno	1,34	4	0,855	0,00431
med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti	10,79	4	0,029	0,03479
zame zelo pomembno	6,42	4	0,170	0,02070
izguba časa	16,65	4	0,002	0,05369

Statistično značilno je ugotovljeno (tabela 23), da imajo boljše mnenje o svoji usposobljenosti tiste šolske knjižničarke, ki tudi o sebi menijo, da se lahko učijo z branjem. Seveda obstaja tudi statistična povezava, da tisti, ki veliko gradiva težko razumejo, menijo, da imajo manj znanja in imajo bolj negativno mnenje o svoji usposobljenosti za spodbujanje branja. Zelo povedna je statistično značilna povezanost med številom ur izobraževanj in samooceno bralne kompetentnosti (tabela 24). Vse primerjane trditve o bralnih navadah in samopodobi so namreč statistično značilno povezane s številom ur izobraževanj v zadnjih treh letih. Tiste šolske knjižničarke, ki se težkim besedilom pogosteje izogibajo, težje razumejo gradivo ali niso samozavestne glede svojih bralnih sposobnosti, se statistično značilno manj udeležujejo izobraževanj. To je lahko pokazatelj, da je treba pozornost usmeriti na to skupino šolskih knjižničark, saj dajejo manj poudarka profesionalni rasti in so na določen način zaradi manjšega obsega udeležbe na izobraževanjih bolj strokovno izključene in gotovo tudi prikrajšane.

Tabela 23: Povezava med samooceno o količini lastnega znanja in bralni kompetentnosti

Povezava z mnenjem o svoji usposobljenosti				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	8,52	4	0,074	0,0275
lahko se učim z branjem	11,08	4	0,026	0,0358
izogibam se (pre)težkemu gradivu	7,25	4	0,123	0,0234
veliko gradiva težko razumem	15,20	4	0,004	0,0490
nisem dober bralec	8,07	4	0,089	0,0260

Tabela 24: Povezava med obsegom izobraževanja in samooceno bralne kompetentnosti

Povezava s številom ur izobraževanj				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Kakšen bralec	χ^2	df	p	ϵ^2
sem dober bralec	11,7	4	0,020	0,0436
lahko se učim z branjem	15,6	4	0,004	0,0585
izogibam se (pre)težkemu gradivu	17,1	4	0,002	0,0642
veliko gradiva težko razumem	10,6	4	0,031	0,0399
nisem dober bralec	12,7	4	0,013	0,0476

Pri povezavi vključenosti v projekte za spodbujanje branja z elementi delovnega okolja (tabela 25) ugotovimo nepresenetljivo statistično značilno povezavo s pogostostjo branja kot teme pogovora med sodelavci, izmenjevanjem idej o literaturi za strokovni in razvoj ter izmenjevanjem idej o literaturi za svetovanje za branje (tabela 25). Knjižničarke, ki so pogosteje vključene v projekte, so tudi aktivnejše in vključene v kolektivno glede pogovorov o branju oziroma izmenjav idej.

Tabela 25: Povezava med vključenostjo v projekte za spodbujanje branja in bralno kulturo v delovnem okolju

Povezava z vključenostjo v projekte za spodbujanje branja				
Enosmerna ANOVA (neparametrična) – Kruskal-Wallisov H				
Bralna kultura v delovnem okolju	χ^2	df	p	ϵ^2
pomembno za strokovni razvoj	2,102	1	0,147	0,00787
nezaželeno na delovnem mestu	0,662	1	0,416	0,00248
pogosta tema pogovora	6,034	1	0,014	0,02260
s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.	7,497	1	0,006	0,02808
s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB	5,612	1	0,018	0,02102

Splošna slika slovenskih šolskih knjižničark

Glede na to, da gre – enako kot pri splošnih knjižničarkah (poglavje 5 te monografije) – za področje, ki je bilo doslej raziskano le v omejenem obsegu, smo za ugotavljanje faktorjev, s katerimi lahko pojasnimo razlike med skupinami raziskovank, tj. z namenom identifikacije latentnih struktur, ki pojasnjujejo te razlike, izvedli dve eksplorativni faktorski analizi. Takšen pristop omogoča odkrivanje temeljnih dejavnikov, ki prispevajo k razumevanju vzorcev v odgovorih udeležencev raziskave.

Razlike med šolskimi knjižničarkami glede na njihove bralne navade in odnos do branja

V prvi analizi smo ugotavljali faktorje, s katerimi lahko pojasnimo razlike med šolskimi knjižničarkami glede na njihove bralne navade in odnos do branja. Poudariti je sicer treba, da spremenljivke znotraj posameznega faktorja različno prispevajo k razlikam. Pokazalo se je pet faktorjev (tabela 26), ki jih lahko poimenujemo:

1. Bralna samozavest in pozitiven odnos do branja.
2. Bralni užitek in motivacija.
3. Pozitivna bralna kultura v delovnem okolju.
4. Branje v različnih formatih in jezikih.
5. Vključenost v izobraževanje.

Prvi faktor, *Bralna samozavest in pozitiven odnos do branja*, združuje šolske knjižničarke s pozitivno samopodobo o branju in osebno oceno pomena branja. Te knjižničarke izražajo osebno samozavest glede branja, sposobnost učenja z branjem in

pozitiven vrednostni odnos do branja, tudi kot pomembnega za strokovni razvoj. Negativne postavke pri razumevanju zahtevnega gradiva in branju kot izgubi časa to še dodatno potrjujejo – te knjižničarke torej verjamejo ravno nasprotno. Gre torej za knjižničarke, ki so zaradi svoje pozitivne »bralne samopodobe« in pozitivnega odnosa do branja gotovo tudi pozitivni bralni zgledi ter zato pomembne strokovnjakinje za spodbujanje branja.

Drugi faktor, *Bralni užitek in motivacija*, označuje skupino šolskih knjižničark, katerim je branje osebni interes in ki imajo veselje do branja, predvsem jim je pomembno neformalno in prostočasno branje, zlasti tiskanih gradiv, ter povezujejo branje z močnimi čustvi in identiteto. Lahko torej rečemo, da morda same ne izražajo toliko pozitivnega bralnega vedenja kot prva skupina, vsekakor pa verjamejo v svoje poslanstvo.

Tretji faktor, *Pozitivna bralna kultura v delovnem okolju*, zaznamuje tiste, ki delujejo v branju naklonjenem delovnem okolju, kjer je branje pogosta tema pogovora, si izmenjujejo ideje o literaturi za strokovni razvoj in literaturi za svetovanje za branje ter branje dojemajo kot pomembno za strokovni razvoj. To so torej odlična izhodišča za vzpostavitev kakovostnega spodbujanja branja.

Četrty faktor, *Branje v različnih formatih in jezikih*, predstavlja skupino šolskih knjižničark, ki posegajo po netiskanem gradivu in berejo v tujih jezikih. Posegajo tako po e-knjigah kot tudi po zvočnih knjigah ter podkastih. To nakazuje na razširjen nabor bralnih praks, tako za službene, predvsem pa za prostočasne dejavnosti, kar je lahko pomemben dejavnik pri spodbujanju bralcev s sorodnimi preferencami.

Zadnja skupina, ki jo označuje peti faktor, *Vključenost v izobraževanje*, izraža kvantitativno udeležbo v formalnem izobraževanju glede na število ur in število udeleženih izobraževanj ter sodelovanje s strokovnimi delavci na šoli. Sklepamo torej lahko, da gre za aktivne knjižničarke, ki cenijo svojo usposobljenost in se zanjo tudi trudijo.

V tabelah 27–30 ter na sliki 24 prikazujemo izračune komponent in zanesljivosti analize ter mere primernosti vzorčenja: skupno je 0,649, kar pomeni dovoljšno zanesljivost faktorjev, čeprav je blizu spodnje meje, kar pomeni, da določene postavke slabšajo kakovost faktorске strukture.

Tabela 26: Uteži faktorjev

Spremenljivke	Faktor					Enkratnost
	1	2	3	4	5	
Kakšen bralec – veliko gradiva težko razumem	-0,719					0,484
Kakšen bralec – nisem dober bralec	-0,608					0,602
Kakšen bralec – sem dober bralec	0,554					0,546
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti	0,510					0,705
Kakšen bralec – lahko se učim z branjem	0,476					0,629
Kako pomembno je branje – pomembna veščina za človeka	0,472	0,472				0,409
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,447					0,701
Kako pomembno je branje – izguba časa	-0,444					0,715
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,418					0,583
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno						0,883
Čas branja v enem kosu v prostem času						0,898
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo		0,676				0,464
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah		0,629				0,553
Interes za branje – eden najljubših hobijev		0,582				0,473
Pogostost branja tiskanih gradiv		0,509				0,647
Interes za branje – branje je užitek	0,381	0,455				0,468
Branje knjig v slovenščini v 12 mesecih – nevezano na delo		0,451				0,751
Interes za branje – ko berem, pozabim		0,344				0,757
Sodelovanje s strokovnimi delavci iz VIZ		0,313			0,300	0,773
Branje knjig v slovenščini v 12 mesecih – vezano na delo						0,758
Bralna kultura v delovnem okolju – s sodelavci si izmenjujemo ideje o literaturi za strokovni razvoj			0,832			0,299

Spremenljivke	Faktor					Enkratnost
	1	2	3	4	5	
Bralna kultura v delovnem okolju – pogosta tema pogovora			0,791			0,373
Bralna kultura v delovnem okolju – s sodelavci si izmenjujemo ideje o literaturi za svetovanje za branje			0,778			0,331
Bralna kultura v delovnem okolju – pomembno za strokovni razvoj	0,311		0,484			0,688
Bralna kultura v delovnem okolju – nezaželeno na del. mestu			-0,458			0,725
Kakšen bralec – izogibam se (pre) težkemu gradivu						0,761
Število prebranih knjig v tujem jeziku v 12 meseci – nevezano na delo				0,773		0,397
Pogostost branja knjig v tujem jeziku				0,611		0,570
Število prebranih knjig v tujem jeziku v 12 mesecih – vezano na delo				0,449		0,730
Pogostost branja digitalnih gradiv				0,448		0,767
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv				0,445		0,757
Pogostost poslušanja podkastov						0,947
Število izobraževanj v treh letih					0,878	0,244
Koliko ur izobraževanj v treh letih					0,796	0,331

Opomba: Uporabljena je bila metoda ekstrakcije »Najmanjši ostanek« v kombinaciji z rotacijo »oblimin«.

Tabela 27: Faktorska statistika

Povzetek			
Faktor	SS uteži	Odstotek variance	Zbirni odstotek
1	3,46	10,19	10,2
2	3,15	9,28	19,5
3	2,71	7,97	27,4
4	2,11	6,21	33,6
5	1,84	5,41	39,1

Tabela 28: Medfaktorske korelacije

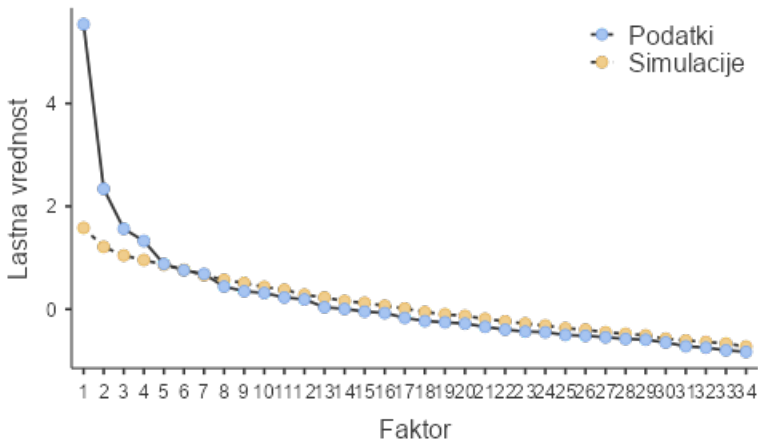
	1	2	3	4	5
1	—	0.347	0.0269	0.1546	0.00563
2		—	0.2131	0.1664	0.12867
3			—	-0.0607	0.05752
4				—	-0.04815
5					—

Tabela 29: Preverjanje napovedi – Bartlettov test sferičnosti

χ^2	df	p
1474	561	<0,001

Tabela 30: Kaiser-Meyer-Olkinova mera primernosti vzorčenja

	Analiza MSA
Skupno	0,649
Prebranih knjig v slovenščini v 12 mesecih – nevezano na delo	0,483
Prebranih knjig v slovenščini v 12 mesecih – vezano na delo	0,580
Pogostost branja knjig v tuj. j.	0,571
Knjig v tujih jezikih v 12 mesecih – nevezano na delo	0,529
Knjig v tujih jezikih v 12 mesecih – vezano na delo	0,527
Čas branja v enem kosu v prostem času	0,413
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,617
Pogostost branja digitalnih gradiv	0,554
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	0,552
Pogostost poslušanja podkastov	0,330
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,806
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,742
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,762
Interes za branje – branje je užitek	0,796
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,696
Kakšen bralec – sem dober bralec	0,716
Kakšen bralec – lahko se učim z branjem	0,778
Kakšen bralec – izogibam se (pre)težkemu gradivu	0,688
Kakšen bralec – veliko gradiva težko razumem	0,642
Kakšen bralec – nisem dober bralec	0,708
Kako pomembno je branje – pomembna večina za človeka	0,754
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,750
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno	0,582
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dejavniki uspešnosti	0,743
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,773
Kako pomembno je branje – izguba časa	0,713
Bralna kultura v delovnem okolju – pomembno za str. razvoj	0,496
Bralna kultura v delovnem okolju – nezaželeno na del. mestu	0,455
Bralna kultura v delovnem okolju – pogosta tema pogovora	0,698
Bralna kultura v delovnem okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o literaturi za strokovni razvoj	0,643
Bralna kultura v delovnem okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o literaturi za spodbujanje branja	0,637
Sodelovanje s strokovnimi delavci iz VIZ	0,606
Koliko izobraževanj v treh letih	0,361
Koliko ur izobraževanj v treh letih	0,517

Slika 24: Diagram komponent (Scree)

Razlike med šolskimi knjižničarkami glede na njihov odnos do dela v povezavi z bralnimi navadami in odnosom do branja

V drugi analizi smo ugotavljali faktorje, s katerimi lahko pojasnimo razlike med šolskimi knjižničarkami glede na njihov odnos do dela v povezavi z bralnimi navadami in odnosom do branja. Tudi tu spremenljivke znotraj posameznega faktorja različno prispevajo k razlikam, se pa, enako kot na področju splošnega knjižničarstva (glej poglavje 5 v tej monografiji), pokaže šest faktorjev (tabela 31), ki jih poimenujemo:

1. Interes za branje in knjige ter s tem skladna ravnanja.
2. Branju naklonjeno delovno okolje in s tem skladna ravnanja.
3. Branju naklonjeno delovno okolje.
4. Branje netiskanih formatov v slovenskem in tujem jeziku za profesionalni in osebni razvoj.
5. Branje v domačem okolju za osebni in profesionalni razvoj ter povezanost s kolegi.
6. Pozitiven odnos do branja in knjig.

Pravzaprav so vsi faktorji nekoliko podobni faktorjem pri splošnih knjižničarkah (glej poglavje 5 te monografije), saj smo tudi tam identificirali skupine, ki jih označujejo podobne značilnosti in njihove kombinacije (sicer le pet faktorjev). Iz tega lahko sklepamo, da splošne in šolske knjižničarke na področju spodbujanja branja družijo tudi nekatere skupne značilnosti tako na osebni ravni kot tudi glede delovnega okolja.

Če pogledamo natančneje, prvi faktor, *Interes za branje in knjige ter s tem skladna ravnanja*, označuje skupino, ki ima rada in ceni branje, ga veliko ter globoko izvaja in se o njem tudi rada pogovarja z drugimi. Vidimo, da je zelo primerno, če gradimo aktivnosti spodbujanja branja na takih posameznikih. Šesti faktor *Pozitiven odnos do branja in knjig* je temu nekoliko soroden, nima pa tako močno izraženih komponent, ki označujejo ravnanja. Vsekakor pa gre tudi pri šestem faktorju za knjižničarke, ki so, morda z nekoliko več spodbude, prav tako lahko odlični bralni zgledi.

Drugi faktor, *Branju naklonjeno delovno okolje ter s tem skladna ravnanja*, označuje tiste, ki delajo v okolju, kjer je branje zaznano kot pomembno za strokovni razvoj, in ki tudi same doma veliko berejo za pripravo na delo, osebni in profesionalni razvoj. Takšno delovno okolje ponuja dobre možnosti za uresničevanje posameznikovega lastnega in knjižničnega poslanstva, saj se izenačita osebno stališče do branja in organizacijska kultura, kar zagnani knjižničarki predstavlja dobro spodbudo. S tem faktorjem bi lahko povezali tudi skupino, ki jo označuje tretji faktor, *Branju naklonjeno delovno okolje*, le da te knjižničarke same, kot kaže, niso tako aktivne kot druga skupina in bi morda potrebovale nekoliko več spodbud in možnosti za strokovni razvoj.

Tudi četrti faktor, *Branje netiskanih formatov v domačem in tujem jeziku za osebni in profesionalni razvoj*, je nekoliko podoben četrtemu faktorju pri splošnih knjižničarkah, le da je bilo tam bolj poudarjeno zahtevno branje in manj izražen namen branja. Gre torej za skupino, ki preferira digitalno in zvočno gradivo, ne glede na jezik, ter ga uporablja tako vezano na delo kot za zasebni namen (morda celo oboje hkrati). Tudi te strokovnjakinje, podobno kot predhodna skupina, so lahko odlične spodbujevalke branja, zlasti pri uporabnikih s podobnimi preferencami, saj lahko, sploh s primernim vodenjem in spodbudami, dopolnjujejo knjižnične storitve v delu, ki ga težje izvajajo knjižničarke iz skupine, ki jo označuje peti faktor.

Pri petem faktorju, *Branje v domačem jeziku za osebni in profesionalni razvoj ter povezovanje s kolegi*, gre za skupino, ki bere sicer s poudarkom na gradivih v domačem jeziku, se pa povezuje s strokovnimi delavci v svojem kolektivu. Podoben faktor je bil izražen tudi pri splošnih knjižničarkah, le da tam ni bilo poudarka na domačem jeziku. Zlasti za šolske knjižničarke je povezovanje pri spodbujanju branja seveda izjemno pomembno.

Tudi pri tej analizi v tabeli 31 prikazujemo izračune komponent (faktorjev) ter nato v tabelah 32–35 ter na sliki 25 zanesljivosti analize ter mere primernosti vzorčenja: skupno je 0,7, kar prav tako pomeni dovoljšno zanesljivost faktorjev.

Tabela 31: Uteži faktorjev

Spremenljivke	Faktor						Enkratnost
	1	2	3	4	5	6	
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,650						0,463
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,518						0,597
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,560						0,522
Interes za branje – branje je užitek	0,739						0,428
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,421						0,756
Kako pomembno je branje – pomembna večšina za ščoveka	0,739						0,383
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,460					0,314	0,574
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno						-0,519	0,667
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,352					0,342	0,645
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,600						0,569
Kako pomembno branje – izguba časa	-0,366					-0,412	0,637
BK v del. okolju – pomembno za str. razvoj		0,419	0,302				0,576
BK v del. okolju – nezaželeno na del. mestu			-0,328				0,789
BK v del. okolju – pogosta tema pogovora			0,814				0,307
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.			0,822				0,271
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB			0,814				0,324
Pog. sodelovanja s str. del. iz VIZ					0,425		0,782
Skupno število knjig						0,534	0,507

Spremenljivke	Faktor						Enkratnost
	1	2	3	4	5	6	
Število strokovnih knjig						0,478	0,586
Branje doma – za pripravo na delo		0,714					0,472
Branje doma – za razvedrilo in spr.							0,763
Branje doma – za novice							0,913
Branje doma – za prof. razvoj		0,784					0,340
Branje doma – za os. razvoj		0,788					0,340
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo					0,360		0,711
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo				0,306	0,302		0,662
Pogostost branja knjig v tuj. j.				0,513	-0,327		0,564
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo				0,611			0,564
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo				0,499			0,643
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,386				0,442		0,633
Pogostost branja digitalnih gradiv				0,507			0,665
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv				0,421			0,762
Pogostost poslušanja podcastov							0,925
Koliko izobr. v treh letih					0,633		0,549
Koliko ur izobr. v treh letih					0,727		0,420

Opomba: Uporabljena je bila metoda ekstrakcije »Najmanjši ostanek« v kombinaciji z rotacijo »oblimin«.

Tabela 32: Faktorska statistika

Povzetek			
Faktor	SS uteži	Odstotek variance	Zbirni odstotek
1	3,74	10,70	10,7
2	2,66	7,61	18,3
3	2,61	7,45	25,8
4	2,10	6,01	31,8
5	2,08	5,93	37,7
6	1,50	4,29	42,0

Tabela 34: Preverjanje napovedi

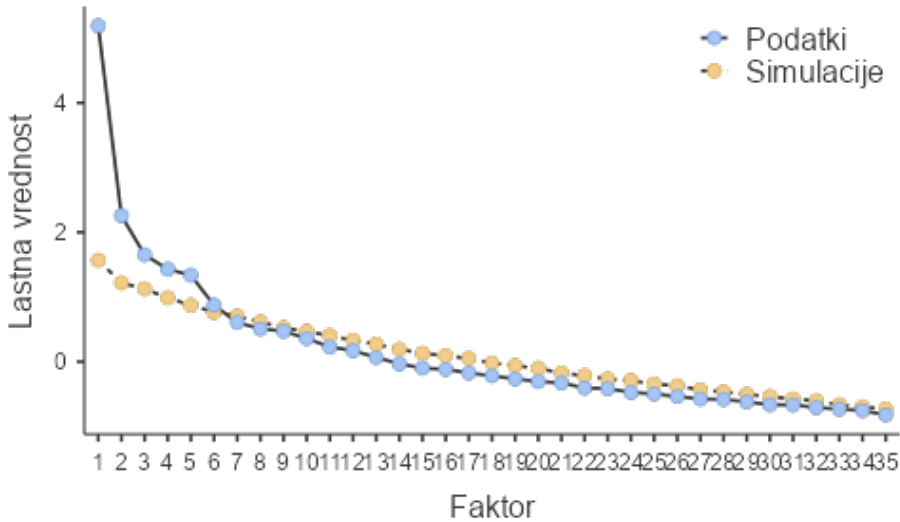
Bartlettov test sferičnosti		
χ^2	df	p
1545	595	<0,001

Tabela 33: Medfaktorske korelacije

	1	2	3	4	5	6
1	—	0,161	0,158	0,11166	0,0769	0,1775
2		—	0,201	0,00759	0,0910	0,1275
3			—	0,01256	0,0796	0,0518
4				—	0,0513	0,0938
5					—	0,1141
6						—

Tabela 35: Kaiser-Meyer-Olkinova mera primernosti vzorčenja

	Analiza MSA
Skupno	0,634
Interes za branje – eden najljubših hobijev	0,726
Interes za branje – rad se pogovarjam z ljudmi o knjigah	0,754
Interes za branje – rad dobim knjigo za darilo	0,754
Interes za branje – branje je užitek	0,722
Interes za branje – ko berem, pozabim	0,603
Kako pomembno je branje – pomembna veščina za človeka	0,728
Kako pomembno je branje – vsak bi moral veliko brati	0,690
Kako pomembno je branje – ni tako pomembno	0,526
Kako pomembno je branje – med najpomembnejšimi dej. usp.	0,714
Kako pomembno je branje – zame zelo pomembno	0,756
Kako pomembno je branje – izguba časa	0,585
BK v del. okolju – pomembno za str. razvoj	0,640
BK v del. okolju – nezaželeno na del. mestu	0,564
BK v del. okolju – pogosta tema pogovora	0,664
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za str. r.	0,655
BK v del. okolju – s sod. si izmenjujemo ideje o lit. za SB	0,655
Pog. sodelovanja s str. del. iz VIZ	0,633
Skupno število knjig	0,638
Število strokovnih knjig	0,655
Branje doma – za pripravo na delo	0,689
Branje doma – za razvedrilo in spr.	0,594
Branje doma – za novice	0,432
Branje doma – za prof. razvoj	0,696
Branje doma – za os. razvoj	0,721
Knjig v SLO v 12 mesecih – nevezano na delo	0,494
Knjig v SLO v 12 mesecih – vezano na delo	0,738
Pogostost branja knjig v tuj. j.	0,532
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – nevezano na delo	0,478
Knjig v tuj. j. v 12 mesecih – vezano na delo	0,664
Pogostost branja tiskanih gradiv	0,611
Pogostost branja digitalnih gradiv	0,575
Pogostost poslušanja zvočnih gradiv	0,483
Pogostost poslušanja podkastov	0,259
Koliko izobr. v treh letih	0,473
Koliko ur izobr. v treh letih	0,545

Slika 25: Diagram komponent (Scree)

Zaključek

Rezultati raziskave, kot so pokazale tudi že predhodne objave (Haramija idr., 2025; Švab idr., 2025), jasno pokažejo, da so šolske knjižničarke dober zgled na področju bralne kulture. Berejo veliko in raznoliko, do bralnega gradiva dostopajo tako v svoji knjižnici kot z izposojajo v drugi knjižnici, redko dobijo knjigo za dar in jo redko tudi kupijo, v precej majhnem deležu uporabljajo knjigobeznice. So redne bralke, saj jih večina bere vsak dan in kar velik delež med pol ure in dve uri na dan, slaba polovica je tudi takšnih, ki dnevno berejo več kot štiri ure. Glede na ta podatek ocenjujemo, da jim je blizu globoko branje. Šolske knjižničarke imajo v lasti obsežne domače knjižnice, v katerih imajo pomembno mesto tudi strokovne knjige, čeprav beležimo delež takšnih, ki v domači knjižnici nimajo strokovnih knjig. Dodatne analize so pokazale, da imajo šolske knjižničarke z večjo domačo knjižnico večji interes za branje, uporabo družabnih omrežij, pogosteje berejo za razvedrilo ter za profesionalni in osebni razvoj. Berejo tako doma kot v delovnem okolju, čeprav v okviru delovnih nalog v večini nimajo določenega namenskega časa za branje v tedenskem načrtu nalog, a jih to praviloma ne ustavi pri postavljanju branja na prvo in pomembno mesto v okviru delovnega prostora. Mesečno povprečno preberejo štiri knjige in pol, zelo redko berejo e-knjige in skoraj ne poslušajo zvočnih knjig. Berejo predvsem tiskane knjige, in to praviloma v slovenskem jeziku. Skromna uporaba digitalnega gradiva je zaskrbljujoča, saj gre za strokovnjakinje, ki lahko tudi s priporočanjem netiskanih formatov gradiva

spodbujajo branje in različne pismenosti, vendar so njihove možnosti bistveno omejene, če same tega gradiva ne uporabljajo in ne poznajo. Tudi podatki raziskave Knjiga in bralci VII (Gerčar idr., 2024) kažejo, da mladi precej oziroma vedno več berejo v tujih jezikih pa tudi uporabljajo netiskane formate, zato je pomembno oziroma celo nujno potrebno, da knjižničarka pozna tovrstno gradivo. Knjižničarke večinoma berejo knjige, ki niso vezane na delo, a pri tem se odpira vprašanje, kako razločevati med knjigami, ki so vezane na delo, in tistimi, ki niso, saj je ena od pričakovanih nalog šolskih knjižničark svetovanje za branje in navduševanje za branje. Doma berejo praviloma za razvedrilo, kar je pomemben element branja za užitek, ki je osnovni pogoj globokega branja. Po lastni oceni so v zadnjih 12 mesecih prebrale eno do tri knjige, vezane na delo, in več kot dvajset knjig, ki niso vezane na delo. S temi številkami vsakakor presegajo bralno podobo splošne javnosti in opravičujejo pričakovanje splošne javnosti, da so branju naklonjene in je branje njihov najljubši hobi, ki se je spremenil v njihovo delovno zadolžitev.

Kljub temu da se z branjem veliko ukvarjajo, se na to temo tudi precej redno in v dokaj primernem obsegu izobražujejo, saj beležimo različne obsege izobraževalnih ur, ne moremo pa (na srečo) poročati o morebitni neudeležbi oziroma neizobraževanju. Žal pa rezultati kažejo, da za dve tretjini vprašanih ne velja, da je branje del njihovih delovnih obveznosti, in tudi da obstajajo branju nenaklonjena delovna okolja. V veliki večini se o knjigah in branju šolske knjižničarke rade pogovarjajo, s kolegi delijo bralna priporočila tako za strokovni razvoj kot za svetovanje za branje, čeprav jih večina v službenem okolju nima namensko določenega časa za branje.

Šolske knjižničarke se čutijo kompetentne, saj jih dobra polovica ocenjuje, da imajo dovolj znanja o branju in da to zadošča za njihovo delo. Imajo zelo pozitiven odnos do branja, kajti se popolnoma strinjajo ali strinjajo v skoraj celotnem deležu s trditvami, da je branje njihov najljubši hobi, da v branju uživajo, da pozabijo na vse drugo, ko berejo, da se razveselijo knjižnega daru in je njihova najljubša tema pogovora prav pogovor o knjigah. Opredelijo se za bralko in praviloma menijo, da so dobre bralke in pri branju nimajo težav. Z dodatnimi analizami smo pri tem ugotovili razlike med šolskimi knjižničarkami, saj beležimo tudi delež tistih, ki se izogibajo branju gradiva, ki se jim zdi pretežko.

Šolske knjižničarke prepričanje o pomembnosti branja živijo skozi svoja ravnanja in se skoraj popolnoma strinjajo, da branje ni izguba časa ter da bi vsak moral brati. Ugotavljamo tudi, da uresničevanje tega prepričanja v delovnem okolju od njih zahteva precej energije, iznajdljivosti in predanosti. Le dobra tretjina šolskih knjižničark poroča o tem, da je branje tema pogovora v njihovem delovnem okolju, in dobra tretjina

je takšnih, ki dela v okolju, kjer bralna kultura ni pomembna za strokovni razvoj. Z dodatnimi analizami smo ugotovili, da šolske knjižničarke delimo v dve skupini: nekatere delajo v spodbudnem delovnem okolju, druge pa v nespodbudnem delovnem okolju, a v drugi skupini najdemo predvsem takšne, ki verjamejo v moč branja in jih delovno okolje ne ustavi pri uresničevanju poslanstva šolske knjižničarke.

Ena izmed nalog šolske knjižničarke in pogoj za uspešno obvladovanje nalog v šolski knjižnici je sodelovanje z učitelji. Šolska knjižničarka nudi učiteljem podporo pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega programa tako, da jih seznanja z vrednostjo knjižnice in njenega fonda. Šolske knjižničarke poročajo o sodelovanju tako s kolegi v šolskem prostoru kot s kolegi v knjižničnem prostoru, a bi bilo lahko pomembnosti sodelovanja pri spodbujanju branja tovrstno povezovanje pogostejše. Šolske knjižničarke so tudi vključene v različne projekte in programe, tako na lokalnem kot nacionalnem in tudi mednarodnem nivoju. Natančno se tudi zavedajo sistemskih, finančnih in drugih oteževalnih okoliščin, s katerimi se srečujejo pri svojem delu, kar jih ne ustavi pri tem, da bi širile bralno navdušenje.

Literatura

- Collins, J. (2007). School improvement, the school librarian and the process approach. *Improving Schools*, 10(2), 117–131. <https://doi.org/10.1177/1365480207077840>
- Fekonja, Z. (2016). Vloga šolskega knjižničarja pri uporabnikih 21. stoletja. *Šolska knjižnica*, 25(3–4), 16–20.
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2022a). Model of preparing podcasts as a contemporary strategy for encouraging reading literacy and reading culture. *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, 18(1), 33–56. <https://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi/article/view/125/73>
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2022b). Podcasts as modern strategies for promoting reading literacy and reading culture and their impact on professionals. *Revista româna de biblioteconomie și știința informării*, 18(1), 14–32. <https://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi/article/view/122/77>
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1–2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Haramija, D., Fras Popović, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek,

- P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>
- IFLA School Libraries Section Standing Committee. (2025). *IFLA – Smernice za šolske knjižnice*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifa.org/rest/api/core/bitstreams/9cdbca84-7a5f-422c-b2d8-f2a3f37df152/content>
- Moorefield-Lang, H. M. (2017). Delivering the message: Disseminating information and professional development in the field of librarianship through technology. *Library Hi Tech*, 35(1), 81–91. <https://doi.org/10.1108/LHT-04-2016-0039>
- Novljan, S. (2010). Knjižnica za ustvarjalno učenje. V M. Steinbuch (ur.), *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi: knjižnično informacijsko znanje* (str. 13–110). Zavod RS za šolstvo.
- Švab, K., Vilar, P. in Jug, T. (2025). Bralna kultura strokovnih in vodstvenih delavcev slovenskih knjižnic. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 63–92). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.4>
- Thomas, S. (2019). Library-Podcast Intersections. *Library Technology Reports*, 55(5), 7–10. <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/7066/9632>
- Zabukovec, V. (2014). Kompetence šolskih knjižničarjev. V R. Fekonja (ur.), *Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi: knjižnično informacijsko znanje* (str. 126–147). Zavod RS za šolstvo.

SKLEP

Zaključek in pogled naprej

Sabina Fras Popović in Polona Vilar

Pričujoča monografija z naslovom *Bralna kultura v knjižničnem prostoru* s podnaslovom *razmisleki o poti od knjižničarja prostočasnega bralca do knjižničarja profesionalnega bralca* predstavlja en del prve sistematične in empirično utemeljene raziskave bralnih navad, bralne kulture ter odnosa do branja med strokovnimi knjižničnimi delavci v slovenskem prostoru. V poglavjih smo postopoma izrisali teoretski, družbeni in empirični okvir razumevanja branja kot osebne prakse, profesionalne kompetence in organizacijske vrednote. V naslednji monografiji z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu* (2026) in s podnaslovom *Bralna kultura vodij knjižnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja* navedeno dopolnjujemo še z ugotovitvami drugega dela te obsežne raziskave: proučevali smo namreč tudi bralne navade, bralno kulturo ter odnos do branja vodij slovenskih knjižnic, oboje pa nadgradimo s teoretičnimi in aplikativnimi spoznanji in priporočili, usmerjenimi v razvoj stroke ter njenega raziskovanja.

Osrednje izhodišče monografije je bilo vprašanje, kakšni bralci so knjižničarji ter kako se njihova osebna bralna praksa odraža v strokovnem delu in delovnem okolju. Branje se je v analizi izkazalo kot presečišče treh ravni: individualne (vrednote, navade, motivacija), profesionalne (strokovna odgovornost, identiteta, kompetentnost) in organizacijske (kultura delovnega okolja, vodstvene usmeritve, sistemska podpora).

V uvodnih poglavjih smo bralne navade knjižničarjev umestili v širši družbeni kontekst. Analiza splošne bralne krajine je pokazala, da slovenska družba že dalj časa ne izkazuje visoke ravni bralne kulture odraslih. To dejstvo je ključno za razumevanje položaja knjižničarstva: knjižničar deluje znotraj okolja, ki branje sicer deklarativno podpira, vendar ga v vsakdanjih praksah pogosto ne postavlja med prednostne vrednote. Primerjalni vpogled je pokazal, da knjižničarji v povprečju sicer presegajo splošno populacijo glede bralnih navad, vendar razlike niso tako izrazite, kot bi jih morda pričakovali glede na naravo njihovega poklicnega poslanstva. Ta ugotovitev odpira pomembno strokovno vprašanje: ali je podobnost s splošno populacijo za knjižničarstvo zadostna ali pa bi moral biti standard bralne kompetentnosti in angažiranosti bistveno višji?

Empirični rezultati so omogočili izris tipičnega profila slovenskega knjižničarja ter hkrati razkrili notranjo raznolikost stroke. Potrdili smo izrazito feminiziranost knjižničarske profesije ter identificirali pomembne razlike v odnosu do branja, v bralnih

navadah in v doživljanju profesionalne odgovornosti. Posebej pomembna je tipologija knjižničark glede na njihov odnos do branja in do dela: od entuziastičnih in izrazito angažiranih bralnih zgledov do tistih, pri katerih je zaznati distanco do enega temeljnih vidikov poklicnega poslanstva. Ta raznolikost sama po sebi ni problematična; problematična postane takrat, ko negativni ali indiferentni odnosi do branja vplivajo na kakovost strokovnega dela in na javno podobo knjižnice.

Eden ključnih prispevkov te monografije je analiza delovnega okolja kot dejavnika, ki lahko branje podpira ali zavira. Rezultati kažejo na napetost med načelnim priznavanjem pomena branja in njegovo dejansko umeščenostjo v organizacijsko prakso. Velik delež knjižničark nima sistemsko zagotovljenega časa za branje v okviru delovnih obveznosti, v nekaterih okoljih branje na delovnem mestu celo ni zaželeno. Ta razkorak med odnosom na načelni ravni in organizacijsko realnostjo odpira vprašanja, povezana z verodostojnostjo in učinkovitostjo vodenja, ki ga naslavljamo v naslednji monografiji z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu* in podnaslovom *Bralna kultura vodij knjižnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja*, ki dopolnjuje in nadgrajuje pričujočo monografijo.

Monografija pokaže, da profesionalna identiteta knjižničarja ni samoumevna, temveč se oblikuje v dinamičnem prepletu osebnih prepričanj, delovnih pogojev in širšega družbenega odnosa do branja. Knjižničar kot javni uslužbenec svoje poslanstvo ureničuje ne le skozi formalne naloge, temveč tudi skozi lastno bralno držo in zgled. Če branje ni ponotranjena vrednota, ga ni mogoče niti primerno živeti in izvajati, še manj pa prepričljivo zagovarjati v javnem prostoru.

Ugotovitve te monografije zato niso zgolj opis stanja, temveč – skupaj z naslednjo publikacijo – podlaga za razmislek o prihodnjem razvoju stroke. Kažejo na potrebo po večji sistemski usklajenosti med poslanstvom knjižnic, strokovnimi pričakovanji do zaposlenih ter dejanskimi organizacijskimi pogoji dela. Kažejo tudi na pomen strokovne samozavesti in zavedanja lastne odgovornosti za profesionalni razvoj. Naslavljajo tudi odgovornost in avtentičnost vodij knjižnic na področju branja. Branje kot temeljna metoda dela v knjižnici ne more biti prepuščeno izključno individualni motivaciji knjižničarjev; potrebuje jasno institucionalno podporo.

Ob tem se odpirajo številna vprašanja, ki presegaajo okvir naše raziskave in nakazujejo možne prihodnje raziskovalne, pa tudi strokovne usmeritve: kako trajno okrepiti profesionalno identiteto knjižničarjev kot bralnih zgledov? Kako uskladiti osebne vrednote in organizacijsko kulturo? Kako zagotoviti, da bo branje v knjižnici razumljeno kot strokovna kompetenca in ne kot zasebna dejavnost? Kako poskrbeti, da bo branje cenjeno, predvsem pa vidno?

Na ta vprašanja se poglobljeno navezuje naslednja monografija z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu* (2026), ki poleg temeljite analize bralnih navad, bralne kulture ter odnosa do branja pri vodjih slovenskih knjižnic – posebej pa izpostavlja ugotovitve glede direktoric¹ splošnih knjižnic – prinaša še dva modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja. V tej monografiji so torej predstavljeni konceptualna in razvojna modela ter sistemske usmeritve in priporočila, ki nadgrajujejo empirične ugotovitve o bralni kulturi v knjižničnem prostoru ter s tem predstavljajo naš predlog in pobudo, usmerjena v razvoj knjižničarstva. *Model profesionalnega razvoja knjižničarja bralca* ter *model longitudinalnega raziskovanja bralnih navad knjižničarjev* skupaj predstavljata teoretični in metodološki okvir za dolgoročni razvoj ne le slovenskega temveč tudi mednarodnega knjižničarstva.

Če pričujoča monografija izrisuje stanje in razkriva notranjo dinamiko bralne kulture v slovenskem knjižničnem prostoru na ravni strokovnih delavcev oziroma delavk, nam naslednja monografija torej izriše še podobo vodij in, kar je najpomembnejše, ponudi strukturirane poti naprej. Zato je ta zaključek v pričujoči monografiji hkrati sklep in prehod: sklep enega dela empiričnega raziskovanja ter povabilo k nadaljnjemu branju in strokovnemu premisleku ter seveda smiselni uporabi priporočil v dobrobit knjižničarstva.

Branje v knjižničnem kontekstu ni zgolj predmet raziskave, temveč temelj identitete. Knjižničar je obraz in glas knjižnice; knjižnica pa ostaja ena ključnih institucij varovanja in razvijanja bralne kulture v družbi. Rezultati kažejo, da imata lahko ta obraz in glas različne izraze in prizvoke. Prihodnost stroke pa je v tem, da zavestno oblikuje takšne svoje pripadnike, ki bodo branje posebljali, zagovarjali in živeli – tako v osebnem kot v profesionalnem prostoru.

---

1 Tudi tukaj uporabljamo žensko obliko zaradi – kot smo ugotovili v raziskavi – izrazite feminiziranosti vodstvene funkcije v knjižnicah.

Viri in literatura

- Ambrožič, M. (2016). *Odnos javnosti do knjižnične javne službe: rezultati raziskave*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. http://www.zbdszveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/predstavitev_ambrozic2016.pdf
- Avachite, S. S. (2013). LIS professionals and their reading habits in college and university libraries in India. *Aarhat Multidisciplinary International Education Research Journal*, 1(2), 107–111.
- Bajec, B., Boštjančič, E. in Tement, S. (2016). *Človek, delo in organizacija: pregled psiholoških področij in perspektiv*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- BibSiSt – statistični podatki o knjižnicah*. (b. d.). Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statisticni-podatki-o-knjiznicah>
- Boštjančič, E. (2007). *Vpliv vedenja in motivov vodje na pripadnost, delovno učinkovitost, motivacijo in zadovoljstvo zaposlenih* [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Boštjančič, E. (ur.). (2024). *Dobro počutje na delovnem mestu: psihološki pogledi, raziskave in priporočila*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Boštjančič, E., Potočnik, A. in Šavrič, K. (ur.). (2015). *Organizacijska psihologija danes in jutri*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu: bralna kultura vodij knjižnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja*. (2026). Znanstvena založba Filozofske fakultete UL.
- Brown, L. M. in Shaindlin, V. B. (2021). Not just for patrons: Book club participation as professional development for librarians. *The Library Quarterly*, 91(4), 420–436.
- Chen, C. H. in Ke, H. R. (2015). Digital reading behavior of LIS graduate students: A case study at national Taiwan normal university. V *17th International Conference on Digital Libraries: Providing Quality Information, ICADL 2015* (str. 296–297). Springer Verlag.
- Collins, J. (2007). School improvement, the school librarian and the process approach. *Improving Schools*, 10(2), 117–131. <https://doi.org/10.1177/1365480207077840>
- Dilevko, J. in Gottlieb, L. (2003). *Reading and the reference librarian: The importance to library service of staff reading habits*. McFarland.

- Dimovski, V., Penger, S. in Peterlin, J. (2009). *Avtentično vodenje v učeči se organizaciji*. Planet GV, poslovno izobraževanje.
- Duhigg, C. (2015). *Moč navade: zakaj počnemo, kar počnemo, in kako lahko to spremenimo*. UMco.
- Etični kodeks slovenskih knjižničarjev*. (1995). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Eurostat. (2022). *Persons reading books in the last 12 months by sex, age, educational attainment and number of books*. https://doi.org/10.2908/ILC_SCP27
- Fekonja, Z. (2016). Vloga šolskega knjižničarja pri uporabnikih 21. stoletja. *Šolska knjižnica*, 25(3-4), 16–20.
- Foster, E., McLaughlin, A., Meyer, Z., Nuzum, D., Rapchak, M., Reis, H., Saunders, J. in Wiley, P. (2022). »They Don't Necessarily Play Nice with Power Structure«: Experiences in a Critical Librarianship Reading Group. *Journal of Radical Librarianship*, 8, 53–74.
- Fras Popović, S. (2016). *Vodenje s poslanstvom: vodenje zaposlenih v splošnih knjižnicah*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Fras Popović, S. (2017). Ali je branje res vrednota? Pa dajte no! Ne me zezat!. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 17–22). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://kulturnibazar.si/wp-content/uploads/2020/07/Povezovanje-sodelovanje-skupnosti.pdf>
- Fras Popović, S. (2021). Strokovna samozavest pri spodbujanju bralne. *Organizacija znanja*, 26(1-2), 22. <https://doi.org/10.3359/oz2126004>
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2021). The effect of professional events on competences for encouraging reading literacy. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 65(1), 299–320. <https://izdanja.hkdrustvo.hr/casopisi/vbh/article/view/945>
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2022a). Model of preparing podcasts as a contemporary strategy for encouraging reading literacy and reading culture. *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, 18(1), 33–56. <https://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi/article/view/125/73>
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2022b). Podcasts as modern strategies for promoting reading literacy and reading culture and their impact on professionals. *Revista româna de biblioteconomie și știința informării*, 18(1), 14–32. <https://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi/article/view/122/77>
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2025). K uporabnikom ali neuporabnikom?: pomen ustreznega doseganja in ozaveščanja odraslih v knjižnični dejavnosti. V P. Javrh (ur.), *Opolnomočenje: nove strategije doseganja in ozaveščanja odraslih* (str. 31–41). An-drageški center Slovenije.

- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2026a). Collaboration – building block and stumbling block in teaching of information and reading literacy: Perceptions of academic and school librarians. *Candaian Journal od Information and Library Science* [v postopku objave]
- Fras Popović, S. in Vilar, P. (2026b). *Knjižnice: spodbujevalke bralnih navad knjižničarjev in knjižničark?* [Predstavitev prispevka]. Posvetovanje sekcij ZBDS »Novi horizonti? Podatki, knjižnice in tehnologije«, Maribor. https://www.zbds-zveza.si/wp-content/uploads/srecaanja/Posvetovanje_2025/Fras_2025.ppsx?lang=sl
- Fras Popović, S., Vilar, P. in Javrh, P. (2025). Raziskovanje bralnih navad in bralne kulture slovenskih knjižničarjev: metodološka izhodišča. *Organizacija znanja*, 3(1-2). <https://doi.org/10.3359/oz2530004>
- Freljih, D. (1999). *Bralne navade slovenskih bibliotekarjev v splošnoizobraževalnih knjižnicah* [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Gerčar, J., Kovač, M., Blatnik, A. in Rugelj, S. (2024). *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024*. UMco.
- Grosman, M. (2006). *Razsežnosti branja: za boljšo bralno pismenost*. Karantanija.
- Grosman, M. (2012). Pomen branja za sporazumevanje odraslih. V P. Javrh in M. Kuran (ur.), *Temeljne zmožnosti odraslih: priročnik za učitelje* (str. 168–181). Andragoški center Slovenije. http://arhiv.acs.si/publikacije/Temeljne_zmoznosti_odraslih.pdf
- Haglund, L. in Herron, D. (2008). Implementing EBLIP to stimulate professional development. *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*, 4(3), 3–8.
- Hanz, K. in McKinnon, D. (2018). When librarians hit the books: uses of and attitudes toward E-Books. *The journal of academic librarianship*, 44(1), 1–14. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2017.12.018>
- Haramija, D. (ur.). (2025). *Bralni vzori 2*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025>
- Haramija, D. in Vilar, P. (2017). Bralna kultura kot pomemben dejavnik razvoja bralne pismenosti. *Otrok in knjiga*, 44(98), 5-16. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-7Z7FKJ62>
- Haramija, D., Fras Popović, S., Ivanuš Grmek, M., Javrh, P., Jančič Hegediš, P., Jug, T., Kovač, M., Licardo, M., Mithans, M., Ograjšek, S., Pečjak, S., Puncer, M., Šek, P., Švab, K., Usenik, J., Vilar, P. in Voršič, I. (2025). *Bralni vzori: raziskava bralnih navad strokovnih delavcev v vrtcih, šolah ter splošnih knjižnicah*. Univerzitetna založba, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/um.pef.2.2025>

- Hardy, N. in Hastings, J. (2017). Developing a culture of reading among public library staff. V *Taking Charge of your LIS Career: Personal Strategies, Institutional Programs, Strong Libraries*. IFLA.
- Hargreaves, D. H. in Fullan, M. (2012). *Professional capital: transforming teaching in every school*. Teachers College Press.
- IFLA Code of ethics for librarians and other information workers*. (2012). IFLA.
- IFLA public library service guidelines*. (2010). De Gruyter Saur.
- IFLA School Libraries Section Standing Committee. (2025). *IFLA – Smernice za šolske knjižnice*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/9cdbca84-7a5f-422c-b2d8-f2a3f37df152/content>
- Irvin, V. (2023). Reading Well: Book clubs as an origin story for librarian professional development. *North Carolina Libraries*, 81(1), 5–9. <https://www.ncl.ecu.edu/index.php/NCL/article/view/5419>
- Javnomenjska raziskava o vplivu delovanja splošnih knjižnic v Sloveniji*. (2025). Valicon. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2025/11/VALICON_-Javnomenjska-raziskava-o-vplivu-delovanja-splosnih-knjiznic-v-Sloveniji_PO-ROCILO.pdf
- Javnomenjska telefonska raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki slovenskih splošnih knjižnic: poročilo*. (2011). Interstat. <https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2019/07/Interstat-ZDRUZENJE-SPLOSNIH-KNJIZNIC-porocilo-29092011.pdf>
- Javrh, P. (2007). Fazni model razvoja kariere slovenskih učiteljev. *Sodobna pedagogika*, 58(5), 68–87.
- Javrh, P. (2016b). *Raziskava spretnosti odraslih: metodologija in rezultati – na kratko*. Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (2024). *Poročilo o bralnih spodbudah na področju izobraževanja odraslih: interno gradivo*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Javrh, P. (2025). Branje odraslih: prestiž ali vrednota. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 45–62). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.3>
- Javrh, P. (ur.). (2016). *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PLAAC 2016: tematske študije: raziskovalno poročilo*. Andragoški center Slovenije.
- Javrh, P. (ur.). (2018). *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PLAAC 2016: tematske študije: raziskovalno poročilo*. Andragoški center Slovenije.

- Kanič, I. (2010). *Katere vire uporabljajo bibliotekarji (Anketa – 2)*. Biblioblog. <https://www.biblioblog.si/2010/11/katere-vire-uporabljajo-bibliotekarji.html>
- Kanič, I. (2017). Slovenski knjižničarji berejo. Kaj, kako in koliko? V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, branje, skupnost: ustvarimo državo bralcev* (str. 64–94). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Karika. (2024). *Noc knjige 2024*. https://prijava.nocknjige.hr/datoteke/202404240721370.Karika_Noc%20knjige_2024_L.pdf
- Knjižnice.si. (b. d.). *Statistični podatki*. <https://www.knjiznice.si/sistem-splosnih-knjiznic/statistike/>
- Kobal Grum, D. (2021). *Vem, hočem, čutim: kognitivno-motivacijski vidiki čustev*. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Kobal Grum, D. in Musek, J. (2009). *Perspektive motivacije*. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kocijan, G. in Žnideršič, M. (1980). *Knjiga in bralci II*. Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS.
- Kovač, M. (2024). Kako meriti knjižne trge in bralne navade: KiB VII, založniške in knjižnične statistike ter nekaj mednarodnih primerjav. V S. Rugelj (ur.), *Knjiga in bralci VII: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2024* (str. 39–70). UMco.
- Kovač, M., Blatnik, A., Rugelj, S., Rupar, P. in Gregorin, R. (2015). *Knjiga in bralci V: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji*. UMco.
- Kovač, M., Kovač Šebart, M., Vidmar, T. in Mažgon, J. (2020). Bralne navade v Sloveniji in bralne navade študentov pedagoških programov: je kovačeva kobila bosa? *Sodobna pedagogika*, 71(137), 40–57. https://www.sodobna-pedagogika.net/clanki/02-2020_bralne-navade-v-sloveniji-in-bralne-navade-studentov-pedagoških-programov-je-kovaceva-kobila-bosa/
- Krajina. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=krajina>
- Kuralt, Š. (5. 4. 2025). Bralna pismenost se začne razvijati zgodaj, najlepše v naročju. *Delo, Sobotna priloga*, 44.
- Luthmann, A. (2007). Librarians, professionalism and image: stereotype and reality. *Library review*, 56(9), 773–780. <https://doi.org/10.1108/00242530710831211>
- Malec, L. in Kavčič, P. (2016). Kompetentni knjižničarji za kakovostno svetovanje na portalu Dobreknjige.si. *Knjižnica*, 60(2/3), 9–12. <https://doi.org/10.55741/knj.60.2-3.13872>

- McDonald, E., Rosenfield, M., Furlow, T., Kron, T. in Lopatovska, I. (2015). Book or NOOK? Information behavior of academic librarians. *Aslib Journal of Information Management*, 67(4), 374–391.
- Mirčeva, J. (2018). Slovenski model udeležbe odraslih v izobraževanju v kontekstu mednarodne primerjave. V P. Javrh (ur.), *Spretnosti odraslih* (str. 103–116). Andragoški center Slovenije.
- Model. (2014). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in deloma prenovljena izd.). <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2/4495267/model?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=model>
- Moorefield-Lang, H. M. (2017). Delivering the message: Disseminating information and professional development in the field of librarianship through technology. *Library Hi Tech*, 35(1), 81–91. <https://doi.org/10.1108/LHT-04-2016-0039>
- Možina, E. (2022). *Potrebe po javnoveljavnih programih za odrasle, ki ne dajejo javnoveljavne izobrazbe*. Andragoški center Slovenije. <https://www.acs.si/digitalna-bralnica/potrebe-po-javnoveljavnih-programih-za-odrasle-ki-ne-dajejo-javnoveljavne-izobrazbe/>
- Možina, E., Bider, K. in Lenič, Š. (ur.). (2015). *Raziskava spretnosti odraslih 2013: vodnik za bralca*. Andragoški center Slovenije.
- Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. (2019). Republika Slovenija, Vlada Republike Slovenije. https://www.acs.si/wp-content/uploads/2020/01/Nacionalna_strategija_za_razvoj_bralne_pismenosti_za_obdobje_2019-2030.pdf
- Naveed, M. A. in Ameen, K. (2015). Reading Habits and Behavior of Information Professionals in the Digital Era. *Pakistan Library & Information Science Journal*, 46(3), 66–78.
- NielsenIQ BookData. (b. d.). *Welcome to NielsenIQ BookData*. <https://nielseniq.com/global/en/landing-page/nielseniq-bookdata/>
- Novljan, S. (2002). Informacijska pismenost. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 46(4), 7–24.
- Novljan, S. (2004). Izobraževalna moč splošnih knjižnic. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 48(3), 107–124.
- Novljan, S. (2005). Knjižničarstvo. V M. Breznik, S. Novljan, J. Jug in A. Milohnič, *Knjižničarstvo* (str. 84–160). UMco.
- Novljan, S. (2010). Knjižnica za ustvarjalno učenje. V M. Steinbuch (ur.), *Posodobitve pouka v gimnazijski praksi: knjižnično informacijsko znanje* (str. 13–110). Zavod RS za šolstvo.

- Novljan, S. (2011). *Navadna knjižnična zbirka*. Samozaložba. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-GZS3ZHYB>
- Novljan, S. (2018). Knjižničar informator, empatični povezovalc. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 62(1-2), 9-36. <https://doi.org/10.55741/knj.62.1-2.13822>
- OECD. (2012). *Survey of Adult Skills (PLAAC)*. Andragoški center Slovenije: neobjavljeno interno gradivo.
- OECD. (2015). *Survey of Adult Skills (PLAAC)*. Andragoški center Slovenije: neobjavljeno interno gradivo.
- OECD. (2016). *Slovenija – prvi rezultati: spretnosti štejejo: nadaljnji rezultati Raziskave spretnosti odraslih*. OECD Publishing. <https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/10/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>
- OECD. (2016a). *Skills matter: further results from the survey of adult skills*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264258051-en>
- Orel, M. (2005). Vloga šolskega knjižničarja pri bralnih navadah in interesih mladostnikov [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Pearce-Smith, N. (2006). A journal club is an effective tool for assisting librarians in the practice of evidence-based librarianship: a case study. *Health Information & Libraries Journal*, 23(1), 32-40.
- Pečjak, S. (2025). Nekateri napovedniki bralnih navad vzgojiteljev, osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 5-22). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.1>
- Pečjak, S., Pirc, T. in Vogrinčič Čepič, A. (2024). Reading motivation profiles in children and adolescents. *Pedagoška obzorja*, 39(2), 84-102. <https://doi.org/10.55707/ds-po.v39i2.133>
- Pilerot, O. in Lindberg, J. (2024). Much of librarians' work is invisible, but do they want to conceal what they do from us?. *Information Matters*, 4(7), 1-3. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4899705>
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Družba sv. Mohorja.
- Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe. (2023). *Uradni list RS*, št. 28/23.
- Pravilnik o strokovnih nazivih v knjižnični dejavnosti. (2016). *Uradni list RS*, št. 65/16.
- Radovan, M. (2008). *Značilnosti motivacije in samoregulativnega učenja in izobraževanja na daljavo* [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Raziskava med člani, uporabniki in neuporabniki splošnih knjižnic*. (2020). Ninamedia. https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_javnomnenjska_raziskava_Ninamedija_2020.pdf

- Repinc, U. (2016). Informacijska pismenost v luči stalnih sprememb ali (ponovni) razmislek o informacijski pismenosti. *Šolska knjižnica*, 25(1-2), 13–18. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-31BB7UG0>
- Resman, S. in Klemen, A. (2014). Od profesionalne etike do zadovoljnega uporabnika. V M. Ambrožič in D. Vovk (ur.), *Skupaj smo močnejši: povezovanje, sodelovanje in etično delovanje: povzetki prispevkov* (str. 129–132). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <http://www.zbds-zveza.si/?q=node5/posvetovanje-sekcij-skupaj-smo-mocnejši-program>
- RISE in EIBF. (2024). *Study on consumer behavior: book-buying trends, reading habits & customer needs*. <https://risebookselling.eu/wp-content/uploads/2024/10/PDD101355-RISE-Consumer-Study-Report.pdf>
- Rupar, P., Blatnik, A., Kovač, M. in Rugelj, S. (2019). *Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019*. UMco.
- Sala, F., Castro Filho, C. M. D. in Almeida Junior, O. F. D. (2021). Humanist formation on the role of literary reading in the performance of the school librarian. *RDBCI: Revista Digital de Biblioteconomia e Ciência da Informação*, 19, 1–17.
- Sánchez-García, S., Larrañaga, E. in Yubero, S. (2022). Reading and associated competences of information and documentation professionals: the reading behavior of future librarians. *Profesional de la información*, 31(2), 1–14.
- Schüller-Zwierlein, A., Mangen, A., Kovač, M. in van der Weel, A. (2024). Zakaj je pomembno branje na višji ravni. *Knjižnica: revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*, 68(1), 43–73. <https://doi.org/10.55741/knj.68.1.3>
- Sikora, J., Evans, M. D. R. in Kelley, J. (2019). Scholarly culture: How books in adolescence enhance adult literacy, numeracy and technology skills in 31 societies. *Social Science Research*, 77, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.10.003>
- Splošne knjižnice: IFLA/UNESCO standardi za splošne knjižnice*. (2002). Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Strokovni standardi in priporočila za visokošolske knjižnice (za obdobje od 1. junija 2021 do 31. maja 2030)*. (2021). Nacionalni svet za knjižnično dejavnost.
- Survey of Adult Skills (PLAAC)*. (2012).
- Survey of Adult Skills (PLAAC)*. (2015).
- Švab, K., Vilar, P. in Jug, T. (2025). Bralna kultura strokovnih in vodstvenih delavcev slovenskih knjižnic. V D. Haramija (ur.), *Bralni vzori 2* (str. 63–92). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://doi.org/10.18690/um.pef.8.2025.4>

- Thanuskodi, S. (2011). Reading habits among library and information science students of Annamalai University: A survey. *International Journal of Educational Sciences*, 3(2), 79–83.
- Thomas, S. (2019). Library–Podcast Intersections. *Library Technology Reports*, 55(5), 7–10. <https://journals.ala.org/index.php/ltr/article/view/7066/9632>
- Vidmar, S. (2017). Informacijsko (ne)pismeni bibliotekarji. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 161–173). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Vilar, P. (2017). *Proaktivna splošna knjižnica za bralno pismenost in bralno kulturo*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Vilar, P. in Fras Popović, S. (2022). Podcasts as modern strategies for promoting reading literacy and reading culture and their impact on professionals. *Revista româna de biblioteconomie și știința informării*, 18(1), 14–32. <https://www.rrbsi.ro/index.php/rrbsi/article/view/122/77>
- Vilar, P. in Novak Zabukovec, V. (2020). Vloga šolske knjižnice pri razvoju gradnikov bralne pismenosti. V D. Haramija (ur.), *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča* (str. 275–294). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Vilar, P. in Novak Zabukovec, V. (2022). Model kakovostne šolske knjižnice: zasnova in uresničevanje v praksi. V T. Krapše, J. Bone, A. Polšak in S. Mršnik (ur.), *Pogled na šolo 21. stoletja v duhu kompetenc in pismenosti* (str. 222–253). Zavod RS za šolstvo.
- Vilar, P., Vodeb, G. in Bon, M. (2017). Proaktivna splošna knjižnica: slovenske splošne knjižnice, bralna pismenost in bralna kultura. V T. Bešter in D. Vovk (ur.), *Povezovanje, sodelovanje, skupnosti: ustvarimo državo bralcev: zbornik referatov* (str. 174–217). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Weaver, S. M. (2002). The Professional Reading Habits of American Librarians. V *68th IFLA Council and General Conference*. IFLA. <https://origin-archive.ifla.org/IV/ifla68/papers/166-118e.pdf>
- Wilson, K. in Corral, S. (2008). Developing public library managers as leaders: Evaluation of a national leadership development programme. *Library Management*, 29(6-7), 473–488. <https://doi.org/10.1108/01435120810894509>
- Wolf, M. (2020). *Bralec, vrni se domov: beroči možgani v digitalnem svetu*. Cankarjeva založba.
- Zabukovec, V. (2014). Kompetence šolskih knjižničarjev. V R. Fekonja (ur.), *Posodobitve pouka v osnovnošolski praksi: knjižnično informacijsko znanje* (str. 126–147). Zavod RS za šolstvo.

- Zakon o enotni ceni knjige (ZECK). (2014). *Uradni list RS*, št. 11/14 in 152/20 – ZZUOOP.
- Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o knjižničarstvu (ZKnj-1A). (2015). *Uradni list RS*, št. 92/15.
- Zakon o zavodih (ZZ). (1991). *Uradni list RS*, št. 12/91, 8/96, 36/00 – ZPDZC in 127/06 – ZJZP.
- Zdolšek, M. (2025). *Bralne navade strokovnih delavcev v splošnih knjižnicah* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Zhang, X., Kuchinke, L., Woud, M. L., Velten, J. in Margraf, J. (2017). Survey method matters: Online/offline questionnaires and face-to-face or telephone interviews differ. *Computers in Human Behavior*, 71, 172–180. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.006>

Izvleček

Znanstvena monografija *Bralna kultura v knjižničnem prostoru: razmisleki o poti od knjižničarja prostočasnega bralca do knjižničarja profesionalnega bralca* v središče zanimanja in raziskovanja postavlja vprašanje bralne kulture in bralnih navad knjižničnih strokovnih delavcev, zaposlenih v slovenskih knjižnicah. Publikacija, ki jo dopolnjuje monografija z naslovom *Vloga in razvoj bralne kulture v knjižničarstvu: Bralna kultura vodij knjižnic ter modela profesionalnega razvoja in longitudinalnega raziskovanja*, zapolnjuje vrzel pomanjkanja znanstvene in strokovne literature z obravnavo bralne kulture in bralnih navad pri knjižničnih strokovnjakih, ki so v širši javnosti prepoznani kot nosilci dejavnosti za vzpostavljanje in krepitev bralne kulture in bralne pismenosti v družbi. Monografija primerjalno vključuje tudi rezultate proučevanja bralne kulture in bralnih navad splošne javnosti, tako kvantitativnega merjenja bralnih navad (raziskava Knjiga in bralci) kot tudi bolj kvalitativnega (oziroma le delno kvantitativnega) raziskovanja o razumevanju prebranega (del v raziskavah PIAAC, PIRLS, TIMMS in PISA). Skozi šest poglavij obravnava dva vsebinska sklopa, ki ju tudi nacionalna strategija za bralno pismenost povezuje pod pojmom bralna kultura: bralno motivacijo in bralne navade, oboje pa prenaša v slovenski prostor in na področje knjižničarstva, z osredinjenjem na knjižničarju kot profesionalnem bralcu. V posameznih poglavjih izriše bralno krajino v nacionalnem in mednarodnem prostoru, primerja splošno bralno javnost in strokovno bralno javnost, analizira bralno kulturo in bralne navade strokovnjakov, ki delajo v knjižnici (poveže rezultate splošnih, šolskih in visokošolskih knjižničarjev), ter ločeno analizira bralno kulturo in bralne navade šolskih in splošnih knjižničarjev. Teoretična poglavja prinašajo novo opredelitev ključnih pojmov (npr. knjižničar – profesionalni bralec). Empirični podatki, vezani na bralno kulturo in bralne navade knjižničnih strokovnjakov, so bili zbrani v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Bralni vzori: bralne navade strokovnih delavcev v vrtcih, šolah in fakultetah ter splošnih knjižnicah*. V raziskavi smo zajeli 40-odstotni delež populacije strokovnih knjižničnih delavcev; posamezni deleži v podpopulacijah se nekoliko razlikujejo. Ključna ugotovitev raziskave poudarja razmerje med bralcem v prostem času in profesionalnim bralcem oziroma med čustvenim in vrednotnim odnosom do branja. Kot taka ima raziskava tudi aplikativno vrednost.

Abstract

The book *Reading culture in the library space: Reflections on the Path from the Librarian as a Leisure Reader to the Librarian as a Professional Reader* focuses on the question of reading culture and reading habits of library professionals employed in Slovenian libraries. The publication, which is supplemented by a book entitled *The Role of Reading Culture in Librarianship: Reading Culture of Library Managers and Models of Professional Development and Longitudinal Research* fills the gap in scientific and professional literature by addressing the reading culture and reading habits of library professionals who are widely recognized as the driving force behind the establishment and strengthening of reading culture and reading literacy in the society. The book also compares the results of the reading culture and reading habits studies of the general public, both quantitative measurements of reading habits (the Book and Readers survey) and more qualitative (or only partially quantitative) research on reading comprehension (part of the PIAAC, PIRLS, TIMMS, and PISA studies). Through six chapters, the book addresses two content areas that are also linked by the national strategy for reading literacy under the term reading culture: reading motivation and reading habits, both of which are transferred to the Slovenian context and to the field of librarianship, with a focus on librarians as professional readers. In individual chapters, it outlines the reading landscape in the national and international context, compares the general reading public and the professional reading public, analyzes the reading culture and reading habits of professionals working in libraries (combining the results of public, school, and academic librarians), and separately analyzes the reading culture and reading habits of school and public librarians. The theoretical chapters provide a new definition of key terms (e.g. librarian – professional reader). Empirical data related to the reading culture and reading habits of library professionals were collected as part of the targeted research project *Reading Role Models: Reading Habits of Professionals in Kindergartens, Schools, Faculties, and Public Libraries*. The survey covered 40% of the population of professional librarians; with some variations in the percentages in the subpopulations. The key finding of the survey highlights the relationship between leisure readers and professional readers, i.e. between emotional and value-based attitudes to reading. As such, the study also has applicative value.

Imensko kazalo

A

Ambrožič, Melita 21–23, 70, 97, 113
 Ameen, Kanwal 74, 76, 78–80, 83, 114
 Avachite, Sunil S. 73, 76, 80

B

Brown, Laila M. 73, 81

C

Chen, Chia Hsiang 73, 76
 Collins, Judith 167

D

Dawkins, Richard 56
 Dilevko, Juris 69, 71–72, 77, 79–80,
 83–84, 114
 Duhigg, Charles 12

F

Fekonja, Zvonka 167
 Foster, Elizabeth 73, 82
 Fras Popović, Sabina 11–12, 23–24, 47,
 59, 70–71, 93, 95, 97–103, 115, 149,
 169, 182, 185, 193
 Freljih, Dunja 73, 81, 114

G

Gerčar, Jaka 26–27, 38, 47–48, 63, 66,
 71, 104, 168, 183, 218
 Gottlieb, Lisa 70–72, 77, 79–80, 83–84,
 114
 Grosman, Meta 41–42

H

Haglund, Lotta 74, 82
 Hanz, Katherine 74, 78–79
 Haramija, Dragica 10, 42–43, 48, 59–
 63, 70–71, 97–98, 102–103, 168, 217
 Hardy, Nazeem 74, 84
 Hastings, Jenny 74, 84
 Herron, David 74, 82

I

Irvin, Vanessa 82

J

Javrh, Petra 29–32, 37, 42, 47, 149
 Jug, Tjaša 114

K

Kanič 71, 74, 78–80, 83
 Kavčič, Polonca 70
 Ke, Hao Ren 73, 76
 Klemen, Aleš 95
 Kobal Grum, Darja 12
 Kocijan, Gregor 25
 Kocjan, Gregor 48
 Kovač, Miha 7, 26–27, 71, 89

L

Lindberg, Jenny 9
 Luthmann, Abigail 9

M

Malec, Luana 70
 McDonald, Elizabeth 74, 79

McKinnon, Dawn 74, 78–79

Mirčeva, Jasmina 37

Moorefield-Lang, Heather Michele
182, 185

Možina, Estera 30, 36

Musek, Janek 12

N

Naveed, Muhammad Asif 74, 76, 78–
80, 83, 114

Novak Zabukovec, Vlasta 70, 168

Novljan, Silva 13, 70, 114, 167

O

Orel, Maja 70

P

Pearce-Smith, Nicola 74, 82

Pečjak, Sonja 9–10, 12, 60

Pilerot, Ola 9

Pirjevec, Avgust 7, 21, 113

R

Radovan, Marko 37

Repinc, Urška 70

Resman, Simona 95

Rugelj, Samo 26

Rupar, Patricia 14, 57, 71, 98

S

Sala, Fabiana 74, 81

Sánchez-García, Sandra 74–76

Schüller-Zwierlein, André 13

Shaindlin, Valerie Brett 73, 81

Stanković, Aleksandar 56

Š

Švab, Katarina 43, 60–61, 71, 169–170, 217

T

Thanuskodi, Shanmugam 74–75

Thomas, Steve 182, 185

AV

Vidmar, Tadej 70

Vilar, Polona 11–12, 70–71, 98, 113–
114, 149, 182, 185, 193

W

Weaver, Susan M. 74, 76, 80, 83, 114

Wolf, Maryanne 14

Z

Zdolšek, Matevž 114

Zhang, XiaoChi 25

Ž

Žnideršič, Martin 25